

viața românească

revistă a uniunii scriitorilor din republica socialistă românia

3

anul
XXIV
martie 1971

V. R. F. ADERCA	3 aripi spiritului creator
CONSTANTIN NISIPEANU :	7 muzică de balet (piesă în 4 acte, cu o prezentare de marcel aderca).
DRAGOȘ VRÂNCEANU	55 ruda mea somnul ; când îi crapă frunzele
VALERIU GORUNESCU :	57 după diluviu ; turnuri înclinate ; poduri peste versuri
	58 reintegrare ; chip cert
memorialistică	
DEMOSTENE BOTEZ	60 climatul unei epoci
texte și documente	
GALA GALACTION :	67 scrisori inedite
ION FELEA	69 ecoul comunei din paris în cultura română
scriitori români contemporani	
ANCA NICOLAU	75 proza lui al. ivasiuc
cronica literară	
EDGAR PAPU :	81 „na greu'pământului” de demostene botez
PAUL GEORGESCU	84 „un pește invizibil” de vladimir colin ; „întrarea în castel” de s. damian ; „prozatori de azi” de g. dimisianu
EUGENIA TUDOR	92 „drum de soartă și răzbunare” de re-mus luca
pe marginea cărților	
FLORIN MIHAILESCU	95 urmuz între supralicitare și negație
ZAHARIA SINGEORZAN	98 „conceptul modern de poezie” de ma-tei călinescu
actualitatea literară	
ION BĂLU	101 valori etice și estetice în dramaturgia contemporană.

5.30.446

„viața românească” și „igaz szó” despre idealul uman și eroul literaturii contemporane

participă : hajdu gyözö — deák tamás — csehi gyula — al. ivasiuc — eugenia tudor — ioana crețulescu — szász iános — radu boureanu — gálfalvi zolt — dan culcer — balogh edgár — i. negoitescu — eltétö jözsef — romulus guga — zaharia stancu 109

cronica dramatică

VIDIU CONSTANTINESCU | 127 repertoriu eclectic : de toate pentru toți

cronica

V. R. | 133 „viața românească” de-a lungul existenței sale.

miscellanea

zaharia stancu laureat al premiului herder 1971 (**vlaicu bârna**) — sadoveanu și limba românească (**demostene botez**) — pe marginea poștei redacției (**d.b.**) — false delimitări (**c. ioanid**) — critica în italia (**ioana crețulescu**) — microdicționar literar : a deconecta, deconectare (**iulia schwartz**) — două surprize scenice (**v.p.**) 137

cărți

C. N. NEGOIȚĂ : tiberiu iliescu : „de la porțile de fier la porțile sărutului” — VLADIMIR COLIN : dorina rădulescu : „adevăr și fantezie” — CAMIL BALTAZAR : george demetru pan : „ultima thule” FLORENȚA ALBU : constanța buzea : „coline” — SANDA RĂDIAN : ioana bantaș : „vertebra lui yorrick” — C. HRIPSIMÉ : mariana filip sărățeanu : „gardul cu șerpi” — 149

revista revistelor din țară

„românia literară” nr. 3/1971 (p.g.) — „contemporanul” 3/1971 (g.p.) 156

revista revistelor de peste hotare

„voprosi filosofii” nr. 12/1970 (i.p.) — „l'espresso” nr. 2/1971 (c.n.ng.) — „les lettres françaises” nr. 1367—1368/1971 (v.b.) 157

coperta : RADU BOUREANU

vignete : C. BĂNCILĂ, R. BOUREANU, DELIA CELINA ILIEȘU, AL. LUNGU,

V. NAȘCU, ȘTEFĂNIȚĂ SABIN, SILVIA TEMPEA, ECATERINA VARGA.

foto : LUCIAN BOLLEA

aripi spiritului creator

consfătuirea tovarășului
nicolae ceașescu
cu oamenii de artă și cultură

În ziua cînd a început Plenara din Februarie a Comitetului Central al Partidului Comunist Român, tovarășul Nicolae Ceaușescu, împreună cu alți conducători de partid și de stat, au avut o întîlnire de lucru, în palatul Consiliului de Stat, cu oamenii de artă și cultură din țara noastră : scriitori, compozitori, artiști și membri ai conducerii Comitetului de Stat pentru Cultură și Artă.

Acest contact între reprezentanții partidului și făuritorii de artă și cultură se înscrie în ordinea curentă a stilului de muncă al partidului, al conducerii de partid și al tovarășului Nicolae Ceaușescu personal. Conducătorul partidului și al statului nostru este inițiatorul dialogului permanent, purtat direct cu muncitori, ingineri, tehnicieni, țărani cooperatori și oameni de știință, dialog în cadrul căruia au loc dezbateri și ample consultări cu toate categoriile de oameni ai muncii asupra problemelor de bază, privind viața și destinul întregului nostru popor, prezentul și viitorul lui, construcția socialismului și comunismului în patria noastră.

Consfătuirea de lucru cu creatorii de literatură și artă demonstrează deosebită atenție și grijă pe care partidul și guvernul le acordă celor cari se străduiesc să contribuie, cu talentul și mintea lor, la îmbogățirea patrimoniului spiritual al poporului nostru. Ei sunt socotiți una

din forțele active ale societății noi, socialiste, în drumul ei ascendent, luminat de învățătura marxist-leninistă.

Participanții, începînd cu președinții celor trei uniuni de creatori, au expus bilanțul activității desfășurate în ultimul timp de comunitățile de breaslă ale scriitorilor și artiștilor, scoțînd în evidență realizările obținute, țelurile de viitor și problemele specifice legate de munca artistică.

În cuvîntul său președintele Uniunii Scriitorilor, academicianul Zaharia Stancu, a arătat că activitatea Uniunii pe care o conduce s-a intensificat și îmbogățit în perioada din urmă, oamenii de litere aducînd, în acest fel, omagiul lor evenimentului cel mai important al anului 1971 : împlinirea a cinci zeci de ani de la întemeierea Partidului Comunist Român.

Vorbitorul a arătat că astăzi climatul ginții noastre literare este un climat sănătos, favorabil discuțiilor, favorabil creației. Încheierea anului literar 1970 constituie o bogată recoltă de apariții : cărți de proză, de poezie, de critică și istorie literară. În cuprinsul aceluiași an — a subliniat președintele Uniunii Scriitorilor — au fost inițiate nenumărate dezbateri care au scos în evidență necesitatea de a da literaturii un caracter mai social și mai militant. Prezența scriitorilor în viața politică și în publicistică a fost de asemenea citată ca un fapt îmbucurător, odată cu succesul celor patruzeci și două de mari întîlniri în tot atîtea localități, între cititori și scriitori, care au avut loc în anul 1970. Unele din ele au fost organizate de Uniunea Scriitorilor, altele de revistele „Viața românească”, „România Literară”, „Luceafărul” etc... Optsprezece mii de cititori și patru sute șapte scriitori au participat la întîlnirile avute în anul trecut. În continuare, vorbitorul a spus că succesele obținute pînă acum nu trebuie să ne transpore într-o stare euforică pentru că mai sunt încă lucruri de făcut în domeniul creației, după cum mai sunt necesare rezolvări de natură să

contribuie la îmbunătățirea vieții scriitorilor. Între acestea din urmă au fost citate unele neajunsuri referitoare la tirajul cărților și la amânarea îmbunătățirii legii drepturilor de autor.

Încheindu-și cuvîntarea, președintele Uniunii Scriitorilor a spus: „Am expus în câteva cuvinte partidului realizările, lipsurile și unele sugestii ale scriitorilor privind perfecționarea propriei lor activități; așa am fost obișnuiți să facem, așa am fost obișnuiți să spunem, deschis, și binele și mai puțin binele. Suntem cu toții încredințați că spre noi se îndreaptă atenția, soliditatea, sprijinul Partidului Comunist Român și sprijinul personal al tovarășului Nicolae Ceaușescu. Nu o dată noi am găsit înțelegere, ajutor și sfat la președintele Consiliului de Stat, la secretarul general al partidului nostru. În viitor ne vom da și mai multă osteneală pentru ca cărțile noastre să fie mai bune, pentru ca ele să fie legate mai strîns, prin adîncul și bogatul lor conținut, de munca, de viața poporului nostru, de viața partidului nostru“.

Un mare număr de scriitori și de artiști, înscriindu-se la cuvînt, au continuat să-i informeze pe conducătorii de partid și de stat, în frunte cu tovarășul Nicolae Ceaușescu, asupra problemelor care-i frîmintă, mărturisindu-și fiecare dragostea și atașamentul pentru regimul care construiește socialismul în țara noastră.

Ceea ce a caracterizat, în general, această întîlnire a fost, parcă mai mult decît oriînd, atmosfera de înaltă țînută partinică, tovarășească, concretizată prin sinceritatea celor rostite de scriitori și artiști, și prin receptarea lor cu căldură și profundă înțelegere de către conducători. În mod foarte fericit, consfătuirea de la palatul Consiliului de Stat a înseris în registrul ei de idei problemele de înaltă principialitate a creației literare și artistice, ocupîndu-se și de cele de ordin organizatoric și practic.

Din toate luările la cuvînt și comunicările făcute, a fost expri-

mată adeziunea deplină a tuturor slujitorilor artei și culturii la politica internă și externă a partidului și statului nostru, atașamentul lor sincer și profund față de cauza socialismului. Totodată scriitorii și artiștii au reafirmat hotărîrea lor de a pune în centrul ceației lor munca și viața tot mai complexă și mai înfloritoare a poporului nostru, trecutul lui glorios, aspirațiile de pace și prietenie cu toate popoarele.

În contextul acestor mărturisiri, vorbitorii au formulat și unele critici îndreptățite la adresa activității uniunilor de creație și a Comitetului pentru Cultură și Artă, făcînd și propuneri prețioase pentru rezolvarea unor probleme de care depinde în bună parte dezvoltarea literaturii și artelor în patria noastră.

Concluziile consfătuirii au fost trase de tovarășul Nicolae Ceaușescu într-o emoționantă cuvîntare care a sintetizat în forme clare și luminoase întregul complex de idei și probleme adus în dezbateră. Pornind de la informările făcute de conducerea celor trei uniuni și de la cuvîntul celorlalți participanți, tovarășul Nicolae Ceaușescu a menționat faptul că toți creatorii de literatură și artă din țara noastră, români și de alte naționalități, au dovedit că înțeleg idealurile societății socialiste și urmăresc să-și pună arta în slujba acestor nobile idealuri. Referindu-se apoi la succesele literaturii și artei, secretarul general al partidului a arătat că între condițiile care au favorizat aceste succese trebuie citate directivele Congresului al IX-lea, realizate în întregime și progresul general al patriei. Un viu izvor de inspirație pentru artiștii patriei noastre l-au constituit profundele transformări petrecute în societatea noastră în ultimele decenii. Toate aceste realizări, în ansamblul lor mareș și în infinita gamă de nuanțe care le caracterizează, vor trebui să stea la baza creației literar-artistice, a spus tovarășul Nicolae Ceaușescu. Dar, alături de aceste realizări care împodobesc cuprinsul pămîntului românesc, înfăptuirea cea mai de

seamă este făurirea omului nou, a conștiinței înaintate a muncitorilor, țăranilor și intelectualilor — români, maghiari, germani și de alte naționalități — care au creat valorile materiale, bogăția patriei de azi. Cităm din acest pasaj: „Muncind înfrățiți, învingând multe greutăți, oamenii muncii au clădit tot ceea ce ne-a dus și ne duce înainte pe drumul progresului și civilizației. Tocmai acești oameni noi trebuie să fie eroii operelor scriitorilor și artiștilor, pentru acești oameni trebuie scris, compus, pictat și sculptat. Desigur, trebuie pricepere și timp pentru a studia acest om, pentru a-l înțelege în toată complexitatea și măreția vieții sale sociale și intime. Subliniez acest lucru pentru că, uneori, chiar în critica literară, se pornește de la ideea eronată că omul de astăzi ar avea preocupări simple, care nu oferă poetului, scriitorului, artistului posibilitatea de a înfățișa cunoștințe înaintate, orizonturi sufletești largi. Unii mai consideră că e greu să înțelegi asemenea oameni printre producătorii de bunuri materiale și că este bine să-i cauți în trecut sau la cafenea, pe bulevard. Sunt de acord cu cei care au criticat faptul că în presa noastră literară își mai fac loc asemenea opinii. Nu, tovarăși, sufletul omului nou, conștiința lui deschid artistului un orizont nelimitat de investigație. Cercetarea și redarea acestui univers uman palpitan — iată ce cerem noi creatorilor de artă. Să glorificăm ceea ce e mai valoros mai nobil în societatea noastră socialistă — omul, caruia îi datorăm tot ceea ce s-a înfăptuit în România”.

În cadrul celui cincinal, inaugurat la începutul acestui an ne-am propus sarcini deosebit de mari pentru dezvoltarea mai departe a patriei, a spus tovarășul Nicolae Ceaușescu, afirmând tot odată că ridicarea nivelului de viață al poporului impune și o dezvoltare tot mai intensă a vieții spirituale. Este necesar, s-a spus, în această ordine de idei, ca problemele creației să fie dezbătute din toate unghiurile de vedere, atât al

preocupărilor profesionale ale artiștilor cât și al cerințelor cititorilor, spectatorilor și celorlalți beneficiari ai culturii.

Referindu-se la problema valorii operei de artă, secretarul general al partidului a subliniat ideea că și în artă, ca în orice activitate socială, valoarea este determinată de gradul în care opera răspunde necesităților istorico-sociale, necesității spirituale a omului și calității muncii artistului. Supremul examen în ceea ce privește valoarea artei îl constituie eficiența ei în transformarea, educarea și lărgirea orizontului spiritual al omului de azi.

Substanțială cuvintare a președintelui Consiliului de Stat a pus în lumină încă o dată deviza care îi călăuzește pe creatorii de literatură și artă din 1964 până azi: lărga libertate de creație, lupta împotriva șablonizării și dogmatismului. Cităm, mai jos, frazele în care e formulată această idee:

„Suntem pentru o largă libertate de creație, dorim să avem o literatură și o artă diversificată din punctul de vedere al formei, al stilului, ne pronunțăm hotărât împotriva uniformizării și șablonismului, a rigidității și dogmatismului. Considerăm că a accepta șablonismul, uniformizarea, rigiditatea înseamnă a sărăci viața spirituală și culturală a poporului nostru. Este de înțeles că activitatea creatoare a unui popor, în toate domeniile, se poate desfășura cu succes numai în condițiile când omul se simte liber și stăpân pe destinele sale”.

În bogatul palmares de idei al cuvintării ce cuprind referințe la rolul criticii și la concepția pe care se cere a fi fundamentată critica de azi prin combaterea unor teze și idei înadmiștabile, la pozitia fermă de adversari neîmpăcați a concepțiilor reacționare marțiale de intelectuali patriei noastre la promovarea tineretului, la cultul naționalităților conlocuitoare, la lărgirea și intensificarea relațiilor internaționale și în acest domeniu, al literaturii și artei la datorie pe care o avem de a face cunoscută peste hotare marile realizări ale culturii patriei noastre etc...

Concluziile puse de tovarășul Nicolae Ceaușescu în cuvântarea rostită la consfătuirea cu oamenii de artă și cultură, constituie o examinare în adâncime a fenomenului literar și artistic din actuala etapă, privit în complexul procesului de evoluție a noii societăți. Totodată, el indică pentru viitor, cu o înaltă principialitate și într-o formulare lapidară și plină de căldură sufle-

tească, drumul luminos al împlinirilor necesare, în spiritul celei mai înaintate gândiri, aceea a marxism-leninismului.

Prin caracterul lui umanist, prin claritatea și profunzimea ideilor pe care le conține, prin expresia lui înaripată, cuvântul tovarășului Nicolae Ceaușescu e menit să dea aripi și impuls de viață spiritului creator.

„muzică de balet”

scurt istoric al piesei

Sursele acestei piese, scrisă în februarie-aprilie 1941, se află într-o serie de evenimente trăite de autor și despre care găsim următoarele însemnări în notele autobiografice (deocamdată în manuscris) ale lui F. Aderca :

„În dimineața zilei de 21 ianuarie 1941, căutându-l pe un amic la locuința sa din str. Dr. Burghilea nr. 3, Autorul (notele autobiografice sînt scrise la persoana a treia, n.n.) se pomenește în mijlocul unui grup de legionari care, înarmați, ocupaseră casa. Izbucnise rebeliunea împotriva generalului Antonescu, pentru a statornici o dictatură exclusiv legionară. Autorul a fost reținut laolaltă cu alți cîțiva evrei, adunați de pe străzile învecinate. Toți au fost bătuți, într-o pivniță, cu rindul, pînă aproape de pierderea conștiinței. Au fost buzunăriți — li s-au luat banii și ceasornicele. Șeful legionar era totuși un tînăr destul de timorat, neeliberat cu totul de scrupule penale. Astfel, n-a îngăduit torturi excesive și a luat toate măsurile să nu se sinucidă careva. Toată dimineața a cerut la telefon poliției legionare un camion pentru transportarea prizonierilor la centru, pentru a se ușura astfel de orice răspundere. Dar camioanele erau atît de ocupate cu alte transporturi spre abator și spre pădurile învecinate încît cei din străduța Burghilea au fost lăsați să aștepte. Au așteptat pînă seara tîrziu, cînd, dovedindu-se că rebeliunea fusese înfrîntă, prizonierii au fost eliberați. Autorul a scăpat astfel ca prin minune.”

După cum se poate însă lesne observa, „Muzică de balet” înglobează, dar și depășește aceste elemente, autorul urmîrind mai mult decît înfățișarea unor intîmplări tragice. Obiectivul său este acela de a consemna reacțiile unui grup de oameni — deosebiți ca stare socială, formație, studii, caracter — într-un moment de răscruce, într-o situație limită, cînd conștiințele se dezvoltă și se conturează într-o ipostază fundamentală.

Poate că unul din cele mai interesante aspecte ale piesei îl constituie analiza aceluia procedeu specific nazis-

mului (pe care mai tirziu Jean-Paul Sartre îl va numi „serializarea“) și care ținea la separarea victimelor atât prin speranță cât și prin disperare, pentru a împiedica astfel nașterea unui sentiment de solidaritate în suferință și revoltă.

F. Aderca a încercat să arate — iar notele autobiografice o certifică — câteva din mijloacele predilecte mecanismului fascist de a întreține teroarea și de a obține o supunere absolută: e vorba de practica discriminărilor înlăuntrul familiei unite a umanității, operate după un criteriu aberant și asupra căruia nimeni nu are voie să se întrebe; e vorba de introducerea unui regim al arbitrarului făcut să uluiască rațiunea și să paralizeze acțiunea.

De altfel, întreaga desfășurare a piesei confirmă dorința scriitorului de a ridica întâmplarea pe care a trăit-o pe un plan de generalitate (care exclude atât amintirea sentimentală și îngrozită, cât și răfuiala), încercând-o cu semnificațiile luptei omului pentru realizarea umanității sale.

Piesa a fost prezentată Teatrului Național din București în anul 1945 (director: Tudor Vianu) și comitetul de lectură a primit-o cu elogii, recomandând punerea ei în scenă, pentru ca, după câteva săptămâni de repetiții, să fie scoasă din repertoriu în urma dispoziției forurilor care avizau.

N-aș vrea să închei acest scurt istoric fără a menționa, cu titlu informativ, distribuția fixată de regizorul Ion Sava, căruia i se încredințase direcția de scenă: A. Pop-Marțian (Comandantul) — Baldovin (Ajutorul de comandant) — C. Neacșu (Camaradul U 13) — Emil Botta (Profetul) — Valentineanu (Profesorul de logică) — Tantzi Saviani (Doamna cea tinărară) — Const. Clonaru (Avocatul) — G. Atanasiu (Proprietarul) — Mariana Popescu (Soția lui) — Lili Carandino (Fiica lui) — Silvia Puican (Mătușa) — Fințescu (Nepoata) — Carmen Tăutu (Copilul) C. Morțun (Chibițul).

Printre însemnările autorului care însoțesc manuscrisul „Muzicii de balet“ se află și următoarea: „Piesa n-a mai fost pusă în studiu. Autorul a avut totuși fericirea de-a o vedea în câteva repetiții, fără costume, excelent jucată, îndeosebi de Pop-Marțian și Tantzi Saviani.“

„Muzică de balet“ apare în anul când se împlinesc trei decenii de la tragicile evenimente care au stat la baza acestei lucrări dramatice, în anul și în luna când autorul ei ar fi împlinit 80 de ani.

MARCEL ADERCA

muzică de balet

piesă în patru acte

personaje

Comandantul	Soția lui
Ajutorul de comandant	Fiica lui
Camaradul U 13	Mătușa
Profetul	Nepoata
Profesorul de logică	Copilul
Doamna cea tânără	Vlăjganul
Avocatul	Lăcătușul
Chibișul	Insul cu buza tăiată
Casierul	Mai mulți camarazi
Proprietarul	

Zile de iarnă în timpul unei rebeliuni.

actul întâi

Scena reprezintă un salon de primire cu un somptuos candelabru în mijlocul plafonului și numeroase lumini electrice, asemenea unor luminări în buchete de câte trei, pe pereți. Podoabe de ipsos aurit, acante și arcade. Un bust în bronz reprezentând un bărbat solemn și o Veneră de Milo în proporții reduse, de marmoră, pe socluri înalte, străjuiesc un birou mare și greu pe care se află călimări, cărți, un calendar, un ceasornic, telefon. În fața celor două statui, cite un fotoliu adânc de piele. În dreapta, în față, două scaune de paie în formă de 8, o sofa, mai multe scaune tapetate. În fund, stînga, un pian închis pe care se află o oglindă portativă, pieptene cu perie, o sticlă mare cu apă de colonie, un pulverizator, o sticlă de briliantină, un pahar cu apă de dinți cu periută. Pe capacul claviaturii și pe marginea biroului, o bogată colecție de chei de toate felurile și mărimile, puse la rînd. Ferestre mari în fund și în dreapta, cu perdele interioare și jaluzele de lemn exterioare. În stînga, la mijloc, uși mari de interior larg deschise prin

care se vede o încăpere tot atît de bogat mobilată. În amîndouă saloanele, tablouri prețioase și covoare foarte groase, pe care unele personaje calcă stîngaci și chiar împiedicat.

Înainte de ridicarea cortinei se aud pe rînd patru focuri de armă din cele patru colțuri ale sălii, apoi o scurtă rafală de mitralieră de la galerie.

O dată cu ridicarea cortinei, Comandantul trage de șnurul ferestrei din dreapta, care ridică pe încetul jaluzelele de lemn de afară. Jaluzelele ferestrei din fund le-a ridicat mai înainte. Zori de zi leșioase de iarnă. Salonul e răvășit: mobilele împinse de la locul lor, covoarele și tablourile strimbe, multe din cristalele candelabrului sparte. În fotoliul din dreapta, de sub Venera de Milo, de gîtul căreia atîrnă centura cu revolverul Comandantului, doarme încruntat, cu revolverul căzut din mîna dreaptă, cu căciula neagră pe sprîncene, cu cele două diagonale de piele care țin centura destînsă, Ajutorul de comandant. Alți camarazi, cu sau fără căciulă, dorm

în salonul din stînga. Căciunile sînt negre, în afară de a Comandantului, care e albă. Pe cămașă poartă fiecare în dreptul inimii o stea cu șase raze de-un albastru-deschis. Comandantul poartă la mijlocul pieptului, atîrnînd de-un lanț subțire, o stea de metal albastră. Comandantul e un tînăr voinic și înalt, de obicei prudent în mișcări, cu gesturi sobre mai totdeauna, spre deosebire de ale celorlalți camarazi, exuberante și patetice. La o frizură cu elan — rivalizînd triumfal cu toate celelalte frizuri ce se vor mai ivi — oferă un chip patrat cu maxilare energice, o gură amară, severă, fără nici o savoare, ca-n timpul unui post negru, o privire încrunțată, bănuitoare uneori și față de camarazi. Vorbește autoritar, sacadat. Căciula-i albă împodobeste acum bustul solemn de bronz. După ce a ridicat jaluzelele, rămîne o clipă dezorientat, apoi, aducîndu-și aminte, se îndreaptă cu pași neobișnuit de mari spre ușile deschise din stînga.

COMANDANTUL (aspru, mai mult cu respirația): Gardă, drepti! (Se aude un clinchet de arme și de tocuri lovite cu putere.) Unde e camaradul U 13?

(Mișcare. Pauză. O ușă grea se deschide și se închide. După cîteva clipe, apare în ușa din stînga U 13, cu căciula neagră și umeri niși, cu mîinile mari roșii înghețate, cu revolverul în tocul de piele pe coapsa stîngă.)

U 13 (salută ritual, luînd poziție de drepti, încrucîșînd brațele, lăsînd bărbia în piept și rostînd întunecat): Steaua Albastră e nemuritoare!

COMANDANTUL (răspunzînd cu aceleași mișcări rituale): Steaua Albastră e nemuritoare! A sosit vreo veste de la Centru?

U 13: Nu. Nici o veste.

COMANDANTUL: Mișcă ceva pe stradă, prin împrejurimi?

U 13: Nici o mișcare.

COMANDANTUL: Ești sigur? Știi că sîntem numai la două sute de metri de Siguranța Generală, care e ocupată încă de forțele adverse.

U 13: Sînt sigur, domnule Comandant. M-am travestit cu paltonul, pălăria tare, mănușile și bastonul proprietarului de sus (arată cu capul etajul de deasupra) și am mers pe dinaintea Siguranței. O santinelă mi-a făcut semn să trec pe trotuarul celălalt. În gangurile laterale am văzut mitraliere, în gangul cel mare din mijloc, un tun. Cred că sînt mitraliere și la ferestrele de sus. Tramvaiele au fost părăsite pe linie în mijlocul bulevardului ce duce spre port, așa cum a fost consemnul. Cruciaștorul din larg a abordat drapelul Stelei Albastre.

COMANDANTUL: Se mai aud lupte pe undeva?

U 13: Nu. O singură făcăneală de mitralieră dinspre Gara de Apus.

COMANDANTUL (mai mult pentru sine): Să fi început tratative cu forțele adverse?

U 13 (dîrz): Exclus, domnule Comandant. La sediul nostru, al echipei a doua, s-a votat în unanimitate: nici un fel de tratative, toată puterea pentru Centrul de Acțiune!

COMANDANTUL (bănuitor): Dar la Centru?

U 13: La Centru nu se votează. Se execută.

COMANDANTUL (frecîndu-și bărbia): Asta așa e, așa e... (Schimbă vorba. Energic.) Ce face proprietarul?

(Arată sus.)

U 13: Geme întins pe podea.

COMANDANTUL: Nevastă-sa?

U 13: Geme la căpățiul lui.

COMANDANTUL (după o clipă de șovăire): Domnișoara? Adică fiica?

U 13: Stă la fereastra dinșpre balcon. Privește afară de cîteva ore.

COMANDANTUL (preumblîndu-se): Crezi c-ar trebui să-l mai batem o dată? A dat numai cheile astea. (Arată cheile de pe pian și de pe birou.) Nici bijuteriile, nici banii.

U 13: Le ține la safe, la bancă.

COMANDANTUL : Aha ! Ți-a spus și ție la fel. Dar dacă minte ? (*Oprindu-se din mers. Cu îndirjire.*) Mai trebuie bătut.

U 13 : Va muri sub frînghiile ude.

COMANDANTUL : Ei și ? (*Răzgîndindu-se.*) Nu, nu. Nu trebuie să moară. Mai stau eu de vorbă cu el.

U 13 : E diabetic. De azi-noapte, de cînd îl batem, a avut nevoie de trei injecții.

COMANDANTUL (*speriat*) : Trei ? Cine i le-a făcut ?

U 13 : Fiica lui.

COMANDANTUL (*pe gînduri*) : Fiica... (*Iși revine.*) Pe balconul lateral mai e cineva ?

U 13 : Camaradul U 4, cu pușca-mitralieră. Echipa de asalt doarme în pivniță. Am trimis oamenilor saltelele, pelerinile și plăpumile de mătase ale proprietarului.

COMANDANTUL : U 4 are vîzual bun ?

U 13 : Vede ca pisica și aude ca iepurele. În caz de pericol din-spre Siguranță, are consemnul să arunce o petardă pe scările din jos, să trezească echipa din pivniță. De cealaltă parte a casei și mai departe patrulează oameni din echipa întîii traves-tiți cu pălării, paltoane, iar unii cu umbrele. În caz de pericol, unul din ei aruncă o petardă în grădină.

COMANDANTUL : Cine trebuie să te înlocuiască la ușile din față ?

U 13 : Nimeni. Dar pînă acum e liniște. Nu s-a simțit că ne-am baricadat aici.

COMANDANTUL : Dacă-ți iei răs-punderea... De cîte ore nu dormi ?

U 13 : De patruzeci și opt de ore. Acum două nopți am făcut de gardă la Centru. Azi-noapte am năvălit aici.

COMANDANTUL (*cercetînd cea sul de la mîna stîngă*) : La amiază trezești echipa de asalt, rînduiești serviciul de gardă sub comanda lui U 4 și te culci. Nu se știe ce ne așteaptă la noapte. (*Salută ritual.*) Steaua Albastră e nemuritoare !

U 13 : Steaua Albastră e nemuritoare !

(*Vrea să plece.*)

COMANDANTUL (*aducîndu-și aminte*) : N-ai băgat de seamă pe unde e baia ? Mecanicul lor a fugit. Au fugit și slugile. O mai fi puțină apă caldă. Sunt nespălat de opt zile. Pielea mă mîncă de parcă aș avea rîie. (*Se scarpină sub coaste.*) Dar nu e timp acum de astea. A, da ! Unde e mutul ? Sau se preface că e mut ?

U 13 : E mut de-a binelea. L-am bătut măr. Nu știe decît să ragă. E și tîmpit.

COMANDANTUL (*furios*) : Cum tîmpit ? În tipografiile clandestine lucrează tîmpiiți ? (*Se potolește.*) Unde e ?

U 13 : Doarme pe scînduri, lîngă ușă.

(*Arată spre stînga.*)

COMANDANTUL : Adu-l aici. (*U 13 face un semn spre stînga. Doi camarazi aduc între ei pe Profet. E un ins înalt, un iluminat bărbos, zdrențaros, tremurînd tot. Comandantul se ferește instinctiv, ca de-un lepros.*) Ce căutai în tipografia Partidului Dreptății ?

(*Profetul se silește să vorbească, dar nu reușește.*)

COMANDANTUL (*strigă și mai tare, ca și cum mutul ar fi și surd*) : Știi că ar trebui să te-mpușc pe loc ? Adevărații noștri adversari nu sînt ăștia care se află acum la putere și vor să ne silească să trecem de partea lor, ci membrii Partidului Dreptății. Cu voi vom da adevărata bătălie, pentru că între voi și noi nu poate fi nici o împăcare niciodată. Mă auzi ? (*Profetul se silește să vorbească, dar nu reușește.*) Vom vedea noi îndată ce se ascunde sub muțenia asta. (*Mai tare decît ar fi voit.*) Lasă-l aici ! (*Se reculege, apoi cu glas blajîn către U 13.*) Poți pleca. (*U 13 dispăre. Comandantul îl apucă de minecă pe Profet și îl duce în colțul din dreapta. Profetul cade pe-o margine de covor.*)

Comandantul se duce repede la birou, mută înfuriat câteva obiecte, apoi ridică brusc receptorul telefonului și face numărul. Cu glas șoptit, intim.) Alo ! Tu ești, Nic ? Da, da, eu. Cum, nu știi ? Sectorul Nord. Stîrpi-rea literei O. (Mai tare.) Litera O ! (Pauză.) Nici o rezistență. O singură echipă ar fi fost de ajuns. Am trei. (Rîde acru.) Dar știi, simțul meu de prevedere... (Pauză, Apoi speriat, grav.) Poșta ? Poșta Centrală ? (Împăcat.) Aha ! Primăria și prefectura județului (Fericit.) Și căile ferate ? Ascultă, Nic ! Nu pot să intru în legătură cu Centrul. Nici tu ? (Ingrijorat.) Da ? Zece milioane de lei din sectorul nostru ? Are totul la safe. Dacă-l mai bat, moare. (Rîde.) Bun ! Aștept telefonul tău. (Solemn, cu o mîină pe piept.) Steaua Albastră e nemuritoare !

(Se lasă în fotoliu, cu mîna peste ochi, oftînd adînc. Nesiguranta îl destramă iar. Trebuie neapărat să facă ceva ca să scape din ghearele acestei slăbiciuni. Tot jocul următor e foarte rapid, înfrigurat. Se ridică deodată, trage unul din sertarele biroului și scoate o pereche de ochelari cu ramă de abanos. Își pune ochelarii și privește măreț în jur. Dar nu vede nimic. Scoate ochelarii și îi aruncă pe birou. Se freacă la ochi. Scoate din sertar un ceasornic vechi cu lant greu de aur, cu care se împodobeste pe pîntece ca un zaraf. Apoi pune ceasornicul și lantul pe birou. Scoate din sertar un delicat inel femeiesc cu multe pietre prețioase, pe care îl încearcă la toate degetele. Nu intră nici în cel mic. Scoate în șfîrșit din sertar un binoclu de aur și unul mai mic de sidef. Privește în zare cînd cu unul, cînd cu celălalt. Le aruncă dezgustat pe birou. Se îndreaptă cu pași mari spre ușa din stînga, dar îl atrage și îl oprește oglinda de pe pian. Se oglindește în toate felurile, încercînd grimasa gurii, stringerea ochilor etc. Își stropește veșmintele și batista cu

apă de colonie, din plin. Își dă cu briliantină pe avîntata-i frizură, apoi, ajutîndu-se cu amîndouă mîinile, se piaptănă îndelung în fața oglinzii, cu gesturi feminine și cu picioarele desfăcute. În această ocupație îl găsește Copilul, de vreo 11 ani, bălai, cu ochi albaștri, pe care nimic din ce vede și va vedea nu-l sperie, de parcă ar fi numai un spectacol neașteptat și nemai-pomenit de hazliu. În palmă, deși-l frige, aduce un pahar de ceai aburînd. Haina pe care-o poartă e scurtă-n mîneci, dar largă-n spate, potrivită la rezezeală dintr-o haină veche dăruită. Comandantul se întoarce brusc rîcnînd.)

COMANDANTUL : Năpîrcă ! Nu te-a zărit nimeni intrînd aici ?

COPILUL (rîde, apoi) : Nimeni ! Cine să mă vadă ? Dorm toți.

COMANDANTUL : Și camaradul de la ușă ?

COPILUL : El de ce să nu doarmă ? N-a dormit toată noaptea, săracul !

COMANDANTUL (vrea să dea fuga spre ușa din stînga, dar se răzgîndește) : Năpîrcă ! Am să te strivesc în picioare ! (La ceaiul, soarbe, se frige, scuipe.) De ce e așa fierbinte ?

(Pune paharul pe birou.)

COPILUL : Ca să fie bun. Ceaiul rece nu e bun.

COMANDANTUL : De unde l-ai adus ?

COPILUL : Din bucătărie. Mai e. Ceaiul e plin. L-am fiert la presiune (Tainic și încîntat.) Cînd îl mai bateți pe stăpînul meu ? (Arată în sus.)

COMANDANTUL : Ți-a plăcut, hai ? Ticălosule !

(La ceaiul.)

COPILUL (rîde fericit) : Mi-a plăcut. (Serios.) Dar numai la început. Pe urmă i-ați făcut prea rău. A murit... și a înviat... a murit... și a înviat.

COMANDANTUL : Și pe tine, năpîrcă, o să te batem la fel !

COPILUL (rîzînd ca de-o glumă strașnică) : Oho ! Dacă m-ați bate la fel, eu aș muri de tot !

COMANDANTUL : O năpîrcă mai puțin.

COPILUL (cu viclenie). O năpîrcă mai mult, o năpîrcă mai puțin, tot aia e. Așa că de ce să mă omorîți? Nu? (*Rîde, apoi, cu intimitate prietenească, vrînd să plece.*) Mă mai întorc.

COMANDANTUL: Unde pleci vi peră?

COPILUL (cu milă): Să duc un ceai și nenorocitului ăluia, frațele cucoanei. (*Arată cu capul în sus.*) L-ați văzut și dumneavoastră, domnule Comandant, ăla cu picioarele tăiate (*le arată retezate de la pulpe*) ...de cînd era mic. (*Spre urechea Comandantului.*) Să-l scot nițel pînă afară, că dacă slugile au fugit... Pe urmă să-l ajut să se urce pe scaunul de la pian. Dacă nu-l urcă cineva la pian, urlă toată ziua ca dulăii, ca lupii flămînzi. (*Fuge.*)

COMANDANTUL (*strigă după el*): Să te-ntorci numaidecît, năpîrcă! Am treabă cu tine!

COPILUL (*voios, de departe*): Mă-ntorc! Mă-ntorc!

COMANDANTUL (*își pipăie coapsele și nu-și găsește revolverul. Își aduce aminte. Îl scoate de pe grumajii Venerei de Milo și, în timp ce se încinge, cu o ușoară lovitură de picior, îl trezește pe Ajutor*): Destul, camarade, ai dormit destul! Acum avem alte chestii, mai importante. Transcendența destinului etic sînt momente cînd vorbește, cînd trebuie să vorbească. Ai înțeleș?

AJUTORUL (*neizbutind să-și împiedice căscatul și întinsul după somnul adînc*): Înțeleș... (*Trezit deodată, căci a simțit lipsa revolverului de la coapsă, a sărit din fotoliu și-l caută. Ajutorul e scund, lătăreș, cu părul în cantitate imensă, zbîrlit, cu ochi mari, parcă halucinați. E cel mai indoctrinat, ceea ce se observă de altfel din predilecția cu care întrebuițează formulele abstracte. Voce gravă groasă, dar destul de limpede. A găsit revolverul. Arată în sus cu țeava.*) A murit?

COMANDANTUL. Nu Geme. Geme de azi-noapte

AJUTORUL: Instinct de conservare hipertrofiat. Voință derivată în existență terater. Încăpățînată fiară! Din genul materialiştilor autrans. Nici nu e de mirare la asemenea specie cu interdependența vitală parazită. Dar cu noi nu merge! S-a isprăvit cu ei! (*Își pune revolverul în toc și își potrivește curelele*) Nu se poate să n-aibă aurul bi-juteriile, banii, ascunși pe-aiici prin casă. Ce ipotază ai structuralizat în această chestie, camarade Comandant?

COMANDANTUL (*la birou, scriind*): O ipotază reală: casa de fier, cheile, spune că sînt la casier. (*Îi întinde hîrtia scrisă.*) Te duci cu puilul ăla de năpîrcă la adresa asta. Sună el întîi, să nu se sperie casierul și să fugă. Vezi să nu scape nici puștiul!

AJUTORUL: Nu fuge prostu ăla mic! Am văzut eu de la început că-i schopenhaurian. Îi place teribil această nouă Voință și Reprezentare pe care am adus-o cu noi azi-noapte. Nu m-aș mira să fie și ontologic L-aș lua copil de trupă al echipei noastre, dar e și el neam de viperă. Substanța sugestivă a oricărui ideal se realizează întîi în subconștientul pueril. (*Zăbind matahala Profetului.*) Dar ăsta cine mai e?

(*Îl cercetează cu virful piciorului.*)

COMANDANTUL (*scriind*): Un nenorocit. Am dat de el în tipografia clandestină a Partidului Dreptății. Dar cred că s-a ascuns acolo de frig, de frică. E mut. Trebuie să aibă și boala copiilor.

AJUTORUL (*se întoarce la birou*): Mai bei din ceaiul ăsta, camarade Comandant?

COMANDANTUL (*scriind*): Nu.
AJUTORUL (*bea restul*): S-a răcit. (*De sus se aude la pian, intermitent, fals, abia descîrnată, partitura unei muzici de balet*) Aoleo! I-auzi de ce-i arde duzii de sus! De muzică de balet! Ce-nseamnă, domnule Co-

mandant, refularea frivolității la specia asta cu interdependența absolut senzuală! (*Indignat.*) Asta e psihoză, mai rău, psihopatie!

(*Scoate revolverul și vrea să se repeadă spre ușa din stînga.*)

COMANDANTUL (*oprindu-l cu un gest scurt; voce blajină*): Nu cîntă domnișoara. Cîntă ologul. Lasă-l să cînte. Să se creadă din stradă că nu e nici o schimbare aici. (*Approape bombănind.*) Căci mai avem și alte misiuni. (*Se ridică.*) Ia doi oameni din echipa a treia, care doarme în pivniță, rechiziționați o mașină și...

(*Aruncă o privoră spre fereastra din dreapta și se oprește deodată. În aceeași clipă intră Copilul.*)

COPILUL (*tare, cu bucurie naivă*): Domnule Comandant, stăpînul meu spune că...

COMANDANTUL (*cu o grimasă fioroasă, făcîndu-i semne să tacă și să se retragă*): După ușa, năpîrcă, după ușa!

(*Copilul, fericit de acest joc neașteptat, se retrage. În același timp, Comandantul și Ajutorul s-au ascuns după cele două statui. Din salonul învecinat se aude un glas străin, demn.*)

GLASUL: Domnul e acasă?

U 13 (*din celălalt salon*): Da, e acasă. Poftiți, vă rog. Vă așteaptă.

GLASUL: De ce te-ai înarmat așa?

U 13 (*din celălalt salon*): Da, e de amenințare. Sînt de la Poliție. Am ordin să-l păzesc.

GLASUL: Aha!

(*În ușa din stînga apare Profesorul de logică. E înalt, roșcovan, subțire, o figură de peninsulă scandinavă, cu ochelari rotunzi de cristal gros, fixați după ureche. Plin de-a rece și de mult echilibrată conștiință, eliberat de orice impulsii. Gesturile lui sînt extrem de sobre, dacă sînt. După ce și-a dat seama unde se află, chipul lui arată o intensă preocupare de a nu pierde nimic din ce se petrece în jur. Mai tirziu, cînd își pierde ochelarii, chipul lui arată o uimire neîntre-ruptă. Comandantul și Ajutorul ies din ascunzătoare, amîndoi cu re-*

volverele întinse. Copilul scoate capul de după ușă și se prăpădește de rîs, abia înăbușindu-și hohotele cu amîndouă mîinile.)

PROFESORUL (*ului citeva secunde, își potrivește mai bine ochelarii, tușește, apoi cu glasul lui demn, obișnuit*): Bună ziua.

AJUTORUL: Aha! În sfîrșit, ai venit! De cînd te așteptam, doctore în filozofie și...

PROFESORUL: ...și drept. Sunt profesor de logică și drept constituțional.

AJUTORUL: Căci înainte de verdictul Istoriei, avem de discutat temeiurile etice ale Logicii și Constituției... (*disprețuitor*) dumneavoastră!

(*Cu revolverul întins, se îndreaptă încruntat, cu voită încetineală, spre pieptul victimei.*)

COMANDANTUL (*oprindu-l cu mîna stîngă la mijlocul drumului, șoptit*): Camarade, te-ai pripit. De unde știi că face parte din categorie? Ori vrei să ne facem de rîs? (*Cu toată puterea glasului îngroșat.*) Drepti! (*Ajutorul execută mișcarea, pocnînd călcîiele.*) Pe loc repaos! (*Din ce în ce mai repede.*) Drepti! Pe loc repaos! Drepti! Pe loc repaos! Drepti! Pe loc repaos! (*Ajutorul a executat toate mișcărilor.*) Și acum treci deoparte. Fii atent la telefon. Și să nu mai crîcnești o vorbă neîntrebat.

(*Ajutorul, smerit, dar totuși plin de ideologie, se dă deoparte. Pune revolverul lîngă telefon și ascultă cu capul în jos la cele ce urmează. Copilul scoate capul și mai ride o dată de pătania Ajutorului, dar se retrage mai înainte de-a putea fi zărit de Profesor.*)

PROFESORUL (*intrigat, enervat deodată de ceea ce vede și nu înțelege, de ceea ce nu vede, dar aude, își scoate ochelarii, îi aburește, îi șterge cu batista și îi pune la loc neobișnuit de repede. Și-a reluat înfățișarea demnă, rece*): Mi se pare, domnii mei, că am greșit adresa și că... vă deranjez.

(Vrea să plece, dar în ușa din stînga dă de U 13 înconjurat de câțiva camarazi. Se întoarce la loc.)

COMANDANTUL *(se duce și se așază în fotoliul biroului)* : Nu, n-ai greșit adresa și nu ne deranjezi. Dimpotrivă, s-ar putea... să te deranjem noi pe dumneata. *(Rîsul chicotit al Copilului.)* Ai auzit desigur de Partidul Dreptății. Îl recunoști ?

PROFESORUL : Nu recunosc decît un lucru : rațiunea mea.

COMANDANTUL *(întinde mîna dreaptă)* : Actele.

PROFESORUL : În primul rînd, cu ce drept...

COMANDANTUL *(tăindu-i vorba)* : Nici un „drept“. Aici lucrează un drept de care dumneata habar n-ai — și nu vei avea poate niciodată. Nu mai pune nici o întrebare și fă numai ce ți se spune. E în interesul dumitale.

PROFESORUL : Vă-nșelați. Eu n-am nici un interes.

COMANDANTUL : Nici măcar interesul de a trăi ?

PROFESORUL *(după o clipă de gîndire)* : Nici. Eu doresc numai să pricep, să mă lămuresc.

COMANDANTUL *(întinde și mai mult mîna)* : Noi la fel. Actele.

PROFESORUL : N-am de obicei asupra mea nici un act. Toate actele se concretizează în ființa care sînt și pe care-o vedeți.

COMANDANTUL : Asta-mi place ! Căci și noi vom arde toate actele trecutului. Vom zidi apoi o lume a noastră, din oameni cu autorizație specială de a trăi. Va fi nevoie de acest permis de existență. El va crea o emulație. Vor supraviețui numai cei demni să supraviețuiască, cei puternici, cei virili, pe care-i va exalta ideea de a lua parte la întocmirea unei ere noi. Cei care nu se vor teme de degradare, de josnicie. Cei care nu se vor speria nici de cruzime, nici de lașitate. Cei care nu vor fi în nici un fel suspecți și vor ști să dezarmeze suspiciunea celuilalt. Cei pe care orice în-

vinuire îi va găsi cu piatra în mînă. Cei care vor lovi primii. Ce zici ?

PROFESORUL : Nu zic nimic. Aș dori să plec.

COMANDANTUL : Asta nu depinde de mine, ci de dumneata.

PROFESORUL : În ce sens ?

COMANDANTUL : Întrucît nu ai acte doveditoare, trebuie să ne declari pe cuvînt de onoare dacă în numele dumitale există litera O.

PROFESORUL : Cuvîntul de onoare e necesar, desigur, numai dacă aș nega în numele meu existența literei O.

COMANDANTUL : Desigur.

PROFESORUL : Atunci îmi cruț cuvîntul de onoare. În numele meu există litera O.

COMANDANTUL *(ridicîndu-se deodată și ieșînd repede de dinapoia biroului)* : Cunoști de mult pe domnul de-aici ?

(Arată în sus.)

PROFESORUL : Nu-l cunosc de loc.

COMANDANTUL : Știi că și-n numele lui se află litera O ?

PROFESORUL : Dacă pot spune așa, am observat, dar... n-am băgat de seamă.

(Rîsul Copilului, spre surprinderea Profesorului.)

COMANDANTUL *(încezînd un ochi)* : Vrei să spui că nu e nici o legătură între dumneata și domnul de-aici ? *(Zdrobitor.)* Deși în numele amîndurora se află litera O ? *(Îi întoarce spatele.)* Dar nu e nevoie să-mi spui, că știm noi mai bine ce este ! Cunoaștem de mult complotul dumneavoastră ! *(S-a întors iar cu fața spre Profesor. Și mai zdrobitor.)* Complotul dumneavoastră universal ! Și mai spui că nu recunoști Partidul Dreptății ! *(Simplu.)* Ce cauți aici ? De ce ai venit ?

PROFESORUL *(în timp ce se caută în buzunar și scoate o carte poștală)* : A dat un anunț că are de vînzare o *Biblie* din 1513. I-am scris și mi-a răspuns să vin s-o văd și să discutăm prețul. Sînt bibliofii.

COMANDANTUL (care nu cunoaște cuvîntul) : Cum ?

AJUTORUL (își lămurește Comandantul) : Domnul cumpără biblii — e bibliofil.

COMANDANTUL (acru) : Am înțeles. Percheziționează-l. (Profesorul, cu brațele desfăcute, se lasă percheziționat în amănunt de Ajutor, lângă fereastra din dreapta. În acest timp, Comandantul face semn lui U 13.) Apropie-te. Să vie și năpîrca mică. (Copilul apare cu fața iluminată de admirație, fericit că joacă și el un rol în acest formidabil spectacol. Privește drept în ochii Comandantului, care vorbește aspru, răspicat.) Spuneai că știi unde locuiește casierul și că...

COPIUL Știu, domnule Comandant ! Cum să nu știu ?

COMANDANTUL (cătore U 13) : Iei doi oameni, rechiziționezi o mașină și pleci la locuința casierului. Ajutorul rămîne aici. S-ar putea ca eu să fiu chemat la Centru. Garda la ușă o preia U 4. S-a înțeles ?

(U 13 face un semn spre stînga. Apar doi camarazi.)

COMANDANTUL (cătore cei doi, arătînd pe U 13) : Plecați cu el. Comandă în numele meu.

(Sub fereastra din dreapta se aude un foc de armă. Toți rămîn înlemniți. Dar cum nu se mai aude nimic, scena continuă. Profesorul, percheziționat, și căruia Ajutorul i-a luat, punîndu-le pe birou, un lanț cu chei, o tabacheră, o cutie de chibrituri și un creion obișnuit, s-a așezat, după invitație, pe unul din scaunele din dreapta. U 13 și ceilalți camarazi salută ritual : „Steaua Albastră e nemuritoare !” Pleacă toți în pas egal. Copilul între ei, la fel. În dreptul ușii din stînga se dau deoparte spre a lăsa loc liber Doamnei tinere între camarazi nînși, din echipa celor care patrulează travestiți pe străzile din jur. U 13, cei doi camarazi, Copilul, dispar. Camarazii travestiți în haine civile salută cu glas puternic : „Steaua Albastră e nemuritoare !”)

COMANDANTUL (la fel) : Steaua Albastră e nemuritoare ! (Le iese în întîmpinare.) Ce e cu doamna ?

UN CAMARAZ : A trecut de două ori pe dinaintea casei și s-a uitat spre ferestrele de sus. Cînd i-am strigat să se oprească, a vrut să fugă. Am tras după ea un foc de revolver, dar n-am nimerit-o.

DOAMNA (cea tină, forme pline, de voluptate nițel vulgară, la care contribuie bogăția neobișnuită a părului negru, vizibil și pe picioare prin ciorapii de mătase. Nu e însă lipsită de grație, Glas miorlăit, nițel nazal și prelung. Farmecă îndeosebi misterul ochilor ei cenușii, mai puternic decît tot ce face, tot ce spune, tot ce știe. Haină scurtă de astrahan, justă groasă de postav scoțian. În loc de pălărie, un batic colorat, înodat sub bărbie. E speriată. Vorbește tuturor pe rînd, chiar și Profesorului de pe scaunul din dreapta, pe care-l crede făcînd parte din grup) : Nu, nu m-a nimerit !... (Bucuroasă.) Nu, nu m-a nimerit !... Dar de ce m-ați adus aici ? Vă rog, fie-vă milă de mine ! Dați-mi drumul ! Am un copilăș, un îngerăș, o fetiță de patru ani... Mă așteaptă ! Vă rog ! Aveți milă de-un copilăș, dacă nu de mine. Plînge după mămîița ei.

COMANDANTUL (sever, căuțînd să-și îngroașe vocea) : Doamnă, nu te jeli ! Nu stă frumos. Dumneata știi ce se petrece în acest moment în oraș ? Ai avut noroc c-ai picat aici. Nu te insultăm, nu te maltratăm. În alte părți...

DOAMNA (care n-a încetat să se tînguie) : Dumnezeu să vă răsplătească pentru inima dumneavoastră bună. Să vă aibă în paza lui și nici o nenorocire să nu vi se întîmple. Oamenii lui Dumnezeu sîntem cu toții. Și dumneavoastră aveți poate o mamă, o soră... (Cuprinsă iar de panică.) Sînt nevinovată ! N-am făcut nimic ! Dați-mi

drumul! Acasă mă așteaptă un copilăș, un îngeraș, care plînge...

COMANDANTUL (*trecînd la birou, răcnește ca să acopere plînsurile femeii*): Actele!

DOAMNA (*iși șterge ochii, își suflă nasul într-o batistă scoasă din mîncă, apoi cu glas mai liniștit*): N-am nici un act la mine. Am plecat de-acasă așa cum mă vedeți.

COMANDANTUL: Atunci locuiți pe-aici, pe-aproape.

DOAMNA: Nu... adică da... foarte aproape! Altfel...

COMANDANTUL: În numele dumitale se află litera O?

(*Doamna, uluită de întrebare, nu știe ce să răspundă. Își mai șterge o dată ochii și nasul, căutînd ajutor la cei din jur.*)

COMANDANTUL (*repetă mai rar, mai tare*): În numele dumitale se află litera O?

DOAMNA: Desigur. De ce să nu se afle? De două ori: și în numele de familie, și în numele cel mic.

COMANDANTUL (*pe spate, în fotoliu, într-un ris amar, cu jumătate glas, cu jumătatea dreaptă a feței*): Se vede, nici nu mai era nevoie să spui. Și ce căuțai pe strada asta? De ce te uitai încoace?

DOAMNA: Cunosce familia de sus. Sintem... foarte buni prieteni.

COMANDANTUL: Aha! Te pomenești că sinteți și rude. Toțiăștia cu litera O sînt rude, se știe.

DOAMNA: Nu, nu sintem rude. Dar ne-au închiriat apartamentul învecinat cu-al lor.

COMANDANTUL (*sărînd în sus*): Cum? Locuiești aici sus? (*Doamna afirmă din cap și plînge încet în batistă.*) Atunci dumneata ești soția președintelui societății „Infrățirea”, care ne combate cu aîta cinism și cere o lege cu sancțiuni drastice pentru infrățirea obligatorie, infrățirea noastră cu cei din litera O! Dar de ce nu spui așa, doamnă? Știi că-mi place?

DOAMNA: Soțul meu vă iubește. Totdeauna spune că merițiți să fiți iubiți, că numai prin iubire adevărată s-ar putea să...

COMANDANTUL (*ride cu poftă către Ajutor, arătînd peste umăr cu degetul gros al mîinii drepte*): ...s-ar putea să ne înfrățim cu litera O!

AJUTORUL: Subversiva lor metodă milenară: anularea prin dezarmare, apoi prin îmbrățışare și... (*cu dezgust*) procrearea! Simpatizează desigur și cu Partidul Dreptății, singura lor speranță, singura lor mîntuire.

COMANDANTUL (*întorcîndu-se către Doamna cea tînără*): Dar de ce ați fugit toți de-acasă, doamnă? De ce ați șters-o?

DOAMNA: Cum să nu fugim? Și poliția știa c-o să fie rebeliune. Soțul meu are mulți prieteni la poliție, care iau uneori masa la noi. Și ne-au spus de alaltăieri încă să fugim, să ne ascundem.

COMANDANTUL (*îndurerat, către Ajutor*): Camarazii de la poliție.. În care am avut încredere... Încredere! Greșim avînd încredere. Trebuie să-i bănuim pe toți. Și pe noi înșine. Dușmanul s-a infiltrat, după atîția ani de conviețuire, în fiecare din noi. Îl adăpostim în intimitatea noastră, îl hrănim cu nesiguranțele noastre, îl întărim cu slăbiciunea noastră. Pînă cînd?

AJUTORUL: Totdeauna am spus-o: încredere numai în cei care au curajul de a trăi sub Steaua Albastră.

COMANDANTUL: Asta trebuie s-o comunicăm urgent la Centru... dacă vom putea (*Către Doamna cea tînără.*) Și unde e acum domnul președinte, soțul dumitale?

DOAMNA: Știu și eu? Unde poate să fie un bărbat? În oraș, undeva...

COMANDANTUL: Nu e acolo unde v-ați refugiat? Și unde v-ați refugiat?

DOAMNA : La sora mea, str. Seneca 12 bis.

COMANDANTUL : Aveți telefon ?

DOAMNA : Da, dar... nu e nimeni acasă.

COMANDANTUL : Asta vom vedea îndată.

DOAMNA (cu disperare) : Vă jur că soțul meu nu e acasă !

COMANDANTUL : Nu e nevoie de nici un jurământ. Ia, te rog, telefonul și... (Femeia nu se mișcă din loc, îngrozită, cu gura căscată și brațele desfăcute într-un gest neîmplinit. Comandantul, cu glas care ar vrea să fie tunător, făcând un pas.) Ia telefonul și...

(Apar din stînga Avocatul și Chibițul, legați unul de altul de cîte-o mîină cu un capăt de frînghie. Sînt numai în haină și dîrdăie. Avocatul poartă pălărie tare, șoșoni. Chibițul, pălărie moale, străveche, trasă pe sprîncene, și ghetete rupte. Sunt încadrați de patru camarazi, din care unul poartă paltonul negru cu guler de lutru al Avocatului, altul — paltonul cenușiu, scurt, peticit, îmblănit în oaică jumulită, al Chibițului.)

CAMARAZII (salută ritual) : Steaua Albastră e nemuritoare !

COMANDANTUL (la fel) : Steaua Albastră e nemuritoare ! Cine sînt domnii ?

UN CAMARAD : I-am găsit șoptind în cafeneaua din colț, la fereastră. Beau ceai amîndoi.

CHIBIȚUL (ochi nedormiți, umerii obrazilor ieșiți, sprîncene negre, groase, îmbinate. Părul negru începe aproape imediat deasupra sprîncenelor. Glas răgușit) : Eu am băut cafea.

AVOCATUL (blond, voce pițigiată, volubil, mișcări rotunde de balerină) : Sîntem pașnici cetățeni, domnule Comandant, care, dacă țineți seamă că nu ne-am ocupat niciodată de (accentuat) nici un fel de politică...

COMANDANTUL : Gura ! Nu te-a întrebat nimeni. (Către unul din camarazi.) Litera O !

AJUTORUL : Se vede de la o poștă !

(Camarazii rid.)

COMANDANTUL : Adepti ai Partidului Dreptății ?

AVOCATUL : Precum v-am spus, noi nu facem politică, domnule Comandant.

CHIBIȚUL : Facem numai cîte-un poker, cîte-un rummy...

COMANDANTUL : Bun. (Către Ajutor.) Ia-i în primire. Percheziție amănunțită. Nici o anchetă deocamdată. (În timp ce Ajutorul îl trage de mîinecă pe Avocat, și deci și pe Chibiț, spre fereastra din dreapta, unde începe să-i percheziționeze, Comandantul către ceilalți camarazi.) Treceți dincolo. Luați cîte-un ceai și...

UN CAMARAD (întinzîndu-i un plic mare, pecetluit) : Nu mai patrulem ?

COMANDANTUL : Nu. (După o clipă de gîndire.) Rămîneți cu mine aici. (Le face semn să iasă. Camarazii salută în tăcere și dispar. Comandantul se îndreaptă spre Doamna cea tînără.) Și acum...

(Rupe plicul și scoate un raport.)

DOAMNA (cu glas hotărît, de parcă ar voi să facă o mărturisire gravă) : Domnule Comandant... (Cu voce mai slabă.) Domnule Comandant...

COMANDANTUL : Da, el ?

(Aruncă ochii asupra raportului.)

DOAMNA (în hohote de plîns) : Domnule Comandant, aveți milă de mine, aveți milă de soțul meu... N-am făcut nimă-nui nici un rău, nici eu, nici el. Noi nu urîm pe nimeni, noi iubim, noi vrem să fim iubiți ! Și pentru asta trebuie să fim omorîți ?

COMANDANTUL (scos din fire) : Te omoară cineva, doamnă ? Sau ești nebună ?

DOAMNA (căzîndu-i în genunchi) : Da, sînt disperată... sînt nebună, domnule Comandant ! Cu mine faceți ce vreți, domnule Comandant ! Nu mă-mpotrivesc și nu spun nimic, domnule Comandant ! Dar el ce vină are ?

Pe el de ce să-l aduceți aici ? De ce să-l chem la telefon, eu, cu gura mea ? Dacă-mi aude glasul, vine, vine ! (*Plînge aproape hordăind, lovindu-se cu capul de dușumea, repețind.*) De ce să-l aduc aici ? De ce să-l aduc aici ?

COMANDANTUL (*se întoarce spre ea, o privește cu mâinile la spate, pînă ce femeia se potolește*): Ei, ți-au trecut istericalele ? Ridică-te ! (*Femeia se ridică. Plînge încet, egal.*) Și nu mai miorlăi.

DOAMNA : Nu plîng eu. Plînge sufletul. Și nu pot să-l opresc.

COMANDANTUL : Spune sufletului dumitale atît de gingaș să se bucure : are noroc, sau, dacă vrei, a găsit har înaintea Domnului.

DOAMNA (*cuprinsă de-o speranță nesăbuită, împreună mâinile a rugăciune*): Har înaintea dumneavoastră, domnule Comandant ! E mult mai important. Sunteți un om nobil, o inimă aleasă ! N-o să mă siliți să-l chem aici pe soțul meu, ca să-l...

COMANDANTUL (*tare*): Gura ! (*Fluturînd raportul.*) Mai bine ascultă și să-mi spui pe urmă dacă n-ai avut noroc căzînd aici, în sectorul meu. Scrie aici că a fost prins întregul club al „Iubirii Aproapelui“, împreună cu președintele și comitetul executiv. Jucau loton, dar era numai o mască. Complotau împotriva Stelei Albastre. Au fost urcați în camioane și duși în munte. (*Mișcare, exclamații între prizonieri. Către bărbați.*) Vi s-a urît cu traiul bun ? (*Către Ajutor, cu severitate.*) Du-i în pivniță !

AJUTORUL (*în șoaptă*): Camara-dul Hircă n-a venit încă. E tot la Arsenal. (*Subtil, cu suris.*) Are ceva de lucru acolo.

COMANDANTUL (*fluturînd raportul*): În munte au fost luați în primire de minerii Stelei Albastre și puși să împingă la vagonetele de cărbuni. Apoi au fost travestiți în piei de urs,

li s-a dat drumul în codrii seculari și au fost hăituiți cu ajutorul ciinilor, ahțiați de carne omenească. Numai cițiva au scăpat nesfișiați, cei care au căzut și s-au zdrobot în prăpastii. Această pedeapsă le-a fost hărăzită după Cartea Sfințită a Zeului nostru Carpatin.

DOAMNA (*geme fără voie*): Aaa...

COMANDANTUL : Ce, nu-ți convine ? Secretarul clubului cu cheile și registrele a fost trimis și încluiat într-una din celulele Poliției, care se află în mâinile noastre. Dar nu mai putem pune mina pe el, deoarece cheia celei s-a pierdut și nici una din celelalte nu se potrivește. N-avem timp să spargem ușa. Dacă adversarii noștri recucesc localul Poliției, secretarul vostru scapă cu viață.

DOAMNA (*fără voie*): Ooo...

COMANDANTUL : Asta cred că-ți convine ! (*Viră raportul în plic, și plicul în buzunar.*) Poate voi mai primi un raport, două pînă diseară. Vi le voi citi. Nimic ascuns ! Totul pe față ! E... metoda mea.

PROFESORUL (*se ridică, se înclină, apoi rămîne drept, țeapăn*): Vă mulțumesc, domnule Comandant.

(*Se așază la loc.*)

AJUTORUL (*către Avocat și Chibiț, arătîndu-le scaunul de paie îndoit*): Luați loc.

COMANDANTUL (*către Doamna cea tîndă*): Iți dai seama acum ce soartă te aștepta pe dumneata, pe soțul dumitale, dacă erați prinși la club ? Pe cîtă vreme aici... (*Gest larg, generos.*) Ca între prieteni. Și acum fii bună, treci la telefon și cheamă-l pe soțul dumitale.

DOAMNA (*incepe iar să scîncească, frămîntîndu-și mâinile și bîlbîind*): Domnule Comandant... Domnule Comandant...

COMANDANTUL : Țin mult să-l cunosc și eu pe adversarul nostru ideologic, directorul ziarului și președintele societății „Înfrățirea“.

AJUTORUL (*în gușă*): Acum, doamnă, când începe răfuiala și se încheie socotelile, dorim să avem cu el o discuție în contradictoriu, definitivă, chiar și în transcendența dialectică — dacă dorește!

COMANDANTUL (*gelos*): Camarade Ajutor, ți-am mai spus să nu te amesteci neintrebat. (*Tare.*) Culcat! Drepti! Culcat! Drepti! (*Ajutorul a executat aceste mișcări pe brinci, atingând pintecele de dușumea.*) Și la a treia neascultare, te spinzur de policandru!

AJUTORUL (*gîșînd*): Steaua Albastră e nemuritoare!

COMANDANTUL (*către Doamna cea tinăra*): Și-acum treci la telefon. (*Amenințător, înaintînd către ea, cu mîna pe revolver, cu voce voind să fie tunătoare.*) Înțelegi odată?

DOAMNA (*se îndreaptă spre telefon cu pași șovăitori, frîngîndu-și mîinile, plîngînd scurt, înăbușit, aruncînd priviri disperate spre Comandant, spre Ajutor, spre ceilalți prizonieri. Nu îndrăznește să pună mîna pe telefon*): Dar dacă nu e... acasă... dacă...

COMANDANTUL (*furios, răcnînd*): E acasă! Înțelegi odată? E acasă și așteaptă să-i telefonezi! Spune-i să vie aici, să te ia! (*Nemaiputîndu-se stăpîni.*) Ah! De ce nu sunt străzile încă libere! Mi l-ar aduce pe sus doi camarazi numai cu două revolve! N-aș mai avea nevoie de telefonul dumitale, înțelegi?

DOAMNA (*luîndu-și ultimele măsuri*): Și dacă-i spun... dacă-i spun să vie aici... nu-i așa că... nu-l omorîți, domnule Comandant?

COMANDANTUL (*apropiîndu-se repede de ea cu mîinile-n șolduri, strigîndu-i în obraz, stropînd-o cu bale de furie*): Pe tine te-am omorît?

DOAMNA (*ridicînd receptorul cu mîna tremurătoare, privind în ochii Comandantului rugătoare*):

Nu, domnule Comandant, nu m-ați omorît...

PROFESORUL (*ridicîndu-se și întinzînd un braț*): Nu ne-ați omorît încă.

(*Se așază la loc, țepăn.*)

COMANDANTUL (*în vreme ce Doamna cea tinăra face numărul, către Profesor, solemn*): Eu, domnule Profesor, nu omor. Principiul legal. Cum se cheamă, camarade Ajutor, principiul nostru legal? Pe latinește!

AJUTORUL (*plouat încă de pățania de mai înainte*): Dura lex sed lex.

COMANDANTUL: După victoria rebeliunii noastre, Steaua Albastră va decreta Articolul Unic al Legii fundamentale, al noii Constituții. (*Citează.*) „Articol Unic. Au drept la viață numai cei care din timp s-au mărturisit intru credința Stelei Albastre. Se admite sinuciderea.” (*Ride amar.*) Căci atît ne-ar mai trebui, în cazul suprem, cînd va trebui să-nfruntăm Partidul Dreptății, să ne cădeți în spinare, să stîrpiți spiritul nostru (*cu ironie*) ...retrograd!

DOAMNA: Alo! Alo! Tu ești Rozica? (*Fericită, către Comandant.*) E Rozica! Rozica! Copila mea! Îngerășul meu! (*În aparat.*) Da, eu, mămica ta! Unde e taticu?

COMANDANTUL (*șoptîndu-i nerăbdător*): Spune-i să-l cheme repede la aparat.

DOAMNA (*în aparat*): Cum? Da, taticu! Alo! Taticu! Alo! Alo! Alo! (*Către Comandant, înfricoșată, dar fericită.*) Nu se mai aude...

(*Din stînga intră Casierul și Copilul, urmați de cei doi camarazi cu revolvele întinse în spatele lor. Se opresc în prag.*)

COMANDANTUL (*repezîndu-se la telefon*): Cum? Nu se mai aude? (*Îi smulge receptorul.*) Alo! Alo! (*Trîntește receptorul în furcă, îl ridică, face un număr și răcnește iar.*) Alo! Alo! (*Aruncă receptorul. Către cei de față, ca și cum ar fi fost*

toți complicii lui.) S-a întrerupt legătura! S-a întrerupt legătura!! (*Furios, către Doamna cea tinăra.*) Și numai dumneata ești de vină!

DOAMNA (*arătându-se cu un deget spre piept*): Eu?

COMANDANTUL (*umbliind furios prin încăpere*): Da, dumneata! Căci dacă chemai la telefon înainte de întrerupere... nu mai era întrerupt. Ai stat la taifas cu mine, ai miorlăit aici să-ți dau tot felul de explicații, și acum poftim de mai cheamă pe cineva la telefon!

DOAMNA (*impăciuitoare*): Poate că se mai reface legătura, domnule Comandant. Să mai așteptăm. Poate că...

COMANDANTUL (*inghinind-o*): Să mai așteptăm... Îți convine dumatiale. Dar să vedem, mie îmi convine?

PROFESORUL (*ridicându-se*): Legătura nu se mai reface.

(*Se așază la loc.*)

COMANDANTUL: Vezi? Domnul Profesor știe mai bine. (*Blajin deodată.*) Ia loc lângă domnul Profesor. Vom găsi noi îndată alt mijloc să comunicăm cu soțul dumatiale.

DOAMNA: Credeți că mai e posibil?

COMANDANTUL (*îndreptându-se către noii veniți*): Sint sigur. (*Salutul ritual reciproc, pe care de data aceasta îl face cu entuziasm și Copilul. Arată pe Casier, către camarazi.*) A opus vreo rezistență?

CAMARAZII: Nu.

COPILUL (*întretăiat de risete*): Ce rezistență, domnule Comandant? Că abia se ținea! Și acum abia se ține... L-am găsit în odaia de dormit lângă pat, pardon, pe vine, și nevasta îl ținea de coate, pe la spate, să nu cadă. Asta se cheamă rezistență?

CASIERUL (*scund, patrat, blajin, foarte gras și apoplectic, voce aproape fără timbru*): Sint bolnav, domnule Comandant, grav bolnav, vă rog să mă credeți.

COMANDANTUL: De pintece?

CASIERUL: Nu, de frică. Toată familia mea suferă la fel. E ceva ereditar. Bunicul pe front a fost reformat pentru că, ori de câte ori începea un bombardament, el, pardon... își demoraliza compania.

(*Copilul rîde, dar la o privire severă a Comandantului, se oprește deodată.*)

COMANDANTUL (*către Casier*): De ce te-ai înfricoșat? Te-a amenințat cineva?

CASIERUL: Pe mine nimeni, dar am aflat din oraș, de la prietenii și de la rude, tot ce ne așteaptă pe cei cu litera O. De azi-noapte am aflat. Și de atunci...

COPILUL (*amuzat*): ...stă mai mult pe vine. Așa spunea și soția dumnealui.

COMANDANTUL (*către Casier*): O cafea neagră tare crezi că ți-ar face bine?

CASIERUL: Poate că da.

COMANDANTUL (*către Copil*): Repede, o cafea neagră!

CASIERUL (*către Copilul care vrea s-o rupă la fugă*): Copilule, fără zahăr! Și tare! (*Către Comandant.*) Îmi dați voie să iau loc?

(*Se uită-n jur după un scaun. Ajutorul îi aduce un scaun din dreapta.*)

COMANDANTUL (*către camarazi*): A plătit mașina?

CASIERUL (*căutînd în buzunarul vestei*): Nu, n-am plătit. (*Oferă unuia dintre camarazi o monedă mare.*) Să oprească tot.

COMANDANTUL (*către Ajutor*): E darnic dumnealui! Să vedem dacă va fi pînă la urmă. (*Către Casier.*) Ai adus cheile de la casa de fier?

CASIERUL: Desigur. Cred că pentru asta m-ați adus.

COMANDANTUL: Ai ghicit. Un moment numai, să isprăvim cu dumnealor. (*Face un semn Chi-bițului și Avocatului.*) Dumneavoastră.

(*Se așază la birou și îi anchează. Avocatul face gesturi complexe, menite să-i comple-*

teze cuvintele. Chibițul răspunde mai mult cu tuse adîncă, străveche. Între timp, Copilul aduce o cafea neagră, pe care Casierul o bea din două sorbituri.)

DOAMNA (cu uimire, cu pauze lungi între fraze, între unele cuvinte, ca și cum le-ar culege pe-ncetul, la început nelămurite, din adîncul ei, către Profesor): Crezi că vom scăpa de-aici? (Profesorul tace, privind drept înainte.) Crezi că vom scăpa de-aici? (Nici un răspuns.) De ce nu răspunzi? Dumneata nu ești om? Nu simți? Nu-ți pare rău că vei muri așa, deodată, și atît de... atît de tînăr? (Oftează.) Vom fi omoriți, știu bine! (Oftează iar.) Nu, nu se poate să fim omoriți! Eu cred că vom scăpa! Spune și dumneata! Și dumneata ești sigur că vom scăpa? (Îl trage de mîneacă.) Cel puțin uită-te la mine... (Profesorul o măsoară, apoi o privește lung în ochi.) O, ce întuneric, ce urit trebuie să fie în moarte!

PROFESORUL: Nu e nici urit, nici întuneric. Nu e nimic.

DOAMNA: Dar e mai frumoasă viața, nu? Oricît de rea și de amarică. Chiar aici, înfricoșată, alături de-un bărbat străin căruia îi vorbesc... O! Ce plăcut e să te doară, să suferi! Să-ți fie dor de fetiță, să-ți fie dor de soț... Dumitale nu ți-e dor de soție, de copii?

PROFESORUL: N-am nici soție, nici copii.

DOAMNA (aproape indignată): Atunci dumneata ce dorești, ce iubești?

PROFESORUL: Cărțile, ideile din cărți — cînd le găsec.

DOAMNA: Cum, nu ți-e dor de nici un om care să-ți vorbească, să te dezmierde, să ridă cu gura, cu ochii... Uite acum, sub amenințarea morții, dacă ar fi lîngă dumneata o femeie tînără, ispititoare, plină de viață, n-ai dori s-o iei în brațe, să te pierzi în îmbrățișarea și parfumul ei, ca să nu te mai

gîndești, să nu mai știi ce te așteaptă?

PROFESORUL: Nu Moartea ar fi atunci prea dureroasă. În singurătatea mea, însă, moartea e numai un obiect de studiu, o idee. O voi cerceta pînă-n ultima clipă a conștiinței. Căci mă pasionează. Și te rog să crezi, frumoasă doamnă, că e o experiență unică... unică... întocmai ca întîia noapte a unei mirese neștiutoare — ca să vorbesc pe înțelesul dumitale.

DOAMNA (privindu-l cu o ură fierbinte în ochi): Dacă ți-e totuna, dacă tinerețea mea caldă nu-ți spune nimic (privind în jos) ...cel puțin din milă pentru nefericitul meu suflet, nu mă lăsa singură... singură de tot... (privește în jur, apoi șoptit) ...atunci cînd ne vor omori... (Pasionat, privindu-l.) Sînt frumoasă? Spune, sînt frumoasă?

PROFESORUL (privind drept înainte): Ești frumoasă. Ești foarte frumoasă.

DOAMNA (pune o mîină pe genunchiul lui, privind drept înainte): Îți plac?

PROFESORUL: Îmi plăci.

DOAMNA: Mult?

PROFESORUL: Foarte mult.

DOAMNA: Ai vrea să mă ții în brațe? Să mă strîngi tare... tare...

PROFESORUL (fără a se clinti, privind drept înainte): Aș vrea.

DOAMNA: Aș vrea să fie o moarte fulgerătoare, să nu ne mai putem da seama dacă am pierit în moarte sau în cea mai mare fericire. (Se uită în jur. Șoptit.) Dă-mi mîna. (Profesorul pune o mîină peste mîna ei pe genunchi.) Ce mîină caldă, ce mîină tremurătoare!

PROFESORUL (cu pauze lungi între fraze, între unele cuvinte, uimit el însuși parcă de ceea ce spune, privind mereu înainte): Sînt mirele morții. Îți mulțumesc că m-ai ales. Niciodată viața n-a fost cu mine atît de darnică. Poate că nici n-am meritat, eu care am trăit

totdeauna în marginea vieții. Mă gândesc însă, acum când îți strâng mîna plină, afit de vie, că... cine știe?... poate scăpăm de moarte.

DOAMNA (*trăgîndu-și repede mîna, săltînd de bucurie*): O! Crezi? Am putea scăpa cu viață? Crezi că fiarele astea ne vor cruța? Sau vor fi alungate?

PROFESORUL: Da, da, fiare! fiare! Acești monștrii calcă-n picioare respectul, sfințenia vieții omenesti. (*Pauză*.) Precum eu calc în picioare acum viața mea în spirit, dumneata (*mai mult în șoaptă, spre a nu jigni*) credința către soț, către copila voastră.

DOAMNA (*apucîndu-i mîna cu amîndouă mîinile*): O! La ce te gîndești!... Dar ce-i privește pe soțul meu, pe fetița mea, tot ce ne unește acum pe noi amîndoi?

PROFESORUL (*calm, stăpînîndu-și fervoarea*): N-am bănuit niciodată c-ai putea exista. N-aș fi crezut niciodată că inima știe să raționeze atît de puternic. Într-un fel, acum parcă doresc să fim nimiciți. Căci nu știu cum aș mai putea trăi singur. (*Abătut*.) Mă simt de adineauri, la acest gînd, numai pe jumătate din ce eram, și acum numai pe sfert. Fiindcă, vezi dumneata, în neamul meu de cărturari, viața, iubirea sunt rugăciuni transmise din generație în generație, dintr-un exil în altul, hrănite și îmbogățite de arsura suferințelor. Cînd vorbim despre ele, glasul ne tremură ca în fața unui miracol și a unui secret primejdios. Acum, cînd mă aflu în fața lor, mă întreb dacă mai sînt eu...

DOAMNA (*mințind cu frenezie*): Nu te voi mai părăsi niciodată!

PROFESORUL (*dînd din cap cu neîncredere*): Mă vei părăsi. Ai și început să mă părăsești...

AJUTORUL (*apropiîndu-se furios*): Nu e voie să discutați în particular. De ce vă țineți de mîna? Sînteți rude?

(*Cei doi își desprind mîinile încet, în tăcere*.)

COMANDANTUL (*ridicîndu-se energic de la birou*): Domnii aștia se contrazic cu nerușinare. Nici ei nu știu bine ce vorbesc! Avocatul mai mult dă din mîini, iar Chibițul mai mult tușește. (*Către Ajutor*.) Ia vezi, a venit Hîrcă? Poate îi va face el să se înțeleagă mai bine și să vorbească mai limpede. (*Ajutorul se îndreaptă spre stînga*.) Sau mai bine lasă-i vorbă lui U 13 să mă anunțe. Dumneata adu repede familia de sus. (*Ironic*.) Pentru deschiderea casei de fier am nevoie de autorizația domnului proprietar.

(*Ajutorul pleacă*.)

CASIERUL (*ridicîndu-se de pe scaun în tainice dureri*): Faceți foarte bine, domnule Comandant. N-aș vrea ca mîine-poimîine să spuie că am avut în casa de fier mai mulți bani, că v-am... depus dumneavoastră mai puțin și că... deh, banii sînt ochiul dracului! Patronul de sus mă știe bine. De douăzeci și doi de ani nu i-am pierdut un ban, iar în ce mă privește, m-am ferit să strîng vreun ban, să nu spuie că l-am furat. Om de treabă altminteri, dar bănuitor și gelos ca o muiere urîtă.

COPIIUL (*bucuros de destăinuire*): Și zgîrcit, domnule Comandant... nici nu vă puteți închipui. Eu sînt plătit cu anul, dar nu-mi dă nimic. (*Ride*.) Jumătate spune că e pentru că mă-mbracă (*atîrnă mincile*) și jumătate (*suge pîntecele*) pentru că mă hrănește. (*Camarazii rîd*.)

COMANDANTUL (*sever*): Gura! Credeți că e de ris? E de gîndit. (*Savant*.) Aici sînt temeiurile ideologice ale prognozei care caracterizează (*amenințător*) și va caracteriza totdeauna lupta Stelei Albastre împotriva literei O!

CAMARAZII (*salutînd ritual*): Steaua Albastră e nemuritoare!

AVOCATUL (*continuînd cearta cu Chibițul lângă fereastra din dreapta*): Ți-am spus, tu să nu spui nimic. Totdeauna ți-am spus, tu să nu spui nimic cînd ești cu mine. Dacă spui tu, ce pot să mai spun eu?

CHIBIȚUL: Am spus numai că...

AVOCATUL: De ce să spui? Cine e avocatul, eu sau tu? Acum o să trebuiască să scoți din pămînt din piatră seacă zece mii de lei, pe care ai spus că mi i-ai dat ieri după pokerul de la cafenea.

CHIBIȚUL: Am spus că ți-am dat alaltăieri.

AVOCATUL: Că eu, ca să știi...

COMANDANTUL (*întorcîndu-se către ei*): Gura acolo! Unde vă treziți? La cafenea, la poker? (*Cu noblețe, pentru sine.*) Ur-dori ale societății!

(*Din stînga apare Proprietarul, urias, astmatic, diabetic, respirînd șuierător, mai mult cu gura deschisă, lăsînd să se vadă gingiile palide, dinții cadaverici, sprijinit de o parte și de alta de Soția și Fiică. Soția e scundă, grasă, oxigenată, obosită și plictisită de a-l tot îngriji de o boală atît de lungă. Fiica, de asemeni oxigenată, cu o blană scumpă pe umeri, e adînc jignită în mîndria ei. Îl cunoaște mai de mult pe Comandant. Au fost colegi în birourile unei societăți de asigurare.*)

SOȚIA (*oftează și șterge Proprietarului lacrimile care-i curg fără voie*): Lasă, nu mai plînge! Se va isprăvi și asta. Într-un fel sau altul, toate se isprăvesc. (*Mai mult pentru ea.*) De s-ar isprăvi odată!

COMANDANTUL (*cu bunăvoință vicleană, către Proprietar*): Dar ce e cu dumneata? Azi-noapte, cînd am venit, arătai parcă mai bine. (*Către Ajutor.*) Nu? Arăta mult mai bine.

FIICA: N-ar trebui, după cele ce s-au întîmplat, să-ți mai bați joc de tatăl meu. Tu mai cu seamă! Cînd știi bine că nu-mai mulțumită mie n-ai fost dat afară de la Asigurări și că de-atîtea ori îți dam avan-

suri din leafă. (*Cu ură.*) L-ați schingiuit!

COMANDANTUL (*prefăcut*): Dar nu știu nimic! Habar n-am! Dacă aș fi știut... Mă crezi în stare, pe mine, cu idealul meu, să-mi aleg adversar un om bătrîn și bolnav? (*Către Ajutor, cu severitate exagerată.*) Ce s-a petrecut azi-noapte aici? Ce i-ați făcut?

FIICA (*ieșind înainte, cu ochi micșorați, cu o mîină în șold, măsurîndu-l pe Comandant*): Te faci că nu știi? Lașule! Din a cui poruncă a fost bătut tata pînă la sînge? Trupul lui e numai vinătăi. Și pentru ce? Pentru că-n numele nostru se află litera O? (*Sarcastic.*) Litera O! Această întîmplare stupidă, absurdă ca o tuberculoză osoasă, ca un cancer. (*Apropiindu-se de el amenințător, șoptit, în vreme ce Comandantul se trage un pas înapoi.*) Inchipuie-ți că ți-aș scoate ochii, că ți-aș rupe gura strîmbă cu minile astea amîndouă, pe motivul că-n numele tău se află litera... I! Ce-ai spune atunci? Că sînt o fiară sau o nebună. (*Țipînd.*) Asta ești, m-auzi? (*Scrîșnînd.*) O fiară! Un monstru! Și mai ai curajul să mă privești în ochi!

COMANDANTUL: Dar îți jur, domnișoară, că... (*Se reculege. Către Ajutor.*) Du-o sus. Să se mai potolească.

AJUTORUL (*apucînd-o de braț*): Hai!

SOȚIA (*aruncîndu-se între ei*): Nu! Asta nu! Întîi mă omori pe mine, pe urmă poți să pui mîna pe ea! Omoară-mă! Și pe urmă fă ce vrei cu ea!

(*E gata să cadă.*)

COMANDANTUL (*către Ajutor*): Du-le sus pe amîndouă. (*De departe, la intervale scurte, trei focuri de armă.*) Rămii acolo de gardă! (*Ascultă la o pocnitură mai depărtată.*) Du-te! Duceți-vă! (*Cele două femei pleacă, urmate de Ajutor.*) Și acum să ne ocupăm de lucruri

mai serioase. (*Către Proprietar.*) Cît spunea azi-noapte că ai în casa de fier ?

PROPRIETARUL (*lovit în ce are mai scump*): Mai știi eu ? (*Înghite un nod.*) Vreun milion... Casierul văd că e aici. El știe mai bine.

CASIERUL : Un milion opt sute treizeci și șapte de mii patru sute nouăzeci și doi de lei.

PROPRIETARUL (*înghite greu*): Dacă spune el... (*Către Casier.*) Dă banii. (*Către Comandant.*) Și eu să mă duc sus... Aveți bunătatea. Nu mă mai pot ține pe picioare.

CASIERUL (*scoate un carnet de casă și un stilou pe care îl întinde Proprietarului*): Iscăliți, vă rog. Pentru descărcarea mea.

PROPRIETARUL (*iscălește, sprijinit de cei doi camarazi*): Pofim, am iscălit. Acum pot să mă duc sus, domnule Comandant ? Banii vi-i dă domnul Casier, nu e nevoie să mai văd și eu cum îi scoate din casă. Dacă aș fi murit azi-noapte era mai bine și pentru dumneavoastră, și pentru mine... pentru toată lumea. (*Oftează.*) Dar n-am murit. (*Mai mult pentru sine.*) Pe deapsa lui Dumnezeu.

COMANDANTUL (*trecînd la birou*): Mai e timp. Pînă atunci, ca să nu spui mîine-poimîine, dacă Destinul va voi să mă judeci dumneata pe mine, că n-am fost... corect — mai e o mică formalitate. Apropie-te. (*Proprietarul, sprijinit de cei doi camarazi, se apropie de birou.*) Trebuie să vezi cu ochii dumitale că mi se depun un milion opt sute de mii și nu mai mult. Și acum, domnule Casier... Copile, ajută-i ! (*Casierul și Copilul se duc în încăperea din stînga. Se aude cum se descurie casa de fier. După cîteva secunde, apar cu teancuri de bancnote în brațe, pe care le depun pe birou în fața Comandantului. Către Proprietar.*) Numără, te rog.

PROPRIETARUL (*oțînd o dată greu, cu un horcăit prelung, din care însă își revine, decepe să numere pachetele cu degete tremurătoare*): Unu... doi... trei... Pachetele sînt de cîte o sută de mii în cap. Le-am numărat și legat chiar eu. (*Numără mai departe bombănînd.*) Ai aici 37.492 de lei.

COMANDANTUL (*care a luat pachetele în primire și le-a pus alături, în stînga lui*): Exact. (*Întinde Proprietarului un stilou și o foaie de hîrtie.*) Scrie. (*Dictează.*) „...De bunăvoie și nesilit de nimeni, dăruiesc un milion lei...”

PROPRIETARUL (*care a scris*): Nu 1.837.492 ? Suma exactă e 1.837.492. Doar ați numărat și dumneavoastră.

COMANDANTUL : Dumneata dăruiești numai un milion.

PROPRIETARUL : Restul îmi rămîn mie ?

COMANDANTUL : Nu. Restul îi rămîne Copilului.

(*Copilul dă semne de bucurie.*)

PROPRIETARUL (*privind în jur și găsindu-l cu ochii pe Copil*): De ce Copilului ? Ce să facă Copilul cu 800.000 de lei ?

COMANDANTUL (*către Copil*): De cînd ești în serviciul dumnealui ?

COPILUL : De trei ani, dumnule Comandant.

COMANDANTUL : Ți-a plătit salariul ?

COPILUL (*privind cu teamă la Proprietar, apoi la Comandant*): Nu, nu încă.

COMANDANTUL (*către Proprietar*): La salariul minimal de azi, trei mii lunar, opt sute de mii pe trei ani e destul de puțin, nu ?

PROPRIETARUL (*nu răspunde, oftează, apoi*): Ce trebuie să mai scriu ?

COMANDANTUL : Așadar „...de bunăvoie și nesilit de nimeni, dăruiesc un milion de lei organizației Stelei Albastre, ale cărei principii de excludere le pricep, deși nu le împărtășesc”.

Atît. Şi acum semnează. Mulţimesc. (Ia teancurile de bancnote şi le varsă în sertar cu toată grija.) Iar restul e al Copilului.

(Ia restul în mînd. Copilul se apropie, numai ris de fericire şi uimire.)

COPILUL : Niciodată... Niciodată, domnule Comandant... nu m-am gîndit... n-am crezut... să duc acasă... așa mulţi bani !
(Ris prelungit.)

COMANDANTUL (sever, încruntat, ridicîndu-se deodată) : Cum să-i duci acasă, năpircă ? Stăpînul tău dăruieşte un milion Stelei Albastre şi tu nu eşti în stare să dăruieşti cîteva sute de mii, pe care, de altfel, nici nu le-ai avut ? (Tunător.) Scrie ! (Copilul ia stiloul din mîna Proprietarului şi scrie şi el cu oarecare greutate în caligrafie.) „...De bunăvoie şi nesilit de nimeni, dăruiesc opt sute de mii lei Stelei Albastre, secţia copiilor, pe care o sprijin, deşi nu am dreptul să fac parte din ea.“ Semnează. Aşa. (Smulge hîrţile semnate, pe care, împreună cu ultimii bani, îi aruncă în sertar. Incuie zgomotos, într-o tăcere morminită. Către cei doi camarazi.) Să vie jos Doamna şi Fiica. Să aducă şi cheia de la safe-ul din oraş, unde spun că... n-au bijuteriile. (Abia au dispărut, că se aude din stînga, de departe, două focuri de armă şi foarte de aproape o rafală de mitralieră. După o clipă de in-

cremenire, Comandantul, luînd revolverul în mîna dreaptă, se adresează tuturor, circular.) Mîinile sus ! (Au ridicat numai cîteva.) N-auziţi ? Nu clinteste nimeni ! (Noi focuri de armă, tot mai aproape.) Dacă se mişcă sau strigă cineva, primeşte un glonţ în cap pe loc. S-a înţeles ?

(De-a-ndaratele, cu revolverul întins către prizonieri, se îndreaptă spre stînga. În acelaşi timp, apare U 13.)

U 13 : Au început luptele în jurul Siguranţei. Noi ce facem ? Am putea să le cădem, în spate !

COMANDANTUL (după o clipă de gîndire, în care timp ascultă la cîteva împuşcături foarte depărtate) : Nu... nu... N-am ordin să părăsesc acest punct. Dacă ai noştri au atacat Siguranţa, înseamnă că au venit cu forţe destule, care... (Un ropot scurt şi foarte apropiat de mitralieră.) Rămii aici ! Se poate să fim atacaţi. În acest caz... (Arată pe prizonieri.) Li lichidezi. N-am poftă să ne cadă în spate în momentul cel mai critic. (Salve de mitralieră tot mai apropiate. Către prizonieri, disperat.) Vedeţi ? Armata vrea să vă masacreze ! Armata care se spune că vă apără ! (Dispare. I se aude glasul.) Grupa a doua la arme ! (Pierdut.) Grupa a doua la arme !

(Cortina cade repede. În întunericul sălii, două împuşcături.)

actul al doilea

Acelaşi decor. Toţi stau pe locurile unde se aflau în actul întîi, în afară de Profet, neclintit, în picioare, lângă fereastră, urmărind cu ochi arzători tot ce se petrece dinaintea lui. Din cînd în cînd, neîntrebat de nimeni, face „Ă... ă... ăăă“, cu capul întins înainte.

La birou se află Doamna cea tînără în lacrimi, cu zulfii acum

desperecheaţi, cu roşul buzelor dispărut, cu ochii în febră. Ii dictează Comandantul, care se preumblă cu mîinile la spate. În stînga, Proprietarul stă pe scaunul pe care şezuse Casierul, între Soţie şi Fiică. Alături, Casierul abia se mai ţine pe picioare, schimonosit de dureri. Stă ciucit lângă uşă. Tot aici se află şi Copilul. Veselia de mai

înainte i s-a preschimbat într-o
uimire speriată.

În dreapta, în cite-un fotoliu,
Avocatul și Chibițul, între care se
încinge din când în când o ceartă
scurtă, violentă. În scaunul dublu
de răchită cu două locuri opuse,
Profesorul singur, rigid, absent
parcă. În pragul ușii din stînga
apar pe nesimțite trei mutre noi:
un vlăjgan în șubă și căciulă, apoi
un individ îndesat cu șorț de piele,
în mîna cu o țevă scurtă de cau-
ciuc, cu părul lung dat romantic
pe ceafă, cu lavalieră neagră, pre-
cum și un ins încrunțat, cu nasul
strîmb, turtit, cu buza de sus
spîntecată, prin care se văd doi
dinți.

COMANDANTUL (căt-re Doamna
cea tînără): Scrie și dumneata
soțului un bilețel așa, mai in-
tim... Nu vezi? La asta nu mă
pricep să-ți dictez.

DOAMNA (cu lacrimi în glas):
Noi nu ne-am scris niciodată
bilețele intime, domnule Co-
mandant. Nu l-am chemat nici-
odată prin scrisori. El sta mai
mult acasă și cugeta, lucra la
înfrățirea universală. Dacă
pleca, se-ntorcea numaidecît.
Cum să-i scriu?

COMANDANTUL: Scrie-i așa, că
aici e liniște, că telefonul s-a
întrerupt, că ești îngrijorată
de ce auzi că se petrece în
oras, în sfîrșit, să vie acasă
mai înainte de-a se întuneca.

DOAMNA: Și de fetiță să nu scriu
nimic?

COMANDANTUL (încrunțat, după
o clipă de gîndire): Nu, de fe-
țiță nu scrie nimic.

DOAMNA (gesticulînd dezordonat):
Dar cum să nu scriu de fe-
țiță? (Se ridică.) Mai bine nu
scriu de loc. Că dacă nu scriu
de fetiță, nici n-are să creadă
c-am scris eu. Parcă eu și so-
țul mai trăim pentru noi,
domnule Comandant? Noi tră-
im pentru fetiță. Ia-ne fetița
și noi amîndoi nici nu mai
existăm. (S-a apropiat gîngășă
de el, cu mîinile împreunate a
rîgăciune.) O! Domnule Co-

mandant, dacă ai fi căsătorit...
ești căsătorit?

COMANDANTUL (întunecat, ne-
răbdător): Nu, nu sînt căsă-
torit.

DOAMNA: ...și dacă ai avea o
fetiță, sînt sigură că... sînt si-
gură că...

COMANDANTUL (furios deodată):
Bun! Văd că nu vrei să scrii!
(Amenințător.) În cazul acesta...
(Se duce spre fotoliul biroului,
se așază și scrie ceva repede.)

DOAMNA: Vreau, domnule Co-
mandant! Vreau, dar nu pot!
Puneți-vă în locul meu! În-
chipuiți-vă că v-ar sili cineva
să aduceți aici, în casa asta
a morții, pe tatăl și pe mama
dumneavoastră. Că v-ar sili ci-
neva să le scrieți un bilet min-
cinos, ca să-i momiți să vie
aici...

COMANDANTUL (ridicîndu-se cu
biletul în mînă): Treci la locul
dumitale. (Femeia șovăie de
teamă să nu se întîmple ceva
și mai rău. Comandantul, fu-
rios, puternic.) Treci la locul
dumitale! (Fluieră spre ușa din
stînga.) Să vie doi camarazi!

DOAMNA (retrăgîndu-se de-a-nda-
ratelea spre locul liber al scau-
nului de răchită pe care stă
Profesorul): Vă rog, domnule
Comandant, să nu-i faceți nici
un rău soțului meu, dacă-l
aduceți aici... nici un rău față
de mine... Eu sînt ca și mama
lui... E atît de slab, atît de bol-
năvicios... (Intr-un hohot de
plîns.) O! De ce nu m-ați îm-
pușcat adineauri! Să ne fi
omorît! Acum n-aș mai vedea,
n-aș mai ști nimic!

(Hohote de plîns din ce în ce
mai puternice. Se așază la locul
ei, unde Profesorul o primește cu
brațele deschise și îi ajută să-și
șteargă lacrimile, să se potolească.)

COMANDANTUL (strigă spre ușa
din stînga, îndreptîndu-se în-
tr-acolo): Doi camarazi, am
spus! Doi camarazi înarmați!

FIICA (face un pas înainte, mă-
surîndu-l, scrișnînd): Nu mai
ai nici o simțire, nici o ru-
șine? De unde ai luat apucă-

turile astea? O! Cum n-am ghicit ce suflet se ascunde în smeritul funcționarăș care...

COMANDANTUL (*demn*): Domnișoară, aici nu mai sînt subalternul dumatile. Nu abuz de sensibilitatea și de duioșia amintirilor mele. (*Furios că trebuie să se explice*) Îți dai seama de răspunderea care apasă aici asupra mea? E ceva mai grea decît răspunderea dumatile de la casa de cheltuieli mărunte și de la mașina de scris. Eu voi plăti cu capul cea mai mică greșeală, voi plăti cu sîngele meu. (*Doi camarazi înarmați s-au ivit*.) Ce ispravă am făcut aici? Am dat peste o bagatelă, cînd noi speram să găsim aici cîteva zeci de milioane. Va trebui, poate, să continum lupta subteran. Cu ce? Și am avut cu mine peste patruzeci de camarazi care ar fi putut fi atît de folositori aiurea, unde se simte poate lipsa lor. Și să nu duc la sediu măcar pe șeful organizației adverse, pe președintele „Înfrățirii”? Pentru ce mai trăiesc atunci? Pentru ce lupt? Care e justificarea etică și ideologică a eului meu față de Steaua Albastră? (*Tăcere grea*.) Acum pricepi, domnișoară?

FIICA: (*privindu-l drept, ca pe un halucinat*): Nu.

COMANDANTUL: Poate c-ai să mă înțelegi cînd îți voi spune că n-am o clipă de pierdut. Eu nu pot aștepta pînă ce domnul președinte al „Înfrățirii” va binevoi să vie singur aici, ca soția lui. Dacă nu vine? Dacă, spre a nu-și pune viața în pericol, fuge? Cu fiecare clipă care trece e în joc soarta rebeliunii noastre. Oricare ar fi deznodămîntul — și el e în voința Spiritului în care dumneata și ai dumatile nu veți crede niciodată! — eu trebuie să arăt șefilor mei că mi-am făcut datoria, toată datoria. Nu știu în ce stadiu se află rebeliunea. N-am primit nici o știre de la Centru. Poate că o

parte din destinul Stelei Albastre stă tocmai în ceea ce voi face ca președintele „Înfrățirii” să fie aici, în această încăpere. Sau tot ce am riscat pînă acum e numai o prostie, iar prezența lui afară, în oraș, pîrghia răsturnării noastre. Nici acum nu pricepi, domnișoară?

FIICA (*cu tristețe și cu alt înțeles*): Da, da, acum pricep...

COMANDANTUL: Cei ai spune dacă peste trei ore domnul președinte al „Înfrățirii”, în fruntea a două baterii de obuziere, ar lua cu asalt această cetățuie, ar năvăli aici, pe voi v-ar elibera, iar pe mine m-ar pune la zid și m-ar împușca?

PROFESORUL (*ridicîndu-se, cu glas lucid, placid*): E cu puțință așa ceva?

COMANDANTUL: Da, domnule Profesor. E cu puțință. Căci noi sîntem numai o mîină de oameni care, cu duhul coborît din catapeteasma Stelei Albastre, ne-am răzvrătit spre a preschimba în năzuință transcendentă materia informă a unei omeniri stupide, dominată de seminția perfidă și infernală a literei O.

AVOCATUL: Dacă-mi permiteți un cuvînt, domnule Comandant... Noi nu sîntem nici perfizi, nici infernali. Sînteți niște bieți oameni ca toți oamenii. Tremurăm cînd ne e frig, plîngem cînd ne e foame, și de moarte ne e frică, teribil de frică, asemeni tuturor viețuitoarelor de pe acest pămînt. Ce vină avem noi că părintii și-au păstrat numele cu o literă care nu vă place dumneavoastră?

COMANDANTUL: Nu vorbi avocățește, domnule Avocat! Nu e vorba de litera O propriu-zisă, care e numai un simbol, ci de sîngele otrăvit pe care-l purtați și pe care trebuie să-l stîrpiim pentru totdeauna — acum ori niciodată!

AVOCATUL: Dar, ce vină am eu, domnule Comandant? Părintii nu m-au întreat dacă doresc

să viu pe lume. Și după ce-am venit, n-am mai putut să-mi aleg alți părinți.

CHIBIȚUL : Asta e adevărat, domnule Comandant ! Asta îmi spune el totdeauna, că ar fi fost mai bine de el dacă ar fi avut alți părinți. Dar e prea târziu — și aici are de-ase-menea dreptate. Eu de părinții mei nu vă spun nimic. Nici nu i-am cunoscut. Mi-au lăsat numai moștenirea asta, litera O, care, vă rog să credeți, nu-i mai bună sau mai rea ca oricare altă literă. Poate are să vie o vreme cind o să fie socotită la fel ca toate celelalte. Numai să ajung pînă atunci !

COMANDANTUL (căt-re Chibiț) : Te-ai uitat în oglindă ? Ți-ai văzut mutra ? (Chinuit.) Prezența dumitale mă doare, domnule, privirile dumitale îmi scormonesc măruntaiele, mi se ridică greața în gît, de-mi vine să vărs. Să te asasinez și pentru mine o necesitate organică, vitală, pentru Univers o poruncă fără... fără...

AVOCATUL : Fără apel.

COMANDANTUL : Da, domnule Avocat, fără apel.

PROFESORUL (de data aceasta fără a se mai ridica) : Dar dacă am intrat în viață și am trăit-o atîtea decenii, creîndu-ne poate o conștiință, e absurd să fie ridicată silnic de altă mină omenească. De trei-patru ori pînă acum, pe diferite motive mai mult sau mai puțin „ideale“, mi s-a cerut viața de către alții decît cei care mi-au dat-o. Puteam fi opriți la timp să venim pe lume — atît de simplu, atît de ușor. Asasinatele astea raționate sînt o îndeletnicire murdară, imorală, de-o abjecție fără nume. Steaua dumneavoastră Albastră, dacă am înțeles bine, e în primul rînd un principiu de rang al singelui. E posibil — dacă posedă într-adevăr un rang — să pue la cale și să se împace cu asemenea monstrozitate ?

COMANDANTUL : N-a stat în puterea noastră să alegem momentul și mijlocul cel mai potrivit pentru selecția unei om-niri superioare.

CHIBIȚUL (disperat) : Sînt nevinovat, domnule Comandant ! E drept că nu sînt drăgălaș ca o domnișoară. Pentru asta trebuie să fiu omorît ? Sînt un simplu chibiț și trăiesc din fărîmiturile care cad de la masa altora. Și ce vină am eu ? Am fost dat la meserie, se spunea că e brătară de aur. Dar dacă eu lîngă strung arnețeam și cădeam din picioare ? Am învățat șahul, pe urmă alte jocuri. Cu jocul de noroc abia îmi țin zilele de azi pe mîine. Și pentru asta sînt vinovat ? Am vreo vină că nu sînt „superior“ ?

COMANDANTUL : Desigur că ești vinovat. Toți sînteți vinovați ! Și ca toți vinovații, spuneți mereu că sînteți nevinovați.

DOAMNA : Dar îngerășul meu, copilașul meu, ce vină are el să-l omoriți ?

(Plîns prefăcut, cu sughituri exagerate.)

PROFEROSUL : Problema selecției umane, domnule Comandant, este extrem de interesantă, deși nu e specific umană. Toate viețuitoarele pămîntului, din epocile cele mai îndepărtate, chiar ihtiozaurii, pleziozaurii, acei balauri tiritori sau zburători din preistorie, făceau o selecție astfel ca să rămîie în viață numai ei. Noi, oamenii, voim să facem selecția între noi. Dar pe baza cărui principiu ? Și avem măcar îndrituirea s-o facem ? Înseamnă să bîgăm o mină grosolană în legile atît de fragile și de misterioase ale creației.

COMANDANTUL : Crezi că e ceva atît de fragil și de misterios a stîrpi semînția literei O ?

(Rîde pretlung.)

PROFESORUL : Am vreo doi prieteni care, deși fac parte din vocala cu ghinion, împărtășesc multe din punctele de

vedere ale Stelei Albastre, ba subvenționează unele organizații albastre. Îi veți suprima și pe acești idealști, care au mers cu dezinteresarea pînă la a hrăni cu sîngele lor șarpele din sîn ?

COMANDANTUL (*înțepat*): Iată o problemă! Ea s-a și pus în Comitetul Suprem cînd s-a aflat că administratorul nostru financiar se trage dintr-o familie O. Uitase și el! A vrut să se sinucidă. Abia l-am înșepdicat.

PROFESORUL: V-ați mulțumit să-l destituiți din serviciu.

COMANDANTUL: Nu. Că n-aveam om în loc. Ar fi fost un dezastru pentru organizație. L-am declarat excepție la O și „Fiu adoptiv al Stelei Albastre“. A respirat omul ușurat și ne-a îmbrățșat pe toți cu lacrimi în ochi.

PROFESORUL: Îl înțeleg pe el. Dar cum rămîne cu PRIN-CIPIUL? (*Ride încet. Apoi.*) Și după exterminarea celor cu litera O, vor veni desigur alții la rînd...

COMANDANTUL: Desigur.

PROFESORUL: Cine? Să-i luăm la rînd. Cocoșaii? În acest caz Steaua Albastră va trebui să renunțe la speranța de a mai asculta vioara unui Paganini. Pe tuberculoși? N-ar mai apare de aci înainte în lumea selecționată și purificată a Stelei Albastre nici un Mozart, nici un Chopin. Pe bețivi? Ați distruge înainte de a-l fi zămislit pe tatăl lui Beethoven. Sau asemenea valori, pentru dumneavoastră, adepții Stelei Albastre, nu înseamnă nimic?

COMANDANTUL (*indignat*): Cum nu înseamnă nimic? Înseamnă foarte mult! Toate acestea s-au discutat și s-au rezolvat de mult în Cercul nostru de studii, care le-a comunicat la timp, prin circulări, sectoarelor respective. Îți va răspunde în curînd Ajutorul, și încă în amănunt. E teoreticianul sectorului nostru. Eu sînt grăbit,

domnule Profesor, n-am timp de pierdut. Cînd vorbește fapta, polemicile de cuvînt sînt nu numai zadarnice, dar și ridicole. Nu ți se pare?

PROFESORUL: Cuvintele sînt și ele fapte, esențe de fapte.

COMANDANTUL: Sînt uluit văzînd unde v-a dus cultul rațiunii pe dumneavoastră cei din litera O! Iar noi avem, fără ajutorul rațiunii, voința precisă de a vă stîrpi. Astfel că, domnule Profesor, nu inai disprețui imbecilitatea — da, da, așa gîndești! — imbecilitatea Stelei Albastre! (*Ride.*) Te asigur că e foarte inteligentă. Cel puțin cit leul cînd sfișie pe filozoful care se plimbă neînarmat. N-ar fi stricat — ți-o spun în chip dezinteresat — ca dumneavoastră, cei din litera O, despre a căror inteligență s-a vorbit atît de mult, să fi întrebuițat măcar o parte din această inteligență spre a născoci un mijloc care să vă apere viața amenințată de (*ironic*) ...niște cretini ca noi.

PROFESORUL: Cum nu ne-am gîndit niciodată să-i asasinăm pe alții, credeam că nici alții nu se gîndesc să ne asasineze pe noi. Știința nu ne descoperise o posibilă întoarcere la sub-om.

COMANDANTUL (*cu glas tare*): O naivitate mortală... mortală!

PROFESORUL: Nu, morală.

COMANDANTUL: E același lucru.
PROFESORUL: Exact. (*Ridicîndu-se de pe locul lui, cu un glas a cărui emoție abia poate s-o stăpînească.*) Domnule Comandant, îngăduiți-mi să vi-o spun. Sînteți foarte naiv. Nutriți iluzia că vă exprimați numai și numai pe dumneavoastră. În realitate sînteți detunătorul altor puteri. A unor puteri care se află în subteranele societății, în subsolurile omului. Ne vedem acum pentru întîia și poate ultima oară. Nu știți cine sînt, nu știu cine sînteți. Forțe abstracte se în-

*fruntă prin noi, în aparență într-o egalitate perfectă: dacă v-aș mutila, ați răzni la fel cum voi răzni eu dacă voi fi mutilat. Dacă v-aș gătui, ați pieri la fel de jignit și umilit cum voi pieri eu când voi fi gătit. Cu o singură deosebire, una singură, de natură suprem abstractă, domnule Comandant: chiar de-aș putea cu brațul, sufletul meu nu va consimți niciodată să vă mutilez sau să vă asasinez. (Tăcere.) Să nu mă întrebați de ce. NU ȘTIU. (După o clipă.) Dar pentru această slăbiciune poate că merităm să trăim. Sau poate că merităm să fim stărpiți.

COMANDANTUL (uluie un timp, ride deodată): În sfârșit, sîntem de acord!

(Camarazilor înarmați le înmînează biletul și le dă explicațiile în șoptă. După care aceștia salută ritual și dispar.)

PROFESORUL (cătrec Doamna cea tinărcă): Nu te mai da în spectacol, scumpă doamnă! Nu vezi că toate chinurile, toate lacrimile dumitale sînt zadarnice?

DOAMNA: De ce zadarnice? E și el om. Trebuie să-i vorbesc mereu de copilașul, de îngerașul meu, trebuie să plîng mult, înțelegi, domnule Profesor? (Se uită-n jur, apoi tainic.) Ca să-l înduioșez! (Speriată deodată.) Oamenii aceia pleacă după soțul meu?

PROFESORUL (tace, apoi): Așa cred.

DOAMNA: Îl vor împușca?

PROFESORUL (după o clipă): Cred că nu. Îl vor aduce aici. Dacă-l vor găsi.

DOAMNA (fericită): O! Nu-l vor găsi. Sînt sigură că nu-l vor găsi. Trebuie să fi fugit de azidimizeață. Mereu voia să fugă. Mereu! Și nu știa unde... (Tainic.) E foarte fricos. De aceea e președintele societății „Infrățirea”: toți oamenii să se înfrățescă, să nu se mai pîn-dească, să nu se mai omoare.

PROFESORUL: Și dacă totuși îl vor găsi și-l vor aduce aici, cred

că n-ai să te dai iar în spectacol, n-ai să te arunci în brațele lui, n-ai să-l dezmierzi.

DOAMNA (rușinată): Nu. (Mai mult cu răsufflare.) Dar dacă se aruncă el în brațele mele?

(Așteaptă răspuns. Profesorul privește drept înainte fără să mai răspundă.)

DOAMNA (luîndu-i mîna): Nu mă părăsi. Ține-mă lîngă dumneata. Sînt atît de singură. (Îi duce mîna peste obraji, peste părul ei.) Dacă n-ai fi tu acum lîngă mine, aș innebuni, aș începe să țip, mi-aș sfîșia veșmintele și carnea, m-aș arunca pe fereastră.

PROFESORUL (fără a o privi, bătînd-o ușor pe umăr): Liniștește-te... Știu că simțirea asta caldă nu e pentru mine anume. Oricare alt bărbat în locul meu ar fi fost tot atît de bun, fiind tot atît de necesar. Dar nu-mi pare rău să însemn pentru frumusețea dumitale principiul propriu pentru care ea există — pentru toți bărbații lumii.

(Tace.)

DOAMNA: De ce ai tăcut? Vorbește! Nu înțeleg tot ce vorbești, dar îmi place glasul tău, de-ai știi ce bine-mi face glasul tău... Dacă se vor apropia militarierile din nou și el va porunci oamenilor lui să ne împuște, să nu faci ca rindul trecut. Să vorbești mereu. Să-mi șoptești toate cuvintele de iubire pe care le știi, chiar cele urite, cele mirșave, ele sînt atît de frumoase, atît de amețitoare, dacă sînt șoptite cu iubire. Adineauri, cînd erau să ne împuște, n-ai spus nici un cuvînt. Tăceai atît de înfiorător încît credeam că murisem de mult fără să fi simțit, fără să fi știut — pe urmă am văzut că tot mai trăiam, și-am căzut în genunchi, și-am plîns.

PROFESORUL: Știu. (Tace.) Eu am simțit fiecare sfert de secundă, îmi auzeam în amîndouă urechile bătăile inimii și niciodată nu m-am simțit mai întreg, mai viu, din tălpi pînă-n creștetul

capului — fără nici o idee. În acea clipă supremă nu mi-a trecut pe dinaintea ochilor, cum mă așteptam, întreaga viață, ființele care m-au crescut și m-au iubit, prietenii, lucrurile frumoase care m-au mișcat în artă, în natură. Imensul cerc al Universului se micșorase deodată pînă la punctul unic, incandescent și absurd al existenței mele proprii. Numai atât. (Cu părere de rău.) În timp ce pe pieptul meu plîngea capul dumitale atât de frumos.

(Camaradul cu nasul cîrn și buza spartă se apropie și șoptește ceva Avocatului și Chibițului, arătîndu-le ușa din stînga. Avocatul și Chibițul se uită unul la altul, apoi se ridică și se iau după el.)

COMANDANTUL (către camaradul cu nasul cîrn) : Ia-l și pe dumnealui. (Arată pe Profet.) Cică e mut.

PROFETUL (în drum spre stînga, întînd încă o dată capul spre Comandant, gemînd disperat, cu ochi măriți) : ...Ă... ă... ăăă...

CAMARADUL CÎRN : Îl fac eu, domnule Comandant, să spuie și laptele pe care l-a supt de la mîsa !

(Dispar toți trei, urmați de camaradul cu feava de cauciuc.)

COMANDANTUL (trece la birou, urmat de U 13 ; au o discuție enervantă, întreruptă brusc ; către prizonierii din stînga) : Dumneavoastră din partea ceea, nu mai stați acolo înghesuiți. Treceți dincoace. (Toți trec încet spre dreapta.) Aveți scaune, fotolii, sofale... În curînd vom primi alimente. Ne veți face cînstea de a dejuna cu noi. Nu fîgăduim delicatesele cu care erați obișnuiți pînă acum. Dar ce vom avea vom împărți. (De departe două lovituri de tun.) Auziți ? Nici noi nu stăm deocamdată mai bine ca dumneavoastră ! În fața Destinului sîntem încă egali. (Încîntat de spirit.) La același Destin, același meniu !

(Reia discuția cu U 13, pe care caută să-l convingă, desenînd și o schiță, cu mișcări repezi, înfrigorate. Doamna s-a ridicat pe nesimțite, ca și cum ar fi voit să facă loc celorlalți, care stătuseră în stînga. Ea însă și-a lipit scaunul de al Profesorului, pe care cu brațul drept l-a luat pe după umeri, deși brațul pare a sta pe speteaza scaunului. Îi șoptește fără a-l privi, cu ochii căutînd de jur împrejur, spre a nu atrage atenția.)

DOAMNA : Dragul meu, fiecare clipă ne poate despărți pentru totdeauna. Ne pîndește o moarte urîță, murdară.

PROFESORUL : Da, o moarte făcută să ne dezguste de noi înșine.

DOAMNA : Cel puțin să ne dăm singuri moartea.

PROFESORUL : Nimeni nu-și alege sfîrșitul. Nici începutul, nici încheierea n-o scriem noi.

DOAMNA (ca și cum n-ar fi auzit) : Mă voi preface... să nu te sperii. Voi cădea îndată în spasm... Să spui să mă ducă sus, în camera mea... să fiu pusă sub dușul de apă rece sau fierbinte... Înțelegi ?

PROFESORUL (tulburat și neclintit) : Înțeleg... sus, în camera ta... înțeleg...

DOAMNA : Și de acolo voi trimite să te aducă la mine... Tu să vii, auzi ?

PROFESORUL (din adînc) : Aud... Să viu la tine...

DOAMNA : Să murim îmbrățișați, înțelegi ? Îmbrățișați. Simt că mi-e rău... (Șuierînd, cu spume la gură.) Tu să nu te sperii, scumpule... să nu te...

(S-a răsucit pe cîlcîie, a făcut un pas spre birou, dar s-a prăbușit într-un geamăt surd, în mijlocul salonului. Cuprînsă de spasme, a dat ochii peste cap. Din colțul gurii i se prelinge un fir de singe. Toți cei de față, cu excepția Casierului și a Profesorului, s-au ridicat deodată.)

COMANDANTUL (dînd fuga spre ea, urmat de U 13) : Dar ce e cu dumneata, doamnă ? Ce înseamnă asta, doamnă ? Eu vă ofer toată bunăvoința, politețea mea, și dumneavoastră...

U 13 : Domnule Comandant, n-aude.
COMANDANTUL (zgâlțînd-o furios) : Trezește-te, doamnă ! Trezește-te ! Vino-ți în fire ! (Către ceilalți.) Vreți să-mi iasă ponosul că am omorît-o eu — individual ? Fără vreo cauză justificată ?

FICA (repezindu-se) : Fugi ! Las-o ! Nu vezi că nu te poate suferi ? (Către U 13.) Ajută-mă. (Vrea s-o ridice, nu izbuteste. Pune mîna și Comandantului.) Fugi. Nu pune mîna pe ea, n-auzi ? Ai stat în ochii ei patru ore. Nici nu mă mir c-a leșinat.

COMANDANTUL (strigă, dînd fuga spre stînga) : O cană de apă ! Apă !

FICA : S-o ducem sus în camera ei. Am eu grijă de ea.

(O ridică, Doamna cea tînă ră înaintea spre stînga, sprijinită de U 13 și de Fiică.)

COMANDANTUL (ia paharul de apă din mîna unui camarad) : Apa ! Apa !

FICA : Nu mai e nevoie.

COMANDANTUL (dezamăgit, pune paharul pe birou) : Poftim ! Să ai de-a face cu femei !

(Grupul care iese se încrucișează cu Avocatul și Chibițul, care vin bătuiți. Avocatul, cu părul zbîrlit, ud leoarcă, se ține cu mîna de un ochi ; uneori se vede că e vinăt. Chibițul are hainele și mai sfîșiate, semn că o vreme se împotrivise. Din cap îi curge pe unul din obraji un șuvoi de sînge. Amîndoi respiră greu, de parcă ar fi trecut o apă largă înot. Se îndreaptă spre locurile lor, fără a-l privi pe Comandant.)

COMANDANTUL (foarte mirat, Chibițului) : Te-a bătut cineva ?

CHIBIȚUL (după o clipă de gîndire) : Nu... nu... Am căzut pe scări.

COMANDANTUL : Așa da. (Se apropie și îi întoarce scaunul.) Cu fața la perete. N-ai dreptul să indispui societatea.

AVOCATUL (terorizat, prevenitor și dîrdîind de frig) : Să măntorc și eu, domnule Comandant ?

COMANDANTUL (privindu-l cu atenție) : Nu, nu. Tu ești mai drăgălaș. (Îi potrivește frizura cu gingășie.) A, da ! Și mutul ? L-ați lăsat în pivnița ?

(Avocatul nu răspunde.)

CHIBIȚUL : Cred că ăla a amuțit de tot.

(Cinci camarazi înarmați intră din stînga și salută ritual. Le răspunde Comandantul. Aduc o femeie extrem de grasă, cu șal pe cap, Mătușa, împreună cu o fetișcană la fel de grasă, Nepoata, cu cozi roșii pe spate, pistruiată.)

COMANDANTUL : În sfîrșit ! (Către camarazi.) Atît de firziu ? Și numai atît ? Ce fac ceilalți din echipa de pe străzi ? Dorm ?

UN CAMARAD : Patrulează. Dar pe străzi nu mai trece aproape nimeni. Ne-ați interzis să umblăm prin case.

COMANDANTUL : Eu ? V-am interzis eu ? (Își aduce aminte.) Da, azi-noapte. Dar acum voi nu vedeți că s-au schimbat împrejurările ?

U 13 (intrînd repede, îi șoptește Comandantului) : Președintele societății „Înfrățirea“ a dispărut de azi-dimineață. Locuința e goală.

COMANDANTUL : Camarazii au percheziționat podul, pivnița ?

U 13 : Nu, n-au avut timp. Treceau trupe în marș forțat spre centrul orașului. Ei s-au strecurat pe din dos, prin grădină.

COMANDANTUL (furios, mai tare decît trebuia) : Va să zică nici să circulăm nu mai putem ? (Se așază la birou, vrea să ia telefonul.) Și ăia de la Centru au adormit de tot, sau au uitat de noi !

(Ridică receptorul, vrea să facă numărul, dar își aduce aminte că nu funcționează și-l trîntește. În stînga au apărut camaradul cîrn cu buza spartă și camaradul cu șorț de piele.)

FICA (apărînd în același timp din stînga, către Comandant) : Doamna cea tînă ră de sus roagă pe domnul Profesor să vie pînă la ea. Trimite-l. Vrea să-i dicteze ceva. Are un acces de cord.

Abia își mai trage sufletul. (*Furioasă.*) Trimite-l! Auzi? Sau o vei avea pe conștiință — dacă ai așa ceva. Am întins-o pe canapea. E tot ce-am putut să fac.

COMANDANTUL (*vrea să-l trimită pe Profesor, dar îi observă pe cei doi camarazi care tocmai îi fac semn Profesorului să vie spre ei*): Văd că-l cheamă alții.

PROFESORUL (*ridicându-se*): Îmi dați voie, domnule Comandant? (*Fără a mai aștepta răspunsul, se îndreaptă spre stînga, unde cei doi îl iau între ei.*) Domnule Comandant, am onoarea să vă salut. Eu nu mă mai întorc.

COMANDANTUL (*foarte uimit*): Ce vorbe sunt astea? De ce să nu vă mai întoarceți? (*Către camarazi, arătându-i pe noii-veniți.*) Sunt rude?

UN CAMARAD: Mătușa și nepoata. (*De sus, acorduri de pian, apoi câteva măsuri repetate, aproape izbutite, din muzica de balet.*)

COMANDANTUL (*ridicînd brațele cu disperare*): Poftim! Muzică de balet ne trebuie nouă acum! Infirmul ăla de sus e nebun? Viața noastră stă pe-o muche de cuțit și lui îi arde de muzică de balet! (*Sare de la birou.*) Un topor! Dați-mi un topor să mă duc să sparg pianul!

COPILUL: Toporul e în pivniță, domnule Comandant.

(*Muzica de pian a încetat.*)

COMANDANTUL: În pivniță? Bine, lasă-l acolo. (*Se întoarce la birou, în fața căruia stau noii-veniți, Mătușa cu șal, Nepoata cu cozi roșii. Aspru.*) Vă rog să puneți pe birou tot ce aveți la dumneavoastră... cuțite... revolvere...

MĂTUȘA: Eu n-am revolver.

COMANDANTUL: ...portmoneu, ceasornic, stilou, tabachere, tot, tot, tot... Și actele. Ca să nu vă mai percheziționez eu. Repede! Repede! N-am timp de pierdut! (*Comandantul face semn camarazilor, care, salutînd, se depărtează. Către U 13, mai mult în șoaptă.*) De la Centru n-a mai venit nimeni. Mai țî-

nem aici postul? Repede-te pînă la Centru. Adu-mi răspuns precis. (*U 13 pleacă. Strigă după el, uitînd de cei de față.*) Nu trece prin fața Siguranței! E ocupată de armată. Ocolește!

U 13: Am înțeles.

(*Salută ritual și dispare prin stînga, în vreme ce Comandantul cercetează femeile.*)

FIICA (*în dreapta, alături de tatăl ei, cu o mîină pe umărul lui*): Ți-e mai bine?

PROPRIETARUL (*scîncește*): Dacă mi-ai da un pahar cu apă...

FIICA (*supărată*): Știi că apa îți face rău!

PROPRIETARUL (*blajin, ca un copil*): Numai o picătură... numai o picătură...

COMANDANTUL (*care a auzit, poruncește în jur, deși nu e nici un camarad*): Să i se dea puțină apă.

FIICA (*ironică*): Mulțumesc! Ești prea bun!

COMANDANTUL (*cu o privire piezișă, ocupat la birou*): După ce voi pleca eu și vor veni alții, ai să-ți dai seama atunci cît am fost de bun.

AVOCATUL (*către Chibiț*): Te doare?

CHIBIȚUL (*întunecat*): Sigur că mă doare! Ce, eu sint de lemn? Pe mine nu m-au pâlmut numai, ca pe-un boier ca dumneata. N-ai văzut? M-au dezbrăcat la piele și m-au bătut cu țeava de cauciuc la tălpi și pe urmă la șale. Pe șale mi-au rămas urme vinete că nici nu le mai simțeam atunci, carne moartă deodată. (*Pauză grea. Oftează.*) Nu știam că nervii de la tălpi merg drept la inimă. La tălpi nu mi-a rămas nici o vinătaie, dar la fiecare lovitură parcă-mi smulgea cineva inima și-mi presăra foc în creștetul capului. (*Inghite în sec.*) Aș vrea să plîng și nu pot. Simt că plînge acum toată carnea de pe mine, dar eu nu pot să plîng. (*După câteva clipe.*) Parcă dintr-unul m-au făcut doi. Unul a fost bătut, dar celălalt nu,

căci în afară de mine nu-l știe și nu-l simte nimeni. Acela, acela, auzi ? domnule Avocat, odată și odată se va răzbuna !

AVOCATUL (*privind cu groază în jur*) : Sss ! Pentru numele lui Dumnezeu, vrei să te audă ? Nici să nu pomeniști de răzbunare ! Vrei să te omoare ? Un om superior nu se răzbună, înseamnă atunci că e la fel cu ei. Poți tu să fii la fel cu ei ?

CHIBIȚUL : Răzbunare ! (*Cu satisfacție*). Aa !... Nu mai trăiesc decît pentru asta ! Să-i văd pe ei în pivnița neagră unde m-au dus și m-au bătut, Să-i văd legați cu frîngii și aruncați unul peste altul, ca niște cadavre. Iar eu să trec pe dinaintea lor cu mîinile la spate, cu o țigară de foi în gură și să...

AVOCATUL : Sss ! mai încet ! Vrei să te audă ?

CHIBIȚUL (*cu voce scăzută, dar și mai pătimașă*) : Și să arunc fumul în sus... uite-așa... uite-așa... Să mă aplec peste fiecare și să-l întreb : „Ții minte cînd m-ai bătut peste șale și la tălpi cu țeava de cauciuc ?“ (*Rîde sardonice*). Ha ! Ha ! „Ții minte cînd m-ai dat cu capul de pereți, ca să mă trezesc din leșin ?“ (*Rîde iar, și mai puternic*). Ha ! Ha ! Ha !

AVOCATUL : Sss ! Ești nebun ? Uiți unde te afli ?

CHIBIȚUL (*respiră adînc*) : Nu uit, dar mă răzbun ! (*Iși aduce aminte, după ce-și trece mîna cu grijă și durere peste fața rănită*). Da... așa are să fie... și pe urmă, domnule Avocat, am să mă duc la cafenea (*cu satisfacție*) și-am să beau acolo un ceai fierbinte !

AVOCATUL (*ironic, cu o strîmbătură a colțului gurii care vrea să fie ris*) : Ce să spun ? Teribilă răzbunare !... (*Caută în buzunar, scoate o țigară și o aprinde*). Da, da știu... Sunt sute de ani de cînd nu mai răspundem violenței, de cînd pasivitatea a devenit pentru noi o virtute, de cînd nu mai trecem prin lume răcnind numele Dom-

nului, în mină cu sabia care taie capete. Și sîntem mîndri, grozav de mîndri, de această anemie...

PROPRIETARUL (*către Avocat*) : Vă rog, îmi dați și mie un fum ? Numai un fum. Țigări cred că nu mai aveți. Sînt mare fumător și n-am mai fumtat de azi-noapte.

AVOCATUL (*caută-n buzunare și îi oferă o țigară*) : Poftim ! (*Îi dă foc de la țigara lui*).

COMANDANTUL (*care a observat*) : Fumați, vă rog, fumați ! Nu vreau să spuneți mîine-poimiine că v-am torturat !

FIICA (*ajutînd părintelui să-și ducă țigara la gură*) : Mulțumesc, domnule Avocat. Văd că acum se simte mai bine. (*Oftează*). Azi-noapte, după ce l-au bătut, credeam c-o să moară !

AVOCATUL : A rezistat, să nu-i fie de deochi !

SOȚIA (*oftează*) : Da, are o constituție robustă — să nu fie la dușmani. Nu moare el cu una cu două. Așa bolnav cum îl vezi, o să ne-ngroape el pe noi, pe mine, pe dumneata... deși sîntem mai tineri. (*Oftează*). Că n-a vrut Dumnezeu să mă ia mai demult. Mă ține ca să văd de el, să nu mai pot să fac nimic altceva decît să văd de el. Prietenele mele nu mai vin pe la mine de ani. Ele joacă rummy, beau lichior, chiar dansează dacă vrei să mă crezi, și vara se duc singure la băi, să se mai fortifice — și eu zac aici lingă el, să nu se prăpădească, ferească Dumnezeu, din lipsă de îngrijire.

AVOCATUL : Sînteți o soție devotată, ca soțiile de odinioară.

SOȚIA (*oftează*) : Devotată, da, devotată pînă la moarte. (*După o pauză*). Îmi dați și mie o țigară ?

(*Avocatul îi oferă o jumătate de țigară, pe care o mai găsește în fundul buzunarului*).

AVOCATUL : Scuzați... Mi-au luat tabachera.

SOȚIA : Ajunge și-aițt. (*Aprinde jumătatea de țigară la țigara*

Avocatului.) Și cum spuneam... Am vrut să-i aduc o infirmieră de la spital. Mi-a spus că el nu poate suferi mirosul de spital. Am vrut să-i aduc o îngrijitoare, o soră care să vadă de el, să mai fiu și eu liberă, să mai respir, dacă nu poți să respiri înseamnă că mai trăiești? Ești întocmai ca o găină moartă. N-a vrut nici îngrijitoare, nici soră. Dar eu știu ce este! Nu vrea să cheltuiască bani cu boala lui, vrea să se lecuiască așa, de la Dumnezeu, pe degeaba, și al doilea, nu vrea să mă vadă liberă și să respir. A dat în sfârșit nenorocirea asta peste noi, de azi-noapte, că l-au bătut de-am crezut că o să moară de zece ori. (Oftează.) Văd că n-a murit. Trăiește.

AVOCATUL (care tot n-a înțeles, cu bucurie): A vrut Dumnezeu cu el și cu dumneavoastră!

SOȚIA: Da. Și acum privește-l. Fumează de parcă nu i s-a întîmplat nimic.

PROPRIETARUL (către Soție): Draga mea, ce-ar fi să ațipesc nițel? Vino mai aproape. (Soția se apropie.) Așa.

(Pune capul pe umărul ei și închide ochii. Ea oftează și rămîne nemișcată, disperată. Fiica se apropie de Avocat, își așază mai bine blana pe umeri și îi vorbește în șoaptă, dar cu energie, cu hotărîre. Camaradul cu șorț de piele vine repede, ținînd mîna la urechea stîngă, din care se prelinge pe obraz o dîră de sînge. Gîfîie. Comandantul, care l-a zărit, îi iese înainte.)

CAMARADUL: Camarade Comandant! Trebuie să-mi dați dezlegarea să-l împuşc pe Profesor. Sint în legitimă apărare.

COMANDANTUL: Dar ce s-a întîmplat?

CAMARADUL: În primul rînd, n-a vrut să coboare în pivniță. S-a încuiat în closetul din capul scăriilor, de unde abia l-am scos tocmai cînd era să se arunce în curte. În pivniță n-a vrut să se dezbrace. A trebuit să rupem hainele de pe el. Pe urmă n-a vrut să se întindă cu fața în

jos. Atîta încăpăținare la unul ca el, vă rog să credeți că...

COMANDANTUL: Da. Și pe urmă?

CAMARADUL: N-am putut să mă mai țin și i-am tras peste obraz o țevă de cauciu de i-au sărit ochelarii cît colo. Și ce credeți c-a făcut? Mi-a pus mîinile-n gît de mi-am pierdut respirația și mi-a mușcat jumătate de ureche. Camaradului care mi-a sărit în ajutor i-a aruncat un picior în boașe de l-a făcut neom. Sint încăierați amîndoi pe ciment, jos, ca doi șerpi, și se mușcă. Spunea să veniți dumneavoastră să-l împuşcați mai bine, că el nu vrea să fie bătut și pe urmă să mai trăiască.

(De departe, o lovitură de tun. Comandantul, ascultă cu luare-amînte. Altă lovitură de tun, prevestitoare.)

COMANDANTUL (hotărît): Are dreptate Profesorul! (Strigă.) Noi nu sintem închizitori! Aici nu e cameră de tortură!

CAMARADUL (cu un pas înapoi, uluit): Domnule Comandant...

COMANDANTUL (tare, ca să audă și ceilalți): V-am ordonat eu să bateți oamenii? Afară! Și pe Profesor trimite-l aici, unde e locul lui. (Se îndreaptă spre birou, în vreme ce Camaradul se retrage de-a-ndaratele, uluit.) Ce bestii! Ce brute! (După un minut, în timpul celor ce urmează, intră din stînga Profesorul cu respirația sacadată, fără palton, fără pălărie, fără ochelari, cu veșmintele sfișiate, un pantalon lipsă de la genunchi în jos, dar aproape radios. Se duce la locul lui. Comandantul, exagerînd severitatea, către Mătușa grasă, cu broboadă.) Cum, numai 180 de lei? Asta e tot ce subscrii pentru Steaua Albastră?

MĂTUȘA: Dacă n-am mai mult, domnule ofițer, ce vreți să fac? N-am mai mult.

COMANDANTUL: Acasă nu mai ai?

MĂTUȘA: Acasă am necazurile.

COMANDANTUL : Și nici o biju-
terie, nici măcar o verighetă ?

MĂTUȘA : Nici o verighetă. Bărbat-
ul m-a lăsat, și când a plecat,
a luat amîndouă verighetele. Eu
vînd găini, ouă... trebuie să mă
duc afară la 80 de kilometri,
și când mă-ntorc în oraș uneori
le vînd mai ieftin decît le-am
cumpărat. Concurența are cam-
ion și vine în oraș mai re-
pede.

COMANDANTUL : De ce nu ți-ai
luat altă meserie ? O meserie
productivă.

MĂTUȘA : Adică să cresc găinile ?
În oraș nu se pot crește găini.
Fug. Le sperie trăsurile, mo-
toarele. Am încercat. Fac ne-
goțul ăsta de treizeci de ani.

COMANDANTUL (*îngîinînd*) : Ai în-
cercat... E mai ușor să trăiești
ca o parazită, te cred. De trei-
zeci de ani sugi singele poporu-
lui de la țară și nu s-a găsit
nimeni să te ia de gît !

MĂTUȘA : Ar fi fost mai bine. Nu
mai băteam 80 de kilometri pe
jos în fiecare săptămînă, pe
ploaie și pe zăpadă.

COMANDANTUL (*către fata cu
cozi roșii*) : Și tu ? Ești fiica
speculantei ?

MĂTUȘA : Nu. E nepoata mea. Ea...

COMANDANTUL : Nu te-ntreb pe
tine. (*Fetei.*) Tu ești în stare să
subscrii benevol pentru Steaua
Albastră ? Repede, repede, n-am
timp de pierdut ! Mătușa ta a
subscris 180 de lei. Mai puțin
de 100 de lei nu primesc. Cît
dai ?

NEPOATA (*cercetînd în sîn, adînc,
de unde scoate un mototol de
bancnote mari, înfășurate într-o
hîrtie de ziar. Cu vocea înceată,
tărăgănată, dar adîncă*) : Două-
sprezece mii trei sute de lei.
Atîta am.

COMANDANTUL (*sărînd din foto-
liu*) : Dar asta e-o avere ! Tu
nu ești găinăreasă ? Tu pe cine
escrochezi ?

NEPOATA : Eu sunt brodeuză. (*Ofe-
rînd banii.*) I-am strîns de cînd
eram ucenică. Atîta am strîns.
Dacă aș fi lucrat și noaptea,
aveam azi de două ori pe-atît.

Dar nu pot lucra decît pînă la
miezul nopții.

COMANDANTUL (*bănuitor*) : Și ce
intenții aveai cu acest capital ?
O dugheană, desigur, ca să vinzi
broderiile cu preț înzecit, nu ?
NEPOATA : Nu. Voiam să... (*lăsă
ochii în jos*) ...să mă mărit.

COMANDANTUL : Atunci trebuie
să ai mai mult de 12.300 de lei.
Nu se mărită o fată numai cu
12.300 de lei.

NEPOATA : Sigur că nu. Dar băia-
tul care mă vrea e tinichigiu și
a spus că mă ia și cu 12.300 de
lei.

MĂTUȘA : E adevărat ! Așa să
trăiesc eu, așa să trăiești și
dumneata cu toată familia,
domnule căpitan !

COMANDANTUL (*către Mătușă*) :
Gura ! (*Fetei.*) Și logodnicul nu
ți-a făcut nici un dar ? Un inel,
un briliant, un ceas de aur, o
broșă, ceva — nu ? Nimic ?

NEPOATA (*cu ochii în jos*) : Ba da.
A spus că luna viitoare mă duce
la cinematograful.

COMANDANTUL (*furios*) : Văd că
n-o scot la capăt cu tine.
(*Amîndurora.*) Și acum treceți
acolo.

(*Arată spre grupul din dreapta.*)

NEPOATA : Cum, nu ne dați dru-
mul acasă ? Nu mai avem ni-
mic ce să dăm, nu mai avem
nimic.

COMANDANTUL : Gura !

NEPOATA (*cuprînsă de spaimă*) :
Domnule Comandant ! Vă rog !
Am de isprăvit o perdea ! Tre-
buie neapărat s-o isprăvesc pînă
mîine. Dacă mă țineți aici, cine
să lucreze pentru mine ?

COMANDANTUL (*cu glas puternic,
îngroșat*) : Gura !

MĂTUȘA : Fata mai are acasă un
aparat de radio ! L-a cumpărat
de ocazie, să-i cînte seara.

NEPOATA : Ca să pot lucra, dom-
nule căpitan, să nu adorm. Să
mă duc acasă și vi-l dau...

COMANDANTUL (*strigă spre stîm-
ga*) : Doi camarazi. (*Nepoatei.*)
Bine. Te duci și aduci aparatul.
(*Apar doi camarazi. Nepoatei.*)
E departe ?

NEPOATA (*fericită*): Nu, aici după colț, a treia stradă.

COMANDANTUL (*către camarazi*): Sînteți înarmați? (*Camarazii confirmă.*) Vă duceți cu ea. Aduceți un aparat de radio.

NEPOATA: Și pe mine mă lasă acasă ca să lucrez, nu?

COMANDANTUL (*către camarazi*): O aduceți și pe ea. (*Nepoatei.*) Îți iei perdeaua și lucrezi aici.

NEPOATA: Doamnule căpitan, dar... (*Camarazii iau fata cu sila și ies prin stînga. Mătușa se îndreaptă spre grupul de prizonieri, ostînd copleșită. Comandantul încearcă iar telefonul și, neizbutind, începe să scrie înfrigurat.*)

FIICA (*către Profesor*): Doamna... Doamna cea tinăra și frumoasă, care e în apartamentul de sus, întreba adineauri de dumneavoastră.

PROFESORUL: Da?
(*Vrea să se ridice.*)

FIICA (*oprindu-l*): Prea tîrziu! A avut un acces de cord pe divan.

PROFESORUL: Pe divan?

FIICA: Da. Dar sînt aproape sigură că a murit. Voia să vă dicteze ultima dorință.

PROFESORUL: Știu. I-a fost rău înainte de... înainte de a pleca eu de aici. (*Arătîndu-și pantalonul rupt.*) În halul ăsta, în orice caz, nu pot să mă mai duc.

FIICA: Desigur (*Oftează.*) Săraca! (*Mîndră.*) Aștept să vie și rîndul nostru, cît mai curînd, sînt dezgustată de tot, de tot ce-am văzut, de tot ce-aș mai putea vedea și chiar de mine însămi. Privește-l pe stăpînul vieților noastre! (*Arată disprețuitor, cu bărbia ridicată, spre Comandant.*) L-am avut la biroul societății de asigurare unde lucra sub ordinele mele. După înșușirile lui intelectuale, ar fi fost de mirare să nu fie dat afară înainte de împlinirea unui an de serviciu. Nu știu unde ar fi fost bun pe lumea asta. Poate în vreun abator. Și acum iată-l! Are o superioritate incontestabilă, a asasinatului.

PROFESORUL: E evidentă. Ca o axiomă.

FIICA: În timp ce noi credem că sîntem ocrotiți și nu avem voie să purtăm alte arme decît cel mult un briceag sau un ac de pălărie, el și ai lui și-au luat privilegiul de a purta pistoale automate. Cui putem cere socoteală pentru această neprevădere care azi ne costă viața?

PROFESORUL: Societății.

FIICA: Societatea e o idee.

PROFESORUL: Atunci nouă înșine. Nu trebuia să avem încredere în această societate — dar mi se pare că acum e prea tîrziu.

FIICA: Era preferabil să fim amenințați de-o amendă și de cîteva zile închisoare pentru port ilegal de armă, decît să fim amenințați de armele care ar fi trebuit să fie azi în mîinile noastre.

PROFESORUL (*privind-o*): Ai fi în stare să tragi?

FIICA (*după o pauză, privind în jur*): Poate că voi avea prilejul să-ți dovedesc.

PROFESORUL: Nu-ți mai face inimă rea. Nimic nu-i va schimba. Nici o educație, nici o pedagogie. Sînt făcuți din resentimente, din invidii, din ambiții. Aparțin unei rase care a existat din totdeauna, rasa celor care se tem să se privească în față și caută să distrugă pentru că nu pot împlini. Pentru că le e frică de ziua în care vor trebui să accepte să fie numai oameni, se vor din altă plămădă, se vor supraoameni. Pentru că le e frică să trăiască, vorbesc meru de sînge, jertfă, moarte. Să înceapă prin a trăi. E, poate, mai puțin spectaculos, dar e infinit mai greu, infinit mai tragic.

(*Profesorul, fără ochelari, privește fix înainte, cu ochii mari.*)

AJUTORUL (*aduce cu mîtră amuzată o tavă mare de argint, pe care se află tacîmuri de ceai aburînd, șuncă, briose, sandvîșuri*): Un ceai, camarade Comandant? O porție de șuncă?

COMANDANTUL: Nu. (*Către prizonieri.*) Doamnelor și domnilor,

- vă sfătuiesc să luați câte-o gustare. E bine să vă ridicăți puțin moralul, pentru tot ce-ar mai putea urma.
- AJUTORUL (oferind Fiicei):** Șuncă, marmeladă, briose cu unt...
Exchiuze diu peu. E tot ce-am găsit în cămara dumneavoastră.
(Fiica refuză cu un scurt gest de dispreț.)
- PROPRIETARUL:** Eu am să iau un ceai. Nu se poate spune că nu l-am plătit.
- SOȚIA:** Și eu tot un ceai — și o briosă! Și o briosă!
- AVOCATUL (în picioare):** Mulțumim pentru atenție, domnule Comandant. Nu ne-am îndoit o clipă de sentimentele dumneavoastră cavalierești față de noi, care...
- CHIBIȚUL (îl trage de mîneacă și ia în același timp o briosă pe care o vîră toată în gură):** Taci. Mă-nîncă și taci. Mestecă și înghite.
- COPILUL (către Proprietar):** Eu am voie?
- AJUTORUL:** Nu-l mai întreba pe el. Ia, să te sature și tu o dată, pui de scorpie în evoluție!
- COPILUL (ia cu amîndouă mîinile cite un sandviș și vede că nu mai poate apuca paharul cu ceai. Dar, după o clipă de șovăire, vîră sandvișurile în gură, iar cu mîinile, în sfîrșit libere, apucă încă un sandviș și un pahar de ceai):** Mulțumesc.
- AJUTORUL (către Profesor):** Dumneata nu guști nimic?
- PROFESORUL:** Nu mi-o lua în nume de rău. Nu te refuz pe dumneata. Mă refuz pe mine.
(Între timp U 13 a intrat prin stînga, a salutat ritual și grav, făcînd Comandantului o comunicare importantă de la Centru.)
- COMANDANTUL (înăbușit):** Am pierdut Poliția?
- U 13: Da, așa mi-au spus la Centru.
- COMANDANTUL:** Am evacuat și cazarma jandarmilor?
- U 13: De o oră.
- COMANDANTUL (furios):** Și nouă ni se cere să rămînem pe loc? Dar sintem la doi pași de Siguranță! Dacă nu atacăm imediat prin surprindere, la noapte sintem atacați noi! Nu le-ai spus?
- U 13: Le-am spus așa cum mi-ați ordonat.
- COMANDANTUL:** Și ce-au răs-puns?
- U 13: La fel: să nu ne clintim. Au un proiect de atac împotriva marelui stat-major din centru, care va începe la noapte. De el depinde totul.
- COMANDANTUL:** Dar dacă Siguranța trimite trupe încoă și ne ia cu asalt? Asta trebuia să le spui!
- U 13 *(mai moale)*: Le-am spus.
- COMANDANTUL:** Trebuia să le ceri să atacăm noi! Nu înțelegi că nu vreau să murim aici ca niște șoareci prinși în cursă? *(Intorcîndu-se către Ajutorul cu tava.)* Apropie-te. Iei comanda aici. Eu mă reped pînă la Centru.
- (Prizonierii au înțeles că se petrece ceva neobișnuit. Toți, cu ochi mari și gurile întredeschise, ascultă cu încordare.)*
- AJUTORUL (cu o fericire abia reținută):** Înțeles! Și în caz de atac?
- (Arată cu o privire spre prizonieri.)*
- COMANDANTUL:** Procedezi cum trebuie. Ce mai întrebi?
- (Gest scurt!)*
- AJUTORUL:** Înțeles.
- COMANDANTUL:** Dacă pînă la miezul nopții nu m-am înapo-iat și nici nu ți-am trimis vreun cuvînt, ești liber să procedezi cum vei crede de cuviință. Pe răspunderea dumi-tale.
- (În timpul acesta s-a încins bine, și-a pus un palton peticit, o pălărie murdară și mănuși grosolane de lînă. Din obiectele și bancnotele adunate face două pachete pe care le vîră în buzunare. Cîțiva prizonieri s-au ridicat de pe locurile lor.)*
- SOȚIA (se repede și se aruncă la pieptul Comandantului):** Unde pleci? Nu pleca! Pe noi cui ne lași? *(Geme cu spaimă.)*

Ne vor omori! Nu pleca! Nu pleca!

COMANDANTUL (*desfăcându-se greu din disperata îmbrățișare*): Trebuie să plec! Dar mă voi întoarce. Și... pînă atunci nu vi se întîmplă nimic. (*Către U 13 și Ajutor*.) Cred că e mai bine să rămîneți singuri aici. (*Către prizonierii*.) Toată lumea în pivniță. La rînd, unul cîte unul. (*Către U 13 și Ajutor*.) În caz de atac nu mai aveți grija lor.

(*Prizonierii, în șir, se îndreaptă spre stînga*.)

AVOCATUL (*cu politețe, dar cu glas tremurător, trecînd cu ceilalți prin fața Comandantului*): Vom fi omoriți, domnule Comandant?

COMANDANTUL: Dumneata nu.
AVOCATUL: Mulțumesc, domnule Comandant.

(*Șirul se încheie cu mersul greu al Chibițului, care trece cu fața strînsă în încheietura brațului drept. În urma tuturor, sever, U 13.*)

COMANDANTUL (*după ce au dispărut toți*): Dacă nu m-am înapoiat pînă la miezul nopții, înseamnă că nu mai sînt în viață. Faci cu ei (*arată spre stînga*) ...ce vrei. (*Și mai întunecat*.) Risipești oamenii unul cîte unul... și fugi.

AJUTORUL: Înțeles, camarade Comandant. Imperativ categoric.

(*Salutul ritual. Pleacă amîndoi prin stînga. Scena cîteva momente goală. De foarte departe, o rafală de mitralieră. Un tun arar. De sus, straniu, incorect, un fragment din muzica de balet.*)

CORTINA

actul al treilea

Încăperea foarte strîmtă a unei băi părăsite din pivniță, în care arde un singur bec, deasupra chiuveței din stînga. Pe marginea cădeii ruginite, sparte, stau rezemați Proprietarul, Soția și Fiica. În stînga, pe chiuveța scoasă din uz, pe care au pus o scîndură, joacă cărți, grăbiți, Avocatul și Chibițul. Pe un scăunel la picioarele lor, Casierul, torturat mereu de dureri lăuntrice, ține Copilul lîngă el. În dreapta, pe-un capac de closet, șade Profesorul cu capul în mîini. Mătușa și Nepoata au așipit îmbrățișate la picioarele lui. În mijloc, întins țeapăn, Profetul.

Tăcere lungă.

SOȚIA: Asta ne mai trebuia! Să stăm aici închiși cu un mort!

(*Se desprinde de la locul ei și trece de se potrivește cu obsesivă cochetărie la oglinda pătată din fața chiuveței.*)

PROPRIETARUL: De ce te plîngi? Ne mai obișnuim... Of!

FIICA (*izbucnind deodată, răgușit*):

Nu, nu ne vor omori atît de repede! Ne vor chinui mai întîi!

(*Iși acoperă fața cu mîinile.*)

AVOCATUL (*fără a ridica ochii, pocnînd de scîndură cartea de joc*):

Să vedem dacă nu vor fi prinși și omoriți ei întîi! Asta cel puțin e părerea mea.

CHIBIȚUL (*fără a ridica ochii, pocnînd și el cartea*): Dumneata nu mai spui nici o filozofie, domnule Profesor?

AVOCATUL: Nu-l mai ațița cu vorba. Lasă-l să cugete în tăcere, să vadă cît a fost de dobitoc că n-a jucat în viața lui un poker.

CASIERUL (*către Copilul care luptă cu somnul*): De ce nu se mai aude muzica aia de sus... muzica de balet?

COPIIUL: Cum să se audă aici în fundul pivniței? Poate că doarme și el acum, bietul olog.

SOȚIA (*întorcîndu-se la locul ei*): Cît să fie ceasul?

- PROPRIETARUL (*se caută, dar nu mai găsește ceasul*): Cine poate ști ?
- AVOCATUL: Nu mai avem nici un ceas. Am intrat în veșnicie.
- CHIBIȚUL: Bine că nu se mai aud puștile, pistoalele, mitralierele... Sus, parcă toate trăgeau în mine! (*Privește țintă cărțile, apoi se repede la Avocat, pe care-l apucă de piept.*) Șarlatanule! Pungașule! Nici aici, în anticamera morții, nu te lași de trișat? (*Îl scutură. Câteva cărți soioase cad din mîneca Avocatului.*) Poftiți, vă rog! Priviți! Omul legilor, omul dreptății... Ptiu!
- AVOCATUL: Am vrut să mai fac o experiență. Ce, n-am voie? Știi tu ce-i aia ex-pe-ri-en-ță?
- CHIBIȚUL (*aruncîndu-i în obraz bancnotele ferfenițite de pe scîndură*): Poftim! Ai cîștigat! M-ai lăsat lefter! Să vedem, ce-ai să faci cu banii pe lumea ailaltă?
- PROFESORUL (*ridicîndu-se deodată cu brațul întins*): Mă rog, nu se poate să fie puțină tăcere? Măcar să-i auzim cînd vin.
- FHICA: Și să fim gata, domnule Profesor, să mai luăm pe cite unul de gît. Așa e? Ce mai avem de pierdut?
- CASIERUL (*speriat, ridicîndu-se și el*): Se aude ceva?
- SOTIA (*plictisită, scoțînd o țigară din poșetă*): Nu se aude nimic.
- CASIERUL: Să ne rugăm și pe urmă să tăcem.
- AVOCATUL: Asta ne mai trebuie acum... Liturghie cu bragă! Poftim, n-ai decît să faci dumneata pe popa. Tot vorbești pe nas.
- CASIERUL: Domnule Profesor, spune dumneata o rugăciune pentru noi toți.
- PROFESORUL: Nu cunosc decît o singură rugăciune: Critica rațiunii pure. Dar cred că nu mai are nici o valoare.
- COPILUL (*împreună mîinile, aproape voios*): Vreți să spun eu rugăciunea?
- (*Casierul îl duce încet spre căpătîiul Profetului.*)
- CASIERUL (*cu smerenie*): Să ingenunchem. Orice rugăciune e bună. Glasul curat al Copilului va ajunge pînă la Dumnezeu, stăpînul sufletelor noastre. (*Au ingenuncheat toți, afară de Avocat, Fiică și Profesor, care au rămas în picioare, privindu-se drept în ochi.*)
- COPILUL (*cu glas tare, în genunchi, la căpătîiul Profetului*): Tatăl nostru carele ești în ceruri... Sfințească-se numele tău... Vie împărăția ta... Precum în cer așa și pe pămînt... Piinea noastră cea de toate zilele...
- CHIBIȚUL (*furios, răgușit, apucînd scîndura și aruncînd-o jos, înaintea lui*): Asta e rugăciune pentru vii, nu pentru noi, cei morți! Piine ne trebuie nouă? (*Profetul tresare la zgomotul scîndurii și se ridică repede într-un cot, privind cu ochi mari în jur. Încearcă să vorbească.*)
- PROPRIETARUL (*îngrozit*): Învie morții!¹
- SOTIA (*tipă*): O!
- CASIERUL (*iși acoperă fața cu mîinile*): Dumnezeuule!
- COPILUL (*sare bătînd din palme*): S-a trezit și el! S-a trezit și el!
- CASIERUL (*trecîndu-și o mîină peste frunte*): Visez? (*Avocatul și Chibițul s-au luat în brațe îngroziți.*)
- PROFESORUL (*făcînd un pas înainte*): Nu vă speriați! (*Se apropie de Profet, se apleacă asupra lui.*) Suntem noi, prietene, nu-ți fie frică. Nu e nici un zbir aici.
- PROFETUL (*ridicîndu-se deodată, privind repede în jur*): Nu... nu e nici unul din ăia aici? Nu?... Nu?...
- COPILUL (*bătînd din palme, strigă din toate puterile*): Vorbește mutul! Vorbește mutul!

¹ Replicile Proprietarului, Sotiei, Casierului și Copilului, pînă la replica Profesorului, se rostesc în același timp.

PROFETUL : Of ! Mi-au frînt oa-sele... Dar n-am scos un cuvînt. Pe urmă nu știu ce s-a mai întîmplat cu mine, dar văd că mi-a venit iar viața. Unde sîntem aici ?

AVOCATUL : Nu vezi ? În salonul de marmoră albă !

SOTIA : Ne-au adus pe toți aici, că s-au apropiat ăilalți, să ne scape.

PROPRIETARUL : Nu, de-aici nu ne mai scapă nici Dumnezeu din cer.

FIICA : De ce vorbești așa, tată ? Poate că-n noaptea asta, poate că-n clipa asta chiar, în odăile de sus au intrat cei care ne vor mîntui.

PROFETUL (*smulgînd căptușeala hainei și scoțînd o foaie de ziar*) : Nu oștirea pe care-o așteptați vă va mîntui, ci credincioșii luptători ai Partidului Dreptății, care îi vor izbăvi nu numai pe cei amenințați acum, ci pe toți cei flămînzi, pe toți cei asupriți și jefuiți.

AVOCATUL (*apropiîndu-se cu mîinile la spate și măsurîndu-l*) : Dar cine ești dumneata, mă rog, care pînă adineauri făceai pe mutul și acum te arăți mai limbut ca un... avocat ?

PROFETUL (*gemînd, apoi cu glas blajîn*) : Nu vă temeți ! Nu sînt aici ca să vă iscodesc. Nu. Sunt și eu unul din milioanele de suflete. Sunt tipograf, și-am pus jurămint să nu mai culeg cu degetele astea decît literele și cuvintele de foc care vor stîrpi fiarele cu chip omenesc și vor pune dreptatea și pacea în lume pentru totdeauna.

PROFESORUL : Dreptatea și pacea în lume pentru totdeauna ? Nu-mai atît ?

AVOCATUL : Și cum ai scăpat pînă acum ?

CHIBIȚUL : Asta numești dum-neata scăpare ? Mai bine lasă omu' în pace.

PROFETUL : Citiți, citiți bine rîndurile acestui ziar al mîntuirii. Pentru fiecare rînd, un luptător de-ai noștri și-a dat viața. Cerneala e neagră, dar e ames-

tecată cu singele nostru fier-binte. Veniți cu mine, să înmulțim numărul luptătorilor pentru înfrățirea și eliberarea celor asupriți de pe fața întregului pămînt.

AVOCATUL (*ironic*) : De ce nu ? Cu plăcere ! Să mergem. Deschide dumneata întîi ușa de colo (*arată spre stînga*) ...dacă poți.

FIICA (*către Profet*) : Și dumneata de ce nu crezi că ne vor mîntui oștile guvernului, adversarii Stelei Albastre ?

PROFETUL : Pentru că sînt numai aceleași fiare de pradă încăierate în jurul acelorași victime. Sînt tipograf, dar mi se spune între tovarăși „Profetul“, pentru că uneori, cu mîntea pusă la caznă, dobîndesc harul de a vedea ceea ce încă nu se vede.

AVOCATUL : Si ce vezi dumneata, mă rog, că se va întîmpla cu noi ?

PROFETUL (*neclintit, cu ochi mari, privind drept înainte*) : Văd... văd... că veți ajunge iar la casele voastre...

MĂTUȘA (*către Nepoată*) : Auzi ? Și el spune că ne vom întoarce acasă !

PROFETUL : Dar va fi o amăgire. Văd că nu mult după aceea veți fi scoși iar din culcușul vostru... adunați ca o turmă de vite... inghesuiți în trenurile morții... vînați cu mitraliera pe străzi... închiși în țarcuri... flămînzi... paralitici... goi sau înfășurați în cîte-un petec de ziar. Văd... mai văd un vapor fugăr pe mare... Vă socotiți mîntuiți... Dar sînteți torpilați și inecați cu miile. Văd o gură de iad : sînteți arși de vii... Văd o ceață galbenă : imbrînciți în ceața otrăvitoare... Tot pămîntul e plin de cadavrele voastre...

SOTIA : Ajunge ! Ajunge, domnule tipograf sau... Profet, cum vrei să te numești. Mi se-ncrețește pielea de cîte spui !

PROFESORUL : Prietene, vrei să-mi dai ziarul ?

(Ia ziarul și citește. Fiica se apropie și citește și ea peste umărul lui. Deodată, un zgomot puternic de sus, ca o prăvălire de ziduri.)

PROPRIETARUL : Ascundeți ziarul ! (Vrea să-l smulgă, dar nu izbutește și e gata să cadă. Il sprijină Soția.) Buclucul ăsta ne mai trebuie acum ? Credeți

că va mai scăpa unul cu viață dacă intră acum Comandantul și ne găsește cu (arată ziarul) nenorocirea asta ?

PROFETUL (privind drept înainte) : De ce vă temeți ? Nici acum nu mai sunteți în viață. Sunteți morți de mult, pentru că nu mai așteptați, nu mai sperați nimic.

CORTINA

actul al patrulea

Decorul actului întâi.

Ferestrele oblonite. Toate lumina aprinse. Prizonierii în dreapta pe scaune, în fotolii, pe sofa. Lipsesc Proprietarul, Soția și Fiica. Copilul, într-un fotoliu, a adormit cu capul rezemat într-o mină, ca un om matur care gândește. Din când în când tresare, se apără cu mâna cealaltă și cu picioarele, dar nu izbutește să se trezească. Doamna cea tină se află iar alături de Profesor, pe același scaun de răchită de două persoane. În picioare, în spatele Mătușii, stă Nepoata mică, neclintită. Într-un colț de sofa, cu picioarele sub el, în durerile de intestine care nu-l părăsesc, Casierul, palid, puhav, cu ochi sticloși. Chibițul, cu singele încheșat pe obraji, continuă cu Avocatul, pe-un colț de mäsută, jocul de cărți din subsol. Profetul, doborât, închiruit pe covor, ca în actul întâi.

Comandantul, înapoia biroului, potrivește lungimea de undă a unui mic aparat de radio, care hiriie și pocnește. În dreapta biroului, Ajutorul ; în stînga, U 13. În ușa din stînga, un grup de camarazi, printre care se deosebesc nutrele celui cu subă și căciulă, a celui cu șorț de piele, lavalieră și feavă de cauciuc, a celui cu nasul cîrn și buza spartă.

COMANDANTUL : Aha ! Acum o să începă !

O VOCE : (în aparat, poruncitoare, gravă, înfrigurată) : ...fără de care viața nu merită să fie trăită ! Camarazi ai Stelei Albastre ! Ca și în trecut, aburul

singelui vostru vărsat se ridică spre cer, de unde ne vine porunca răzbunării. Dar toți de-ar fi să murim, am jurat că nu ne vom supune stafiilor trecutului, care au pus vanitatea personală deasupra idealurilor noastre, s-au baricadat în localul Prezidenției, unde sunt păziți de ultimele tancuri și mitraliere care le-au mai rămas. Prefectura Poliției a fost în mîinile noastre, dar am pierdut-o. (Mișcare în rîndurile prizonierilor. Avocatul și Chibițul au întrerupt jocul.) Ne-a rămas însă Prefectura de județ. Telefoanele nu mai funcționează, ceea ce îngreunează comunicațiile noastre, dar și ale guvernului. Postul de radio a trecut în mîinile noastre fără vărsare de sînge, azi la ora 18. De-aici, noi, luptătorii Stelei Albastre, vorbim țării întregi. Camarazi ai Stelei Albastre, care în aceste clipe deschizătoare de veac singerați pe ulițele orașului dînd asalturi nefîncicate și neîntrerupte Siguranței, Jandarmeriei, Centralei electrice, Fil-trelor de apă și Palatului prezidențial, curaj ! Înainte ! Victoria e a noastră ! (Mișcare în rîndurile camarazilor, mîhnire în rîndurile prizonierilor.) În ultimul moment primim știri din țară care ne arată că ceasul mintuirii și al biruinței se apropie. În miazăzi au trecut de partea noastră două regiamente de infanterie și un batalion de geniu. Din miază-

noapte a pornit spre noi bătrî-nul general de la frontieră, iar elevii Școlii de aviație de la răsărit au confiscat aparatele de zbor. Epoca ocupației infernale a literei O se va încheia o dată pentru totdeauna. O epocă nouă începe! Iar nemernicii și trădătorii, vinduții care au slujit literei O, ademiniți de beneficii murdare, vor simți în curînd pe grumazul lor greutatea paloșului nostru răzbnător! Camarazi! Înainte!“

(Prizonierii, uluiți, îngroziți, s-au ridicat pe rînd în picioare.)

COMANDANTUL *(emoționat)*: Drepti! *(Salutul ritual.)* Steaua Albastră e nemuritoare!

CAMARAZII *(cu același salut)*: Steaua Albastră e nemuritoare!

ALTĂ VOCE *(în aparat)*: Ați ascultat manifestul Centrului de Acțiune al Stelei Albastre. Nu părăsiți aparatul. Din sfert în sfert de oră vom comunica mersul fulgerător al biruinței noastre.

(Se aude marșul Stelei Albastre, în alături. Camarazii, în poziție de drepti, cu mîinile pe piept, întonează și ei:)

„Toți luptători ai Stelei Albastre-n infinit! / Hrăniți cu idealul jertfirilor de sine / Pină la capăt trecem tot sîngele din vine / Ogoarelor pe care strămoșii le-au muncit. / În lături cei pe care ideea i-a dospit / Sclavi rațiunii, setei de viață în abstract, / Corupători ai vieții, dușmani oricărui act, / Fără vigoare-n brațe, universali în mit.“

COMANDANTUL: Și acum, camarazi, toți la posturile voastre. Momentul critic n-a trecut. Vin de la Centru. Situația e încă destul de gravă. Să nu ne facem iluzii! Dar, precum ați auzit la radio, e și mai gravă pentru adversari *(Rîsete între camarazi. Către U 13.)* Au venit și camarazii din patrulare?

U 13: Toate echipele sînt aici: echipa întii la etaj, echipa a doua de gardă la ușă, echipa a treia în subsol, în repaos.

COMANDANTUL *(aproape șoptit, lui U 13)*: De la Centru același ordin: nu ne clintim de aici. În caz de luptă, rămînem pe poziție pină la unul. U 13: Înțeles.

COMANDANTUL *(către Ajutor, în vreme ce scoate din buzunarele pantalonilor două sticle de șampanie și din buzunarul vestonului un pachet gros de delicatese)*: Am lăsat la bucătărie treizeci de sticle de vin, cîte zece de echipă. Să treacă oamenii la masă, cu rîndul.

NEPOATA: Domnule căpitan, acum pot să plec? Am adus de mult aparatul de radio.

COMANDANTUL *(rînjind, cu gesturi mari)*: De ce să pleci, domnișoară? Nu-ți face plăcere aici la noi? O să ascultăm muzică împreună, o să dansăm. Iată, am adus două sticleuțe de șampanie, ceva delicatese...

(Fata plînge. Mătușa caută s-o împace.)

VOCEA *(în aparat)*: Atențiune! Centrul de Acțiune al Stelei Albastre face o comunicare importantă.

ALTĂ VOCE *(gravă, poruncitoare și înfrigurată)*: „În ultimul moment, un grup de patrioți, simpatizanți ai dogmelor Stelei Albastre, în dorința lor de a pune capăt vărsării de sînge între frați, care nu poate folosi decît dușmanilor dinafară și dușmanilor dinăuntru, au luat inițiativa unui arbitraj...“

U 13: Nici un arbitraj!

COMANDANTUL: Arbitraj ne trebuie nouă? ¹⁾

AJUTORUL: Auzi dumneata, arbitraj!

VOCEA: „...prieteni noștri s-au prezentat adversarilor adunați în ședință permanentă. Discuțiile au fost scurte, deoarece s-a cerut în primul rînd retragerea de pe străzi și din instituțiile publice a echipelor Stelei Albastre. La aceasta prietenii noștri au prezentat lista noului guvern, pe care-l vom impune

¹⁾ Replica aceasta și următoarea, a Ajutorului, se rostesc în același timp.

cu sau fără voia actualului guvern de paie. Pentru apropierea punctelor de vedere, cei șapte comandanți supremi ai Stelei Albastre s-au consfătuțit o oră și au hotărât continuarea tratativelor, dînd ordin în același timp ca echipele să rămîna pe poziții. Sîntem siguri că tratativele vor fi duse la bun sfîrșit. Nu părăsiți aparatul. În curînd vom anunța instalarea noului guvern și biruința deplină a Stelei Albastre."

COMANDANTUL (căt-re U 13): Înștiinț-ează oamenii de mersul evenimentelor. Să ia repede masa.

(U 13 și ceilalți camarazi din sînga dispar repede.)

AJUTORUL (arătînd pe cei din dreapta): Destinul lor s-a încheiat. Nu mai au nici un cuvînt. Îi duc în subsol — definitiv ?

(Comandantul, încrunțat, se așază în fotoliu. Închide ochii amețit, spre care duce o mîna obosită și parcă disperată. Apoi se ridică deodată și începe o discuție furioasă cu Ajutorul care-l înfruntă.)

CASIERUL (căt-re ceilalți prizonieri): Acum ne vor omorî! Acum nu mai scăpăm! (Plînge fără lacrimi, cu fața schimonosită.) Așa e că ne vor omorî? Ah! De ce-am lăsat acasă cutia cu valeriană? Am fi dormit cu toții și nici n-am fi știut că am murit.

CHIBIȚUL: Nu te mai boci ca o babă! Nu vezi că jelești degeaba? Și ce pierzi dacă o să mori? Mare scofală că ai trăit! Mai bine te aruncau părinții în closet de mic. Scăpai de toate necazurile de mult, și acum nu te mai omora nimeni. Ieri să fi murit și era bine: scăpai de rușinea de azi. Să te omoare acum, crezi că nu-i bine? Scapi de chinurile mult mai mari care-i așteaptă, poate, pe osîndiții de mîne. Cu cît mai repede cu-atît mai bine. Ascultă-mă pe mine!

DOAMNA (cea tînără, căt-re Profesor): Să mă ții de mînă, să nu-mi dai drumul! Auzi? Poate că așa a vrut Dumnezeu, care mi-a împlinit pînă acum dorințele, cea din urmă să nu mai fie împlinită, să nu te am la pieptul meu, să ard singură ca o flacără în dogoarea mea... O! Cît de fierbinte voi muri! Să nu-mi dai drumul, să ne luăm, să ne strîngem în brațe tare, tare, cu ultima noastră putere!

PROFESORUL (privind drept, șoptînd aproape în neștire): Da... da...

NEPOATA (căt-re Mătușă): Mi se pare că acum o să ne lase să plecăm acasă. N-ai auzit? Căpitanul a spus oamenilor să se ducă să mănînce, iar alălat de lîngă el i-a spus că nu mai are ce face cu noi.

MĂTUȘA: Da? Așa a spus? Atunci putem să plecăm.

(Face un pas înainte. Nepoata se ia după ea. Ceilalți prizonieri se uită la ele cu uimire și spaimă.)

AVOCATUL: Duceți-vă... Duceți-vă... Să-nceapă cu voi! Ha! Ha! Ha! (Căt-re Chibiț.) Ia te uită ce grăbite sînt! Ha! Ha! Ha!

COMANDANTUL (cu un gest definitiv căt-re Ajutor, care rămîne locului uluit, dînd din umeri. Se adresează prizonierilor): Doamnelor și domnilor! (Șovăie, apoi se ridică, și de data aceasta cu voce hotărîtă căt-re prizonierii care s-au ridicat cu toții, în afară de Copilul admirat.) Doamnelor și domnilor! Sunteți liberi. (Tăcere. Uluială. Comandantul, din nou, privindu-i pe toți într-o mișcare a capului, aproape răcnînd.) Nu se aude? (Firesc.) Sunteți liberi. Liberi.

CASIERUL: Sî... suntem liberi?

COMANDANTUL (aproape șoptînd, în fața biroului): Da, sunteți liberi. Veți pleca cu toții acasă.

MĂTUȘA: Dacă e adevărat, Dumnezeu să te ție și să te ferească de rele!

NEPOATA: O! Domnule căpitan!

AVOCATUL (solemn) : Vă suntem recunoscători din toată inima, care...

CHIBIȚUL (fără nici un entuziasm, către ceilalți) : Să mergem. Nu mai miorlăiți degeaba aici.

PROFESORUL (după ce s-a făcut iar liniște) : Cred că nu-i o cursă, domnule Comandant, și că afară nu ne așteaptă... adevărații asasini.

COMANDANTUL : Aveți cuvîntul meu de onoare că pînă la poartă viața vă este asigurată. De la poartă înainte... (Gest.) ...nici viața mea nu este în siguranță.

PROFESORUL : Mulțumesc.

COMANDANTUL : Primesc mulțumirile dumneavoastră. E o răspundere gravă pe care am luat-o asupra-mi... nici eu nu știu bine de ce, mărturisesc. De-acî înaintea destinului dumneavoastră, al celor din litera O, se va decide de Centrul de Acțiune, adică de viitorul guvern. Știu că există un proiect de decret, care urmează să se execute în zece zile de la preluarea puterii. Forța misterioasă care ne-a adunat aici, ea să hotărască de fiecare din dumneavoastră. (Privește spre Ajutor.) Îmi dau seama că ceea ce fac e pentru unii din camarazii mei... o slăbiciune. (Gest.) Nu, nu mă contraziceți. Dar, spre norocul... sau poate nenorocul dumneavoastră, în acest loc și în acest ceas hotărâsc eu. Iar împotriva hotărîrii mele nimeni de aici nu se poate ridica. Dați-mi voie, însă, dacă fapta mea va fi socotită de superiori ca nepotrivită, să-mi iau măsuri ca s-o pot îndrepta. Înainte de plecare îmi veți lăsa fiecare adresa exactă și vă veți da cuvîntul dumneavoastră de onoare că, ieșind pe poartă, nu veți denunța autorităților prezența noastră aici și, mai cu seamă, nu veți părăsi locuințele timp de douăzeci și patru de ore. Vă luați aceste angajamente ?

(Îi privește pe toți. Clipe de tăcere grea.)

AVOCATUL : Vai, domnule Comandant, se poate să...¹⁾

CHIBIȚUL : Da, da, orice angajamente !

CASIERUL : Mai încape vorbă ? Se poate ?

MĂTUȘA : Jur, domnule căpitan, eu și nepoata mea, că...

NEPOATA (întărînd din cap) : Da ! Da !

COMANDANTUL : Dumneata, domnule Profesor, n-ai nimic de spus ?

PROFESORUL : Dacă-mi permiteți, domnule Comandant... Pe mine acasă nu mă așteaptă nimeni — și nimic. Cu ideea morții în care trăiesc aici de atîtea ore m-am obișnuit. Mi-ar trebui iar multă vreme ca să mă obișnuiesc din nou cu ideea vieții și a libertății. Vedeți dar că eu nu aveam aproape nimic de pierdut. În schimb, dacă am înțeles bine, riscurile dumneavoastră cresc, iar conștiința dumneavoastră e pusă într-o cumpănă atît de periculoasă încît... eu, în ce mă privește, nu primesc. Nu cedați unei slăbiciuni care — dați-mi voie să fiu sincer — vă desfigurează. Iar tot ce s-a petrecut aici, dacă n-ați rămîne neînduplecat pînă la capăt, ar fi prea josnic și prea odios.

(Tăcere plină de panică.)

DOAMNA (depărtîndu-se de Profesor, către ceilalți prizonieri) : Ce spune ? Că vrea să rămîie aici ? Că el nu pleacă ? (Către Comandant.) Noi, ceilalți, domnule Comandant, plecăm ! Putem pleca ! Nu-i așa ? Putem pleca ! (Privindu-l pe Profesor.) E nebun ! E nebun ! (Approape răcnînd.) Nu vedeți că e nebun ?

(Se depărtează de el, cuprînsă de groază.)

COMANDANTUL (cu suris de indulgență, către Profesor) : Crezi

¹⁾ Replica aceasta, ca și a Chibițului, a Casierului, a Mătușii și Nepoatei se rostesc în același timp.

poate că nu sunt consecvent, domnule Profesor? Fii fără nici o teamă. Tot ce s-a petrecut și tot ce se petrece aici e impus de o logică riguroasă. În substanța Destinului față de Steaua Albastră comportamentul meu e o modalitate care nu alterează absolut și întru nimic cvintesenta și echivalența lui ideală. Te poți duce acasă cu sufletul împăcat, așa cum voi rămîne eu aici, cu toți camarazii mei, credincioși Stelei Albastră pînă la... și dincolo de Moarte. (*Destupă o sticlă de șampanie și-și toarnă un pahar.*) Altfel fii sigur, n-aș avea inimă să golesc acest pahar. (*Îl bea dintr-odată.*) Pentru Soartă! Care e certă și foarte diferită... a mea de a dumneavoastră!

(*Suris ironic, subtil, triumfal. Profesorul întinde brațul drept, voină să răspundă ceva.*)

DOAMNA (*se repede la el și, apucîndu-l de reverele hainei, îl zgîlțuie*): Ai înnebunit? Monstrule! Spune că vrei să pleci cu noi, că vrei să trăiești! Mulțumește domnului Comandant care ne-a dăruit iar viața! Viața! (*Zgîlțîndu-l și mai puternic, spasmodic.*) N-auzi? De ce taci? Din cauza ta vrei să ne oprească, să ne omoare pe toți? Criminalule! Criminalule! (*Se repede la Comandant, frenetică.*) Nouă ne dați drumul, nu e așa, domnule Comandant? Nu vă luați după acest (*aproape scuihind cu dispreț*) ...profesor! El e singur, n-are pe nimeni pe lume, domnule Comandant. Dar noi toți ceilalți avem pe cîte cineva scump, un soț, un copilăș, un îngeraș... El nu știe ce înseamnă sentimentul sfînt de familie, domnule Comandant, el e gata să se arunce asupra oricărei femei care i-ar ieși înainte. Și mie... da, și mie (*înghite un nod*) ...pînă adineauri mi-a ținut strîns mîna... (*Își șterge o mînă cu cealaltă.*) Mi-era milă de el și l-am lăsat... Îmi spuneam: tot

o să moară... Și acum e gata să vă contrazică, să vă ațîțe, numai așa... (*Strigă, privindu-l pe Profesor cu spaimă.*) ...pentru că e un criminal! Un criminal!

COMANDANTUL: Linișițiți-vă, doamnă! Asupra hotărîrilor mele, odată luate, nu poate influența nimeni, deci nici domnul Profesor.

DOAMNA (*gîfînd*): Mulțumesc, domnule Comandant, vă mulțumesc din toată inima și... o să dați ordin să nu ne oprească la ușă ăia... ăia cu revolverele.

COMANDANTUL: Oricum, în halul în care sînteți, nu puteți ieși pe stradă. Treceți deoparte, pudrați-vă, rumeniți-vă buzele...

DOAMNA (*ascultătoare, căutînd în poșetă și depărtîndu-se*): Mulțumesc, domnule Comandant... mulțumesc, domnule Comandant...

(*Semnalul aparatului de radio încetează brusc.*)

COMANDANTUL: Nu, nu puteți pleca toți deodată. S-ar observa numaidecît, ați fi întrebați... Trebuie să ieșiți unul cîte unul. Cine dorește să plece întîi? (*Suris disprețuitor.*) Cine e mai grăbit?

TOȚI (*afară de Profesor*): Eu... eu... eu... eu... eu...

CASIERUL: Eu, domnule Comandant! (*Ținîndu-se cu mîinile de pînțece.*) Eu sunt grăbit de cînd am venit, știți bine.

COMANDANTUL (*trecînd la birou și însemnînd*): Poftim. Adresa?

CASIERUL: Pitagora 13, etajul 4.

COMANDANTUL (*strigă spre ușa din stînga*): Casierul e liber! (*Casierului.*) Poți pleca.

CASIERUL: Mulțumesc, domnule Comandant!

(*Stă locului.*)

COMANDANTUL (*către Mătușă și Nepoată*): Dumneavoastră. (*Casierului.*) Ce, nu pleci?

CASIERUL: Vă rog să mă iertați, domnule Comandant. (*Tainic.*) Dacă voiți să fiți atît de bun... Cîțiva gologani de tramvai... Să-mi împrumutați. (*Întorcînd*

buzunarul vestei.) Am... am pierdut toți banii.

COMANDANTUL (scoțind din buzunarul lui): Poftim. (Întinde monedele.) Dar ce, aparatul de radio a încetat? (Privind la Ajutor.) A încetat de mult? AJUTORUL: Acum două minute. (Tăcere. Departe, un râpăit de mitraliere. Tăcere.)

COMANDANTUL (neliniștit, mai mult pentru sine, privindu-l pe Ajutor): Ciudat, nu? (Ajutorul nu răspunde.) Se mai joacă băieții cu mitralierele... (Ride încet, dînd din cap. Apoi, deodată grav.) Să mai așteptăm. (Către prizonieri.) E în interesul dumneavoastră să mai rămîneți cîteva minute aici... Asta e părerea mea... pentru siguranța dumneavoastră. (Tăcere grea.) Pină atunci, să facem formalitățile. (Mătușii.) Adresa? MĂTUȘA: Strada Columb, camera din fundul curții...

COMANDANTUL (scrie, dar se oprește. Ascultă cu încordare. Își toarnă un pahar de șampanie și, înainte de a bea, Ajutorului): Nu iei? Ia! (Ajutorul rămîne neclintit. Comandantul bea. Mătușii.) Cum ai spus?

MĂTUȘA și NEPOATA (în același timp): Strada Columb, camera din fundul curții.

COMANDANTUL (către Casier): Ia loc. (Mătușii și Nepoatei.) Luați loc. (Nu ia nimeni loc.) Domnul Avocat.

AVOCATUL (apropiindu-se de birou, volubil, nișel aplecat înainte): Albinelor, 32 bis, etajul I, apartamentul 1.

COMANDANTUL: Și prietenul dumitale?

CHIBIȚUL: Același imobil, mansardă, camera 13.

AVOCATUL: I-am cedat camera slujnicei, care doarme în bucătărie.

COMANDANTUL: Garantezi pentru el?

AVOCATUL: Să garantez? Ce să garantez? Eu nu garantez nimic.

COMANDANTUL: Atunci dumnealui rămîne aici.

PROFESORUL (către Avocat): Poți să garantezi, domnule Avocat. Gîndește-te că-n fond n-ai nimic de pierdut — și e același lucru.

COMANDANTUL: Domnul Profesor are dreptate.

AVOCATUL (cuprins de-o bănuială): Ce vreți să spuneți? (Nu-i mai răspunde nimeni.) Și... și... ce trebuie să garantez?

COMANDANTUL: Că douăzeci și patru de ore nici dumneata, nici dumnealui nu părăsiți adresa pe care mi-ați indicat-o.

AVOCATUL (după o ultimă șovăire, cu greutate): Garantez. Și dacă fuge, pot eu să-l opresc?

COMANDANTUL (către Ajutor): Nu bei?

(Mai bea un pahar de șampanie.)

FIICA (apare în stînga): Domnule Comandant, aș dori să-ți fac o rugăminte.

COMANDANTUL (ridicîndu-se, ieșindu-i înainte): Cu plăcere, dacă stă în puterea mea.

FIICA: Stă.

COMANDANTUL: S-auzim. (Către ceilalți, poruncitor.) Luați loc, vă rog! (Ajutorului.) Fii cu băgare de seamă.

(Ajutorul se ocupă de prizonieri.)

FIICA: Tata n-a închis ochii de mai bine de douăzeci și patru de ore. A fost crunt bătut. În două rînduri era să moară. Adineauri, după ce l-am adus din subsol, s-a mai liniștit și a ațipit. Camarazii dumitale de la etaj au primit vin și s-au pus pe chef. Cîntă, strigă, amenință. Dacă n-ai uitat cu desăvîrșire cît ți-am fost de bună colegă la biroul societății de asigurare, te rog cruță poate ultimele clipe ale tatălui meu. Dă ordin să...

COMANDANTUL: Am înțeles, domnișoară. Dorința dumitale se va împlini.

FIICA (simplu): Mulțumesc. (Vrea să plece.)

COMANDANTUL (*reținând-o cu un gest*): Nu e nevoie să-mi mulțumești. Liniștea pe care o ceri decurge dintr-o hotărâre luată mai înainte cu privire la... dumneavoastră. S-a anunțat la radio. E o chestiune de ore, poate de minute. Nu mai sfințești în puterea mea. Destinul dumneavoastră e în mâna altora, mai mari ca mine.

FIICA (*grăbindu-se*): Atunci pot să mă duc să spun camarazilor dumitale să coboare?

COMANDANTUL: Nu, nu încă. (*Inseamnă câteva cuvinte pe o foaie de hîrtie.*) Le dai numai această însemnare. Vor trece în balcon cu toții. (*Inmîinîndu-i biletul.*) Nu veți mai avea nici o supărare.

(*Fiica îi întoarce mîndră spatele și vrea să plece, ținînd biletul de parte de ea, cu vădit dezgust.*)

COMANDANTUL: Domnișoară! (*Fiica se oprește, cu fața întoarsă numai pe jumătate. Comandantul se apropie de ea cu pumnii strînși, congestionat de furie reținută.*) Te știu mîndră din totdeauna. Poate unde ai fost mereu umilită.

FIICA: Prea umilită. Din mamă în fiică, de la începutul vremurilor, prea umilită. Și nu mai pot face altceva decît să fiu mîndră de umilința mea și să-i disprețuiesc pe cei care mă umilesc.

COMANDANTUL: Pe dumneata nu te-am umilit.

FIICA: I-ai umilit pe părinții mei, i-ai umilit pe acești oameni care sînt legați fără voia lor de numele meu. Mă umilești acum, pentru că-mi poți vorbi în casa tatălui meu și poți să mă silești cu revolverul să te ascult, să te simt alături.

COMANDANTUL: Mă vei mai simți. Pentru că sunt biruito-
rul dumitale. Nu-mi fac iluzii. Nu ți-am plăcut niciodată. Dar știi cît ți-am fost de supus. Știi cît am împiedicat între colegii de birou să fiu bîrfită, cît m-am împotrivit să circule acele anecdote care se fac de

obicei pe seama dactilografe-
lor, secretarelor, iubite de
șefii lor.

FIICA: N-ai fi voit cumva să mă las iubită de subalterni?

COMANDANTUL (*cu șoaptă fierbinte*): Domnișoară, așa cum stau lucrurile, te rog să crezi că dumneata nu mai ai ce pierde. Nu mă sili să-ți spun mai mult. Biruința Stelei Albastre e aproape sigură. Dar mă vei înțelege cînd îți voi destăinui că această biruință, pentru care am fost gata să-mi dau viața, nu înseamnă nimic pentru mine fără un suris, un suris din partea dumitale. (*Fiica, după o clipă de uimire, a lăsat capul în jos, fără ca încruntarea feței să fi pierit.*) Pentru tot ce am suferit în biroul unde tronai ca o regină, dumneata care știi ce e umilința, te rog... (*cu respirația*) ...primește-mă în iatacul dumitale. Numai câteva secunde. Nu mă voi socoti niciodată biruitor, dacă nu voi fi cîștigat această biruință hotărîtoare pentru mine și care pentru dumneata înseamnă atît de puțin, aproape nimic. (*Fiica tace.*) Mai e nevoie să adaug că ești pentru mine suprema răsplată? Că ai putea să mă socotești, la genunchii dumitale, suprema răzbunare?

FIICA (*ridicînd încet capul și privind-l drept în ochi*): Nu. Nu mai e nevoie să adaugi nimic. (*Șoptit.*) Știu. Știu de mult. Am fost obraznică aici cu dumneata pentru că știam că mie nu-mi vei face nici un rău. Și pentru că știu ce mă așteaptă în curînd, după biruința voastră, mi-ar fi egal ce s-ar mai întîmpla cu mine de-acum înainte. Ai putea fi paiul de care să mă agăț ca să scăpăm cu viață, ai mei și cu mine, prin fraudă iubirii. (*Scrîșnînd, cu voce șuierătoare, plesnindu-i obrazii cu saliva furiei ei.*) Dar nu! Auzi? Niciodată!

COMANDANTUL: Îmi plăci așa, mica mea răzvrătită! Știu că

ai argumente împotriva metodei mele, numeroase. (*Șoptit.*) Voi veni sus, să mi le spui cu patimă, între patru ochi, sau numai în ureche, căci voi stinge lumina. Și dacă totuși te vei împotrivi, voi mai găsi eu mijloace să te fac supusă. Azi Dumnezeu mi-a dat puterea, și n-aș fi demn de acest noroc dacă te-aș pierde, desigur pentru totdeauna. Te surprinde totuși că te-am ajuns din urmă. Pentru că am voit-o! Nu fac parte din această circumscripție. Locul meu era la Centru, unde aș fi fost, poate, mai la adăpost. Dar am cerut cu îndrăjire, am înlăturat un camarad și am primit eu comanda echipelor care trebuiau să vie aici. Iată-mă. Am venit. Pentru dumneata. Gîndește-te bine! Și primește-mă de voia dumitale. Ai mult — ai totul de cîștigat.

FIICA (*plină de sarcasm și de ură*): Cine-mi aduce-n suflet tocmai acum zumzetul străvechi al miresei *Cîntării Cîntărilor*? (*Cu batjocură crescîndă, ridicînd capul.*) ...Alb și rumen îmi este iubitul. Întîiul între mii. (*Pauză.*) Vino! Te aștept! Dar te previn că voi lupta. Eu nu voi intra în moarte supusă, sperînd o imposibilă salvare. Nu vreau să devin propriul meu dușman. Tu, care i-ai dat fiecăruia nădejdea că *el* va scăpa, și care mi-o dai și mie, trebuie să știi că n-ar exista rușine mai mare decît să-mi suport propria lașitate. Dacă a vieții trebuie să însemne azi, pentru mine, a supraviețui, refuz această promiscuitate. (*Cu ură.*) Vino! Te aștept.

DOAMNA (*care simte ceva neobișnuit între cei doi, făcînd un pas înainte, grațioasă, cu buzele, obrajii și pleoapele vopsite proaspăt, cu poșeta pe braț, cu testemelul de mătase multicoloră bine înodat sub bărbie*): Sînt gata domnule Comandant. Cred că acum pot pleca. Soțul meu și copilața tre-

buie să fie într-o stare de nervi... din pricina lipsei, a întîzierii mele. O! Cînd mă vor revedea! Păcat, domnule Comandant, că n-aveți și dumneavoastră o familie, o mică familie, o soție, copilași, îngerași... Adevărata fericire e numai în familie!

COMANDANTUL (*către Fiică, în mina căreia mai e bilețul de adineauri, mototolit, aproape sfîșiat. Cu glas înăbușit, scrisnit*): Să nu pierzi bilețul, domnișoară! (*Fiica pleacă. Doamnei.*) Coboară îndată de sus doi camarazi să vă întovărășească pînă acasă.

(*Se îndreaptă spre birou.*)

DOAMNA: Să mă-ntovărășească? (*Cuprinsă de-o bănuială.*) De ce să mă-ntovărășească? Nu e nevoie. Nici pe dumnealor (*arată pe Avocat și pe Chibiț*) nu-i întovărășește nimeni.

COMANDANTUL: Adresa dumneavoastră?

(*Scrie.*)

DOAMNA: Seneca 12 bis, etajul I, dreapta. Vă rog, domnule Comandant, lăsați-mă să plec singură. Vă rog să...

COMANDANTUL (*sărînd de la locul lui, în vreme ce în usa din stînga apare mutra camaradului cu subă și căciulă, precum și a celui cu nasul cîrn și buza tăiată*): Nu ești în mințile dumitale? Vrei să fii asasinată? Dumneata știi ce se petrece acum pe străzi? Nu înțelegi că am luat asupra mea, asupra conștiinței mele, viața dumneavoastră, a tuturor?

AVOCATUL (*către Doamna cea tînră, aspru*): Nu-l mai supăra pe domnul Comandant! Dacă mi-ar spune mie că e mai bine să nu plec singur, pentru nimic în lume n-aș pleca singur!

DOAMNA (*arătîndu-i pe camarazi din stînga*): Cu ei? Trebuie să plec cu ei? (*Cuprinsă de panică.*) Nu, nu! Cu ei nu plec! Domnule Comandant, mai bine omoriți-mă, dar cu ei nu plec!

COMANDANTUL (în picioare) : De ce să nu pleci cu ei ? Nu ți se par destul de... drăgălași ? Alții n-avem, doamnă. Aici nu sîntem la bal, la... (destul de schimonosît) ...Damenvals... să-ți alegi cavalerii care-ți plac. (Unul își face mustața, celălalt se șterge pe bot.) Răspundeți de viața ei. (Doamnei.) Cum ajungi acasă, îmi trimiți două rinduri prin dumnealor.

DOAMNA (înfricoșată) : Și dacă... n-ajung pînă acasă ?

COMANDANTUL : Vei ajunge.

DOAMNA (tot atît de bănuitoare) : Și e sigur că pînă acasă... sau chiar acasă...

COMANDANTUL : Doamnă, nu înțeleg ce vrei să spui. Hotărăște-te. Timpul nostru e prețios. Gîndește-te că și dumnealor (arată pe prizonieri) vor să plece, cu un minut mai curînd.

AVOCATUL : Ce mai stai pe gînduri ? Eu în locul dumitale aș fi plecat de mult ! (Către ceilalți prizonieri.) Asta-i curată nesimțire !

(Depart, două rafale de mitralieră, apoi un tun, prelung.)

DOAMNA : Plec... (Cei doi camarazi vin în dreapta și în stînga ei.) Vă mulțumesc, domnule Comandant, că ați fost atît de... atît de... bun cu mine. Cred că și dumnealor (îi privește pe rînd) vor fi buni cu mine și... mă vor apăra dacă...

COMANDANTUL (ieșind dinapoia biroului) : Nu, acum nu mai poți pleca ! (Ascultă zgomotele de afară. FuriOS.) De ce n-ai plecat adineauri ?

DOAMNA (aproape plîngînd) : Adineauri, domnule... Comandant... (și îi privește pe cei doi camarazi între care se află) ...mi-era atît de frică. Dar acum... (le suride printre lacrimi) ...acum nu mai mi-e frică... Ei sînt tot atît de buni ca și dumneavoastră ! (Dezmierdînd mina unuia, umărul celuilalt.) Poate au și ei acasă o soție, un copilăș, un ingeraș.

COMANDANTUL (cu mîinile în solduri, după ce a tras cu

urechea, strigă, măsurînd-o) : Pleacă !

DOAMNA (înfricoșată iar) : Plec... (Pleacă repede, urmată de cei doi camarazi, care-și fac semne scurte. Un tun departe, în vreme ce Comandantul se îndreaptă spre birou.)

COMANDANTUL (către Ajutor) : Crezi că ar putea fi ceva ?

(Ajutorul a adormit cu ochii deschiși. Comandantul îl zgîlție de două ori și-l trezește.)

AJUTORUL : În trei nopți am dormit numai două ore.

(Cască istovît.)

COMANDANTUL : Eu nici atît. Văd că dormi de-a-npicioarele. (Serie ceva.) O să le dăm drumul și ăstora. Scăpăm de ei. (Semnalul aparatului de radio.) Aha ! (Se repede cu urechea aproape de aparat. La fel Ajutorul.) Acum o să aflăm tot, căderea guvernului de paie, alcătuirea guvernului nostru...

(Din fundul sălii două focuri de armă, din dreapta și din stînga. De la galerie o rafală de mitralieră.) U 13 (din stînga, gîfîind) : Suntem înconjuțați !

COMANDANTUL : Ești sigur ?

U 13 : Sigur. Din balcon se văd tancuri pe amîndouă străzile.

COMANDANTUL : Vor să ne ia cu asalt ?

U 13 : Nu. Se-ndreaptă spre bulevard, spre Siguranța Generală.

COMANDANTUL : Sunt stinse toate luminile sus ?

U 13 : Toate.

COMANDANTUL : Ia echipa de sus și cea din subsol. Dublează posturile la poarta din fund și țineți-vă gata. Poarta din față rămîne în seama mea și a oamenilor de-aici.

(Arată spre stînga.)

U 13 : Echipa de sus... a fugit.

COMANDANTUL : Cum ?

U 13 : A fugit prin grădina din dreapta, cum s-au arătat tancurile. Am împușat doi. Poate ați auzit adineauri două focuri.

COMANDANTUL : Și echipa din subsol ?

U 13 : A fugit mai dinainte, aruncînd revolverele. Nu știu cine le-a spus că Centrul de Acțiune a fost arestat.

COMANDANTUL : Cum ? A fost arestat ? Și ei au crezut în asemenea baliverne ? Lașii ! (*Către Ajutor.*) Camarade, fă apelul. Cine lipsește e condamnat la moarte. Așadar am rămas numai noi trei și...

U 13 : Și încă cinci oameni (*arată spre stînga*) care fac de gardă la poarta din față. Doi au plecat adineauri cu Doamna cea tină-ră. Poate se vor întoarce curînd.

COMANDANTUL (*mai mult pentru sine*) : Poate... dacă se vor mai întoarce...

AJUTORUL (*infrigurat, mai treaz ca oricînd*) : Ce facem cu ăștia ? (*li arată pe prizonieri.*)

VOCEA (*din aparatul de radio*) : Atențiune ! Posturile noastre vor difuza în curînd un comunicat oficial de cea mai mare importanță pentru ordinea publică. Atențiune ! Nu părăsiți aparatul !

COMANDANTUL (*vrea să se repeadă la aparat, dar grija de prizonieri îl oprește locului*) : Da, așa e. Ce facem cu ăștia ? (*Figura lui e schimonosită de nehotărîre, căci hotărîrea l-ar încărca de o prea mare răspundere.*)

AJUTORUL (*către prizonieri*) : Drepti ! (*Prizonierii sunt acum toți în picioare.*) Spre ușa din stînga, direcția subsol, înainte... marș ! (*Nu se clinteste nici unul.*) Nu se aude ? (*Cu toată puterea glasului.*) Înainte... marș ! (*Cum nu se mișcă nimeni, se adresează Comandantului.*) Camarade Comandant, cred că... împrejurările în care ne găsim...

COMANDANTUL (*nehotărît, către U 13, arătîndu-i pe prizonieri*) : Crezi și dumneata că... (*Sacadat, puternic.*) Crezi într-adevăr că trebuie să...

VOCEA (*din aparatul de radio*) : Atențiune ! Comunicat oficial ! (*Pauză. Apoi altă voce, gravă, liniștită și uneori îndurerată.*) „Răzvrățiții din așa-numita gru-

pare a Stelei Albastre au fost infrinși pe toată linia. Cu bine cunoscutele lor metode teroriste, au intimidat și ademenit mințile fragede ale tineretului de la periferiile vieții și au încercat să pună mina pe putere printr-o lovitură îndrăzneată. Mulțumită însă curajului nostru, instituțiile publice au fost curățate de bandele de derbedei. Chiar așa-zisul Centru de Acțiune, care a avut cutezanța să prezinte propuneri de perfidă împăciuire, a fost arestat pe loc. Aflăm că în diferite colțuri ale metropolei se mai află cuiburi clandestine, de unde cavalerii Stelei Albastre se dedau la jafuri și schingiuri împotriva populației lipsite de apărare. Pe măsură ce forțele noastre le vor descoperi, ele vor fi asediate și distruse fără milă.“ (*Prima Voce.*) Atențiune ! Nu părăsiți aparatul ! În curînd vom difuza Manifestul către țară al guvernului legal.

COMANDANTUL (*palid, trecîndu-și mina prin păr, către U 13*) : Dezarmeză oamenii de la poarta din față. Să plece. (*U 13 dispare. Către Ajutor.*) Noi știm ce avem de făcut. (*Ajutorul salută ritual și scoate revolverul pe care-l ține în mina dreaptă.*) Comandantul către prizonieri, în mina dreaptă crispată cu revolverul care tremură, cu glasul răgușit de furie și disperare. Acum nu vă mai omoară nimeni. Plecați ! (*Nu se mișcă nimeni.*) N-auziți ? Plecați ! (*Nu se mișcă nimeni.*) Vreți să vedeți sfîrșitul nostru ? (*Din stînga un foc de revolver, scurt, fără ecou. Ajutorul dă fuga într-acolo și se întoarce repede, cu ochi mari, îngroziți, gîștînd, și rămîne în prag, în așteptarea Comandantului, care mai are de vorbit prizonierilor.*) Nu ! Nu veți vedea cu ochii voștri sfîrșitul nostru ! (*Gesturi dezordonate. Dar cîteva ori vrea să plece, dar se întoarce și continuă.*) Nimeni nu-l va vedea, auziți ? Nimeni ! Și nu trebuie să vă bucurați că ați biruit.

N-ai biruit voi, nu, căci voi sunteți numai fantomele unei lumi de mult menite neantului. Au biruit lașii, trădătorii pe care cu mireasma morții voastre de-a-npicioarele i-ați amestit și vrăjit. Peste leșul meu și al camarazilor mei nu veți trece, să știți, căci noi murim în fund, la zidurile acestei blestamate case! Auziți? Să spuneți fetei de sus, scorpia cu ochii iuți și cu zulufi, că de mine n-a scăpat! O aștept în poarta raiului, unde e locul meu, cu echipa Stelei Albastre, și acolo mi se va țirî la picioare s-o mîntui și s-o iubesc. Auziți? Am s-o iubesc, dar n-am s-o mîntui, că nu se poate... și am s-o arunc apoi în flăcările iadului celui mai adînc. Auziți? Acum plecați! Plecați! Auziți? E înfrîngerea mare a Stelei Albastre! (Cu ochii în sus.) Of! Babiloane al pierzării și al muceniciei noastre! Înfrîngerea ei pentru todeauna! Auziți? Steaua Albastră s-a stins în cer! S-a stins!

(Cu pași foarte mari, mai mari decît s-ar fi putut crede, pleacă spre stînga, cu capul în piept, hotărît, urmat de Ajutorul lui. Tăcere lungă, în care se aude numai semnalul aparatului de radio.)

MĂTUȘA: Și acum noi ce facem?
CHIBITUL (dintr-o săritură e la ușa din stînga): Uite ce facem!
(Ride ca un nebun.) Fugim!

(Dispare.)

MĂTUȘA (cătrec Nepoată): Hai, repede, repede, pînă nu vin alții.
AVOCATUL (luîndu-le-o înainte): Nu mai vine nimeni! Dar tot e mai bine s-o ștergem.

(Dispare.)

CASIERUL (ținîndu-se după el): Ai bani să luăm o mașină sau măcar o trăsură?

NEPOATA (smulgîndu-se din brațele mătușii): Nu plec fără radio! Nu plec fără el!

(Dă fuga și-l scoate cu o smucitură din priză și din sîrme.)

MĂTUȘA (ingrozită): Dacă ne întîlnesc alții pe drum? Au să spuie că l-am furat.

NEPOATA: Să spuie! Să spuie!

(Profesorul se ridică încet de la locul lui, privește în jos, nu se poate hotărî să plece. Caută prin buzunare și mai găsește o țigară. O privește încruntat, de la distanță, vrea s-o arunce cu dezgust, dar se răzgîndește și o vîră în gură. Nu găsește chibrituri. Trece în salonul din stînga. După cîteva clipe se întoarce cu paltonul pe el, cu gulerul ridicat și cu pălăria pe cap. Caută prin birou.)

PROFETUL (se ridică încet, cu priviri mari, arzătoare): Dumneata nu pleci, domnule Profesor?

PROFESORUL (tresărînd, privește lung la Profet ca la o arătare, apoi aruncă țigara): Să plec? Să plec și eu? Unde să plec, domnule... Profet? (Scoate pălăria și o trîntește pe birou.) Mă-nvîrtesc mereu pe-aici și văd că n-am unde — n-am de ce să plec. Dar de ce nu pleci dumneata?

PROFETUL: Eu? (Se apropie și-i șoptește.) Eu sunt aici la mine acasă, n-ai ghicit? Aveam în odaia mecanicului de la calorifer o mică tipografie. Mi-au sfărîmat-o barbarii, urangutanii, și mie mi-au rupt oasele. Am scăpat cu viață — mă mir și eu. (Se reazemă de fotoliul de lingă birou.) Dar biruitorii de azi, dacă mă vor prinde, nu mă vor mai cruța — știu bine! Așa că trebuie să plec, să-mi caut alt adăpost, alți tovarăși pentru lupta noastră, pînă la biruința care va veni, care vine cum răsar soarele în fiecare dimineață, pentru toți jefuiții și năpăstuiții acestei lumi!

FIICA (din stînga, părul zbîrlit, ochii scăpărători, gura tremurătoare, în mîna dreaptă cu un revolver): Unde sint? Au fugit de-aici? O! Pe mama și pe tata i-au omorît! (Hohot de plîns disperat, crispat, fără lacrimi.) Eu am scăpat încuindu-mă în baie. N-au mai avut timp să spargă ușa. Au fugit lepădînd armele. Lașii! Lașii! (Se apropie de birou și vorbește înăbușit, dar cu o hotărîre sălbatică.)

Și acum vreau să mă răzbun !
(*Strigă, dînd capul pe spate, clătîindu-l.*) Nu vreau, nu pot să mai trăiesc decît pentru asta : să mă răzbun ! (*Cu glas înăbușit de-o ciudată voluptate.*) Cînd va veni ?

PROFETUL : Aici nu, domnișoară, nu vă veți putea răzbuna niciodată ! Nu vă vor da răgaz... noii asasini ! Cei care și-au în-tărit acum puterea. Trebuie să veniți la noi ! În rîndul luptă-torilor pentru mîntuirea celor năpăstuiți, celor exploatați, pen-tru biruința omeniei ! Pe tot pămîntul !

FICA (*revenindu-și cu greu din buimăceala disperării, către Pro-fesor*) : Mergi și dumneata cu el, domnule Profesor ?

PROFESORUL : Firește... dacă aș putea fi de folos. (*Privește lung în ochii Profetului.*) Pot fi de folos ?

PROFETUL : De oameni ca dum-neata avem oricînd nevoie, domnule Profesor. Dumneata ne vei ajuta cu înlesnirea pe care o ai de a scrie, de a cuvînta —

și cuvîntul rostit cu simțire e o flacăra.

FICA (*cu glasul plin de lacrimi*) : Atunci repede, dragii mei ! Re-pede ! (*Se îndreaptă toți spre stînga, cu Profetul în mijloc.*) O clipă ! (*Se duce în fundul sa-lonului și se întoarce cu blana ei, pe care o aruncă pe umerii firavi și golași ai Profetului. Ea însăși poartă acum o pelerină ușoară.*) Pentru dumneata e prea frig afară.

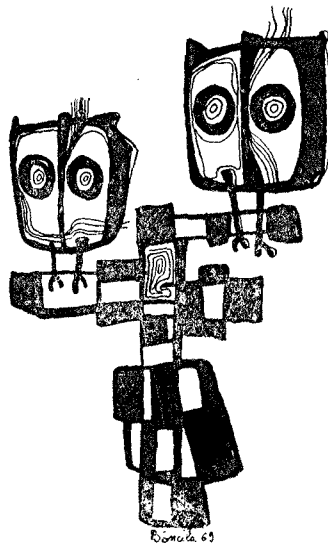
(*Dispar. De sus, muzica de balet, de data aceasta interpretată artistic — pînă la căderea cortinei.*)

COPILUL (*se trezește. Nu înțelege ce este cu el. A visat oare tot ce s-a întîmplat ? Dă fuga și trage storurile. Un soare stră-lucitor de iarnă pătrunde în salon*) : O ! Trebuie să fi trecut de ora 9 ! Și ce vis îngrozitor... De unde mi-a venit asemenea vis ? Cum de-am dormit pînă acum ? O să mănînc o bătaie...

(*Fuge prin stînga.*)

CORTINA

Februarie-aprilie 1941.

constantin nisipeanu

ruda mea somnul

Somnul mi-a trecut pe la poartă,
era obosit ca o floare nestropită
la timp : Hei, omule, aruncă-mi, te rog,
un codru de vise, am flămînzit
și oasele îmi scîrție la drum,
nu mai pot să umblu pe la alte neamuri.

I-am înțeles necazul, dar cămara
mea de vise era pustiită.
De unde să mai rup un codru ?

Am dat fuga la vecina mea
care ținea o brutărie de vise
și i-am spus : drăguțo, dă-mi
repede un codru de vise,
ruda mea, somnul, e flămînd
și mă așteaptă la poartă.

Prietena și vecina mea
care ține o brutărie de vise
mi-a întins repede un codru,
și codrul său nu semăna de loc
cu un codru de piine, codrul său
era o pădure cu frunzele dese
prin care soarele de-abia
își făcea loc cu coatele
să pătrundă printre ramuri.

Am dat fuga la poartă
dar ruda mea, somnul, plecase
și am rămas în mină
în fața porții
cu un codru de vise.

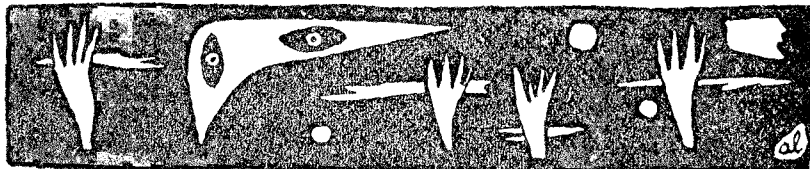
cînd îi crapă frunzele

Dacă aş izbuti cu mîinile acestea,
ca de piatră, inzestrate cu o putere
demiurgică, să fac din nimic un pom
care să se asemene întru totul
cu cei din pădure, rădăcinile, numai
rădăcinile, i le-aş face din şerpi,
să le poată trage din cînd în cînd
afară, să se mişte dintr-un loc în altul
şi, binînţeles, în timp de secetă, cînd
îi crapă frunzele după un strop de apă,
să-l pot mîina din spate ca pe un taur
pînă la jgheabul din care se adapă vitele.
Treptat, treptat, ograda mi s-ar umple
cu o turmă de copaci migratori.

După un timp, cînd arşiţa lui cuptor
va usca pînă şi ultimul strop din fîntîni,
mi-aş rîndui turma pe două şiruri, după înălţime,
şi deodată aş împînzi uliţele satului
cu o însetată pădure migratoare
pe care aş mîina-o din urmă, călare,
spre riul dintre dealurile pleşuve
unde fetele şi flăcăii se răcoresc
înotînd de-a valma cu peştii argintii.

Acum, parcă văd în faţa ochilor aşa, deodată,
acoperind ripele pleşurilor dealuri
o leneşă turmă de copaci migratori
tîrîndu-se spre riul din care, înspăimîntaţi,
pînă şi bolovanii se rostogolesc la vale.

Dacă aş izbuti cu mîinile mele, demiurgice,
să fac o pădure de copaci migratori, vara
i-aş deprinde să plutească în largul mării

dragoș vrânceanu

după diluviu

Dărămăturile acestor ziduri zgrăvite
sunt aruncate cu cazmale de aur
în camioanele de mii de cai putere
și duse acolo unde se va ridica muntele
planetei. Nici o geologie
nu-i va stabili origina și vârsta.

Un zăcămint vulcanic de noi evuri
cuprinde acest moloz de aureole.

turnuri înclinate

Se ridicau turnuri cum piatra
neliniștită începea să crească,
mișcându-se bucată cu bucată
în sus, ca un madrepor ciudat.

Uneori turnurile se înclinau
rămânând în această poziție,
pe care n-o mai putea prinde în unelte
sculptorul obscur.

Pământul năștea prin aburii subțiri
bornele pînă unde ajunsese,
sculat cu clinchete și prapuri în picioare.

Numai smochinele crude storceau
sucul lor roșu ca un torent prăvălitor
spre marea anotimpurilor.

poduri peste versuri

Poduri care trec peste ape,
pentru că apele s-au născut pentru ele.
Ajung cu mult dincolo de curgerea lină,
cu arcul lor coborît în mulțime
printr-o statuie.

S-au scurs secolele încărcate cu fier
și cu aur, pînă pe fața cealaltă.

Poate că duhul lui Dante încearcă
să se furișeze încă pe lespezile tocite.

Aici ca într-o palmă deschisă
chiromantul poate ghici versurile
care au continuat cu noi și noi episoade
infernul, paradisul, purgatoriul.

valeriu gorunescu

reintegrare

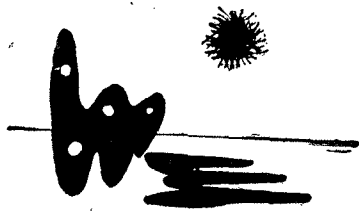
Arată-mi cum să fiu umil ca iarba
călcată în picioare de asini,
învață-mă ca scaiul să mă-nchin
cînd vîntu-n toamnă-i scămășează barba.

Tărie dă-mi să sfredolesc în piatră
cu lacrima convinsului izvor,
distanța dintre regnuri s-o măsoar
c-o inimă tot caldă ca o vatră.

Și mai presus de toate, mă ajută
universalul joc să-l cred util,
să-ți reîntorc c-un zîmbet de copil,
tărîna mea, în clipa cea temută.

chip cert

Cînd soarele, aprinsul, spre somnul din amurg
grăbește, ca harbul în poala caldă-a verii,
mă-ntreb : Spre care zare mă împlinesc și curg,
în ce-mi răsună anii, cascadele puterii ?
Atunci rotesc privirea, chingi grele-nfipte-n timp,
bănuitor cu riul, neîndurat cu lutul :
Rămîn și eu în cîte le-nmugur și le schimb,
zidirea mea ridică, pieirii proprii, scutul ?
Dar stoluri împăcate în mine cuib își fac :
mă văd urcînd în cupe nimbata vremii treaptă,
cu strugurele toamnei mă-nmlădii pe arac,
la cheiuri, de plecare, vapoarele m-așteaptă.
Nu mi-am păstrat profilul, c-un chip însă mai cert
m-a re-nehegat betonul în trainice fundații,
zorește în coloane ce încă-aveam inert,
greoaia zăbovire se-ncumetă în spații.
Astfel încît, spălată de mute șovăiri,
o față nouă-a zilei îmi ride de pe schele :
îmi recunosc nădejdea în albele clădiri,
se fugăresc în caturi toți anii vieții mele.
Aici căzu o ploaie ce mă rodi-n adînc,
iar inima cu griul a încolțit fertilă.
Rămîn cu cîte, coapte, în sine nu se frîng, —
o jerbă de luceafăr într-un ulcior de-argilă.

În laborator, eu învîrteam butoane dințate la microscop îndreptat cu ochiul lui de ciclop înspre lumina tare ce venea de afară, pe fereastră, oblic. Ochiul meu căuta înăuntru taine neprecise. Mici viermișori albaștri, ca într-o broderie artistic colorată, apăreau în lumina dinăuntru. Cînd mai învîrteam, totul dispărea și numai o lumină tare, ca din soare, inunda cîmpul rotund, și mi se părea că o vietate stranie pulsa sub ochii mei. Parcă aș fi analizat o picătură de soare și aș fi descoperit că fiecare picătură din el e o ființă vie.

Sedeam ceasuri întregi cu ochii în microscop, învîrtind atent de butonii cu zimți, cînd la dreapta, cînd la stînga, și urmărind atent ce se întîmplă. O planșă fină și colorată prezenta, în desene roz sau palid-albastre, o lume minusculă și tainică. Atunci cînd izbuțeam să potrivesc butoanele și să ridic planșa clară sub ochi, parcă de-odată luminată de-un soare în miniatură scăpat de sub niște nouri nevăzuți, inima mea creștea de emoție și de bucurie... de parcă aș fi făcut atunci, întîmplător, o mare descoperire.

Nu știu de ce simțeam că privesc în altă planetă, și că ochii mei cercetează spații interplanetare.

Alături se auzeau voci, strigăte.

Broasca țestoasă se refugiase în colț, sub o masă de lucru prinsă în perete.

Pe la ora două după-amiază, pe strada Carol, aproape pustie la acel ceas, scobora Moș Costică, cu sau fără pelerină, după anotimp, cu gulerul alb al cămășii răsfrînt peste surtuc, fără cravată, cu pălăria mare puțin dată pe ceafă, spre restaurantul „Bolta Rece”, ținut de niște greci, unde era odaia grupului său, în care de cele mai multe ori discuțiunile continuau. Atunci dejunul dura pînă seara tîrziu. Un fum gros de tutun ieșea din odaie ori de cîte ori chelnerul deschidea ușa, — ca pe gura unui tunel ce-a trecut trenul.

Cînd venea Moș Costică la noi la țară era un eveniment. Aducea o atmosferă ciudată de quasi-vrăji-

tor, de învățat care s-ar fi scrîntit puțin la cap din cauza cărților, de om eliberat care trăia o viață a lui, cu totul aparte, despărțit de lume.

Îl priveam cu admirativă curiozitate și uimire, de parcă ar fi venit din America sau de undeva și mai de departe, de unde nu cunoșteam nimic. Mama era emoționată peste măsură. Iar tata simula un fel de indiferență, dacă nu o vagă dezaprobare.

El singur avea aerul că înțelege ceea ce spune Moș Costică; dar nu ar fi vroit prea mult să-l combată, nici să-l admită. Nici tata însă nu putea ascunde un fel de mîndrie și admirație, atunci cînd îl avea oaspete.

Cîteodată, în vacanța mare, prin Iulie, venea cu niște baloturi mari, cu lăzi, cu tuburi groase de tablă, cu undiți, cu năvoade, cu bețișoare curioase, cu întregul echipament ciudat al unui amestec de pescar și savant. Atunci el făcea la noi numai un popas scurt de cîteva zile, după care pleca cu o căruță încărcată spre iazul de la Unțeni, pe malul căruia așeza un cort mare.

Dimineața și seara pescuia tot soiul de vietăți din iaz: și scotea cu mîna sau cu cîrlige, din fund, nămol și putregaiuri. Ziua, le spăla, le studia, le punea în borcane cu apă sau cu spirt. În scurtă vreme, sub cort se întemeia laboratorul lui improvizat, cu același miros specific de spirt și nu știu ce altă substanță chimică, cu miros curat de doctorie.

Oamenii din sat îl suspectau și se fereau de cortul lui. Simțeau ei ceva necurat și vrăjitoresc într-o asemenea ocupație misterioasă și nemaivăzută.

Pe foi volante de hîrtie, cu un scris atît de necițef încît nici el nu-l mai putea descifra după aceea decît cu greutate și uneori de loc, Moș Costică adnota observații, le ștergea, le reabilita cu alte note suplimentare, subliniate. Scria cu creionul și sublinia, gros și multiplu, cu roș și cu albastru. Aproape pe fiecare pagină desena grăbit schițe de vietăți, în secțiune. Dese-

nele acestea sporeau pentru mine neînțelesul acelor căutări care se repetau mai în fiecare an. Parcă ar fi căutat în nămolul iazurilor cine știe ce vietate prețioasă — poate purtătoare de perle scumpe — pe care ar fi știut-o căzută acolo din stele, sau adusă de departe și lăsată pe ochiul iazului, în adînc.

Moș Costică stătea pe malul iazului o lună sau două. Oamenii din sat îl cunoșteau și începeau să aibă mai puțină teamă nemărturisită. Dar mai ales îl cunoșteau toți copiii care-i vizitau cortul, care-l ajutau în iaz pe bărci, care-i aduceau apă de băut și ouă.

În amintirea mea, ca într-o stampă într-un singur exemplar — acum ștersă de vreme — îl văd pe Moș Costică, cu capul gol, cu cămașa desfăcută la gît, cu mînecele suflecate, prin grădină.

Cît stătea la noi, eu mă țineam de el, nelipsit.

Cum știa omul acela să coboare la înțelegerea mea și să găsească acea punte și legătură între el și mine! Mi se pare un dar pe care nu-l pot avea decît oamenii cu excepționale resurse sufletești. Și nu avea nimic forțat în găsirea acelor juste relații cu un copil. Parcă fără voce, natural, era capabil să se înțeleagă cu mine, cum s-ar fi înțeles cu Karl Marx, dacă l-ar fi întîlnit.

Cine știe ce rezerve ascunse de necheltuită dragoste irosea cu mine și afecțiunea pentru mine! Căci viața de celibatar, izgonit benevol la periferiile societății, exclus parcă din ea de propria lui voință, a fost o viață tristă, fără bucurii.

Și-acum găsesc cu dureroasă melancolie, în bibliotecă, legate, cu inițialele lui „C. C.”: „Idiotul” de Dostoievski, în două volume și „Faust”, — adnotate cu creionul, necițef, de mîna lui, cu însemnări mărunte. Parcă ceva din gîndurile sale, din ceea ce i-a supraviețuit trecerii pe pămînt, a rămas printre foi.

Paginile lui de știință, revistele, s-au irosit și ele. N-a avut posibilitatea și nici voința să le adune în-

tr-un volum. Acesta a fost destinul lui : să irosească muncă, pricepere, iubire de oameni, revoltă nemăsurată, contra oricărei nedreptăți, fără nici o urmă, ca frunzele unei primăveri de demult apuse, care au căzut și sunt acum un strat neștiut, dedesubt, la umbra pădurii.

●

În tot timpul cât am făcut liceul, începând din clasa a 4-a, ca și mai apoi, cât am fost student, adică pînă în 1915, în fiecare duminică sau zi de sărbătoare eram nelipsit din odăița lui Moș Costică.

Îmi plăcea atmosfera ei boemă, dezordinea anarhică ce domnea peste tot, amestecul acela de cărți eteroclite și foi răzlețe de hîrtie cu note însemnate în fugă, mirosul specific de laborator al multor substanțe chimice, tăcerea parcă salemică a laboratorului, severitatea lui.

Așa am putut să știu că la el veneau mereu aceiași musafiri, aceeași prieteni despre care, mai tîrziu, am simțit că erau legați printr-o comunitate de idei.

Nu cred că erau oragnizați cumva, la vremea aceea, dar ei simțeau nevoia de a se vedea, de-a discuta. Probabil că dezbaterea învățăturii marxiste era preocuparea care domina asemenea întîlniri, reduce la două-trei persoane. Dintre toți cei care veneau la el, cel mai stărui-tor era studentul în medicină Vasile Rîșcanu, care trăiește și astăzi și este profesor universitar la facultatea de medicină din Iași și membru al Academiei Republicii Socialiste România. Comunitatea de idei legase între ei o prietenie care le cerea să se vadă mereu. Rîșcanul era „ciracul nr. 1.“ al lui Moș Chirică. Altul, tot atît de frecvent, era pictorul Octav Băncilă. Și, în fine, un văr al meu, și el student la medicină : Jean Teodorescu. Pe alți cîțiva nu i-am identificat nici atunci. Aceștia însă veneau la el, cu regularitatea cu care un student conștiincios vine la cursuri, căci moș Chirică, în discuțiile interminabile și pasionate

cu ei, făcea un adevărat curs de marxism, întovărășit de multe sfaturi, în raport cu ocupația fiecăruia.

Datorită lui Constantin Chirică, Octav Băncilă a devenit revoluționar, și prin sfatul lui asiduu, și chiar prin sugestiile și indicațiile lui, Octav Băncilă a făcut zguduitorile compoziții pe tema răscoalelor din 1907. Pe pereții odăiței lui Chirică erau prinse cu pioaneze reproducerile întregii serii de tablouri cu această temă, dominată de celebrul tablou cu țăranul alergînd cu pumnii înceștați. Școală de inițiere a făcut Chirică cu toți acești tovarăși de idei, cu fiecare după stadiul la care ajunsese. Vasile Rîșcanu, ca cel mai vechi prieten, era cel mai avansat. Puțin mai tîrziu el a trecut și la propaganda activă printre muncitorii de la Atelierele C.F.R.-Nicolina. Cu Jean Teodorescu, „elevul“ mezin, a luat-o cu inițierea, de la capăt, mai de departe, după cum rezultă din scrisoarea reprodușă mai jos, interesantă pentru concepția pedagogică a lui Chirică, deoarece își călăuzea lecturile, comentîndu-le.

Scrisoarea asta a fost în mina unui văr al meu, Stino Constantin, care în ultimul timp, pînă la stingerea lui, trăia la Bistrița-Năsăud și care a depus-o în original la Institutul de Istorie a Partidului, după cum atestă confirmarea din 5 noiembrie 1960.

Scrisoarea are următorul cuprins:

„Dragă Jenică,

Rezum azi pe scurt cum trebuie să începi citirea pentru ca tu să prinzi și să înțelegi cît se poate mai mult.

Voi începe cu Zola și anume cu (1) „Lourdes“ (2) „Rome“ (3) „Paris“, care la un loc fac „Les trois Villes“. În aceste trei volume se desfășoară în toial vieții, viața unui popă, Pierre, foarte deștept, cinstit și drept, dar care la început știe numai religia lui. Abia la începutul carierei popa Pierre începe să se îndoiască de religia lui, să piardă credința ; căci cum un dumne-

memorialistică

zeu bun și blind poate să permită atâtea nedreptăți și crime? Popa suferă foarte mult pierzind tere-nul moral și pentru a-și putea re-cuștiga credința se duce la o mănăstire, „Lourdes“, unde în anu-mite zile veneau sute de mii de bolnavi ca să se îndrepte. Era o legendă că la această mănăstire se fac minuni. Popa Pierre, observind toate tilhăriile și crimele din mănăstire, pierde credința și mai tare și se întoarce acasă. În „Lourdes“ vei găsi o descriere lungă a bolnavilor. La început are să te cam plictisească, dar să nu te lași, căci sint pagini foarte frumoase și ana-lize sociale adânci.

Popa întors acasă studiază amănunțit biblia și ajunge la conclu-zia că învățăturile lui Hristos sunt bune, dar că popii le-au falsificat pentru a tilhări lumea. Popa Pierre scrie în acest sens o carte prin care susține că biserica trebuie să se reîntoarcă din nou la adevăra-tele principii ale lui Hristos. Auto-ritățile bisericesti îl excomunică. Atunci popa Pierre se duce la Roma ca să-și susțină dreptatea la Papa. Cu aceasta începe „Roma“. În acest volum se studiază Vatica-nul cu toți popii lui, adică lumea veche feudală, în comparație cu burghezia care e stăpînă pe Roma. Papa menține sentința contra lui Pierre. Atunci Pierre descurajat se reîntoarce la Paris și devine filan-trop. Cu aceasta începe „Paris“. În acest volum el studiază civilizația capitalistă, cu toate mizeriile și co-ruptiile ei. La Paris popa Pierre vine în contact cu știința și devine revoluționar. „Paris“ este unul din-tre cele mai splendide romane pe care le-am citit.

După ce vei sfîrși aceste trei vo-lume citește (4) „Travail“ (5) „De-bâcle“, ambele aparținînd la cea mai frumoasă și mai exactă litera-tură socială. În „Debâcle“ se stu-diază dezastrul războiului de la Se-dan 1870. E o analiză și scriere a celui mai înalt patriotism conștient.

După ce ai sfîrșit aceste cinci volume, pentru a le înțelege și ru-mega mai bine, citește mai departe

astfel: (6) „Problemes sociaux“ de Loria. (7) „Principes socialistes“ de Gabriel Deville. (8) Bibliotheque socialiste (o serie de foarte bune broșuri) (9) „Socialisme et science positive“ de Ferti, (10) „Conjoncture capitaliste“ (11) „Conception mate-rialiste de l'histoire“ de Labrida, aceasta e un fel de sinteză a celor precedente. (Ai în acest volum și Manifestul Comunist al lui Marx.) Mai bine ar fi ca atunci cînd va veni rîndul să citești acest volum, să citești mai întîiu Manifestul co-munist care e la pagina 293 și, mai departe, și apoi să începi de la capăt concepția materialistă. Vei înțelege atunci mai bine.

(12) „La Lutte des classes en France“ de Marx (revoluția de la 48/13). „La Jeunesse socialiste“ e o revistă în care găsești o mulțime de articole bune și mai ales o con-ferință de Jaurès, pag. 13, de Far-gue, pagina 82, un articol de Ple-hanov, paginile 131, 196, etc.

Te avertizez că începînd de la nr. 6 și pînă la sfîrșitul lui 13 să citești cu multă luare-amînte și să cauți să înțelegi cît mai mult po-sibil, căci aici e dezlegarea nodu-lui gordian! Îți mai spun că aceste cărți (6—13 inclusiv) sînt numai pregătitoare. Cînd vei veni la Iași vei găsi la mine o bogată biblio-tecă de enorme volume de științe sociale și economie politică, pe care pentru a le înțelege trebuie să citești cu luare-amînte pe cele ce ți le-am trimis de la 6—13.

Mai departe citește „Crime et châtiment“ de Dostoievski, admira-bilă și cutremurătoare analiză din viața socială a Rusiei. Cele două volume ale lui Gorki, etc. etc. Uite ce ai să mai faci: Cărțile să le păstrezi foarte bine și curat; pentru aceasta trebuie să le înve-lești pe toate. Să dai de grijă și lui Sotirel să le păstreze curat. La vară cînd ne vom întîlni definitiv mi le vei înapoia pe toate cele ci-tite deja căci îmi trebuie și mie pentru alți băieți și apoi parte din-tre romanele ce-ți trimit sînt îm-prumutate de la un prieten al meu.

Deci păstrează-le bine să nu le pierzi. Arată și lui Sotir cum să citească.

Sărutări,
al vostru Costică

Scrie-mi imediat dacă ai primit cărțile să-mi iau de-o grijă.

Precum se vede, o adevărată școală de inițiere, care pleacă de la formarea unui limbaj prealabil de lecturi și cunoștințe. Din scrișoare mai rezultă că acel Jean, nepot și el al lui Chirică, (văr al meu) e invitat să treacă sfaturile și unui frate al său, și altora, adică să facă prozelești.

Constantin Chirică nu se limita așa dar la mulțumirea de a fi găsit marea dezlegare a vieții sociale, singura realistă și științifică, ci avea o activitate pozitivă de prozelitism, — era un agent de propagandă ideologică.

Cum și de unde acest intelectual retras, cu o mare pasiune științifică de cercetător-naturalist, a cunoscut și a adoptat cu atita aprindere învățătura marxistă și cum a devenit, în vremea aceea, un adevărat activist pe tărîm politic? Deși pe teren nu-l știu să fi activat.

După mine, ținînd seama și de experiența personală, acesta se dovedește un climat prerevoluționar care a luat ființă în țara noastră și s-a dezvoltat, din mai multe cauze: influența revoluției din 1905 din Rusia țaristă, a literaturii revoluționare și a clasicii ruși, ecoul răscoalei țărănești din 1907, deșteptarea unei conștiințe revoluționare într-o anumită pătură de intelectuali, îndeosebi cei ridicăți din sate, creșterea continuă a clasei muncitoare și deșteptarea conștiinței de clasă, care, însă, nu ajunsese încă să se organizeze într-un puternic partid de clasă.

Sigur este însă că tot mai des am întîlnit în generația mea și în cea precedentă elemente revoluționare, dintre care, unele, bine orientate prin cunoașterea științifică a marxismului. Starea jalnică a țărânimii, la început, a stimulat și ea multe elemente progresiste — adevărat, neorganizate — care militau răzleț dar cu mare devotament

pentru ideile marxiste. Așa se explică și faptul prezentei altor intelectuali și scriitori progresiști într-un număr însemnat de reviste „de stînga”, care, laolaltă, au pregătit climatul propice pentru pătrunderea în masă a marxism-leninismului de îndată ce s-a dezvoltat o clasă muncitoare, care a început să se organizeze.

Nuclee spirituale revoluționare au existat astfel, izolate, în țară, cu mult înainte de înființarea partidului comunist, și ele au cristalizat mai tîrziu o sumă de idei marxiste. Toate aceste elemente revoluționare s-au dezvoltat și au activat cu anticipație sub același imbold irezistibil și puternic care a dus mai apoi la înființarea Partidului Comunist Român, adică la organizarea unei mari forțe pre-existente.

Așa se explică și cum diferite acțiuni, formări de asociații, apariții de diverse reviste, au antrenat, mascînd activitatea comunistă în ilegalitate, un număr însemnat de intelectuali și scriitori progresiști ai vremii.

Mi se pare că perioada dintre 1900 și 1921 cînd s-a înființat Partidul Comunist, este deosebit de interesantă prin rolul pe care l-au jucat o seamă de elemente progresiste, sau chiar revoluționare, ca acest Constantin Chirică despre care am vorbit aici, și cred că această perioadă nu a fost suficient studiată și documentată prin acțiuni reale, deși merită să fie. E adevărat că mai ales în ea trebuie limitat și justificat un anumit climat de stînga, constituit dintr-o multitudine de cauze obiective convergente, și că aceasta, din cauza diversificării elementelor izolate, fiecare cu justificarea lui, necesită o muncă de sinteză și de analiză a tuturor datelor sociale.

Poate că răzlețele aduceri aminte și fapte pe care le-am arătat aici vor stimula altele și altele, căci mulți intelectuali din generația mea le dețin, și astfel se va putea înjgheba un tot care să însemne prefața la înființarea Partidului Comunist Român.

Dacă vii tu însuși — cu atât mai bine.

Admițind că nu ești în București și că scrisoarea mea e deschisă... post eventum, atunci află că voi lucra la Didești cum mă va tăia capul și că pe la 4—5 august — după ce voi fi vizitat măcar Alexandria și Turnul Măgurele — voi veni la Fondație să te văd.

După cuvîntul tău, vei fi tot timpul în București (cu excepția unei săptămîni trecute, cînd te-am căutat și nu te-am găsit la cirna corăbiei).

Așa mi-este vorba către tine azi 28 (15) iulie 1923.

Sosească-ți cu bine și afle-te, pe tine și pe ai tăi, în bună sănătate.

G. Galaction

Văleni, com. Șuici, jud. Argeș.

II

Iubite Mugure,

Iată o scrisoare de pe țărnișele pontice... Sărmanul Pont Euxin nu prea priește poezilor... Începînd cu Ovidiu și terminînd cu mine, nu știu care poet a putut să se felicite prea mult de întîlnirea lui cu aceste ținuturi. Ovidiu era trist că Roma nu semăna cu Tomis, că vinul îngheța în oală și că August era inflexibil. Eu sunt trist... că Mangalia de azi nu mai seamănă cu cea de acum doi ani; sunt trist că vinul n-are cu mine nici în clin nici în mîncă (fiindcă altfel n-aș mai fi trist) și mai ales sînt trist că august vine — după iulie — și mă găsește cu punga grozav de ușoară... Pe aici viața e foarte scumpă. Te rog comunică doamnei Mirianu că domiciliul dorit de d-sa este o ecuație cu nu știu cîte necunoscute, că hrana nu e prea multă și că oamenii cei mai simpatici, cei mai potoliți, călugării, chiar, nu pot să doarmă bine din pricina u-

nei uriașe abundențe de bestiale fișnitoare. Ce folos că marea e frumoasă. Ca să ajungi la ea trebuie să plătești vamă, grea și multă.

Sunt vreo 4 zile de cînd sînt aici. Cred că mai stau vreo 10, după cari, nevastă-mea vine să-mi ia locul și eu mă înapoiez în București.

Iubite Mugure, te-aș ruga să descurci bine gestiunea aceea cu Ateneul din Tătărași,¹ ca să nu stricăm degeaba canapelele C.F.R. și ceva, din cîte poate să cugete într-o vară un om sărac.

Am trecut de cîteva ori pe lângă colonia Fondației (sau aproape). Sunt niște corturi frumoase, întinse în fața bisericii grecești. N-am avut timp pînă acum să mă apropii de colonie și să o cercetez mai prietenește. Sper s-o fac zilele astea.

În ce privește pe D-na. Mirianu, vezi, nu mai am curajul s-o sfătuesc nimic. Ar mai fi ceva locuințe. La otel (sunt două) o cameră cu un pat costă 150 de lei. Dar și otelul și locuințele sînt grozav de inconfortabile... Trebuie să fii sau copil sau... filosof stoic, ca să nu te revolți de atîtea pescături clandestine, cari te așteaptă în acest orașel greco-turc.

Arată, te rog, lui Cârlova, buna mea nădejde că soția lui merge mereu spre bine.

Scrie-mi, frate, 2—3 vorbe: cîte necazuri ai mai priponit și cîte ți-au scăpat nepriponite.

Adresă universală: Mangalia, Galaction.
Noroc tuturor fraților de la Fondație!

și noroc fie, în porție întrelită, ca lui Iosif, din Biblie!

Frățește, Gala Galaction.
Azi 14 (1) iulie 1924.

¹ Ateneul din Tătărași — Iași condus de Constantin N. Iftim.

... felea

I Cercul comunei din paris in cultura română

La 18 martie se împlineste un an de la prima revoluție proletară din lume, de la faptele legendare și eroica jertfă a comunarilor pentru a arăta omenirii primii pași spre o lume nouă. Zeci de mii de oameni, muncitori și intelectuali au dăruit viața în numele unei lumi de superioară valoare umană. Comuna din Paris a avut un puternic ecou în cultura română. Acela se datorește, în primul rând, faptelor istorice dintre poporul român și cel francez. Numeroși pătrători pentru o Românie democratică și independentă, personalități marcante care au lăsat urme puternice în cultura noastră, și-au pus studiile în Franța. Primele idei ale socialismului utopic ne-au venit din Paris. Acolo, la Paris, inginerul Teodor Diamant, încă în viață devenise un înflăcărat adept al lui Charles Fourier. În capitala franceză, în milocul intelectualilor progresiști fierbeau ideile noi, care trebuiau să ducă curînd la cristalizarea gândirii revoluționare, sintetizându-se într-o ideologie clară, științifică a socialismului științific. În aceste cercuri întîlneai, spune Ion Ghica, un numeros grup de studenți români. Cercul era *saint-simonian*, Teodor Diamant devenind cel mai devotat adept al doctrinei școlii de Mesnilmontant¹. Numeroși studenți români, ulterior roluri de seamă în revoluția de la 1848, întrețineau legături cu re-

voluționari democrați francezi, unii din ei, ca Nicolae Bălcescu, participînd la luptele pe baricadele Parisului. Cînd se întorceau în țară, tinerii intelectuali români nu aduceau cu ei numai idei progresiste, ci și profundul lor atașament pentru Franța revoluțiilor, pentru poporul francez, purtător și răspînditor al ideilor celor mai înaintate.

În timpul războiului franco-german din vara anului 1870 opinia publică românească s-a manifestat cu mult entuziasm de partea poporului francez. Într-o astfel de atmosferă venise vestea înfrîngerii armatelor franceze, căderea lui Napoleon al III-lea, Napoleon cel mic, proclamarea republicii. Populația din București și din alte localități își manifestă în mod deschis solidaritatea cu poporul francez. În grădinile publice, în localuri lumea cerea lăutarilor să cînte „Marsilieza“. În amintirile sale, Const. Bacalbașa scria: „Era o adevărată frenezie. Lăutarii atacau cîntecul revoluției franceze, aplauze furtunoase urmau și strigătele de: *Trăiască Franța!*, izbucneau din toate piepturile“².

Evenimentele din preajma Comunei din Paris, din timpul războiului franco-german, au fost reflectate în presa din România. În presa democrată română din 1871 au apărut articole elogioase la adresa populației Parisului pentru patriotismul de care a dat dovadă, luptînd eroic împotriva inamicului. Franța, care părea pierdută, și-a găsit salvarea în marea iubire de patrie a oamenilor muncii francezi. În mijlocul proletariatului parizian, care s-a răscolit la 18 martie 1871 pentru a salva pămîntul Franței și a instaura un regim cu adevărat democratic, se aflau intelectuali de prestigiu, ca marele pictor Courbet, din îndemnul căruia s-a hotărît dărîmarea coloanei din piața Vendôme. El calificase acest monument

¹ N. Deleanu : „Primii socialiști români“ (în *Mișcarea socială*, nr. 1, din octombrie 1929).

² Constantin Bacalbașa : „Bucureștii de altă dată“ 1871—1884. Vol. I, Buc., 1935, pag. 23.

ca „lipsit de orice valoare artistică“ și tinzând să perpetueze ideile de război și cucerire. În timpul luptelor eroice ale comunarzilor împotriva trădătorilor de patrie de la Versailles și-au făcut loc în paginile presei democratice române aprecieri elogioase la adresa comunarzilor, a idealului social, în numele căruia au căzut jertfă mii de oameni, bărbați, femei și copii. Ziarul „Telegraful“, de pildă, în redacția căruia lucrau ziaristi cu idei înaintate, precizându-și poziția față de rolul istoric al Comunei din Paris, scria: „...credem că *intențunea insurgenților a fost nobilă, a fost patriotică și sublimă*...“¹. Ziarul „Românul“ lui C.A. Rosetti avea cuvinte deosebit de elogioase pentru comunarzi, care au salvat onoarea Franței². Articole de frățească solidaritate au apărut în „Oltul“ lui Macedonski, „Gazeta Transilvaniei“, „Albina“ și altele.

În afară de presa democrată, presa satirică, ca „Ghimpele“, „Daracul“, „Nichipercea“, „Asmodeu“, aflate atunci pe poziții net republicane, își împleteau atacurile antidinastice — în primul rînd prin versurile lui T. T. Orășanu — cu manifestări de simpatie pentru comunarzi. În revista „Asmodeu“, de pildă, condusă de B. P. Hașdeu, apăruse o notă satirică, în care revista își bătea joc de spaima guvernanților cînd aveau cuvîntul *comuna*. Prefectul județului Bacău — relata revista „Asmodeu“ — raportînd ministrului Lascăr Catargiu despre starea județului, spunea, între altele: „*Comuna se ivește din cînd în cînd și-mi cere parale pentru întreținere*“. Lascăr Catargiu ar fi răspuns telegrafic: „*Concentrați grabnic toți dorobanții de district și împresurați localul comunal pînă vor sosi trupele de linie, făcînd a se menține ordinea cu orice preț*“. Prefectul, înțelegînd confuzia, a răspuns urgent: „Nu e vorba de Comuna din Paris, ci de ziarul *Comuna*“. Lascăr Catargiu răspunde: „*Mijlociți confidențial la Consiliul Comu-*

nal să se preschimbească titlul acestui ziar, căci deși ministerial, poate să deie ocaziune de confuzie și de predicarea ideii de comună, atunci voi fi silit să pursuez arsele pe redactorii ei“¹. Publicația „Daracul“ își bătea joc de „triumful“ reacțiunii prin zdrobirea Comunei din Paris de către „*blagoslovita Prusie, apărătoarea dreptului divin, sprijinătoarea privilegiilor de castă, proteoarea reacțiunii și a titlurilor de noblețe*“².

Cu mîndrie fixăm în istorie faptul că primul care a eternizat în literatura noastră, chiar în 1871, legendara ridicare a populației pariziene de a-și apăra patria, o patrie socialistă, a fost marele nostru poet, genialul Mihai Eminescu. Unii publiciști cu o bogată cultură, care cunoșteau perfect concepțiile filozofico-sociale ale lui Mihai Eminescu, și-au manifestat mirarea că versurile sale din *Împărat și proletar* au dat dovada „*unei limpezi cunoașteri a luptei de clasă*“³. Or, în anul 1871, Mihai Eminescu se afla la Viena. În studiul său cu privire la poemul *Împărat și proletar*, Gh. Bogdan-Duică amintește de un manuscris academic, avînd numărul 2291, în care e vorba de activitatea lui Eminescu la Viena. Autorul remarcă faptul că printre lucrările citite de Eminescu se află economiștii Ricardo, Adam Smith, că studiasse pe Proudhon, Louis Blanc, August Bebel, pe Karl Marx (*Das Capital*)⁴, Eminescu citise pe Bakunin, Most, citise una din cele mai bune istorii ale Comunei din Paris, cea a lui Lissagary. La Viena, Mihai Eminescu citea ziarele *Comunei*, ca, de pildă, *Jurnalul oficial* al Comunei din Paris. În acel manuscris se află înșirați anii de naștere și de moarte ai autorilor studiați, printre care „1818—1883 — Marx“, precum și anul cînd Marx făurise opera sa

¹ „Asmodeu“ din 6 iunie 1871.

² „Daracul“ din 1 ianuarie 1872.

³ Barbu Lăzăreanu: *Cîntăreții români ai Comunei din Paris*. Editura „Cartea Românească“, București, 1948, pag. 7.

⁴ Buletinul „Mihai Eminescu“, (*Împărat și proletar*), pag. 78.

¹ „Telegraful“ din 4 aprilie 1871.

² „Românul“ din 10—11 mai 1871.

1867¹. Faptul că marele poet Mihai Eminescu făcuse cunoștință, la Viena, cu unele lucrări ale întemeietorilor socialismului științific, e confirmat și de G. Călinescu, care spune că printre scrierile lui se află și „Capitalul” de Karl Marx². Adânc atașat de tradițiile de Franța, Mihai Eminescu a fost primul rapsod român al cărui operă a răzbătut în lupte ale parisiienilor în fața Comunei.

În volumul intitulat „Poesii” de Mihai Eminescu, ediție îngrijită de Constantin Botez, se spune că la începutul poemului și-a intitulat poemul „Idea”, înaintea căruia a adăugat în tîrziu cuvintele: *Ideile unui om cel mai vechi; după ortografa pe se vede a fi scris pe la sfîrșitul anului 1871*³. Dintr-o strofă neîncheiată în „Convorbiri literare” (an. 2285) reiese în mod clar că Eminescu a scris *Împărat și proletar* după înneccarea în sînge a Romei.

*Versallia învinge! Și flamura cea roșă
Mălie tremurîndă pe frînte
baricade
Versallia învinge, iar Comuna
cade.*

Precizarea aceasta constituie o încheiere a celor afirmate de Const. Botez că *Împărat și proletar* a fost scris după luna mai 1871, cînd Comuna din Paris fusese distrusă și aproape de 1 decembrie 1874, cînd *Împărat și proletar* apăruse în „Convorbiri literare”. Înainte de a da titlul definitiv, Mihai Eminescu și-a intitulat poezia *Umbre din pinza vremii*. Și această vreme este o cunoștea. Caracteristica factorilor din *Împărat și proletar* constituie o plasmuire a fanteziei și a mare poet, ci transpunerea poetică a unor imagini realiste, a oamenilor întîlniți în viața de

toate zilele. *Împărat și proletar* a fost un ecou poetic românesc al fierberii mondiale pe care a stîrnit-o Comuna.

În cunoscutul studiu pe care l-a scris Const. Dobrogeanu-Gherea despre opera lui Mihai Eminescu, el a demonstrat că marele poet era frămîntat de două principii cu totul potrivnice: „*fondul de idealism și optimism al poetului, cu pesimismul german conservator, cîștigat mai tîrziu sub inriurirea mediului social*”. Această luptă — spunea Gherea — se vede și în poema admirabilă *Împărat și proletar*¹. După ce înfățișă un tablou pesimist, corespunzător principiilor contradictorii de care era frămîntat poetul, Gherea evocă tabloul al treilea din *Împărat și proletar*, în care Parisul e în flăcări. „*Evul e un cadavru — Paris al lui mormînt*”. În acest tablou, spunea Gherea, se găsesc versuri minunate.

Socialiștii români au prețuit în mod deosebit poemul *Împărat și proletar*. Cînd marele nostru poet, Mihai Eminescu, s-a îmbolnăvit, „Dacia viitoare”, editată în anul 1883 de studenții români din Paris și Bruxelles, scria: „Ca socialiști aducem jalnica noastră admirare celui ce a scris *Împărat și proletar*”².

Mircea C. Rosetti, fiul cel mai mare al lui C. A. Rosetti, era socialist. Înzestrat cu darul oratoriei și al scrisului literar, în volumul său de „Nuvele” are și o impresionantă povestire legată de Comuna din Paris, intitulată „14 iulie a mamei Bernard”³. După zece ani de la înneccarea în sînge a revoluției proletare, la 14 iulie 1881, cînd guvernul făgăduise amnistierea comunarilor, poporul era îndemnat să sărbătorească cu mare veselie luarea Bastiliei. Numai mama Bernard nu vroia să sărbătorească pe 14 iulie. Ea stătea la ferestruica mansardei sale și se uita împietrită de

Op. cit., pag. 78—79.

G. Călinescu, „Cultura lui Eminescu”, în „Studii și cercetări de istorie literară și folclor”, nr. 1—2, din 1956, p. 256.

Mihai Eminescu. Poesii. Ediție îngrijită de Constantin Botez. Editura Culturală, București, 1933, pag. 300.

¹ C. Dobrogeanu-Gherea: *Studii critice*. Editura de Stat pentru literatură și artă, 1956, p. 12.

² „Presă muncitorească și socialistă din România”, vol. I, partea I, pag. 212.

³ Mircea C. Rosetti: „Nuvele”. Buc. 1882, pag. 178—191.

durere la cei care manifestau pe stradă și strigau: trăiască Republica! Dar pentru mama Bernard republica era aceea pentru care fuseseră împușcați Ion Bernard, soțul ei, bravul fierar, împreună cu fiul ei, Ludovic Bernard, în mai 1871. Mama Bernard s-a hotărât, în sfârșit, să ia și ea parte la manifestațiile populare. În felul ei. Deodată se duse la dulap și scoase o bluză și un chipiu de comunard. „Le sărută cu cucernicie“. Apoi chipul i se luminează. Cumpără un drapel tricolor, se duse la cimitirul Père Lachaise, ingenuchie pe locul unde i s-a spus că se află mormântul soțului ei, înfipse drapelul „și, sculându-se, salută acel scump mormânt cu un strigăt întrerupt de suspinuri: Trăiască Republica!“.

Pentru socialistul Mircea Rosetti, adevărata republică franceză era republica comunarzilor. Această convingere el a prezentat-o într-o formă literară, năvelă care se poate citi și astăzi cu deosebit interes.

În volumul de versuri intitulat „Din caietul roșu“, Const. Mille a descris, într-un poem, moartea eroică a comunardului Delescluze pe una din baricadele Comunei. Momentul cel din urmă al eroului e înfățișat într-o formă impresionantă:

*„Iar sus pe baricade Comuna care
moare
Și-ncins cu-a lui eșarpă, măreț,
sublim, tăcut,
Un om care-și așteaptă al morții
roș minut...
Senin îi e obrazul de vreme
îmbrăzdat
Deasupra lui se mișcă de vânturi
fluturat
Drapelul răzvrătirii ce-n haina-i
bortelită
Cuprinde-ncet moșneagul... și pare
c-ar voi
De gloanțe apărindu-l, — în el a-l
adormi...“*

În veacul trecut s-au mai publicat în presa socialistă fragmente traduse din literatura franceză consacrată Comunei din Paris, ca, de pildă, din „L'Insurgé“ al lui Jules Vallès (martie 1891). Ștefan Tomșa (A.

Toma) a publicat poezia „Vive la Commune“, după Ernest Clair (1898), din care desprindem următoarea strofă:

*„Slăvire vouă, comunarzi și slava
zilei cele
Cînd ați făcut în praful verigi și
lanțurile grele.
Cînd voi, cu pumnii ridicați,
stătuți-ați morții fașă,
Desfășurînd stindardul sfînt al
dreptului la viață“*

Poetul care iscălea Gheorghe din Moldova (George Kernbach) a publicat o poezie intitulată „18 martie (1871)“, în care cerea iubitei să-i toarne vin de tămioasă, ca să bea pentru aceia

*„Ce-au luptat în viața lor
Ș-au pierit avînd ca țintă
Fericirea tuturor.“*

Primul socialist român care a scris și tipărit o lucrare intitulată „Comuna din Paris“ a fost Zamfir C. Arbore. În cartea sa de amintiri, intitulată „În exil“, el scrie: „Intîia carte — care a ieșit de sub presa noastră (în Elveția — n.a.) a fost broșura „Către revoluționarii ruși“, apoi cartea „Istoria mișcării comuniste din 1871“ — ambele cărți scrise de mine“¹. Ea a fost citită de unii membri ai Comunei, Lefrançais și Arthur Arnoult, aflați în Elveția ca refugiați. Ideile Comunei din Paris au călăuzit pe socialiștii români la începuturile organizării cercurilor socialiste. Aniversarea Comunei devenise o manifestare politică cu rezonanță în opinia publică. Cunoscuta militantă comunistă, Ecaterina Arbore, spunea: „Generația noastră s-a educat în cîntece vechi, ea a crescut la sunetul melodiilor vechi, dar veșnic noi.“² Pînă la proclamarea, în 1889, a zilei de 1 Mai ca sărbătoare a proletariatului internațional, cea mai mare sărbătoare socialistă în România era

¹ Zamfir C. Arbore: „În exil“, pag. 160—161.

² „Convorbiri sociale“ din 15 ianuarie 1916.

Comuna din Paris. Revoluția proletară din 1871, care a dat zeci de milioane de victime, era amintită la noi, în trecut, după obiceiul pămîntului, printr-un „priveghiu“, printr-un „banchet“, ceea ce semnifică înseamnă în ideile comunarzilor, hoșii de a se merge înainte pe drumul trasat de înaintași, eroi și

Comuna din Paris n-a produs numai o raliere în jurul principiilor enunțate de ea, condamnarea oricăror săvîrșite de versailezi împotriva comunarzilor. Comuna din Paris exercitase o puternică influență asupra primelor acțiuni propagandistice inițiate de socialiștii români. În decembrie 1880 apăruse primul și primul număr al revistei „România nouă“, editată de Gherea. Conținutul programul muncitorilor socialisti din Franța, Gherea ținuase subliniaze ideea că unele puncte programatice erau luate din decrerile elaborate la Paris în timpul Comunei. El asigură cititorii că socialiștii francezi n-au uitat „larga programă a revoluției de la 1871 și că nu vom aștepta lung ca să putem să difuzăm noștri o programă subliniată de aceiași oameni care au dovedit că membrii fostei Comune a Parisului n'ont rien oublié et ont beaucoup appris (n-au uitat nimic și mult au învățat)“¹. La martie 1881 s-au împlinit zece ani de la Comuna din Paris. Societatea din Iași hotărîră să aniversare acest eveniment epocal, la 18 martie. Doctorul Russel era plin de simpatie. El formase un cor. conținea placarde pentru manifestații. Tînărul student Const. Mille își pregătise conferința despre istoricul Comunei din Paris. În camera de studiu a doctorului Russel se adunau un steag roșu cu litere albe. În stradă se afla o mulțime de studenți și elevi de liceu care așteptau sosirea manifestanților. „Banchetul“ în amintirea Comunei din Paris trebuia să aibă loc în sala „Fleurs aux Fleurs“. Tocmai atunci avusese loc un atentat îm-

¹ „România viitoare“, nr. 1, din decembrie 1880, pag. 37.

(Edit. Tineretului — 1958) și *Louise Michel* (Edit. Tineretului — 1967), al căror autor este D. Rosenzweig. S-a tradus în românește valoroasa lucrare monografică „Comuna din Paris”, apărută la Paris în 1961, fiind redactată de Jean Bruhat, Jean Dautry și Emile Tersen. Scoasă de Editura Politică în 1962, într-o frumoasă ediție grafică, lucrarea conține o substanțială prefață scrisă de Gh. Matei. Tot eu prilejul împlinirii a 90 de ani de la prima revoluție proletară din lume, Editura Politică a editat volumul „Figuri de militanți ai Comunei din Paris” de A. I. Lurie. Cele 12 figuri de luptători ai Comunei constituie o relatare vie, caldă și dinamică a vieții și activității lor — spune Gh. Matei în prefața lucrării.

În 1961 a apărut o plachetă intitulată „Poezii” de Rimbaud, în traducerea poetului Petre Solomon. Printre alte poezii se află și poemul scris de Rimbaud după înăbușirea Comunei, intitulat: „Orgia pariziană sau Parisul se repopulează”, ca și poemul: „Miinile Ioanei-Maria” în care poetul glorifică eroismul legendar al comunardei Louise Michel. Aceste două poeme, într-o traducere plină de farmec de poetul Petre Solomon, au apărut în 1968, într-o colecție scoasă de „Editura pentru Literatură Universală”, intitulată: „Scieri alese”.

Dacă în trecut, în presa socialistă apăreau fragmente din Jules Vallès, mai ales din *Răzvrătitul*, în anii construcției socialiste a apărut în întregime romanul autobiografic al lui Jules Vallès (*Jacques Vingtras*), trei volume, într-o frumoasă traducere, datorită academicianului Al. Philippide. După înăbușirea în singe a Comunei din Paris, Jules Vallès a închis în paginile trilogiei *Jacques Vingtras* propria sa viață, împletită cu viața zbuciumată a poporului Franței. Romanul este, în același timp, o viguroasă stigmatizare a reacțiunii franceze.

Dar ceea ce constituie o importantă contribuție literară în opera de răspândire a ideilor Comunei din Paris, a eroismului comunarzilor în

apărarea onoarei Franței și în făurirea idealului socialist, este piesa lui Tudor Șoimaru, (zece tablouri din timpul Comunei), intitulată „Privat în premieră la fostul teatru al tineretului din București, sub titlul de *Zorile Parisului*, în stagiunea 1956—1957. În fața unui larg public, autorul a adus un grup de oameni din Parisul asediat, din vremea Comunei, cu pasiunile și gândurile lor nobile. Ideile Comunei, măreția lor sunt înfățișate de oameni simpli și mari prin faptele lor, gata să-și dăruiască viața pentru Comuna lor liberă. Al zecelea tablou și ultimul nu prezintă înfringerea. În fața morții inevitabile, comunarzii cîntă și luptă mai departe.

Lupta a continuat, cu noi și noi jertfe pînă la Marea Revoluție Socialistă din Octombrie, pînă la crearea noilor state socialiste, ținîndu-se seamă de experiența Comunei din Paris, cu succesele și greșelile ei.

Și în lucrările personale care tratează probleme de sociologie, Comuna din Paris a constituit și continuă să constituie o temă majoră în literatura noastră de specialitate. În lucrarea „Cele două Franțe”, scrisă de Mihai Ralea, de pildă, se află și un subcapitol consacrat Comunei din Paris¹. Autorul afirmă că revoluția din 1871 reprezintă o răscruce de evenimente istorice. Tot ce s-a întîmplat de atunci și pînă în zilele noastre se leagă de evenimentele din acel an. Mihai Ralea subliniase următoarea remarcă: „Marx prevăzuse nu numai un război franco-german „Nr. 2” — cum spunea el — dar și Marea Revoluție Rusă. În 1870 Marx scria: „Prusații nu văd că actualul război duce la un război între Germania și Rusia?” Un „război de rasă, împotriva raselor slavă și latină coalizate”. „În plus, un astfel de război Nr. 2 va sluji ca moașă inevitabilei revoluții sociale din Rusia”¹.

¹ Mihai Ralea: „Cele două Franțe”, Editura de Stat pentru Literatură și Artă, 1962, pag. 245—262.

anca nicolau

proza lui al. ivasiuc

În iulie '64 „Gazeta literară“ publica o schiță scurtă intitulată *Timbru*, semnată de Alexandru Ivasiuc. După apariția a patru romane se poate reconstitui din cele câteva sute de pagini o lume, o parte din mecanismul literar sau din intenția prin care se apropie de subiectele sale Al. Ivasiuc, așa încît s-ar părea că întreaga creație ulterioară nu face decît să dezvolte o temă și un procedeu, trecîndu-l în mod simfonic în game deosebite, dezvoltînd și născîndu-i o poziție.

„Timbru“ nu conține „istoriile“, adică subiectele, tematica romanelor ulterioare, ci mecanismul psihologic care deschide și închide construcțiile epice de mai tirziu. Acest mecanism este acela al revelației unei lumi inedite, lumina-rea — în cazul schiței, la propriu — obiectelor și oamenilor, un șoc emotiv care se manifestă prin plasarea individului într-o lume altfel. Dacă ar fi să rezumăm cele patru cărți printr-un singur cuvînt, ar trebui să folosim cuvîntul *altfel*: altfel de lume, altfel de viață, altfel de trecut, altfel de raporturi, altfel de destine. Sentimentul pe care îl dă lectura acestor cărți este acela al bănuielii unei lumi paralele, mai esențiale, mai concrete și mai strălucitoare, lume de care datorită unor motive istorice, de educație sau incapacității personale, eroii săi se izolează printr-un strat gros de frică și cuvinte, de imagini mentale defensive, care îi determină

să trăiască neautentic. Eroii lui Ivasiuc au la un moment dat o intuiție a lumii adevărate, esențiale și autentice. Eșecul lor vine din faptul că această intuiție e pasageră, că personajele nu au curajul să înfrunte riscurile de atitudine și trăire pe care le presupune contactul permanent cu acest adevăr, nu abstract ci viu. Astfel spus, ei nu au curajul să trăiască în miraculoasa lume schițată în „Timbru“, în revelația luminii și a încetării spaimei pe care o are copilul în ziua ridicării camuflajului. Dar ceea ce era doar un accident în schiță nu poate deveni permanent în romane, din două motive individuale: lășitatea și prezumpția. Toate personajele mai mult sau mai puțin conturate din *Vestibul*, *Interval*, *Cunoaștere de noapte* sau *Păsările*, în grade deosebite de autenticitate, sunt fără greș niște lași prezumpțioși.

Doctorul Ilea din *Vestibul* trăiește într-o carcasă de neautentic constituită din pasiunea sa științifică, socialmente utilă și existențial dezastruoasă, pentru lucrurile moarte. Medic fiind, el are oroare de celula vie (scena în care bătrînul profesor, maestrul său, îi arată la ultramicroscop cumplita agitație din interiorul unei celule). Ceea ce în vitalul profesor produce entuziasm, în tînărul său asistent produce groază și greață, pentru că agitația celulară se asociază cu un univers social al violenței, în cazul concret al războiului din care Ilea s-a întors cu toate experiențele violenței — tortura animalului și cruzimea copiilor, tortura și cruzimea oamenilor din spatele frontului, violența dezlănțuită a unor studenți fasciști pe culoarele facultății de medicină — și, mai generalizat, cu imaginea pădurii din timpul fugii sale de la jandarmerie. Îngrozit de violență, incapabil din lășitate să o înfrunte, Ilea o îngheață, descoperind cu satisfacție limitele abstracte care încorsetează desfășurarea vitală și care, în concepția sa, o și anihilează. Această dragoste de moarte a doctorului Ilea este ex-

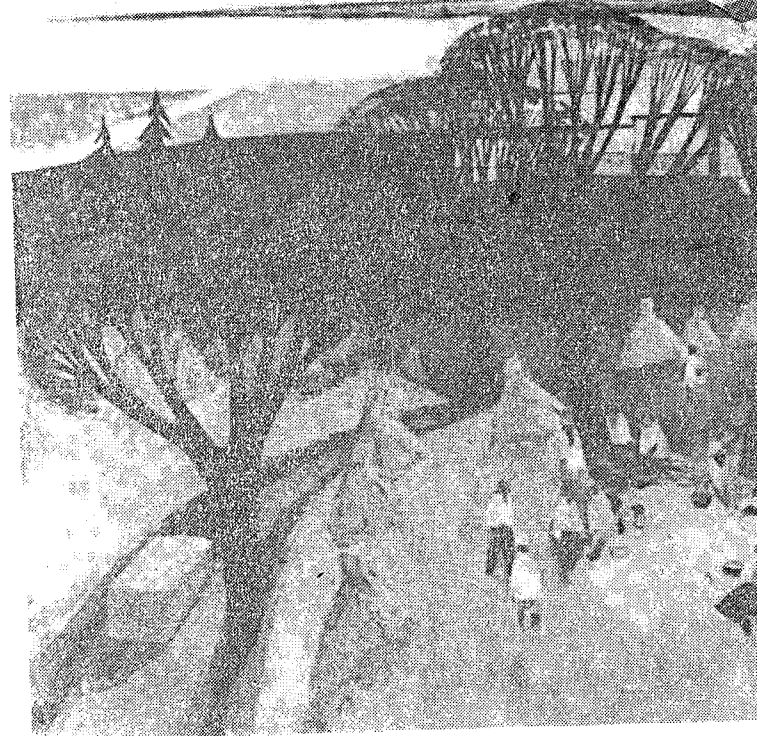
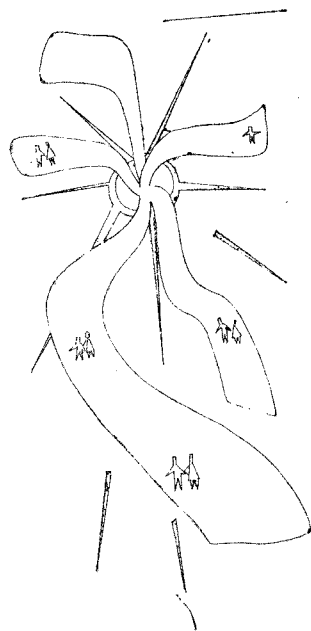
du-se depăși, nu se condamnă numai pe sine la uscăciune, ci o condamnă la moarte pe Margareta.

Întrebarea cărții este dacă Dumitru Vinea, ce crede că are puțința interioară de a-și zdrobi amintirile, nu va fi închis de sinuciderea Margaretei, fapt obiectiv, nu născut dintr-o slăbiciune a sa, dar consecință, în parte, a atitudinii sale.

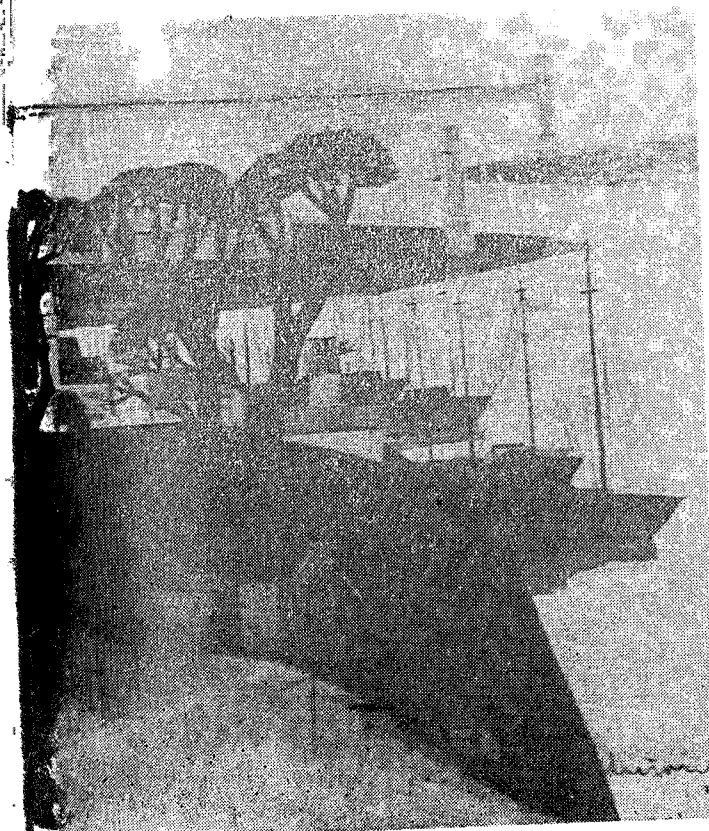
Totuși, deși se înscrie atât de consecvent în schema problematicei lui Al. Ivasiuc, romanul *Păsările* este un roman direct social și politic, așa cum a declarat-o de nenumărate ori autorul.

Există și o problemă nu numai a puterii și a pericolului ei pentru cei care o exercită, dar și a unui conflict foarte actual dintre inoie

și o schemă ierarhică rigidă, dintre conservatorism și tendința de transformare a societății. Această problematică a societății actuale, pusă în termeni destul de tranșanți, dau un surplus de concretețe cărții și îi asigură vitalitatea, încarnează, în ultimă instanță, mecanismul de gândire al lui Al. Ivasiuc, care își scrie mereu aceeași carte cu aceeași nostalgie a unei lumi a adevărului, cu aceleași crize și scipiri deschizând o altă perspectivă. Am putea spune că prin *Păsările*, măcar în parte, Al. Ivasiuc a reușit ceea ce nu reușesc niciodată eroii săi, să iasă din nostalgiile abstracte, din formule și carcace, spre contactul cu realitatea vie care înseamnă istorie, răspundere și, în primul rînd, curaj.

„Birtu”

„zile de lucru”

...dar papu

„Na greu' pământului” Demostene Botez

...din vechile file îngălbenite
...primei *Vieți Românești* îl cu-
...stem pe Demostene Botez ca
...un poet sensibil și de o atrăgă-
...distincție. Luciditatea sa,
...dăinuie și astăzi, nu se situ-
...în contradicție cu simțirea, ca
...romanticii autoironici sau ca —
...alt fel — la unii poeți actuali.
...astă luciditate nu este ostilă, ci
...dovedește o aliată a propriei
...abilități, care o și cuprinde
...planul ei. Acel dispozitiv lucid
...poezia lui Demostene Botez nu-i
...și nu-i ironizează simțirea,
...impotrivă, i-o adincește.

...omai de aceea am fost încli-
...la un moment dat, să afir-
...că poetul ar fi reușit intere-
...și într-un roman introspectiv.
...poezia sa părea să ne pro-
...unele bogate rezerve în acea-
...privință. Pe urmă, însă, ne-am
...gîndul înapoi, reflectînd că
...ostene Botez este exclusiv
...Romanul introspectiv implică
...constelații inițiale de lirism
...ale imediat de comentariul lor
...alt plan, cu mult extins și for-
...ante mai obiectivat. Demostene
...însă, nu schimbă planul, ci
...ne intens liric chiar și în par-
...de interpretare a stărilor sale
...ce. Ca atare, operațiile sale
...spective, cu caracter confesio-
...ntrate indisolubil în țesătura
...ei, capătă o izolată concen-
...lirică, neputînd să alcătuiască
...continuuă și larg obiectivată
...roman.

Această constatare ni se vede în-
tărită în modul cel mai convingă-
tor de actuala culegere *Na greu'
pământului*, adică tocmai de ex-
presia cea mai bogată pînă acum
în elemente lucid meditative și re-
flexive. Ele nu se abat, însă, nici-
odată în ceea ce am numi pagini
de analiză, ci se mențin neconcesiv
în inițialul registru liric, în care
au fost concepute poemele. În a-
ceastă privință îl recunoaștem pe
Demostene Botez de totdeauna. To-
tuși, în altă ordine, volumul de față
indică și o însemnată piatră de hot-
tar. Ca și portretele unei persoane
la diferite vârste, pot fi urmărite
pasionant și diferitele vârste ale
uneia și aceleiași melancolii calme,
adînci, care, pentru noi, s-a asociat
mereu cu numele lui Demostene
Botez.

În tinerețe, factura sa melanco-
lică dispunea de un volum mai res-
trîns și mai particularizat de re-
grete, aplicîndu-se îndeosebi la
conștiința dezrădăcinării, a paradi-
sului pierdut din locurile primei
copilării, a iubirilor defuncte, a
tristeților provinciale. Astăzi mel-
ancolia sa se extinde pe aria unei
vieți cu mult mai încheiate, cînd
poetul se cuprinde exhaustiv, își
trăiește integral ființa, destinul,
cumpăna trecerii anilor printr-î-
sul. Dar, tocmai prin această extin-
dere a sa, aleantul poetului se rare-
fiază intenționat, lăsînd să treacă
prin interstițiile libere aerul pur
al mării seninătăți. Aci se dezvoltă
o anumită gradație, care cuprin-
de două aspecte distincte. Senină-
tea se insinuiază mai întîi sub
specia tentativei dibuitoare, pentru
ca abia în urmă să se consolideze
în accente concludive. Vom privi
pe rînd aceste două aspecte, prin
care poetul încearcă soluționarea
propriei tristeți și neliniști.

Astfel, chiar din prima poemă,
care împrumută titlul său întregu-
lui volum, el își caută consolarea
prin asocierea singurătății sale cu
singurătatea pământului: „*Uneori
cînd mă simt prea singur / Și am
nevoie de cineva aproape / Ca prin
el să știu ce este în mine, / Cad
în genunchi, / Pun urechea la pă-*

vată. Poemul în proză, onorat la noi de Macedonski, Anghel, Adrian Maniu, pune un accent deosebit pe muzicalitatea frazei, ca și în alte literaturi, pe autonomia sugestivă a cuvintului ca atare. Altă filiație, în proza poetică a lui Nerval, Aloysius Bertrand, Barbey d'Aurevilly, Villiers de l'Isle-Adam, Stefan George sau Rilke, ca să nu-i uităm pe contemporani, Borges, Pieyre de Mandiargues. Am dat o sugestie, poate prea largă.

Colin nu poetizează fraza, nu autonomizează cuvintul, nu rupe relația dintre fraze; povestirea cursivă poate părea epică, deși epica lui captivantă e o ironie binecrescută la adresa epicului, un mod secret dar decis de a aboli acțiunea. Deși acțiunea e captivantă și ciudată, numai cititorul grăbit rămîne la suprafața expunerii. Poemele lui Colin sunt situații-simbol care intrigă și neliniștesc prin plurisemnificația lor, semnificație-sugestie, sugestii în evantai, fiecare posibilă, negîndu-se dar completîndu-se reciproc. Neliniștea nu e atît în ton sau aventură, ci tocmai în multiplicitatea posibilităților. A da deci o explicație conceptuală situației-simbol înseamnă a-l distruge în polisemnificația lui derutantă, de unde răceala politicoasă cu care autorul privește critica. Dar faptul că vesele sint... onirice (!), nu-i împiedică pe psihanalisti să-și conceptualizeze interpretarea. Această modalitate, pe care am convenit a o numi simbolistă în sens larg, își are, însă, regulile sale proprii, de care trebuie a ține seama. Desigur că un zoolog literar, preocupat de regnuri, specii și încrîngături, va obiecta că simbolismul e muzical, auditiv, anti-parnasian, deci plasticofob, în timp ce „peștele invizibil“ e vizual prin excelență, pornind uneori chiar de la universuri plastice (Chirico, Chagall), constituindu-se în situații simbol vizuale (statui, tablouri, pete de culoare — rochia galbenă, fularul negru — gravuri, obiecte culturale etc.). Încă Thibaudet ne avertiza să nu fetișizăm un vers al lui Verlaine, nici separația simbolismului

parnasieni. Claudel credea a atît atît poezia cît și teatrul, numindu-le: „divinația spiritualului sensibil“, iar Valéry descoperea poezie: „obiectele în ce au ele aparență a vieții sau intenție presupusă“ (dessein supposé). Mod, de a repeta întors vestita definiție a lui Hegel despre ideea sensibilă.

De altfel, motivele poetice ale fa- clase a simbolismului (parc arbori exfoliați, ceața, ploa- s.a.) sunt în majoritate trans- vizuale ale unor sentimente. Literatura de atmosferă dă forme sensibile spiritualității difuze, prin elemente obsesionale ale unui obsesional, creind o lume în care, după expresia lui Hugo von Hofmannstahl, „ființele, lucrurile, se formează un întreg“. Realul e transfigurat simbolic, printr-un sistem de simboluri privilegiate, negîndu-se o anume stare, „l'émerveillement poétique“ (Nerval), o incantație spre miracol (Jacques Rivière). Frumosul ca di- teroarea ca vag, sugestia și sanța, polivalența simbolului mur- rat sau întrevăzut sunt elemente substitutive ale romantismului inte- rizat, de la Baudelaire și Poe la Rilke și Gide. E de semnalat că gesturile simboliste au fost inte- rse fie unor structuri clasiciste, e unor manifestări de tempera- ment romantic, putînd fi încorpo- ate și expresionismului și, la o- act, în „Peștele invizibil“. E ușor a observat că Vladimir Colin a trecut prin suprarealism, fără a ține însă automatismele formale, spercherile ciudate ale cuvinte- (Breton) sau dezordinea nara- tivă; dimpotrivă, există la Colin o blajînatate fundamentală și un mij al echilibrului, să mă ierte omul, clasic. Dar suprarealismul e dat o îndrăzneală a metaforei situație pe care școala simbo- stă n-a avut-o. Modernitatea sa să vine însă de la Kafka, nu în sensul că aceste prozopoeme ar fi știene, ci autorul a reținut pro- ceul onirismului modern: realis-

mul amănunțit al lumii exterioare, opoziția între halucinația funda- mentală și obiectivitatea realului. Halucinația e mai terifică într-un concret precis decît pe un tărîm ireal, vag. De altfel, visul fiind o realitate biologică, onirismul are drepturi ciștigate în Cetate. Oniris- mul realist al lui Kafka este, prin caracterul său riguros, superior în intensitate, fiindcă obsesia se im- pune ca un DAT, ca o lege inte- rioară. Și nu susținea Goethe că Destinul e Caracterul?

Prozopoemele lui Colin sunt enig- me, adică moduri neașteptate de a fi ale destinului interior. Obsesia subconștientă conține atîta forță de a fi încît se materializează, devine situație exterioară, obiectivă. Mira- colul e în noi și tensiunea lui îl proiectează în afară. Enigma e o mirare ontologică. Spaima nu e în obiecte, ci în noi, noi o obiectivăm, îi dăm realitate. Tehnica prozato- rului e de a descrie spaima proiectată drept o situație obiectivă și, mai ales, obiectală. Obsesia comu- nă a spaimelor acestora e moartea; de aceea, „Peștele invizibil“ e o carte a morților posibile, a diver- selor spaima de moarte. Moartea fizică nu se produce, e ocolită în ultimul moment, de unde impresia de suită de coșmare pe aceeași temă. Eroul multiplu și unic se visează mereu murînd altfel și ca altcineva, conform altei obsesii, mai bine zis, conform diferitelor forme ale aceleiași obsesii. Răceala neutră a tonului sporește tensiunea. Amenințarea e un multiplu de posibili, dar primejdia reală e tot- deauna neașteptată; mai mult, exact posibilul decisiv apare ca dorință, ca sete de cunoaștere a ceva tulburător. Aș zice că nu ne știm moartea fiindcă nu ne cunoaș- tem exact pe noi înșine.

Faptul că moartea nu apare drept ceva repugnant ci, dimpotri- vă, ca o tentație, e o viclenie ce dă de gîndit: există, în straturi mai ascunse, o complicitate ambi- guă? Ipoteza o găsîm sugerată în „Moartea la Veneția“ și „Muntele

magic". La Colin ea nu apare ca ambiguitate interioară, ci ca aventură a cunoașterii. Moartea este enigma ce ne cere să o dezlegăm și această dorință e viclenia ei. Aventura, la Colin, este mișcarea internă a obsesiei de la enigmă spre simbol, este „drumul de sub pleoape". În romanul zis de aventuri, enigma nu cristalizează în simbol, deci aburul dintre ele se pierde, se risipește, lucrarea nu supraviețuiește surprizei de moment, lecturii. În „Hierogamie" eroul e convins de o teribilă dorință de a vedea cercul mort, loc obscur sugerat de un alienat (mental). Ajuns în cercul mort, privește fascinat, fără să vrea, dincolo de limita mirării, năuc. El e împins de curiozitate, acționează năuc, ca și când ar fi acționat de o forță necunoscută (pag. 71). Ca și în „Cucerit de fantome", sau în „Galben și negru", finalul e plurisemnificat: dragostea cu statuia vampiră, cu manechinul fără figură sau cu necunoscuta cu rochie galbenă, pot însemna hieratismul și anonimatul morții. Pigmalion ce își creiază, prin dorință, iubita, erosul ca tanatofilie, moartea ca tentație ș.a. Ce reținem din cele trei poeme (care sunt și cele mai realizate) e faptul că, dacă, aparent, ele apar ca aventuri ciudate, pot fi înțelese, în structura lor intimă, ca obsesii obiectivate. Statuia, manechinul fără figură, femeia cu rochie galbenă sînt creații ale enigmei interioare, obiectivări ale unei obsesii în care eroticul și necroza fuzionează, de unde și tulburarea pe care obiectul simbol — obiectivare a situației simbol — o produce. Este important că moartea nu e un leșin vital ci, dimpotrivă, un apogeu al vitalității, o înțelegere completă, transmisibilă prin, doar, plurisugestii. De altfel, ca în vis, eroul se trezește pe malul lui Lethe, sperit cu o nouă pricepere; în afară de tinărul comunist care, asasinat de fasciști, se transformă în propria lui statuie („Nemurire"), obiect simbol al ideii eterne și universale.

„intrarea în castel” de s. damian

Noul volum al lui S. Damian se impune atenției noastre atît prin efortul de a îndrepta proza spre o dezbateră etică majoră, cît și pentru numeroasele observări interesante asupra unor texte, îndeosebi asupra unor volume de Marin Preda, Al. Ivăsiuc și N. Breban. Dacă în volumul său anterior accentul analitic era pus pe proza lui Marin Preda, iar cel teoretic asupra dobîndirii seninătății, acum ele cad, respectiv, asupra romanelor lui Breban și asupra modernității ca apercere tragică. Omitem cu intenție ampla discutare a prozei călinesciene, aspect asupra căruia vom avea prilejul să insistăm cu un alt prilej, apropiat. S. Damian ne apare, în continuare, ca un critic de direcție, în sensul cel mai bun al termenului, și pare ciudat că amatorii de așa ceva n-au observat faptul. Probabil, nu le place direcția. S-a remarcat, în schimb, cu o maliție boantă, că autorul ar fi schimbat registrul, trecînd de la seninătate la tragedie. Or, S. Damian a pledat totdeauna pentru o literatură a problemelor de conștiință, respingînd idilismul. Nu se poate ajunge la seninătate fără un examen minuțios de conștiință, altfel spus, numai acea seninătate are valoare morală, ce a trecut proba praxis-ului și a dezbaterii cu sine. O certitudine bazată pe cunoaștere, iar nu pe o comodă ignorare a problemelor dificile. Deci, e inexact că autorul și-ar fi schimbat obiectivul, ci doar zona de investigație; de altfel, evoluția literaturii însăși i-a oferit alte texte, cu o problematică mai acută, mai nuanțată. Autorul combate inerția senină, impasibilă, ca și automatizarea voioasă, susține evoluția necesară spre urbanul complex, spre obiectivare, propune o mai mare receptivitate pentru

...civilizației tehnice, o inves-
...mai curajoasă a socialismu-
...dezbateri mai activă a pro-
...spirituale și dramelor
...șterii, o receptivitate sporită
...sensibilitatea specifică a vieții
...derne.

...sedat, în continuare, de „tema
...tății“, recunoscind, în conti-
...are, determinarea social-istorică
...activă a psihismelor, S. Damian
...ierie însă cuceririle, de netăgă-
...ale ultimului deceniu al pro-
...românești : „*Înțeală mai com-
... dialectica istoriei e văzută și
...momentele ei de sincopă, de
...mă, momente care presupun o
...zătură a raportului de forțe și o
...mobilizare a resurselor. Stă-
...de echilibrare temporară sunt înre-
...rate nu numai ca o chestiune
...ptitudinilor, dar și ca o zguduire
...reevaluare în convingeri și în
...sinteze*“. Dar, adaugă criticul,
...literatura secolului e obligată să
...excepționeze nu numai traumas-
...de sensibilitate, dar și depla-
...ce produse în felul de a gândi
...de a cataloga evenimentele“

...de 8—9). Subscriind la acestea,
...adauga doar că, dacă a identi-
...optimismul istoric cu cel indi-
...ual era un mod mecanic frec-
...at al anilor '50, nu putem nici
...scrie victoria Revoluției NU-
...fii prin eșecuri individuale; ar
...cel puțin, tot atât de inexact și
...cand. Când originalitatea devine
...ată, ea încetează de a mai fi
...ginalitate. Ar fi, poate cazul să
...teperm a ironiza, nu numai erori
...nuncte ci, și altele, în curs de
...manifestare; să le combatem, des-
...sur, NU în numele celor defunc-
...al romanelor care au murit de
...și care nu mai pot fi înviate,
...ze altele, fiindcă s-au născut
...marie. Închid paranteza ce nu pri-
...ste volumul lui S. Damian. Cri-
...cilor își expune astfel programul :
...analizele urmăresc să supună fe-
...mene ale prozei contemporane
...și investigații de structură por-
...de la criteriul estetice care se
...mai ferme și mai responsabile,
...o preocupare sporită față de
...determinismului social-isto-
...înțeles mai suplu, dar în rigo-

*rile lui de gravitate, sau față de
cuceririle psihologice moderne în
definirea tipologiilor, psihologiei
marcată de zguduirile acestui secol“*
(pag. 10).

Mă bucur să subliniez această
orientare — pe care S. Damian o
și aplică — într-un moment în
care destui colegi s-au angajat pe
drumul pustiu, părăsit de critica
europeană, al valorii în sine ce
s-ar extrage prin îndepărtarea tu-
turor elementelor „extraestetice“,
adică al realului. Literatura nu a
fost, nu va fi, și NU poate fi în-
sinele ei, ea e un mod secund de
manifestare a realului care e social
și politic. Dacă orientarea volumu-
lui lui S. Damian e pozitivă, iar
analizele interesante, observăm, în
treacăt, că elementul tragic nu este
suficient clarificat de autor, nici
organic topit în analiză. Atitudinea
autorului nu e identificabilă cu
tragismul obiectiv, tragicul nu poa-
te fi confundat cu sentimentul tra-
gic al existenței, primul fiind ded-
us din determinism clasic, al doi-
lea fiind o sombritate tempera-
mentală romantică. Clasicii fac tra-
gedii, romanticii, drame. Dacă aca-
demismul e antimodernist, clacis-
mul creator poate integra moder-
nismul, după cum romantismul
poate fi, adesea, paseism și, literar
vorbind, vetust, antimodernist (vezi
„sămănătorismul“). În orice caz,
contemplarea senină (Sadoveanu)
este compatibilă cu tragicul, acesta
nefiind omologabil cu împosocarea
atotvăităreață. Ar fi neîndoielnic
oșios a deforma volumul dînd am-
ploare unei tangențe. E important
a sublinia constanța criticului în
susținerea unei proze moderne, care
să exprime o societate nouă, socia-
listă. Uneori, critici ce se reclamă
a fi de inspirație marxistă, au ce-
rut să se exprime o structură nouă,
în plină transformare, conform
unor tipare literare împietrite încă
înainte de începerea secolului, ca
și cum legătura dialectică dintre
conținut și formă ar putea să nu
fie necesară. S. Damian a încura-
jat totdeauna îndrăznelile celor ce
căutau o expresie nouă, cu condi-

ția firească de a potența substanța operei și nu de a ascunde debilitatea ei.

S. Damian se ridică împotriva diverselor evazionisme la fugile din fața veacului : „*De aceea toate întâmplările, și cele de azi și cele de odinioară, revendică în literatură interpretarea unei conștiințe solidare și o concepție istorică, dialectică, de situare a individului în colectivitate, de restituire a responsabilităților civice și etice*” (pag. 28). Cerînd „*intrarea necesară în istorie*”, criticul admite prin aceasta, și posibilitatea erorii și a eșecului, momente dialectice ale acțiunii, ce pot fi depășite prin meditație activă în etapele de zguduire și tensiune ale individului, momente de criză interioară ce reprezintă o revelație, deci și un material de reflecție. De aici și orientarea criticului spre tensiune spirituală și acuitate intelectuală. Posibilitățile sale de investigație analitică acționează, în acest volum, cu precădere în triumphiul M. Preda, Al. Ivasiuc și N. Breban. Literatura lui Marin Preda fiind analizată pe îndelete în precedentul volum, aici, accentul cade asupra celor trei romane ale lui N. Breban. Cei trei prozatori priviți ca trei ipostaze : Visul, Veghea, Somnul, acestea ar constitui cîte un element caracteristic, distinctiv. Eroul lui M. Preda este un vulnerabil ce-și protejează, prin visare, stratul fragil de omenie. El urmează itinerariul care duce la surparea candorii, altfel zicînd e un traumatizat de societate, ins care „*nu înțelege cine poartă vina pentru cele întîmplăte*”, rămînînd, totuși, cu „*mirajul încrederii și al afecțiunii nelimitate*”. Acest erou suferă că pierde candoarea, adică copilăria, acceptă dureros de greu maturitatea și realul social, el „*se află la un punct maxim al moralei tradiționale*” și individuale. Protejarea valorilor tradiționale și individuale de șocul realului se face prin crearea unui strat izolator, compensatoriu, pe care criticul îl denumește Vis.

cronica literară

Pentru Al. Ivasiuc, dilemele spiritului capătă coloratură obsesivă. Timpul lui Ivasiuc este noaptea peste care domnește astrul lunar, Memoria, adică imperativul luptei contra uitării. Amintirea activă e recuștigarea demnității, refuzul somnului e un act tragic. Veghea de noapte reîntronează luciditatea. Numai după ce străbate calvarul memoriei, eroul își reconstruiește destinul, descoperă valorile cu forță existențială. De ce a fost așezată literatura lui Nicolae Breban sub semnul Somnului? Aparent, e paradoxal, de vreme ce ei stau sub semnul voinței de putere, al energiei vitale. Ei trăiesc într-o primă fază, „pe ascuns, în tăcere, stau la pîndă, atenți la orice tresărire (...) pregătesc manevrele învâluirii care precede erupția”. Atunci, ei apar ca disimulați, iar autorul e aluziv. Însfîrșit, are loc explozia de forță, trufia voinței și aviditatea primară. Somnul ar fi o dublă imagine; el reprezintă, pe de o parte, o destăinuire involuntară, înainte de termen, a vitalității reprimite; pe de alta, somnolența e manifestarea celor lipsiți de forță, e felul lor de a pseudotrăi. Criticul distinge între „amorțea ipocrită, falsă încremenire a celor tari”, hibernarea așteptării, dar și vegetarea dezagregantă, vestejită a celor vlăguiți. Nicolae Breban recurge la formule de parabolă, „nuclee centripete de lirism”, ce organizează obsesiile. Obsesia cea mare e degradarea, adică o formă joasă de adaptare a unei condiții potrivnice propriei structuri, ca și automatismul, ce dă doar iluzia activității, o energie desfășurată în vid. În „Animale bolnave”, ciocnirea de energii lasă loc și unei umbre de vis și blîndețe, valori ce plac criticului. „Intrarea în castel” reprezintă vocația lui S. Damian pentru problematica existențială a omului în contemporaneitate. Obsesia lui artistică e a raportului dintre om și prezent, prezentul fiind șocul suferința, întrebarea dar și unicul mod de a fi al realului.

„Cronicari de azi” de G. Dimisianu

Cînd cartea lui Dimisianu, intitulată cu simț al relativului și, poate, cu o melancolică ironie, „Cronicari de azi”, mi-am amintit zimbrii pe care i-am văzut în România, într-o pădure mare-mare. Probabil că dvs. aveți despre acele legendare animale, aceeași imagine falnic-teribilă pe care o amuzăm și eu înainte de a le vedea, de departe: niște vaci coșate, pașnice ierbivore. Trăiau, țera, într-o rezervație naturală. Și zimbrii, cronicarii literari sînt o rasă pe cale de dispariție, trebuie să protejați de stat; altfel, în doi-trei ani vor dispărea toți, nu prin exterminare morală, ci prin metamorfozare în esești și critici literari. Am impresia că Dimisianu chiar a și demisionat de această magistratură; nu e somn, dar e printre ultimii. Cine amănință pe cronicarii literari? Au fost menționați scriitorii înțeleși, suiți pe cai murgii, admirabili. Firește, ei nu-i bat pe alții, dar le pot „lua” cronică, și pot să „nu le-o acorde”. Cronicarii sunt muștruluiți că n-au avut; dar pentru a-l avea, trebuie să aibe unde să și-l manifeste. Cronicarii pot lucra în bibliotecă, în librărie, în o monografie, pe care o publică peste zece ani; mai bine, din fericire, asemenea speciei, din fericire, asemenea speciei de cronicar e legată indisolubil de critică, de existența unei critici, a unei rubrici. Dar, nu e vorba numai de asta; dacă cronicarii rezistă asaltului Marilor Scriitori, e năpădit de mușuroiul tinerilor fără-talent, al producătorilor de sub-literatură; bine; să respingă. Dar mai e și critica! Eseștii de vervă, mordanți și suciți, vor considera plat; istoricii

literari ce-l vor considera cu dispreț din înaltul unor valori consolidate de mult; critici ce descoperă o problemă pe săptămîină, iar cînd, accidental, se ocupă de o carte recentă spun gugumăni, și care-l distrug pe cronicar pentru că n-are o direcție, are o direcție, e prea binevoitor, e intolerant, e prea eseistic, prea mărginit și foarte etcetera.

Nu m-am depărtat de subiect, l-am extins, doar, puțin. Asta nu înseamnă de loc că cronicarii n-au defecte; au. Pus în mod premeditat într-o situație de inferioritate, cronicarul des gustat se poate retrage fie în probleme, fie pe virfurile înzăpezite ale Marilor Valori. Și atunci, fiindcă cronicarii tot trebuie să existe, în locul zimbriilor apar ciinii. Ciinele știe trei figuri: să se gîndure, să latre, să muște; după caz. El și-a convertit complexul de inferioritate într-unul de superioritate. Fiind incapabil să scrie o carte, le latră pe ale altora și, cînd poate, se urinează pe ele. Disprețuiește tot, afară de ce nu e. cazul. Despre ei, cu altă ocazie. Să revenim la Dimisianu. Cam leneș — ca critic — Gabriel Dimisianu are bun simț și înțelegere, două calități, fără de care toate celelalte devin defecte, calități (eheu!) tot mai rare. Criticul subtil cu Principiu Cosmic este, în practica literară, cam dobitoc. Cronica pune probleme delicate pe care numai bunul simț și buna voință le poate rezolva. Gabriel Dimisianu a înțeles că legea de bază a criticii, recte a cronicii, este de a scrie despre cărțile existente, raportîndu-le la valoarea medie existentă, iar nu la o valoare ipotetică. Comparația cu marile modele ale literaturii naționale sau universale trebuia să fie implicită, subtextuală. Cînd marile modele devin criteriu obligat, cronică devine fie ridiculă, prin asociații bizare de nepotrivite, fie retrogradă, fiindcă apariția unui viitor Model contrazice, în general, Modelul anterior. Se va zice că, astfel, apăr mediocritatea. O apăr. Cultura unei epoci nu o formează trei băieți geniali, ci media generală; într-o cultură autentică acea-

stă medie generală e foarte ridicată. Aceasta e funcția dificilă, efemeră și utilă a cronicarului.

Capodopera nu e de resortul cronicarului, nu numai fiindcă ea este o nouă organizare estetică, un scandal în planul frumosului, ci și fiindcă ea este o suită de reconfirmări. De unde putem noi ști cu ce se vor delecta cititorii peste un veac? N-avem de unde ști, și, în ce mă privește, nici nu mă obsedează cestiunea. Dacă cronicarul are și simțul capodoperei, vom zice, cu Poetul: „Cu-atît mai bine, țării/Și lui, cu-atît mai bine“. Planul cronicii literare NU trebuie confundat cu cel al istoriei literare. Cronica e o primă selecție. Și, să nu uităm, obligația cronicarului e de a-i determina pe cititorii de azi să citească acum, cărțile de azi, la acest rezultat nu se ajunge mimînd mereu disprețul, desgustul și nozeaa. Gabriel Dimisianu e receptiv la diverse modalități. Desigur, preferințele sale merg spre literatura realistă ce dezbatte probleme, asta nu-l împiedică să fie receptiv la alte modalități, aș zice chiar că, din dorința de a fi obiectiv face eforturi politicoase, și spre variante al căror merit ține doar de noutatea experienței. Și eu cred că, cel puțin pînă acum, cronicarul a avut menirea de a încuraja diversificarea unei proze cam monotone ca expresie. Or, este extrem de rar ca o nouă modalitate să debuteze, într-o literatură, printr-o expresie pleneră. Nu se creiază, însă, astfel, false prestigii? Încurajarea noului e o datorie a cronicarului care știe, de la început, că nu orice tînr care promite își și ține promisiunea. Aici, criticul nu mai poate face nimic, el îl poate, doar, încuraja la început. Cronicarul se va simți justificat dacă, din cincizeci de debutanți receptați cu înțelegere, se vor găsi cinci ce îi vor confirma speranțele. Criticul ce se schimonosește cu superioritate, din principiu nemulțumit, are șansa de a părea, cum s-ar zice, mai superior, deși pentru evoluția literaturii el este — obiectiv — primejdios. (Mai feroce, Thibaudet cerea exterminarea acestora). Îmi

dau seama că susțin o idee impopulară, acum purtîndu-se criticul cu cuțitul în dinți.

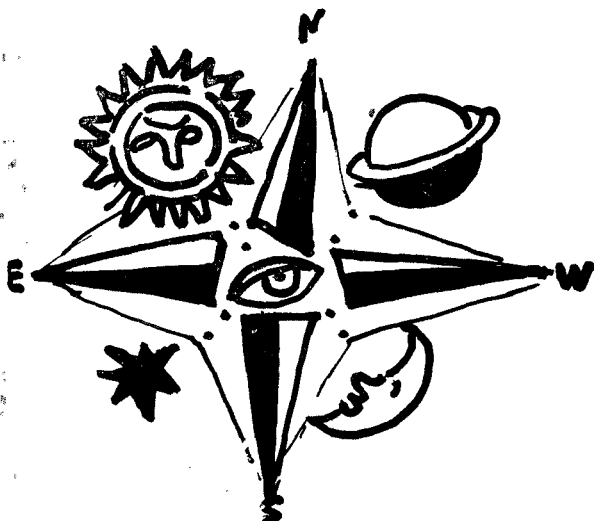
De aici, nu trebuie să se înleagă că criticul nu trebuie să aibe simț critic, sau că G. Dimisianu ar fi excesiv de îngăduitor, nu! El e mai de grabă sobru, temperat în receptare, spunîndu-și părerea apăsat, dar fără exclusivism. Cînd Dimisianu enunță o părere, este limpede că ea îi aparține, dar formularea lui e lipsită de acea țîfnă care dă impresia că, orice altă opinie ar fi exclusă. Dimisianu nu confundă impertinența cu acuitatea și modestia lui, scandaloasă, a apărut unora un defect. De fapt, ce e reprezentativ în proza de azi, sau chiar numai simptomatice, există în acest volum și receptarea este, în general, exactă. Dezavantajul cronicii de revistă săptămînală se face, desigur, simțit: lipsa de spațiu pentru dezvoltarea analitică, dar, fiecare formulă cu dezavantajele și avantajele ei. Receptarea e, ziceam, judicioasă și lipsesc, din fericire, acele năbădăi humorale, confundate de unii cu personalitatea, care e mai de grabă o unitate de structură și o egalitate de ton. Nu se poate semnală în acest volum nici o nedreptate flagrantă, nici o injustiție supărătoare. Ca să rezumăm, e de semnalat la G. Dimisianu lipsa acelor defecte pe care le întîlnim la mulți dintre colegii săi, defecte ce viciază talente autentice, fiindcă dacă moda este, în îmbrăcămîntea feminină, un imperativ categoric, ea este, în critică, dezolantă; criticul în minipantaloni poate fi, uneori, un ștrengar amuzant, dar, pînă la urmă, te plictisește. Lipsa unor defecte la modă e considerată o adevărată culpă. Numai că antologia modei e trecerea spre neneant: Vale!

Centrul de greutate al volumului „Prozatori de azi“ îl constituie analiza atentă a prozei lui Marin Preda (realismul complex, social și psihologic) și a lui Zaharia Stancu, reprezentant al „romanului liric“. „Întrusul“ este o scriere polemică prin sensurile și concepția lor generatoare ce se contrapun mistificației, literaturii fals festive. Se re-

tonul de detașare epică prin
în planul purificat al
Marin Preda, scriitor umanist
rationalist este apreciat pentru
fervoare a deliberărilor mo-
accentul energetic pe proble-
etică. Realismul complex
și din aceea că nu sînt elu-
erorile, sfișierile obscure, dra-
și dislocările care, în chip
însoțesc. Ideea e firește ade-
eu aș mai adăuga doar că,
doarea și forța și legitimitatea
societăți“ nu pot reeși nici
din erori și dislocări, cum se
în unele cărți ale unor au-
mai recent. Acum, că primej-
killingului nu se mai arată, ar
să atacăm, unde e cazul, și
primejdie : a denigrării, care,
e activă. Revenind la Preda, se
dorința autorului de a fun-
menta etic, prin armonizare între
și spirit, prin rigoarea rațiunii.
tema centrală a prozei lui
Preda e aceea a procesului
integrare socială a individului,
dificil și contorsionat în rea-
concretă a desfășurării sale.
triviri de ritm pot avea conse-
profunde pentru amîndoi ter-
relației, pot declanșa feno-

mene de psihologie socială de cei
mai acut interes pentru un creator
ce meditează asupra rosturilor in-
dividului în marea curgere a isto-
riei.

„Descuț“ e însoțirea lirismului
torențial cu un realism necruțător,
„o coborîre în zone infernale, pentru
a contempla scene de oroare și cru-
zimi inimaginabile, urmată de o
bruscă înălțare în sfera celor mai
curate emoții poetice ; un accent de
duritate și violență, apoi un val de
înduioșare și căldură, totul succe-
dîndu-se într-o curgere, mereu
schimbătoare, cînd abruptă, rostogo-
lîndu-se spumegător spre stînci im-
previzibile, cînd lentă, majestuoasă,
înaintare de larg fluviu continen-
tal“. Pentru G. Dimisianu proza are
densitate psihologică și adînci rădă-
cini sociale. Proza e o semnificație
și o atitudine, iar nu o biată răsuci-
re în vid. Comprehensiv și atent,
Gabriel Dimisianu nu și-a pierdut
punctele cardinale, de aceea cartea
lui semnifică o atitudine și e dovada
unui caracter. Și ar fi un gest fru-
mos dacă ar apăra mai departe
această poziție intenabilă : critica
literaturii de azi.

„drum de soartă și răzbunare” de remus luca

Sunt tot mai rari scriitorii care manifestă nu răbdarea, dar statornicia pentru marile și lentele desfășurări de pinze epice, urmărind derularea tradițională a unui conflict dramatic, luminat pe toate fațetele lui specifice, cu eroi ale căror caractere dinamice să rețină mai îndelung atenția unui cititor, plictisit poate de avalanșa de scrieri neapărat subtile, neapărat contorsionate și neapărat cazuistice.

Romancierul român, după cum remarca un mare critic al nostru din care mereu cităm, fiindcă opiniile sale se fundamentau pe adevăruri constatate și aplicate, este totdeauna extremist. El, ori aleargă cu răsuflarea tăiată spre „noutatea” pe care o înghite uneori fără să se gândească prea mult dacă așa ceva i se potrivește sau nu, ori lincezește apatic într-o zonă depășită. Există însă, din fericire, și excepții, adică romancierii care au ceva de spus. Formula aleasă contează poate mai puțin, ceea ce are importanță este conținutul, semnificația. Fiindcă sînt cărți care-și aleg singure genul, mai exact și-l creează, în așa fel încît orice încercare de încadrare în vrenunul sau altul dintre tiparele cunoscientă.

Pe cită vreme, romanul istoric al lui Mihai Sadoveanu se circumscrie, prin tehnica folosită, romanului de aventuri, cu fapte dramatice și întâmplări revendicative ale unui popor, ale unei categorii umane sau ale unui ins, foarte pline de tilc, cu

un pronunțat gust al detaliului de epocă (și de vechime), concomitent cu aceea incomparabilă știință a descrierii naturii-fundal ori a naturii-erou, romanele unui alt mare scriitor român, Panait Istrati, („Domnița de Snagov”, „Haiducii” etc.) tind nu atît spre românesc, ci spre derularea precipitată specifică baladei populare, cu întâmplări grozave și cu indiscutabilul farmec poetic al unui anume colț de țară, pitoresc și neobișnuit, ca și oamenii, ca și întâmplările, străjuite de legile dure ale pămîntului.

Ultima carte a lui Remus Luca, pe care critica literară a ignorat-o pe nedrept, este una din acele cărți care își alege singură genul. Nici roman istoric, nici baladă, dar apropiată și de romanul istoric, fiindcă scriitorul este atent la ceea ce numim cu un termen cunoscut „culoare locală”, la descrierea unor moravuri de epocă și ale unui mediu ambiant adecvat secolului trecut, avînd ca punct de pornire balada, creația orală despre un haiduc cunoscut pe plaiurile transilvănene pînă dincoace, în vechiul regat, „Drum de soartă și răzbunare” este un roman captivant despre destinul unui haiduc certat cu legea grofilor, pe nume Vălean.

În culegerea de balade (în trei volume) a lui Amzulescu am întîlnit o singură baladă despre Vălean, voinic chipeș, care cade victimă slăbiciunii sale pentru femei, otrăvit de ibovnică. Remus Luca are doar ca punct de pornire adevărul baladei despre un haiduc, purtînd acest nume, dar fără a crea un roman haiducesc, aglomerat de încăierări, travesti-uri sau lovituri de teatru, specifice acestui compartiment al genului; el scrie un roman din care nu lipsesc asemenea elemente captivante, însă în buna tradiție a prozei unui Slavici sau Agirbiceanu, cu țesătura migăloasă și durabilă a unui mediu specific țărănesc, cîntînd anevoie de oscilațiile spectaculoase ale unui timp nesigur, bîntuit deopotrivă de opresiunea legiferată a domnilor și a grofilor, ca și de acțiunea vindicativă a „hoților” de

destinul mare. Scriitorul insistă asupra destinului nefast și adesea potestiv al unui erou, dezrădăcinat de o întimplare și supus mereu, cu o curbioare și răzbuinare, de răfuială sale de răzbuinare, de răfuială pe cei care l-au jignit, nedreptățit și înfrînt temporar.

Acest Vălean, uneori crud, dar de o cruzime pe care i-o impune înțelegerea, împrejurările, și mai ales simțul de dreptate care-i îndrumă toate acțiunile vieții, este un ins cert de soartă, umilit de oamenii de răzbuinire, trădat adesea de ai săi, care nu pune mare preț pe bogăție. Sînt jefuiți de el și de oamenii lui ani la rînd, ca niște comori prețioase pe sub pămînt, în grija pădurii sau circulă sub forma turme bogate, mîinate de ciobanii tăcuți, oameni de încredere ai Vălean, ori produc cîștig pe la răscrucea drumurilor, așezări aflate tot în mîna războaielor săi.

Pentru eroul conceput de Remus Luca mobilul existenței este — conform cu vremea în care îl scrie scriitorul, (vreme turbure, răză și nesigură, cum spuneam) — că de dreptate, pe care Vălean încearcă (și reușește adesea) să și-o câștige singur, asemenea vitejilor la baladele populare. El e dezvăluit de trădare și pedepseste cu durime pe un vînzător ca Știrbu, pe un hangiu cu stare la Dumbrăveș, dar știe să prețuiască măritimul devotamentului celor care l-au jignit cu credință. Acest Vălean, din vreme de oameni gospodari, alunece din voia sorții pe panta unei aventuroase (așa cum îl prezintă romancierul) este un dezrădăcinat. Dar, om de o esență mare, Vălean haiducul, care ar fi deveni un gospodar de frunte al lui, în împrejurări mai puține vitrege, este prezentat ca un mare veleitățiu de conducător și strateg, ceea ce-l face deopotrivă iubit, ascultat și temut.

Amintim pentru acest om mînat de dorul de răzbuinare și de jandarmii care l-au jignit și schingiuit, care i-au omorît pe cei care i-au jignit, pare a fi, ca și în baladă,

dar în alt mod, mai dramatic și mai profund, călcâiul lui Achile, punctul său vulnerabil, care-l îndeamnă spre fapte nesăbuite.

Spuneam că în concepția lui Remus Luca, eroul cărții sale este un dezrădăcinat. Realizat ca o amplă povestire, cu mari arcade epice, în roman scenele „tari“ ale judecării sau răfuielii cu trădătorii alternează armonios cu acelea de repaos, sau de dragoste, în care Vălean, prins de vraja unei femei ca Maria, ori ca ingenua Floarea, se aventurează într-o periculoasă uitare de sine: altădată, nevoit de împrejurări, el se strămută împreună cu ortacii săi într-un sat din Muntenia și, pentru câțiva ani, cunoaște, după atîta zbucium, gustul vechi al vieții așezate, gospodărești. O pondere destul de mare în structura epică a romanului, care nu este lipsit de înțimplări aventuroase, o au, cred. acele pagini de descriere a vieții țărănești — de muncă și de „lîn-cezeală“, cum o numește scriitorul — în care se arată neîntrecut. Retras la gospodăria nou înjghebată a fratelui său, de la Ștefănești, Vălean haiducul trăiește clipe de adevărată încîntare regăsindu-și vechile deprinderi de țaran, care știe încă să cosească iarba, voinicește, în rînd cu ceilalți: „Vălean se duse în urma ultimului cosaș din rînd și se opri acolo și se uită înaintea lui, la otava frumoasă, deasă ca părul de țigancă și se uită la coasă și o jucă puțin în mîini, parc-ar fi vrut s-o cîntărească. Pe urmă, ca amintindu-și un ritual, înfipse și el coada coasei în pămînt. își strînse bine chimîrul pe mijloc și își făcu cruce. iar după ce dădu cutea pe tăiș, își scuipă în palme și începu să taie iarba, mergînd și el ritmic și legănat, parcă legat de ceilalți“ (p. 172).

Ritualul monoton al unei vieți liniștite, ale unei bucolici ce nu-i este îngăduită, îi procură acestui om veșnic neliniștit, veșnic la pîndă, pe lîngă bucuriile autentice ale regăsirii unei existențe furate, și drojdia tulbure a nemulțumirii. După ceremonia sărbătorilor de iarnă, descrisă magistral de scrii-

tor, cu o anume tărăgăneală a frazei, cu repetiții care punctează frumusețea datinilor străvechi și ecoul ușor trist pe care îl au ele în sufletul eroului său, Vălean se luptă cu sine, avînd a opta între oboseală, tentația de a se odihni, după ani îndelungi de pîndă și de luptă, și sentimentul neplăcut, aproape penibil, al unei datorii neîmplinite. Îvingînd pînă la urmă esența „tare“ și deprinderile unei vieți „încordate ca un arc“, el își urmează destinul, deși presentimentul unei înfrîngerii nu-l părăsește nici o clipă. Acest erou, așa cum îl concepe Remus Luca, nu are nici mișcarea lineară, sumară a eroului baladesc, nici pe aceea a unui personaj din romanele de aventuri, mișcat uniform între „bine“ și „rău“ pînă se găsește careva să-l învingă.

Personajul lui Remus Luca, deși lucrat pe coordonatele unei existențe mai mult țărănești, nu rămîne deloc un argument pentru susținătorii teoriei „reducției ruralului“. Dimpotrivă, caracterul erou-

lui său ni se pare nuanțat, în ciuda vorbelor puține pe care le rosteste, silit de existența pe care o duce. Vălean este, rind pe rind, un țaran pașnic dar și un revoltat, un dezrădăcinat dar și un om sigur de țelul care-l animă, îndrăgostit pasionat și om îndurerat de lovirurile mișelești ale soartei.

Personajele secundare, — multe, dar diverse — cum ar fi devotatul Andrei, pădurarul, sau impetuosul Stoica, ori trădătorul Știrbu, cei patru frați Șuta, țiganul Porumb, admirabil caracterizat prin acel hazliu dialog cu sine însuși, ori baronul Venczédi, cu paginile sale de „jurnal“ de un umor cam gros, și atîția alții care populează cartea, dau cititorului senzația de „viață“ autentică.

În descrierea mediului ambiant adecvat acestei ample povestiri, scriitorul nu a neglijat nici petele de culoare, de umor sau de tragicism, de duritate sau de tandrețe, apte să facă din „Drum de soartă și răzbunare“ un roman dens și aspru.

florin mihăilescu

urmuz între supralicitare și negație

Destin literar mai generos decît al lui Urmuz cu greu se poate închipui. Publicînd în timpul vieții nici mai mult nici mai puțin decît două dintre scurtele lui schițe, care toate laolaltă nu înmănucneză nici 50 de pagini, el s-a văzut (e un fel de a spune !) ajuns treptat pe cele mai înalte trepte ale prețurii literare, rezultat la care au contribuit deopotrivă evoluția artei moderne, dar și valorile intrinsece ale operei ciudatului scriitor.

O operație nu numai utilă, dar și obligatorie cu cît întîrzie mai mult, ar fi tocmai de aceea, a stabili ce parte anume datorește prestigiul actual al lui Urmuz uneia sau alteia din condițiile care l-au făcut posibil. Este într-adevăr situația literară a autorului „Paginilor bizare“ produsul exclusiv sau măcar primordial al valorii sale estetice propriu-zise ? Iată o întrebare care trebuie pusă, chiar dacă prin ea s-ar putea să ajungem la insolubila (în sens absolut !) chestiune a limitelor inesei ale artei. Și întrebarea trebuie pusă cu atît mai mult cu cît în ultima vreme opera lui Urmuz tinde să se clasicizeze, să intre adică în patrimoniul valorilor stabile. Au apărut nu de mult, la scurt timp una după alta, monografia lui Nicolae Balotă și culegerea integrală a scrierilor urmuziene îngrijită de Sașa Pană și completată de ceea ce s-ar putea numi, pe drept cuvînt, dosarul critic al cazului Urmuz.

Avem credința irepresibilă că primul care s-ar fi mirat, chiar dacă nu fără orgoliu, de propriul său succes în posteritate, ar fi fost scriitorul însuși.

Critica însă nu creează legende și cu atît mai puțin mituri ; datorita ei este, dimpotrivă, a le înlătura prin rațiunea demistificatoare, din perspectiva dorinței de a cunoaște și a stabili un adevăr, fie el și provizoriu, dar concordant cu epoca și cu stadiul cunoașterii contemporane.

Cine este, așa dar — să ne întrebăm și noi în căutarea unui răspuns propriu — Urmuz ? Un om cu calități indiscutabile, atestate de toate mărturiile biografice de care dispunem, ajuns pe căi mai mult sau mai puțin întîmplătoare la descoperirea unor procedee literare cu totul insolite, cel puțin în atmosfera românească în care s-au născut. Izvorul lor este pînă la un punct destul de banal, ca și al lui „Ubu“, și anume șotiile și năzdrăvăniile de adolescent din anii de liceu petrecuți la „Gh. Lazăr“, instituție de venerabilă tradiție nu numai în domeniul calității învățămîntului, dar și al farselor școlare pe care le-au mai povestit și alții. În memoriile sale, Gh. Ciprian narează numeroase episoade preurmuziene ale viitorului grefier de la Curtea de Casație Dem-Demetrescu-Buzău, poreclit pe atunci Ciriviș, după chiar principiul formulat de el al adevărării onomastice.

Scrise prin 1907—1909 și parțial în anii primului război mondial, „Paginile bizare“ sînt din această perspectivă extrem de suspecte de nostalgia după „dulcea pasăre“ a unei adolescențe poznașe și oricum optimiste, violent contrazisă acum de cenușiul unei existențe de peregrin provincial. Evident însă că ele nu pot fi scoase din contextul unei epoci literare de mare efervescență înnoitoare, de care magistratul ros de sentimentul recludușunii nu va fi rămas cu siguranță străin, mai ales descoperindu-și o vocație asemănătoare. Va fi cunoscut oare Urmuz mai mult decît încercările micilor reviste moderniste românești, fără

prea mari ecouri în vreme, dar adoptate de viitorul ciudat autor, precum am zis, din vocație și înrindire de spirit și, poate, de ce nu ?, dintr-o disponibilitate protestatară maturizată tocmai în anii aceia, care pot fi atribuiți fără îndoială unui destin contrariat? Va fi citit el pe Jarry? Iată ce nu știm deocamdată și, poate, nu vom ști niciodată.

Fapt este însă că Urmuz nu trădează existența unei autentice voințe creatoare și poate nici a unei conștiințe estetice, chiar dacă scrupulele sale scriitoricești din preajma publicării lui de către Argezi sînt foarte reale. Tot Argezi relatează însă că, în ce privește schimbările introduse de autor în textele date la cules, „a trebuit să le restabilesc, redactările anterioare fiind cu certitudine mai bune“.

Insemnătatea contribuției lui Urmuz nu poate fi desigur în nici un fel minimalizată. El reprezintă în istoria noastră literară o experiență fecundă și, în multe privințe, anticipativă prin punerea în lumină a procedeelor comune ale limbajului și compoziției literare în cadrul unei parodii absurde, a cărei intenționalitate rămîne însă fundamental comică. Vechea critică profesionistă (G. Călinescu și T. Vianu, ca lumini esențiale) a văzut lucrurile în acest sens. Avangarda literară însă, în căutare de precursori, a făcut din Urmuz un simbol al viziunii tragice moderne.

E verosimil de bună seamă a evidenția în însăși materia și sursa „*Paginilor bizare*“ elementele unei evoluții tragice a omului modern. Dar a atribui lui Urmuz obiective pe care nu și le-a propus înseamnă a împinge lucrurile prea departe. Comparația cu Kafka este expresia acestei exagerări. În vreme ce absurdul scriitorului român se păstrează cu strictețe în granițele limbajului, înțelegînd aici și stratul semantic al acestuia (de unde iluzia construirii conștiinței estetice a unui univers absurd), absurdul lui Kafka se produce la nivelul semnificațiilor simbolice sugerate într-un limbaj artistic de cea mai deconcertantă cla-

sicitate (de unde și efectul extraordinar de acut al mesajului său).

Și apropierea lui Urmuz de suprealism denotă cel puțin o neînțelegere, în măsura în care pornim de la atitudinea inițială și programatică și nu de la rezultate, care par să coincidă întrucitva. Urmuz este un constructor lucid și rațional al limbajului său, suprealistii se abandonează prin transă, cel puțin în intenție, automatismului psihic. Nimic întâmplător la cel dintîi, totul — s-ar zice — la ceilalți.

Asemenea operații de supralicitare a textului i-au conferit lui Urmuz un loc aparte, de care s-a văzut nevoită să țină cont și critica profesionistă mai nouă. În paginile pe care i le-au consacrat în anii din urmă, Matei Călinescu (în „*Eseuri critice*“, 1967) și Ion Pop (în „*Avangardismul poetic românesc*“, 1969) pornesc cu întemeiată prudență de la analiza limbajului pentru a ajunge totuși la concluzia prezenței unei viziuni tragice subterane.

Cum procedează însă recentul și, în definitiv, primul monograf al lui Urmuz? Spirit de mare cultură și capacitate discriminatorie, Nicolae Balotă realizează în cartea sa („*Urmuz*“, Ed. Dacia, 1970) — de trei ori mai voluminoasă decît opera însăși căreia îi e închinată! — o atență și aprofundată radiografie a „*Paginilor Bizare*“ și a autorului lor. Rezultatul? Urmuz devine în fața ochilor noștri neîncetători un reprezentant al spiritului tragic modern, autorul unei opere de mare adîncime semnificată, un fel de parabolă — ca și la Kafka — a condiției absurde a omului. Pentru a legitima o asemenea concluzie, N. Balotă procedează la cea mai amănunțită analiză întreprinsă pînă azi asupra lui Urmuz. Pertinența studiului e în afara oricărei discuții, tezele și apropierile sale, ba chiar punctul de vedere metodologic ni se par contestabile. Astfel, criticul nu mai pleacă de la caracterul parodic al operei lui Urmuz, ci de la acela simbolic, care i se pare mai important, dar a cărui existență rămîne încă de demonstrat. Analiza, judicioasă și limpede, a antiliteraturii

„*Paginile bizare*“, se vede astfel că la periferie, încheind studiul în loc să-l deschidă, cum ni s-ar fi părut normal.

Și de altfel faptul că monografia lui Balotă, deși funcționare o carte polemică, nu conține fapt nici o pagină de polemică surpruzisă. Autorul lucrează cu sobrietate în linia unei cercetări riguroase și universitare. Tocmai în acest lucru, fie zis în paranteză, se amuză pe Urmuz, deși e posibil ca, dat fiind orgoliul de autor, să panoramă atît de minuțioasă să fi convins pînă și pe el. Nu odată Eugen Ionescu (cu ironia firește) că noi critici pretind că știm mai bine decît scriitorul ce anume a intenționat acesta să exprime?

Universitară ca stil, dar foarte fermă ca spirit, investigația lui Balotă are o neîndoieală și o căutare coerență interioară. De ce am putea și noi — ca fiecare să semnalăm unele amănunțe (?) care nu sîntem de acord: compariții gratuite, calificative exagerate („*lucrul*“, vezi p. 74), atribuirea unei intenționalități simbolice lui Urmuz (p. 38 etc.), dar nu acesta în sine lucrul cel mai important. Problema este, după opinia noastră, obiectivă, nu întreprinderea în sine. Există, trebuie să existe, o realitate a observațiilor critice. Or, în această ordine ni se pare că se învîrtă în încercarea lui Balotă de a consolida imaginea unui Urmuz, în urma urmelor, nițel cam existențialist. A introduce în critica profesională mitul partizan al avangardismului o tentativă temerară, dar justificată pentru că adevărul rămîne cel vechi: nu viziunea tragică a lui Urmuz limbajul absurd, ci că — ca singur scop intenționat — generează post-factum un univers fictiv. Mai mult: semnificația a acestui univers este derivată, extrasă, cu alte cuvînturi, dintr-o interpretare contextuală în vreme ce intenția comică a lui Urmuz este indiscutabilă nu numai prin textele biografice (numeroase și interesante asupra acestui aspect),

dar și prin substanța, ca atare, a operei urmuziene.

De la fixarea realistă a locului „*Paginilor bizare*“ în evoluția noastră literară și pînă la contestare și negație rămîne însă o cale destul de lungă, pe care cineva a putut-o totuși străbate într-un singur articol.

În viziunea lui, Urmuz este un spirit original, fără a fi și un scriitor, din pricina puținătății „operei“ și a caracterului parazitărilor al stilului său parodic, ale cărui efecte „nu depășesc granița unui amuzament ușor“. Alexandru George uită însă că întinderea operei nu poate constitui un argument al valorii și uită, mai ales, faptul atît de exact subliniat de Nicolae Balotă : „*Ca și Jarry, ca și Morgenstern, ca și Kafka, ca și Beckett, ca și Eugen Ionescu — Urmuz face literatură din moartea literaturii. În cele din urmă subversiunea sa e aceea a unui literat. Și totul sfîrșește prin a deveni literatură*“ (p. 140).

Iată de ce nu ne putem însuși un punct de vedere contestatar și extremist, chiar dacă într-o atmosferă generală de spirit necritic și exagerație partizană el devine uneori necesar pentru restabilirea unui echilibru amenințat.

O concluzie obiectivă asupra operei lui Urmuz o face cu puțință astăzi, mai presus de orice, excelenta ediție a lui Sașa Pană. Deși vine de la un partizan și chiar un discipol, întreprinderea este dusă la capăt cu o rigoare și o imparțialitate exemplară. Completitudinea acestei ediții îngăduie nu numai criticii, dar oricărui cititor să-și formeze o imagine cît mai exactă a dimensiunilor, nu atît materiale cît spirituale ale creației acestui precursor al unei părți însemnate a literaturii și artei moderne.

Pe aceste „*Pagini bizare*“ se mai poate medita și se va mai medita fără îndoială. Urmuz va înceta însă treptat a mai constitui o legendă și, cu atît mai puțin, un mit și va intra definitiv în patrimoniul literelor românești. Rolul decisiv în desăvîrșirea acestui proces aparține criticii. Dacă nu azi, atunci cu siguranță mîine.

pe marginea cărților

zaharia sîngeorzan

„conceptul modern de poezie” de matei călinescu

Conceptul modern de poezie nu poate exista decît în sensul unei definiții estetice ca însumare a unei experiențe lirice. Durata valorică a poeziei determină structura conceptului. Ideile conceptului luminează, valorifică ideile poetice dintr-o rațiune a valorilor fundamentale. Matei Călinescu vine să structureze, să consolideze, să fixeze pe o anumită suprafață estetică conceptul modern de poezie cu o sensibilitate de poet și cu o erudiție deosebit de întinsă, cu o înțelegere profundă și exactă a fenomenului poetic. Nivelul de la care își construiește textul este al unei superioare concepții despre poezie ca valoare a realității limbajului poetic, ca posibilitate inepuizabilă de semnificații și sensuri. Eseistul intenționează să continue studiul modern de poezie de la romantism pînă în actualitate, act de percepție critică care nu exclude evoluția istorică, o durată a universalității valorilor estetice și mai ales, un comparativism de substanță, o recombinare din circumferința conștiinței estetice a poeziei românești, a nivelului ei specific de existență.

Reconstituirea conceptului modern de poezie se deschide cu o întrebare cheie: *Ce este poezia?* Răspunsul criticului pornește de la realitatea etimologică a noțiunii, risipind pentru aceasta erudiție, un spirit de finețe remarcabil, orientare sigură în literaturile clasice. Disocierile înaintea degajat fără

ezitări: poezie, vers („drept o condiție necesară a poeziei”), proză, compararea lor, cu argumente și concluzii din estetica lui Paul Valéry, scoaterea unor semnificații, ideii (sensul „formal” și unul „substanțial”), circulația înțelesurilor de poezie etc. Răspunsul la întrebare se amplifică, cunoaște momente de analiză, de justificare, primește o dimensiune nouă: *lirismul*, refuzul prozei, descrierea. Toată demonstrația se bazează pe texte critice străine (Paul Valéry solicitat la extrem), Hegel, Croce, ale căror idei despre poezie, proză sînt discutate, reformulate, modernizate în scopul organizării unei concluzii fundamentale. *Ce este poezia?* Matei Călinescu dă un răspuns bazat pe o experiență proprie, verificată în timp, pe experiențele criticilor și filozofilor, ceea ce nu exclude și ideea de deschidere a operei, o posibilitate a ei de a transforma conceptul, de a-i da un înțeles totdeauna imprezvizibil. Același întrebare și-o pune în *Adevărul literar și artistic* din 1937 și G. Călinescu: „Ce este poezia? Un sistem de reprezentări mai cu seamă concrete...” și criticul elabora cu febrilitate o mulțime de concluzii sondînd poezia lui Eminescu. Matei Călinescu și-a construit concluziile de la stadiul sensurilor noțiunii de poezie, din tipul preferințelor care sunt de primă mînă. Plăcerea comunicării erudiției nu învinge ideea de originalitate, de reflexie necunoscută, iar sistematizarea discursului distribuie o impresie de rigoare învadată de o muzicalitate ascunsă a ideilor. Criticul are vocația difuzării sentimentului lecturii și a reflecției traduse din frecventarea surselor. Definirea *lirismului* este posibilă numai de la conturarea înțelesurilor lui fixate și urmărite cronologic, comparativ cu alte genuri, iar o definiție a poeziei o descoperim după acceptarea unor adevăruri verificate: „Poezia — părere care devine tot mai curentă pe măsură ce ne apropiem de romantism — ilustrează un mod specific și perfect autonom de cunoaștere prelogică, imaginativă, mito-poetică, ale căre-

...turi profunde pot fi găsite în...
...emotivă a omului”. În *Logi-*
...poeziei, după teoretizări pe tex-
...lui G. B. Vico și ale altora,
...în final, o concluzie:
...sensibilitate, limbaj spontan emo-
...efuziune, pasiune devin, cu al-
...cuvinte, norme ale stării poeti-
...și ale poeziei în genere, care
...se poate să se confunde cu lirismul”.
...Călinescu conduce referințe-
...sensibilitate, limbaj spontan emo-
...critice spre cadrele de formare
...conceptului insistînd asupra li-
...romantismului. Experiența romantică a
...poeziei lui Leopardi se consumă
...un fond clasic, adică conștiința
...poeziei este clasică, iar structura
...romantică. Conceptul de poezie este
...construit cu pasiune în literatura
...engleză unde criticul, specialist cu
...reputație recunoscută, se mișcă
...familiaritate, cu o reală volup-
...analitică (John Stuart Mill:
...*What is Poetry?* și *The Two Kinds*
...*Poetry*, 1833). Concepția lui Mill
...actuală și distincția dintre
...poezi prin structură și poezi ai cul-
...turi, poate fi fructificată, aplicată
...actualitate: „Diferența, prin ur-
...sare, între poezia unui poet și po-
...za unui spirit cultivat, dar fără
...inclinație naturală către poezie,
...constă în împrejurarea că la cel de
...doilea, gîndirea însăși formează
...obiectul vizibil, în timp ce poezia
...unui poet este sentimentul însuși,
...dosînd gîndirea doar ca pe un
...sîmț al rostirii sale”. Ion Gheor-
...de este un poet „prin natură”,
...Ion Negoițescu prin... cultură
...sensibilitate.
...Realitatea estetică a poeziei mo-
...deme este intuită de Matei Căli-
...scu în opera lui E. A. Poe (*In-*
...taturile „poeziei pure”). Eseuri-
...poetului reprezintă o violentă
...demică îndreptată împotriva ro-
...mantismului. Poezia modernă își
...cunoaște în Poe o conștiință a
...pe care criticul român o urmă-
...te în sferele ei de interferențe,
...polarizare semantică. Pasiunea
...aplicării poeticii lui Poe devine
...ală: erudiția, citatele bine alese
...Călinescu pauzele narațiunii critice
...care s-ar fi putut include mai

multe judecăți de valoare proprii. Analiza se consumă uneori la nivelul erudiției și al semnificațiilor pe care le comunică. Estetica simbolistă a lui Baudelaire nu se bucură de alt tratament : o delimitare a ideilor lui Poe de ale autorului *Florilor răului* a cărui poezie „este în primul rînd nouă prin conștiința critică imanentă, prin excepționala luciditate a resurselor“ și o explicare a mecanismului corespondențelor baudelairiene, între lume și limbaj : „noutatea lui constă în faptul că dă un sens exclusiv estetic corespondenței (axiomatică într-o filozofie analogică) între limbaj și lume, care alcătuiește esența corespondenței mai largi între spiritual și natural.“

Matei Călinescu clasifică noțiunile, procesele de constituire a conceptului modern de poezie fără să cadă în pură speculație. Vocația clasică a ordinii și exactității (autorul a scris și o excepțională sinteză despre clasicism : *Clasicismul* (I—II), antologie, studiu introductiv de Matei Călinescu, 107 pag, Buc. 1969, care, inexplicabil a rămas aproape necomentat) se întâlnește în toată narațiunea critică, de o eleganță stilistică desăvîrșită. Ceea ce i-am reproșa criticului este nescu, N. Davidescu. G. Călinescu a elaborat zeci de definiții ale poeziei românească. *Conceptul simbolist de poezie* ar fi putut fructifica fără nici o rezervă un studiu fundamental : *Symbolismul românesc* de Lidia Bote, București, 1966 care nici nu este cel puțin amintit ! Nu mai vorbesc de contribuțiile lui Al. Macedonschi, E. Lovinescu, N. Davidescu. G. Călinescu a elaborat zeci de definiții ale poeziei iar *Cursul de poezie* și *Universul poeziei* ar fi putut fi valorificate, incluse în circuitul poeticilor. Orice definiție am scoate din textul călinescian are și identități de structură reflexivă cu cele elaborate de Matei Călinescu. Un singur exemplu : „Poezia e o liturghie, un ceremonial introdus în viață, fără să se confunde cu ea“, zice G. Călinescu. Matei Căli-

pe marginea cărților

nescu va răsturna cu eleganță perspectiva aceasta și va miza pe o *liricizare totală a poeziei*. Ceremonia se va reduce automat la posibilitățile lirismului, semnul, simbolul se vor lăsa deschise ca limbaj, iar concluzia este că „*Limbajul poetic nu e altceva, în fond, decât limbajul lirismului absolut*“. Trecut prin clasicism, romantism și alte poetici, poezia ia cunoștință de propria ei valoare, de identitatea ei prin limbaj. Modernul în poezie se confundă cu realitatea și posibilitățile limbajului. Retorica antichității este ruinată : „*limbajul poetic spune infinit mai mult decât spune și totodată numai ceea ce spune, până la absoluta intraductibilitate a mesajului său care se are drept obiect doar pe sine*“.

Conceptul modern de poezie conșumă o realitate a unei durate a universalității, iar Matei Călinescu în această sinteză cu totul remarcabilă își explică, justifică și propria sa estetică poetică. Esteticianul nu coboară spre explicația, analiza, sinteza conceptului cu ari-

pile strinse ale eruditului steril, monoton, rece, ci cu deschiderea experienței poeziei pe care o cultivă, pe care o trăiește. Poetul este un spirit extraordinar de receptiv la semnul, melancolia, la metafizica materiei în erupție și contemplație, la durata creației : „*Să scoatem oglinzile din casă și să le punem în ploaie*“. Conceptul și experiența comunică, se completează, duc la o realitate a sensurilor și semnificațiilor, dar mai ales la o posibilitate a emoției de a se comunica efectiv : „*Spațiul acesta e aproape orb, culorile moarte, / văi largi îmi înconjoară urechea. / Mai sunt câteva amintiri, dincolo / pregătitele ruguri. / Paharul s-a spart. Și — atât de mare / singurătatea văzului ! / Dar pare a-începe o altă lumină, / o lumină grea, de mercur. / Cineva îmi ară memoria. / O stea lunecă pe chipul meu / în care se răsfrîng lucruri din umbră. / Mi-e sete și cineva îmi dă apă*“.

Matei Călinescu este un poet al melancoliei înflorită pe o idee filozofică.

valori etice și estetice în dramaturgia contemporană

Mai mult decât proza, dramaturgia ultimilor ani — excluzând fireștile excepții — a rămas în general fidelă unei viziuni realiste despre lume, specifică realismului clasic de la sfârșitul secolului anterior. Aceasta în ceea ce privește unghiul de investigare al realului, fiindcă modalitățile tehnice utilizate pe plan mondial, formulele cu caracter experimental nu au rămas fără urmări fertile în scrisul tuturor dramaturgilor.

Diversificată tematic, dramaturgia a cunoscut o deschidere tot mai accentuată spre cele mai eterogene medii, conflicte și fenomene ale realității. Aproape toate piesele inspirate de realitatea imediată și-au propus să valorifice estetic valențele multiple ale implicațiilor etice în conștiințe. Teatrul a devenit o tribună ce dă expresie preocupărilor majore ale prezentului, aspectelor fundamentale ale existenței, afirmând idealuri, infirmând atitudini rigide, luminând universul spiritual al umanității zilelor noastre. Contemporană prin problematică, dramaturgia ne este contemporană și prin străduința de a descifra marile probleme și coordonatele morale ale omului social.

O piesă reprezentativă în acest sens *) mi se pare a fi „Ștafeta nevăzută” de Paul Everac. Titlul dramei are rezonanțe simbolice. Eroii,

*) Analiza noastră nu are în vedere toată producția dramatică a deceniului trecut, ci numai piesele ce mi s-au părut că ilustrează mai nuanțat tema abordată.

muncitorii și cadrele de conducere ale unei întreprinderi aflate în faza finală de construcție, trăiesc sentimentul, rostii cu glas tare de director, de a participa „cu toții într-un fel de ștafetă nevăzută, care face o cursă lungă, unică în istorie...” Metafora sugerează totodată necesitatea conștiinței, a răspunderii pentru o mai dreaptă prețuire a muncii fiecărui om.

Întreprindere importantă pentru economia națională — „... prima oară în istoria țării noastre când se va produce în această ramură”, spune cineva — a început a fi construită cu utilaj adus din străinătate. Vreme de opt luni, procesul tehnologic a lucrat cu numai șasezeci la sută din procentul planificat. S-a făcut o anchetă și directorul a fost înlocuit. Acțiunea începe la trei săptămâni după această schimbare, cu o scurtă ședință de lucru, în prezența delegatului ministerului și a instructorului regiunii de partid, Lipsuri aparent evidente ale vechii conduceri ies de la început la iveală. Mai cu seamă numele fostului director, Simon Velcescu, apare des în discuție, caracterizat de aproape toți cei de față: „...făcea tot felul de promisiuni, dar cu alții era rău”; „chefuia” noaptea; „...era tot timpul la București”; era „afemeiat”, „mîngia fetele tinere” ș.a.

Ședința se încheie cu angajamentele de rigoare, invitații pleacă și o rapidă punere față în față a directorului Dobrin cu diverși salariați ai fabricii atrage spectatorului atenția că masa muncitorilor nu împărtășește opinia oficială: „...am stat cu directorul Velcescu — se destăinuie bătrînul Orzea — trei zile sub planșeu să punem la punct tacheții (...) bătea vîntul aici în mlaștină și noi descărcam tamburii cu mină și stăteam pe burtă să vedem cum îi montează”. Inginerul Giurcă afirmă că a fost ajutat de Velcescu, contestînd spre surprinderea lui Dobrian „ceea ce a stabilit” ancheta ministerială: „Comisia a stabilit efectele și unele cauze”, dar nu a descoperit esențialul. Întîiul tablou se încheie într-o atmosferă de ner-

cutul istoric comun. Momente ale luptei comune a românilor, conviețuirii noastre multisecolare a maghiarilor și sașilor de pe aceste meleaguri au fost înregistrate încă de cronicarii secolului al XVI-lea. Ideea de fraternitate a încolțit cu mult mai înainte — devenind forță mobilizatoare pentru mase — demnă de a fi consemnată în manualele noastre de istorie și astfel trăiește ea în conștiința omului de azi. Este un adevăr asupra căruia aș vrea să atrag în mod special atenția.

Revenind însă la treburile noastre de literați, se pune întrebarea : cum valorificăm noi acest trecut istoric comun, cum integrăm această neprefăcută moștenire — cu mijloacele social-educative menite să adâncească frăția creatoare a poporului român cu naționalitățile conlocuitoare ?

Destinul comun din trecut, luptele seculare duse umăr la umăr ale poporului român și ale naționalităților conlocuitoare oferă scriitorului nenumărate subiecte mărețe. Zugrăvirea artistică într-o viziune nouă a trecutului comun ne poate ajuta la înțelegerea mai profundă a problemelor de bază ale prezentului socialist, al conviețuirii creatoare de astăzi.

Socotim că avem datoria sfântă de a întări din ce în ce mai mult frăția poporului român și a naționalităților conlocuitoare. Aceasta nu e o simplă declarație de circumstanță — este crezul nostru intim, cuvântul de ordine al conștiinței noastre, această frăție fiind nespuse de prețioasă pentru noi. În ea se oglindește victoria istorică a politicii naționale marxist-leniniste a Partidului Comunist Român. Pot mărturisii cu toată sinceritatea că, împreună cu întregul popor, scriitorii maghiari din România nutresc un sentiment de profundă recunoștință pentru grija permanentă cu care Comitetul Central a Partidului, personal tovarășul Secretar general Nicolae Ceaușescu, se ocupă de toate problemele legate de frăția

indestructibilă a poporului român și a naționalităților conlocuitoare. Această recunoștință ne îndeamnă să creăm opere în stare să dezvolte în conștiința cititorilor sentimentele patriotice și internaționalismului proletar, slujind cu și mai devotată activitate cauza Partidului Comunist Român, înflorirea căminului comun al frăției creatoare, a României socialiste.

O moștenire literară deosebit de bogată ne obligă pe noi, scriitori maghiari din România, să creăm opere de înaltă ținută artistică atunci când dorim să slujim cu pana cauza înfrățirii cu poporul român. Avem exemplul lui Heitai Gáspár, scriitor din secolul al XVI-lea, democratismul revoluționar al lui Petőfi, Vasvári și Tancsics, inițiativele lui Zilahy Károly, Gyulay Pál și Greguss Agost, principiul călăuzitor al lui Bolyai János, opera celui mai mare luptător-poet maghiar al înfrățirii româno-maghiare, Ady Endre, programul poetului proletar József Attila sau Solomon Ernő. Aceleași înălțimi strălucesc în frumosele profesii de credință ale lui Bălcescu, Eftimie Murgu, Nicolae Filimon, Eminescu, Caragiale, Slavici, Sadoveanu, Arghezi, Emil Isac și alții.

Scriitorul tânăr de astăzi are prin urmare de unde se inspira, are de unde să-și ia zborul, dacă nobila idee a frăției îi învolburăză inima. Dar trebuie să rezistăm în întrecerea cu înaintașii, după regula întrecerii în înălțime a păsărilor. Cu noașteți desigur fabula : în întrecerea în înălțime a păsărilor a ieșii învingător vulturul : el și-a întins pentru o clipă aripile, pentru a mai răsufla. Atunci însă s-a sălătat deasupra lui zglobia pitulice, care pînă atunci se ascunsese printre penelile vulturului. Această întrecere necinstită surprinde dragostea de dreptate a omului, dar să nu uităm că în literatură — și în toate domeniile spiritului — ea constituie regula obligatorie ; cu condiția, de altfel, să devină vultur. Astfel sunt cheamați scriitorii tineri să se ridice deasupra înaintașilor.

trebuie să iasă învingători din
desprețirea zugrăvirii artistice a
luptei de fraternitate : desprin-
se de aripile marilor clasici,
trebuie să zboare mai sus și mai
înalte, cu siguranța vulturului de
noastră.

Un tamás

O discuție care insistă asupra re-
prezentării actuale a literaturii cu idea-
le trebuie să țină cont de două
aspecte penibile. Primul ar fi să nu
se seama că vorbim despre una
dintre cele mai generale și tradi-
ționale probleme ale literaturii. Al-
doilea risc, să ne împotmolim în
concluzii constatări, plictisitoare deja
pentru străbunii noștri, despre un
subiect care a obosit în discuțiile
multor secole — și să facem aceste
constatări cu atîta alai de parcă noi
am fi descoperit. Ceea ce despre
un subiect, după părerea mea,
nu se spune nou în cadrul modest
al unei cărți, poate să derive
din ceea ce este nou în condiții
istorice și spirituale schimbate.
Nu renunța astfel, de la bun în-
ceput, la disecarea unei idei care,
de la îndoială, derivă din relația li-
teraturii cu idealul : mă refer la
relația dintre literatură și idealiz-
are. Ajunge să ne gândim la Cor-
neille, și odată cu el la precizarea
a lui Bruyère, coborîta sub nivelul
comunului școlar : Corneille a în-
țeles oamenii așa cum ar trebui
să fie — și îndată am resuscitat
înțelegerea atît de veche, dar pare-se
ca azi nu învechită a acestei alte
soluții probleme. Să se angajeze
tratarea acestei idei deci alcine-
care are pentru ea chef și curaj.
Întorcînd la obiectul nostru, înti-
mînd Literatura și ideal, cred că e
mai să ne irosim vorbele pentru
demonstrarea existenței reale a
acestei relații. Orice adevărată li-
teratură a exercitat o influență
de forță al vreunei idealiz-
ați formată la modul mai mult
sau mai puțin autonom, indepen-
de de faptul că idealitatea lite-
raturii respective era programatică.

logii despre verbul umanismului probabil că nu se poate participa în nici un chip — la modul literaturii, cu siguranță nu — în această luptă; ori idealitatea literaturii a însemnat întotdeauna, până și în precipitățile ei deziluzioniste, chiar această luptă, lupta împotriva Răului și împotriva luptei false contra Răului.

Ziaristul, care din pură comoditate uită adeseori de interesele vitale ale societății socialiste, devine nervos în fața investigațiilor mai răbdătoare. Umezindu-și la repezeală degetul, ca să afle de unde bate vântul, ziaristul ne-ar putea întreba: ce avem noi cu Răul? și cu modificările noțiunii de libertate, în general? Răul este un articol inventariat și destinat pieirii în planurile statului socialist, important e să credem, restul nu ne privește. Iar cît privește modificarea noțiunilor de libertate, e clar că nu putem avea nici o contingentă cu ele; noțiunea de libertate a societății noastre este definită de socialismul științific, care, la rîndul său, este explicat de știința socialistă; să rămînem la oile noastre.

Dacă viața ar fi atît de simplă, literatura s-ar putea desigur pensiona — n-am mai avea pe pămînt altă treabă decît doar, din cînd în cînd, o conferință la masa rotundă despre nimic.

Literatura este un martor mai sprinten, chiar pentru că metoda ei de cunoaștere cuprinde scenele surprinzătoare ale vieții, nu în generalitatea, ci în unicitatea lor. Idealitatea literaturii are conștiința ei proprie, care se afirmă în concentrarea ei onestă. În spiritul idealității sale imanente, ea este atentă față de lume și nu se amăgește că ar putea să o rezolve cu o definiție; că adevărul ar putea fi prins — sau, dacă e detestabil, pocnit — cu o banalitate. Cred că putem fi cu toții de acord cu Thomas Mann, care a numit literatura autocritica vieții, iar rațiunea, etica vieții.

Cu aceasta trebuie însă să asociem adevărul că literatura, ca o autocritică a vieții, nu poate considera fenomenele sînd pe șeaua calului:

ea își poate investiga propriul soi numai în relațiile sale umane, deci fragile, cu dreptul și cu obligația nuanțării. Nimeni să nu aștepte de la noi să ne aruncăm cu buzduganul asupra păgînului, înainte de a vedea cu cine avem de-a face. Nici să nu se aștepte de la noi să rezolvăm grijile mari și arzătoare ale vremii: atîta putere nu i-a fost dată literaturii nicicînd. Dar nici să nu umilească nimeni literatura, coborînd-o în postura de ilustrație a unor soluții gata consumate la modul științific. Dacă credem în cunoașterea artistică, nu putem crede că arta își poartă doar în finalitate conținutul ideal. Idealitatea literaturii se află în esența ei — sau, odată cu nerealizarea esenței sale, lipsește din ea; căci imanența idealității sale nu există în sensul că opera (inclusiv opera proastă) ar avea în mod necesar un conținut ideal. Tot așa cum nu are nici funcțiune în mod necesar: funcțiunea ei trăiește prin idealitatea ei.

După părerea mea, cititorul poate fi influențat numai de o idealitate de mare anvergură, cu exigența totalității. De o idealitate cuprinzătoare, care se extinde la toate relațiile existenței omenești, care ascunde contradicțiile destinului nostru, dar îi face simțită și omogenitatea oarecum misterioasă; o idealitate ce se poate măsura cu aceea care a fost, pentru lumea lor, idealitatea lui Homer sau a lui Dickens. Idealul meschin, ungentat, și picăturile calmante ale unei faimă morale de gospodărie, administrate măruntelor necazuri diurne, nu au influențat nimic niciodată; un fervent al moralei murdare nu poate influența, nici în soluție literară, etica cititorului — numai o idealitate care pătrunde în substanța existenței umane poate avea speranța să formeze conștiințele. În epocile religioase o astfel de idealitate totală a fost comunicată prin arta religioasă a lui Giotto, a lui Bach, a lui Dante — iar suprema datorie a literaturii contemporane este poate chiar aceea de a da viață idealurilor — lui

...are filozofia nu l-a putut face
...ad în proporții de masă. Nu
...să-l facă nici anunțarea pro-
...atică a unor sfaturi pioase, co-
...de pe păretarul bucătăriilor
...noară.

...nța literaturii și idealului
...în ultima analiză, o problemă
...că, derivind însă prin natura
...lor din cele intelectuale; din
...turalitatea scriitorilor. Degeaba
...m de la un scriitor să dea
...idealurilor sale cu exigența to-
...și, dacă onoratul confrate nu
...să gîndească și nu este în
...să și formuleze idealurile cu
...zime. Degeaba așteptăm să-și
...se o judecată, nu neapărat
...de cel puțin una demnă de
...ie despre ideala eterogenitate
...axală a epocii noastre, dacă el
...dă osteneala să cunoască di-
...elemente ale acestei etero-
...și. Și degeaba sperăm că un
...ut de cunoaștere a operei lite-
...se va produce în mod automat
...cunoștințele gata mestecate, cu
...de știință. Autenticitatea
...area de cunoaștere a fenome-
...infățișat la modul literar
...să se nască și acum, ca întot-
...za, numai din cunoașterea în-
...că de idealul devenit personal
...că la încercare în cadrul ex-
...nței artistului.

...se mulțumește cu mai puțin,
...tura nu are dreptul la idealii-

Regula

...fac parte din tagma urită a
...sorialor de literatură — pare-
...că suntem aici trei la număr
...voi fi cît mai programatic. Vă
...călășea o serie de Triade. Am
...că însă să fac un curs despre
...al în estetică, în viață și litera-

...na triadă nehegeliană este
...a declarațiilor de dragoste. Nu
...erificați, la vîrsta mea fac decla-
...de dragoste limbii mele ma-
...limbii române și adevărului.
...așteptați de la mine să dau
...cum mi s-a sugerat, eu cred
...nația fiecăruia. Știți foarte

bine că, în toate domeniile, mesele
rotunde nu prea dau rezultate, ba
chiar cunoaștem un caz la Paris
cînd masa rotundă a rezolvat cua-
dratura cercului. Dar eu sper că la
mesele cu adevărat rotunde oamenii
nu trebuie să se înjure și apoi să
comuneze că totul a decurs într-un
deplin spirit de înțelegere. Noi avem
o singură masă, nu în sensul uni-
tății, unitatea ar fi în acest caz un
adevărat nonsens. Am fost foarte
uniți în anumite teze teoretice și
acum trebuie să fim uniți ca să le
respingem, uneori chiar cu un pic
de jenă și de rușine.

Aici s-a vorbit foarte frumos și la
un nivel înalt despre idealul artistic.
Eu îmi permit să iau locul lui *ad-
vocateus diaboli*, să pun sub semnul
întrebării problema idealului și,
eventual, aș propune să-l punem
deocamdată în paranteză, fiindcă s-a
discutat prea mult despre această
noțiune. Deci, următoarea triadă ar
fi: „Există ideal artistic? dacă
există, este necesar? Este oare po-
sibil?” Veți spune că este o gravă
abatere de la logică. Cînd întreb
dacă există și se spune că da, atunci
se pune întrebarea dacă el este po-
sibil. E o contradicție, nu o contra-
dicție a gîndirii mele, ci contradicția
realității. Idealul există... din păcate,
nu toți suntem convinși că el este
posibil.

Cum stăm atunci cu acest ideal?
Trebuie să spun că idealul artistic,
din păcate, rămîne în continuare un
mare semn de întrebare. Sunt co-
munist, sunt un foarte vechi co-
munist și am rămas un optimist.
Dar nu putem să fim de un opti-
mism beat, nu putem să ignorăm
cele mai mari probleme pe care le
înfruntăm. Eu trebuie să vă spun că
— în ciuda recunoștinței pe care o
am pentru aprecierea peste măsură
a meritelor mele cu titluri, grade și
distingții — mă simt într-o situație
să zicem destul de gravă. Și noi
a trebuit să ne punem la încercare
idealul, care era foarte frum-
mos pe hîrtie, și foarte greu de
realizat în viață. Nu e o nenorocire,
e pur și simplu o confirmare. Gravi-
tatea problemei stă în contradic-
țiile dintre realitate și idealitate.
Noi l-am citit cu multă plăcere pe

1970, în România, există o prioritate dată discuțiilor care depășesc esteticul, discuții sociale, istorice, etc. Deceniul 60, din 1964—65, încoace, a fost dominat de discuții estetice în presa literară, lucru care a devenit ca o necesitate compensatorie, fără să fi elucidat sensurile estetice. Acuma, chiar cînd se enunță o temă estetică, ea e subsumată altor probleme. De fapt ceea ce ne preocupă nu este modul de a face o literatură, cît mai ales conștiința istorică, destul de tulbură, înțelegerea unor fenomene contemporane, asumarea unor noi experiențe și deschideri. Într-adevăr, nu trebuie să fim grăbiți, nu trebuie să fim îngrijorați, trebuie să fim dramatic decisi, pe mine mă interesează un anumit sens de evoluție. Putem să așteptăm și zece generații pînă se realizează un ideal. Toată problema este să discernem dacă el s-a prefigurat într-o generație, în două sau în trei, adică să-i observăm sensul. Și, cu această rezervă, cred că una dintre erorile esteticii din deceniul 60—70 a fost aceea a unei super-hegelianizări a marxismului, iar tematica anunțată, ideal și literatură, personaj și ideal, conține rezultatul acestei perspective. Însăși incapacitatea noastră de a ne integra în ea, vorbind despre lucrurile care ne interesează realmente, ascundea această hegelianizare. Ca și cum vreodată marxismul sau estetica, în epoca modernă, vor fi avut niște idealuri foarte definite, ca și cum ar fi fost vorba de un ideal, și n-ar fi fost vorba, în primul rînd, de o metodă. Și anume, o metodă și chiar o atitudine față de lume, față de realitate; ca și cum realitatea ar fi trebuit introdusă cu forța în niște adevăruri prestabilite, pe care noi le cunoaștem înainte de a se fi întîmplat. Din cauza aceasta au apărut opere false, pentru că s-a pornit de la ideea profund eronată că adevărul este deja știut. Adevărul nu este știut, adevărul este pe cale de a se găsi. Și literatura reflectă tocmai acest lucru, întrebări, și nu răspunsuri prestabilite. Creația artistică este o posibilă structură de relații necesare, într-o lume destul de haotică.

... citez doi sociologi americani, au vorbit în 1950 despre trei în dezvoltarea conformismului și spuneau că la început oamenii au trăit în colectivități mici, tradiție foarte puternică: că deprinși cu o serie întregă de obiceiuri, suficiente pentru tot vieții lor, devenite rituale. Oamenii în societatea tradițională știau exact ce trebuie să facă în viețile lor fiind uniforme. Așa că faza este denumită de acești sociologi a omului-girueta. Situația este mai complexă, gesturile nu se puteau fi învățate din copilărie, ci a ajuns să fie urbanizat, trăia în colectivități care nu puteau fi prevăzute atunci el era înarmat cu anumite principii, adică cu abstractizările gesturilor rituale și se manifesta ca un om-girueta. I se dădea o pregătire inițială prin educație, valorile sale erau interiorizate și, în conformitate cu ele, el acționa. În acest tip de societate, abaterea de la norma educației provoca „ruchel”, în al doilea tip de societate se producea transferul spre „păcat”. În al treilea tip de societate, omul-girueta a intrat într-o nouă fază, fiind relațiile și fluxul de informații sunt atât de complicate, structurile atât de mobile, încît apare un al treilea tip de om, omul-radar, care se mișcă în funcție de o stare generală a societății, la care este extrem de sensibil. Sociologii afirmă că încă acum 20 de ani, în Occidentul Europei și în Statele Unite, nu se începuse să apară acest om-radar, căci omul-girueta, al cărui sentiment fundamental nu este nici rușinea, nici păcatul, ci neliniștea. Cred că noi nu trăim realmente în faza omului-radar. Cred că noi mai avem de construit o lume de principii și valorile nu sunt încă foarte bine precizate. Modalitatea de raportare la actul de creație artistică trebuie să stabilească aceste valori. Care sunt valorile care ne leagă? Care este armătura efectivă, liantul care ne strînge pe toți în momentul acesta? Pentru întreaga societate, pentru întreaga colectivitate problema valorilor fundamentale rămîne încă deschisă. Se resimte foarte

puternic faptul că trăim într-o epocă de tranziție, spre ceva pe care îl putem defini astăzi mai greu decît a fost definit acum 50 de ani. O problemă esențială pentru noi este raportul dintre libertate și necesitate. Lumea este atât de complicată și noi suntem atât de influențați de lucruri care ne scapă de sub control, încît toată problema valorilor noastre trebuie să fie reluată. Literatura este datoră să stabilească idealuri? Da, numai să nu fie preconceptuate. Pentru această gravă întrebare e nevoie nu numai de o pregătire interioară, o eliberare de teamă și de prejudecată, ci este necesară o maximă posibilitate de expresie. Poate că forma aceasta de expresie n-o să fie deloc asemănătoare cu realismul tradițional, cu naturalismul, cum i se mai spune mai exact. Desigur că nu va fi așa, tocmai datorită caracterului acut al întrebărilor. Însă, oricare ar fi formula estetică, rămîne necesară autenticitatea. Vom crea în felul acesta eroi sau stări? Este o chestiune complicată. Vor exista tipuri paradigmatiche, tipuri ideale în literatura noastră? Și s-ar putea întîmpla ca necesitatea noastră de a cuprinde esențele, de a face un realism de esențe să ducă la o formă mai eseistică a literaturii, care presupune un raport mai manifest, mai deschis, între întrebare și personajul care întrebă. Oricum ar fi, singura noastră posibilitate este un sistem acut al participării.

Faptul că antevorbitorii mei au ieșit din sfera estetică și au discutat niște probleme acute de ideal și de societate dovedește instinctul nostru de a trăi cu mare intensitate prezentul, fiind martori în sensul în care este martor cineva la un proces și nu martor la o scenă de pe stradă. Un martor la proces depune o mărturie față de ceea ce a văzut, dar în felul acesta, prin mărturia sa, el schimbă și soarta celor în cauză. Și este exact tipul de mărturie de care e nevoie, adică o mărturie activă, o mărturie care să schimbe sau să încerce să schimbe această soartă, care este istoria și societatea noastră.

gura omului acestuia — să nu-i spunem nou, nici ideal, dar care tinde către un ideal uman, altul decât cel al eroilor lui Rebreanu, de pildă. Un erou care se luptă cu ignoranța, cu mizeria, ridicat din ignoranță, din mizeria materială, ori dintr-o abulie dureroasă. Un erou care a început să aibă cunoștința de propria sa ființă, proiectată pe fundalul unui timp, care se numește ISTORIE.

Enumerările sînt desigur și arbitrare, și incomode, și riscante, dar nu se poate fără ele. Gîndindu-ne la literatura acestor 25 de ani, care a făcut cap de afiș pînă nu demult, adică pînă au apărut contestatarii cei intempestivi, înarmați cu radiere, de care vorbeam, nu putem să nu ne gîndim la „Descult” de Zaharia Stancu, la „Groapa” lui Barbu, la „Morometii” și „Risipitorii” sau „Intrusul” lui Preda, la nuvelele lui D. R. Popescu, la „Setea” lui Popovici, la cărțile lui Sîto Andras, la „Mistreții erau blinzi” ai lui Bănulescu, la cartea cea mai frumoasă a lui Zaharia Stancu „Ce mult te-am iubit” și la atîtea altele. E vorba de niște cărți care încercau să fixeze fulgerul unei epoci, uneori dure, mergînd însă spre clarificarea de azi; și mai erau, mai demult, niște cărți care vorbeau despre război și care se numeau „Negura” și „Eroica”, dar mai erau și niște cărți care se numeau „Desfășurarea” sau „Ferestre întunecate”, și mai erau încă multe altele. Acestea și acelea altele multe, despre care nu voi vorbi, se străduiau să rețină ceva din atmosfera specifică a unui moment social, a unei vaste prefaceri sociale cu grave mutații în structura psihică și etică a omului. Aceste cărți au adus ecoul unei epoci neliniștite și puternice, în care s-au pus jaloanele unor existențe dramatice; dramele unor generații, accesul la istorie, la condiția umană superioară, de acceptare și înțelegere a istoriei. Cărți în care se cristalizează mișcarea măreață a unor mase de oameni, pulsul înnoit al unui popor, creator al propriei sale istorii. Toți — există un „totuși” — unii

să aibă memoria cam scurtă și să uite ce s-a petrecut, sau, fiind tineri, să nu se intereseze de ceea ce s-a petrecut înaintea lor. Păstrînd o frază celebră, ei par să spună: „înaintea mea nimic” ! Niște citiți, dar care nu prea își cunosc contemporanii. Unii l-au citit bine pe Dostoevski, alții pe Kafka, și chiar pe demodatul... Proust. Ei fac gălăgie împotriva realismului, cum făceau alții împotriva clasicismului, sau cum procedau unii scriitori, din vremea anilor '30, care făceau o „sincronizare” rapidă și artificială cu literatura continentului nostru. Unii, dintre cei ce nu cunosc bine istoria literaturii noastre, au impresia că scrisul lor prezintă o nouate absolută. Oare să ne fi plictisit în așa măsură de realism, să-și fi epuizat el toate valențele, să nu mai fie în stare a exprima cum trebuie pe scriitorul român de azi, care are de comunicat adevărurile epocii noastre ? Nu cumva suntem prea grăbiți ? Nu cumva ceea ce căutăm să punem la loc e un hibrid care nu se poate dinamiza ?

Dar trebuie să recunoaștem că și scriitorii practică o literatură mai comodă, fie că n-au acces la problemele realității, fie că vor să ocolească spini, complăcindu-se într-un minim de efort și scaldîndu-se în zona cam difuză și cam zădă a unor problematici care se să greu digerare. Din categoria acestor moderniști de ultimă oră fac parte prea mulți, ca să fie neapărat să cităm. Numai că, elegante și nu, aceste evaziuni, uneori sardonice, al căror miez unii critici și se reped să-l deguste, se dovedesc cam seci.

Alții confundă viziunea proaspătă a scriitorului, care refuză conformismul, cu o transcriere sărăcăcioasă a unor întâmplări, fapte, istorii, și pot inspira pe scriitor cu conștientă să fie în stare a trece dincolo de ele, ajungînd la semnificații. Dar să nu va ajunge la semnificații scriitorul rămîne apăsător de factologic, sau, cum se întâmplă alteori, se plictisește cu despicierea firului și patru.

Uneori cutare scriitor amestecă, poate fără să-și dea seama, ceva din maniera cutare, cu încă ceva din alt mare scriitor care a făcut școală în lume, și din amestecul acesta, rămas la stadiul primitiv al neintegrării, iese un hibrid, o literatură oscilînd poate elegant între incoerența simulată și pîrueta inteligentă a unui spirit speculativ, dar care nu mă interesează pînă la urmă decât pe mine, ca specialist. Ce zice însă cititorul ? Lui trebuie, totuși, să-i oferim și metafore și imagini, și personaje, și mai ales trebuie să-i creăm senzația de „viață”, altfel nu-l interesăm de loc.

Nu pledez aci nici pentru realismul plat, dar nici pentru mediocritatea lustruită a speculațiilor psihologice, fără ecou și fără interes. Mă miră suficiența cu care unii susțin sau contestă nume de certă valoare din literatura dintre cele două războaie de la noi, pentru ca apoi, senini și puri, să treacă la minarea acelorași contestații.

E cert că în ultimul deceniu s-au petrecut în literatura română niște transformări evidente, că scriitorii au lepădat acel semănătorism deghizat care se numea idilism și au învățat să privească în jur cu mai multă gravitate, să reflecteze asupra înfățișărilor vieții reale, captînd ceva din acel specific *dramatism interior* al omului modern. Căci, evident, am învățat să privim în jurul nostru cu alți ochi, cu ochii maturi ai gravității.

Dacă ne-am manifestat aici nemulțumirea față de realismul plat (fiindcă, din păcate, editurile noastre mai publică multe asemenea cărți !), dacă ne-am arătat nemulțumirea față de toți acei autori care, transcriind faptul brut, au impresia falsă că fac literatură, asta nu înseamnă că nu ne interesează literatura inspirată din realitate. Dimpotrivă, tocmai aceasta cred că este la ora actuală problema-cheie, care preocupă pe scriitorii buni sau răi, pe cei tineri ca și pe cei vîrstnici.

al istoriei, și nu poate fi negată. Or, așa cum evoluează viața, istoria, ideile, evoluează și procedeele artistice, mijloacele de manifestare ale artei, conform noilor ei structuri. Știm că arta literară comunică prin limbaj, cuvântul noțional poate însemna o sumedenie de lucruri într-un context dat. Modul de îmbinare a cuvintelor într-o operă literară poate diferi după talentul scriitorului, după concepția sa despre artă, despre limbaj, în funcție de capacitatea sa de percepție a vieții și de conștiința pe care o are că, în fiecare moment, stabilește o relație dublă: se adresează cuiva, despre un fenomen care l-a marcat. Există deci un fel de îngrădire specifică procesului artistic, de luat în seamă în măsura în care devine un sistem de transmitere nescutit de valențe estetice. Pe de altă parte, procedeele artistice pe care ținem să le accentuez ca diverse sunt și ele victimele unei evoluții a limbajului și a asociațiilor de limbaj. A constata că există uneori un limbaj static, care transmite numai parțial stări autentice, fără a vedea dacă nu cumva o asemenea stagnare, o asemenea descriere a răului, o asemenea rămânere într-o stare rece nu trezește în receptorul de artă contrariul, adică posibilitatea de prefigurare a unui ideal, ar fi o greșeală fundamentală. Iată de ce am avea de a face cu un pleonasm. Nu încerc să apăr aici produsele confuze, în care nici un concept clar nu se poate desprinde și nici o atitudine clară nu poate reeși. Optez însă pentru o atitudine analitică foarte serioasă și foarte profundă în ceea ce privește producțiile literare. Și nu numai ale generației tinere, pentru că evoluția este și a unui scriitor și a unui fenomen. Orice scriitor poate debuta într-o anumită manieră și poate continua în altă manieră, — în cazul nostru a fost chiar binevenită schimbarea unor puncte de vedere. Nici un poet nu va stabili un semn al egalității între primul și ultimul său volum de versuri; nici un prozator

poate să-și continue exact în același stil și la aceeași tensiune a lui literară, trecând peste ceea ce și depășesc evenimentele. A privi această evoluție și a conștiința că o netezire a druzurilor în privința conceptelor, și a modului lor de exprimare, și a păcate obligată să treacă din piedici cu inerente pierderi, etape — unii de numesc conștient — eu le-aș numi încercări necesare care pot să treacă peste vazele experimentului. Cele care însă în stadiul de experiment evident excluse și nu despre ele în vorba vreodată. Dar piedicile estetice, vămile pe care le are de față evoluția artei nu ne dau dreptul să acuzăm o literatură, ci, dimpotrivă, fenomenul artistic trebuie apreciat în toată diversitatea lui — o privire accentuat analitică și substanțată.

Iános

Există o confluență totală a vieții noastre, fără confuzie dar cu vizibile interferențe. Dacă există iluzia unor momente estetice pure, sau o altă iluzie, să zicem a altor filosofice, astea sunt, după părerea mea, lucruri de teorie, poate scrieri puțin plictisitoare. Tema centrală a fost idealul literaturii cu privire la cititorilor. Ele sunt în primul rând niște idealuri foarte practice foarte umane. Zona esteticului mă încântă formidabil, dar nu știu că cititorul care cumpără cărțile, mai intră din când în când numai în librărie, ci și în alte magazine. Adică, nu suntem existenți, dar existența ne preocupă. Dacă în acest sens discutăm probleme de idealuri, hai să pornim la niște lucruri foarte mărunte. Nu vrea să trăiască. Profit de faptul că președintele nostru este un om și aș porni de la „Desculț”. Ar trebui să pornim de la faptul că noi n-am avut pantofi și acum avem și abia după aceea putem să vorbim că altădată n-am avut idealuri și acum avem. Este absolut și de orice sens — după opinia

mea — orice evazionism practicat la noi în numele unor libertăți care ni s-au dat. Libertatea înseamnă a spune, în sfârșit, adevărul, să spunem despre oamenii noștri, cu care trăim împreună, cum pot ei — prin lipsurile și eroismul fiecărei zi — să ajungă, până la urmă, la un ideal uman. Pentru că este foarte greu. Dați-mi voie să conceptualizăm de la bun început în conștiința contemporanilor noștri, care se luptă cu niște lucruri foarte mărunte, dar foarte importante, ideea de ideal uman. Nu o să avem adepți, nu o să avem ecou, n-o să avem nici odată cititori mulți și entuziaști dacă n-o să spunem că cei care se luptă cu toate micile griji ale lumii, cu toate mirajele mici și mari ale existenței — așa păcătoși, plini de contradicții cum sint ei — nu conțin deopotrivă valențele idealului. Idealul nu este un lucru abstract. Idealul este un lucru social, pe care îl facem noi, cu toții. Trebuie să sumăm la izvoarele firești ale literaturii.

radu boureanu

Căutând să dăm o definiție a idealului uman putem avea surpriza să ne trezim în fața constatării și posibilității unor formulări variate. Unul din aspectele care îl compun — căutând a suplini sau remedia durerile sau lipsurile etice ale societății — ar fi responsabilitatea. Responsabilitatea în materie de bine sau de rău.

„Considerând destinul pe care îl urmează în istorie virtutea, moralitatea, chiar religiozitatea, nu trebuie să ne abandonăm litaniei lamentațiilor” — spune Hegel în „Filosofia Istoriei”. Mi-a făcut impresia că, prin unele luări la cuvânt, la această masă rotundă s-ar aluneca pe panta acestui mod de a discuta și căuta soluții, lamentându-ne.

Spiritul lumii, al lumii moderne, al lumii socialiste, își poate gândi și realiza conceptul despre idealul uman ascultându-și propriile-i visuri, viziuni și deziderate care îl vor

care marchează tot căutarea ineditului și imposibilului. Am putea să-i cităm pe Mateiu Caragiale, bunăoară, sau Bacovia, sau Alain Fournier, pe Proust, sau Baudelaire. Sigur că ni s-ar replica despre întinderea operei, la unii, dar sunt poeți și prozatori care, pe o dimensiune restrânsă ca spațiu tipografic, realizează distanțe, spații spirituale incomensurabile. O lume, un univers de senzații, de idei, de sugestii care împing pereții abstracți ai imposibilului către stări divinatorii, profetice, deschizătoare de lumi de gândire. Și în acest spațiu de creație este urmărit, atins, sau depășit idealul uman, care face ecuație cu idealul artistic.

Este adevărat că, în anii aceștia, formula ideal artistic și ideal uman pare o scriitură pe nisipuri mișcătoare, sau reflectarea unui scris, a unei firme de neon pe ape clătinate. Asta pentru o parte din cei ce încearcă și cred că trudesă pentru idealul artistic. Cît despre idealul uman, nu știu dacă conceptul li se desenează sensibil în suflet și conștiință. Poate că da, poate că nu, ar putea fi răspunsul. Sau, după dicton: „de internibus non giudicat praetor”. Dar nu este vorba de acel deposit interior, păstrat cu zgîrcențe, în seiful tău uman. Fiind vorba de creație, de operă literară avuabilă și circulatorie, ea trebuie să lase să transpară ideea, conținutul acela artistic, noțiunile de ideal artistic și ideal uman, ceea ce în ultimă instanță se cheamă operă de artă.

Dar sunt și cititori care au orientarea clară; obiectivele lor, văzute chiar la mari distanțe, nu își disimulează formele, substanța. Știu bine ce ideal artistic urmăresc, cum vor să-l realizeze, care este culoarea etică a idealului uman și către această dublă țintă își direcționează posibilitățile și intensitatea spirituală, sensibilă, creatoare. Aceștia nu profesază confuzia, nu mimează fenomenul după tipare date, sau depășite, sau despărțite de idealul artistic, care este în speță idealul uman, dacă ne gândim, fiindcă umanitatea a dăruit valorile spirituale, culmile de artă, și tot

...cează această umanitate, o crează.

...a vorbit aici despre „conlupte cinstite, despre tranluptă, lupta pentru creaoului nou, care va fi în soare și care nu există încă”. ...premiuzele și toate graficele ale spiritului ne dau dreptă sperăm. Dar, vorbind despre ...șă și artă, dacă nu vom rionfuzia, dacă nu vom arăta ...cu degetul impostura, falsul ...falsa modernitate, vor fi ...în calea relației artist-puce. Vor fi poate nedumeriri, e...ziduri care pot fi dărimate ...lărgiri de orizont și pentru ...spățiu, dacă vom voi să ...și să acționăm, realizind o o...de asanare a spiritului, a i...artistic și uman, desfigurat ...eale secvențe de timp istoric.

Alvi zsold

...nu să ating numai o singură ...mă, un singur aspect din pro...ana anunțată astăzi. Unul din i...arile umane pe care dorim să-l ...om realizat, atât în literatura ...cît și în realitate, este dez...area integrității, a demnității ...onalității omenești. Sunt con...ă că literatura poate contribui ...o mare măsură la acest ideal ...e nobil, pus sub semnul uma...ului socialist. Cînd vorbim des...preșile dogmatice din trecut, ...im de fapt despre deformări ...ogice, organizatorice, măsuri ...ministrative. Cred că pentru dez...area personalității umane este ...e de reconstituirea procesului ...șă pe baza adevăratelor re...și caractere omenești, într-o ...state dată. Și consider drept un ...merit al literaturii noastre ...că în foarte multe romane ...ate cu mare interes de cititori ...ncercat o investigație mai con...ă în realitatea contemporană, o ...ă a dramului parcurs pentru a ...pe într-o epocă în care există ...știle necesare în vederea dez...ării personalității, demnității o...mă. Cred că ne putem realiza ...rile din viață și idealurile lite-

rare dacă ne concentrăm asupra ilustrării condițiilor și relațiilor sociale în complexitatea lor și dacă vom scrie despre oamenii timpului nostru, despre oamenii care fac tot ce e posibil pentru a transforma realitatea.

dan culcer

E vina noastră, a acelora care încercăm să scriem sau care am scris, și avem în spatele nostru o operă, e vina noastră că această literatură pe care o privim dintr-o perspectivă distanțată nu a realizat tot ceea ce ar fi trebuit să realizeze într-un context social dat. Nu jumătățile de măsură — care au caracterizat și o bună parte a literaturii, fie prin evitarea problemei, fie prin rezolvarea ei într-un mod care ținea de un optimism facil și irresponsabil — sunt acelea care dau rezolvări și care pot da un ideal etic unei literaturi.

Tînăra generație, care nu s-a izbit de această epocă decît din eventualele povestiri ale părinților, uită de foarte multe ori de aceste lucruri și încearcă fie să le evite, evadînd într-o libertate care mi se pare tot atît de irresponsabilă ca și optimismul cu ori ce preț, fie încercînd să facă o literatură de participare. Bineînțeles, există o influență a realului asupra noastră. Cred că singura formulă corectă, cinstită, ar fi aceea de a privi realul în față. Și numai în acest fel se poate construi literatura prezentului și a viitorului.

În legătură cu idealul mi-am amintit două lucruri. Una dintre aceste probleme este aceea a eroului pozitiv. Și, îmi permit să repet, oarecum, cîteva dintre ideile pe care le exprim cîndva într-un articol publicat în „Echinox.” Mi se pare că într-un domeniu care nu a fost prea discutat aici, al dramaturgiei, persistă încă un fel de dogmă a personajului pozitiv, dintr-o motivație exterioară literaturii, pe care nu pot să o accept.

A doua idee, pe care aș dezvolta-o, ar fi aceea a necesității unei coope-

rări, unei reciproce cunoașteri, unei unificări a spiritului literaturii românești, înțelegând prin aceasta literatura scrisă în România (deci literatura scrisă în românește, în ungurește sau în nemțește), o traducere sistematică a literaturii produse de scriitorii maghiari și germani din această țară. Numărul traducătorilor care să întrunească și condiția de a fi scriitori și a ști limbile naționalităților conlocuitoare este relativ redus și cei care există nu sunt totdeauna folosiți.

Închei cu o idee care mi-a fost sugerată de cele spuse de Al. Ivăsiuc în legătură cu cele trei faze pe care le urmează evoluția omului. Mă refer la acel om-radar din a treia fază, care este foarte sensibil la presiunile mediului înconjurător. În acest sens cred că s-ar putea explica o parte a personalității eroului literar din această etapă a literaturii, în sensul reacțiilor imprevizibile pe care le are acest personaj literar. Tocmai din cauza sensibilizării lui extraordinare, din cauza faptului că nu are un cod de comportare prestabilit, adică integrat persoanei sale, el nu poate fi urmărit decât într-o logică specială, într-o logică a lui interioară, și de aici felul absolut neașteptat în care reacționează la realitate.

balogh edgár

Tocmai aici, la Tîrgu-Mureș, și-a tinut cu treizeci și trei de ani în urmă tînăra intelectualitate maghiară a țării adunarea în cadrul căreia trebuia să-și dea un program. Atunci s-a precizat faptul că împreună cu poporul român ea trebuie să se opună fascismului și că se impune o nouă înțelegere pe plan social. Cu toate că împrejurările sociale și istorice s-au schimbat, iar egalitatea și fraternitatea nu mai sînt niște simple desiderate, ci au devenit un program de guvernămînt, nu e totuși lipsit de interes să privim în fața factorii alcătuitoari care, în ceea ce privește interacțiunea egalității și a colaborării, starea lor recipro-

că de dependență, exprimă patriotismul comun al tuturor. E limpede astăzi că definiția sumară, după care prin socialism totul se rezolvă, că năzuințele spre unanimism aproape nu mai au o sarcină concretă, că în industrie, în agricultură sau în administrația publică democrația generează mereu alte și alte cerințe, e depășită. Și e la fel de limpede că pentru rezolvarea continuă a problemei naționalităților e necesară colaborarea dintre naționalitatea respectivă și forțele democratice românești.

În anii din urmă, noile realizări arată cum devin realitate mereu alte exigențe ale populației de limbă maghiară din întreaga țară. O deosebită înmîrire are, asupra maselor, televiziunea și, anume, emisiunile maghiare ale televiziunii române. În orașele noastre universitățile populare în limba maghiară și-au redeschis cursurile. S-a deschis din nou casa de cultură Petöfi din București. Și a început să apară, într-un tiraj bogat, revista săptămînală „A hét” (Săptămîna) în limba maghiară, tot în capitală. La toate aceste realizări, cei doi factori amintiți mai sus se valorifică în egală măsură. Colaborarea dintre scriitorii români și maghiari a fost exemplară, în toate timpurile. Atitudinea Uniunii Scriitorilor, a presei române și a scriitorilor români a fost unul din mijloacele de promovare a noii politici a partidului față de naționalitățile conlocuitoare. Datele concrete pe care le-am enumerat, care constituie realizări ale zilelor noastre, ne încurajează să cerem și în viitor ajutorul scriitorilor români întru rezolvarea unor alte probleme foarte importante, despre care știm că sînt în atenția organelor de Partid și de Stat. Încrăzător în politica urmată de partid în problema naționalităților conlocuitoare, precum și în colaborarea dintre scriitorii români și maghiari, care are o vechime de citeva decenii de dezvoltare, în politica leninistă aplicată de către partid și în acest domeniu, am convîn-

ca procesul de dezvoltare a
borării se lărgeste mereu, po-
exigențelor mai noi, mai mo-

georgescu

oare Gide susținea că „arta nu
să dovedească nimic”, iar
mann Hesse își exprima, într-o
oare adresată unui confrate,
să cu privire la eficiența poli-
a artiștilor. Știm însă că influen-
colosală exercitată de opera
Gide asupra intelectualității eu-
dintre cele două războaie se
pru prin dialectica morală pro-
de această operă; cum
de asemeni că acei care i-au
mat în 1946 lui Hesse premiul
au vrut să consacre o altă
logie germană decît atunci re-
spulberata ideologie a nazis-
Cu cită putere se exercită
ari influența literaturii asupra
să, s-a văzut pe vremea cînd
ca micului roman al lui Goethe
mele tîmărului Werther a de-
at un val întreg de sinucideri.
și din problematica și practica
ră, termeni precum *catharsis*
ecarism au o profundă semnifi-
umană. Toate acestea ne con-
ză faptul că meseria de scriitor
să o răspundere deosebită.
gîndere imanentă aș spune,
cece ea nu ține de un cod, ci
să literatului prin chiar actul
serie. Iată de ce o socotesc și
personală, strîns legată de
vitalitatea artistului. Pentru că
anterioară oricărei codificări,
zînderea socială a scriitorului
pate nici rezulta, nu poate nici
te promovată de teorii sau ve-
stetice, de vreun program sau
real literar. Anumite dezbateri
a eroului pozitiv și asupra
și negativ, unele dezbateri
realismului s-au dovedit ste-
a acest sens, împiedicînd ope-
să se nască.

gînzător față de sine și prin
răspunzător față de socie-
artistul trebuie să se bucure
tîmul rînd de libertatea lăun-
Fără libertatea lăuntrică, sin-

cumva eroul nostru ideal seamăna cu un fel de portret-robot idealizat? Cunoașteți acea mașină în care introducți diferite porțiuni ale feței umane și din care va ieși, în cele din urmă, portretul unui individ oarecare. Eu cred că, la noi, eroul ideal seamăna cu un astfel de portret-robot. Nu cumva are el părul lui Julien Sorel, mustața lui Taras Bulba, bărbia lui Santiago din „Bătrînul și Marea“ de Hemingway? Nu cumva am creat un fel de momîie interesantă, un fel de portret inexistent? L-am creat, am renunțat la el și acum ar trebui să găsim eroul. Putem noi găsi acea figură umană armonizată, pe care, dacă ne uităm, o putem identifica și în viață? Va trebui să fie un erou diferit total de înaintașii săi, va fi un erou specific al nostru, va fi un portret al omului socialist adevărat, diferit de eroul din epoca burgheză, așa cum diferă, de exemplu, eroul Renașterii, de eroul Evului Mediu? Cred că în noi, adică nu tocmai în noi, dar în societatea noastră, există deja trăsăturile aceluia om ideal, care nu va fi niciodată într-o operă ca un erou pozitiv, ci va fi un fel de posibilă ficțiune purtînd frumosele trăsături umane ale tuturor eroilor existenți în literatura noastră. Nu cred că va fi o momîie, așa cum nici acel erou despre care am vorbit (și de ce să nu mă refer iarăși la Renaștere, fiindcă este vorba de o renaștere, nu de Renaștere), nu este o momîie. Pentru mine acesta din urmă e născut viu și trăiește, mulțumită — cred — calității creatorilor și operelor din care se degajă.

romulus guga

În numele celor care trăiesc în Tirgu-Mureș transmit omagiul meu și mulțumirea de a avea în mijlocul nostru pe maestrul și academicianul Zaharia Stancu, Președintele Uniunii Scriitorilor români, și pe celelalte distinse personalități ale literaturii și culturii din țara noastră.

Revenind la cuvîntul de început al acestei dezbateri, aș dori să mul-

țumesc și celor două conduceri ale revistelor Igaz Szó și Viața Românească fiindcă m-au invitat să particip la această „masă rotundă“. Aș oaspeți pe aceste melegari ale lui Petru Maior, Șincal, Papiu Ilarian, și al orașului în care a poposit Eminescu.

Țineam să fac această mică paranteză pentru că tradițiile și valorile culturale românești existente aici, în zona Mureșului, sunt o componentă importantă a culturii ardelenene, a culturii românești. Cred că scriitorul nu poate fi un partener întotdeauna comod al epocii în care trăiește, pentru că altfel în primul rînd ar strica epocii, iar în al doilea rînd s-ar autoanula. Aș dori să menționez faptul că de-a lungul unor ani literatura română a ilustrat doar o față a adevărului și am impresia că la ora actuală se discută insuficient despre celelalte fețe pe care scriitorul ar fi dator să le pună în discuție. Pentru mine, epoca pe care a trăit-o, în fapt, altă generație a literaturii, a însemnat epoca mea de formare. Cunoașteți și știți ce înseamnă de fapt copilăria sau tinerețea pentru un scriitor, și ilustre exemple ne arată ce au însemnat în opera unor scriitori de seamă aceste etape ale vieții. Cred că despre această tinerețe și copilărie, despre unele probleme ale ei, scriitorul de azi este încă profund dator cititorului. Există încă între scriitor și cititor o sumedenie de relații nerezolvate, mai există funcționari care încă „stiu“

tiparele desăvîrșirii, există încă din păcate cîțiva care cunosc prea bine meseria de scriitor, fără s-o facă Propun soluții, descoperă probleme și mai ales nu le rezolvă. Un scriitor autentic, dar mai ales un scriitor comunist, membru al tui partid care și-a analizat activitatea cu atîtă seriozitate, nu poate să accepte așa ceva — și de altminteri, judecînd după rezultate din ultima vreme, nici un scriitor este să dobîndească pentru literatură adevărul, cinstirea și sinceritatea. Și, mai ales, să

în contextul universal al problemelor toate aspectele și adevărurile, pentru a face din cultura românească o prezență reală și activă pe plan european sau mondial. Aș dori să-mi exprim simpatia pentru ultima carte a lui Alexandru Brăncuș, carte care mi-a produs o deosebită plăcere tocmai pentru că într-un fel, căuta să răspundă ceea ce am numit alte aspecte ale adevărului unei epoci.

Zaharia Stancu

Am avut această întîlnire pămîntului că a fost una dintre cele mai interesante întîlniri scriitorilor din țară care am asistat de vreo douăzeci de ani.

Am avut această întîlnire amintindu-mi de o întîlnire de scurtă durată la revistea Igaz Szó. Am avut-o oră și cîteva lucruri pe care nu le-am știut. Nici eu, nici revistă, nici despre scriitorul din Tirgu-Mureș, nici despre oraș. Dacă nu s-a distorsionat subiectul propus, discutat despre literatura noastră și discutat despre ceea ce se scrie în ultimii 20—25 de ani, și ce vom face cu scrisul nostru și folosit de mai multe ori, expresie care a avut o largă circulație: „tovarășul de la raion Preda are undeva, în partea de azi este încă profund dator cititorului. Există încă între scriitor și cititor o sumedenie de relații nerezolvate, mai există funcționari care încă „stiu“

„tovarășul de la raion“ mai există vorbit aici de lașitate, s-a vorbit despre curaj, s-a vorbit despre lucruri interesante. Un tovarășul Nicolae Ceaușescu Secretarului general al PCR, membru al Comitetului de Stat, atașat al Consiliului de Stat, atașat al partidului nostru șef al partidului nostru și al statului nostru, nu a luat adevărul în vreo adevăr care să privească statul și să introducă unul sau mai multe comentarii privitoare la devenite indicații. Acest

ovidiu constantinescu

repertoriu eclectic: de toate pentru toți

Vodevilul care s-a născut pe scenele teatrelor de bilci a făcut o strălucită carieră mondenă în decursul secolului al nouăsprezecelea, pentru a scăpa o dată cu el, incapabil să susțină concurența operei. Renăscută din cenușa răposatului vodevil, comedia muzicală a avut parte de o existență factice și precară, expirând la o vîrstă încă fragedă. A urmat o pauză destul de lungă pînă cînd cineva și-a reamintit de perimatul gen spectacular care, la vremea lui, se dovedise destul de comercial, și micul fenix, cu penele proaspăt vopsite, și-a luat din nou zborul, tutelat de astă dată de nume ilustre și alimentat de substanța unor opere nepieritoare și nicidecum de inspirație plăpîndă a nu știu cărui libretist de duzină. Căci, să ne înțelegem: *musicalul* actual nu este de fel un gen facil, așa cum insinuează unii clevetitori, dimpotrivă, are cele mai alese titluri de noblețe artistică și poartă armura indestructibilă a cutărei sau cutărei opere consacrate; firma prezintă garanții solide și fațada este somptuoasă. În același timp însă, creatorul, ca să zicem așa, al acestui hibrid muzicalo-dramatic a știut să exploateze o anumită înclinație infantilă a omului obișnuit spre bagatelizarea bunurilor culturale consacrate de tradiție și persiflarea personalităților celebre, înclinație pe care copiii și-o manifestă mîzgălind manualele școlare, punîndu-i barbișon Mariei-An-

toaneta, înzestrîndu-l pe Napoleon cu falnice mustați în furculiță, iar pe Cezar cu o pereche de ochelari cu arc.

E și acesta un mod de a deveni familiar cu istoria și de a intra în intimitatea frumosului prin zeflema. Descălțate de coturni, adică „demitizate“, personajele lui Shakespeare ori ale lui Bernhard Shaw dansează în picioarele goale pe scena teatrului de estradă și cîntă melodii pe care mai apoi le vor fredona gospodinele curățînd cartofi la bucătărie.

În felul acesta rețeta unui musical e foarte simplă și la îndemîna oricărui om care a terminat școala elementară, un meșteșug care se deprinde ca și croitoria, mînuind cu dexteritate un stilou în locul foarfecelor și înnădînd cu aplicație peticele rezultate; în plus, pe ici, pe colo, textierul mai adaugă cite un clin versificat și costumul de arlecchin e gata, intitulîndu-se *Femeia îndărătnică*, *My fair lady* sau *Alcor și Mona* (recenta premieră a Teatrului de Comedie).

Considerîndu-se că *Steaua fără nume*, piesa lui Mihail Sebastian și-a trăit îndeajuns traiul și s-a cam răsuflet, s-a purces la recondiționarea ei în raport cu gusturile unei părți a publicului de azi. A fost așadar croită și răscoită, cîrpită și peticită și, pe deasupra, i s-au mai adăugat niște mustați în furculiță și un barbișon postis, adică o serie de cuplete al căror text am toate îndoielile că Mihail Sebastian ar fi acceptat să-l semneze. De pildă aria (sic!) elevei din actul III: *Ah, sint un îngerăș / Toată-n aur scilpitor / De fericire aș vrea să mor / Dar încă nu, încă nu momentan*.

Mona își face intrarea în scenă cu un țigaret lung, ca Marlene Dietrich în *Șapte păcate*, escortată de un pluton de *boys*—C.F.R. și-și cîntă plectisul într-o altă arie. Domnișoara Cucu apare călare pe o bicicletă, urmărind-o pe biata elevă care s-a multiplicat, probabil prin sciziparitate, transformîndu-se într-o legiune de *girls* cu minnie-jupe și, pentru ca dinamica piesei să fie

după ce-ți citește cartea, să te dea înapoi. Să spună: „nu se inscrie în profilul editurii noastre“. Nu poate fi o libertate absolută. Totdeauna libertățile trebuie să dăptate la timpul pe care-l trăim, la necesitățile statului și societății în care ne aflăm.

Iată una din dovezile că timpurile s-au schimbat și că noi putem să vorbim aici — suntem 40 sau aproape 50 de oameni, dacă nu mai mulți — și spunem ce gîndim. Ne rostim cu glas tare părerile, unele potrivindu-se părerilor oficiale despre artă și literatură, altele așezîndu-se chiar pe o altă poziție. Putem să spunem tot ceea ce avem de spus cu glas tare și suntem convingeți, și știm că nu ni se va întîmpla nimic, nimeni nu ne întinde azi capcane. Vreau să mai spun că una dintre cele mai importante cărți apărute în ultimii ani este cartea lui Ivăsiuc, care se cheamă „Păsările“. Aceia dintre dvs. care au citit-o sau care o vor citi își vor da seama cîți pași înainte s-au făcut în a spune adevărurile vieții, tînuite în trecut. Numai citind această carte a lui Ivăsiuc ne vom da seama de libertățile scrisului de azi. Nu sunt ultimii pași pe acest drum. Cunosc în momentul de față cîteva manuscrise care vor întări cele spuse de mine aici.

În ceea ce privește colaborarea scriitorilor de diverse naționalități, se știe că avem revistele noastre de limbă română, maghiară sau germană, redactate de scriitori români, maghiari, germani, și așa mai departe. Cine ne împiedică să mărim cu mult volumul traducerilor, să se publice săptămînal o schiță sau cîteva poezii traduse din maghiară în limba română? Cine ne împiedică să facem același lucru cu traduceri din scriitori români?

Eu cred că scriitorii constituie o foarte mare forță, eu cred că în care carte are o mare putere de influențare asupra oamenilor. Trebuie să scriem pentru a-i influența pe oameni să depună fiecare străduința de a trăi în simțul țării sale, națiunii și al patriei, și mai mult și cît mai bine posibil.

asezonată cu ceva mai mult specific autohton, impieगतul Ichim dansează o bătăută focoasă, ca mardeiașii de pe vremuri din Obor. Precum se vede, stilul spectacolului începe să se contureze în chip edificator.

Actul al doilea e, bineînțeles, melodios și sentimental. Intimidat de noua sa postură, Miroiu întonează, cu ceva ce pare să fie o voce baritonă, o arie închinată stelei care — cum era de așteptat — *freamătă pe cer* și, fiind în bune dispoziții muzicale, mai oferă ca supliment artistic auditorilor un duet cu Stela Popescu care, spre deosebire de partenerii săi, are cel puțin experiența cântatului pe scenă.

Spectacolul culminează cu sosirea intempestivă a lui Grig, care este un fel de mitocan din lumea mare și, cu toate că știe să poarte lejer ținuta de seară și să cinte șansonete franțuzești, are un ris gros, lătăreț și sardonice de preocupat șmecher care a reușit să-și potcovească un mușteriu. Grig nu vine însă singur, ci însoțit de o bandă întreagă de golani pe care i-a transportat în limuzina sa, încăpătoare ca un camion, și care au aerul că au ieșit de la localul „Salata” — faimos ordinioară — de pe Calea Griviței. Convinsă de această frivolă și distinctă societate, Mona îl părăsește pe bietul Alcor dându-l în primire elevei, adică *ingerasului în aur sculptor*, care, printr-o surprinzătoare coincidență, se numește și ea Monica. Foarte caritabilă, autoarea noii versiuni a *Stelei fără nume* a simțit nevoia să corecteze destinul profesorului părăsit și să-i ofere o consolare în perspectivă. În definitiv, cine poate să știe dacă, trecind de la Mona la Monica, Miroiu nu va fi făcut un plasament erotic avantajos?

Recunoaștem la tot pasul replicile de atâtea ori auzite, dar unde s-a evaporat poezia suav-melancolică a piesei lui Sebastian. Cum au devenit atât de stridente culorile ei pastelate, de ce umorul ei blând și delicat pare acum atât de tern? Să fi fost atât de aridă și de inaccesibilă în forma ei originală, încât trebuia neapărat vulgarizată? În to-

tul spectacolul mi-a amintit de revistele jucate cîndva de trupa Alhambra, care mi se pare c-a și poposit într-un timp în localul actualului Teatru de Comedie. N-aș putea afirma că spre cinstea lui.

Scenograful *Dan Nemțeanu* a șarjat cu vervă și fără indulgență moda vestimentară a anilor 1935—40, fiind generos doar cu micile școlărițe și cu Mona, pe care a îmbrăcat-o în aur sculptor ca pe o veritabilă întreținută de lux. Nostimă ideea de a-l caza pe Miroiu într-un chioșc de muzică militară, ca în parcurile de altădată.

Stela Popescu s-a descurcat destul de bine în rolul Monei, pe care l-a jucat ca la estradă: superficial și cantabil. *Silviu Stănculescu* ar fi un Miroiu posibil, dar nu într-o asemenea conjunctură. *Aurel Giumrumia* i-a împrumutat o dolofană și bonomă sficiune lui Udreă, iar *Nina Zărnescu* o gingașă candoare elevei Monica. O mențione specială pentru *Ina Don*, care a fost cu aplomb o domnișoară Cucu cicălitoare și eminentemente ridicolă. Nu pot fi de acord însă cu ceea ce au făcut *Iurie Darie* și *Dem. Savu*, care au mizat pe unele efecte ieftine și nu totmai fine. Partitura muzicală a *Cameliei Dăscălescu* ar fi meritat poate o soartă mai bună, deși cred că Sebastian ar fi preferat o muzică de Mozart sau de Scarlatti.

Piesa lui *William Gibson*, *Fata care a făcut o minune* înscrisă pe afișul Teatrului Mic, ne amintește, la rîndul ei, de vechile producții instructive Warner Bros, turnate în scopul de a populariza figurile unor binefăcători ai omenirii ca Louis Pasteur ori Florence Nightingale care, stăpîniți de o idee fixă, dar în același timp generoasă și folositoare, s-au străduit cu o totală abnegație s-o împună în pofida obstrucțiilor întîmpinate din partea unor contemporani opaci sau de rea-credință, izbutind după mult zbuucium să-și realizeze visul de o viață întreagă într-un final apoteotic și înduioșător. Întreprindere laudabilă și nu totdeauna remuneratorie, deoarece spectatorii digeră greu sublimul dacă nu este sufi-

cient siropat cu un sentimentalism șablonard.

Fata care a făcut o minune ar putea să pară o dramoletă caligrafică, onestă și cunsivă, cu un fond moral exemplar și cu o desfășurare idilică: animați de sentimente frumoase pe care însă se încapăținează să și le ascundă din mândrie, din timiditate sau din pudoare, oamenii sînt făcuți să se înțeleagă în cele din urmă și barierele ce există între ei pot fi lesne dărmate cu un gest de afecțiune. Imposibilul devine posibil și toată lumea suride și lacrămează de bucurie.

Piesa are totuși ceva turburător și anume, faptul că nimic din ceea ce se petrece pe scenă nu este rodul imaginației, că miracolul pe care-l înfățișează s-a întîmplat în realitate și că autorul s-a mulțumit doar să-l relateze cu modestie într-un fel de reportaj dramatic. Materialul documentar fotografic și fragmentele memorialistice pe care ni le pune la dispoziție programul constituie o mărturie indubitabilă pentru cei cărora nu le-a căzut în mină nici-odată cartea *Helenei Keller*: *Povestea vieții mele*. Cazul ei rămîne unic și biografia sa, în cele mai mărunte detalii, este o înlanțuire de întîmplări extraordinare ce deschid o neănuțită perspectivă asupra miraculosului existenței, reconstituind în *raccouri* evoluția formelor biologice, de la antropoid la om. La o vîrstă cînd alți copii și-au completat noțiunile elementare despre mediul înconjurător și au început să le asocieze în idei mai complexe, Helen Keller, lipsită de cele două simțuri fundamentale — vederea și auzul — trăia încă viața larvară a unui pui de animal înainte de a deschide ochii. Din lungul șir de evenimente ce au marcat, treaptă cu treaptă, laboriosul proces de cunoaștere merit să preschimbăm acest mic animal pe jumătate sălbatic într-un om cu facultățile intelectuale pe deplin dezvoltate, ba mai mult chiar, apt de a înfrînge dificultățile unor studii superioare, *William Gibson* a ales întîlnirea providențială cu Annie Sullivan, educatoarea copilei care, deși dotată cu un destul de sumar bagaj de cunoștințe, a reușit

cu o excepțională perseverență și cu o admirabilă abnegație, prin mijloace aproape empirice, dictate de o pătrunzătoare inteligență nativă, să aprindă prima licărire de conștiință în tenebrele unui creier în care senzațiile roiau haotic: efort tragic asemănător — la dimensiuni reduse — cu jertfa prometeică și care dovedește o dată mai mult că realitatea poate fi uneori mai neverosimilă decît orice ficțiune. Acesta și este de fapt adevăratul conflict al piesei: lupta unei tinere fete cu o putere necunoscută, o fatalitate oarbă — la propriu și la figurat — luptă încununată de biruința primei noțiuni sădite în mintea copilului.

William Gibson a prezentat faptele nude, respectînd cu fidelitate datele culese în scrisorile lui Annie Sullivan și imaginînd un dialog simplu și nepretențios, fără a încerca să le transfigureze artistic și ar fi o superfluă pedanterie din partea noastră să enunțăm o judecată de valoare, ghidîndu-ne exclusiv după criteriile estetice. *Fata care a făcut o minune* este, din multe puncte de vedere, o piesă utilă în repertoriu.

De obicei prezența copiilor în montarea unui spectacol are efectul unui revelator indiscret, ce denunță tot artificialul scenic bazat pe o sumă de convenții al căror rost micii interpreți nu-l deslușesc prea bine. Datorită însă unei înțuiți mult superioare vîrstei sale, *Dalila Gall*, fetița de unsprezece ani care o întruchipează pe Helen Keller, și-a compus rolul ca o adevărată acriță: ochii fără privire și fără lumină, lipsa de expresie a feței, gesturile bijbutoare, nevoia permanentă de a găsi în jur o certitudine tactilă, instinctul de apărare în veșnică alarmă, sînt tot atîtea trăsături pe care, chiar ascultînd docil indicațiile regizorului, nu le-ar fi putut reda atît de veridic decît imaginîndu-și pînă la identificare existența senzorială și haotică solitudine a copilei oarbe și surdo-mute. Trebuie să recunoaștem însă că a fost mereu susținută și stimulată de ferwoarea partenerei sale, *Leopoldina Bălănuță*, care a jucat rolul educatoarei cu acea pasionată devoțiune a actorilor atunci cînd simt că un personaj

spiritul duhliu și poznaș al lui Creangă, care se amuză singur istorisind aventurile năzdrăvane ale eroului său: commedia dell'arte, pantomimă și balet totodată, cu reminiscențe din teatrul de marionete și cu o adiere din poezia excentrică a arenei de circ.

Actorii sunt îmbrăcați în maiouri diferite colorate, care lasă corpul să evolueze liber, explorând în mișcări largi spațiul, unii cu câte un rudiment de costum, niște imponderabile schelete de sîrmă de care atîrnă nenumărați ciucuri amintind de podoabele călușarilor (autoarea costumelor *Diana Ioan*). Decorul (arh. *Vladimir Popov*) alcătuit dintr-o serie de panouri turnante albe, dispuse în semicerc și mai multe elemente figurative agățate de stîngi; scena, acoperită cu o platformă neagră, lăcuită (exact decorul unui palat al oglinzilor din Luna Park). Banda sonoră (ing. *Lucian Ionescu*) formată din tot felul de sunete năstrușnice și neprevăzute, participînd substanțial și la acțiune și comentînd-o caricatural: pasărea fermecată, de pildă, ridicîndu-se în țării, emite niște note prelungi și stranii cu un glas de primadonă, pentru ca în momentul în care se simte urmărită să înceapă a cotcodăci ca o găină.

Înălțîndu-se în slăvi, *Harap Alb* împreună cu calul năzdrăvan execută cu brio un trepidant și sprinten tur de maneaj. Ajungînd în preajma soarelui, fascinat, feciorul împăratului dă să-l mîngîie cu mîna și se frige; Pegasul său însă se grăbește să scoată din priză astrul, care se răcește imediat. Zina zinelor, întruchipată de cea mai planturoasă actriță din asamblu, își

flutură grațios pletele feciorelnice și ia lecții de intonație de la Poveștitor pentru a interpreta convingător rolul vrăjitoarei. Vorbirea articulată este înlocuită uneori prin simple vocale sau onomatopee întrerupte brusc de strigături de joc: *Trouvaille*-urile scenice se desfășoară în cascadă, iar bucuria mișcării și vitalitatea surizătoare pe care o respiră tinerii interpreți (aproape toți dețin mai multe roluri, rămîind permanent în scenă) sînt molipsitoare.

Contribuția coregrafului *Gheorghe Căciuleanu*, care a dirijat mișcarea de scenă, este însemnată și evidentă.

Interpreții sînt prea numeroși pentru a putea fi citați în parte, deși fiecare a avut meritul său. Trebuie totuși menționate dicțiunea impecabilă și atitudinea degajată a lui *Cornelia Dan Borcia* (Poveștitorul), mișcarea bine articulată și flexibilă a lui *Ieronim Crișan* (Spînul, dinamismul impetuos aliat cu o minunată rezistență fizică al lui *Vladimir Uritescu* (Calul), aparițiile amuzante ale *Margăi Pavlidis* (Crăiasa zinelor) și, mai cu seamă, expresivitatea, suplețea, agilitatea și ușurința de a se adapta oricărei situații și oricărui rol de care dă dovadă *Constantin Gheneșcu*. (Ochilă și maestrul de ceremonii), neuitatul *Sancho Panza* din spectacolul cu *Don Quijote* de acum doi ani de la institut, excelent mim, pe cît de talentat actor.

Cu *Harap Alb* regizoarea *Zoe Anghel-Stanca* a arătat nu numai cum se poate face, dar și cum trebuie făcut un spectacol pentru copii.

„Viața românească” le-a lungul existenței sale

În luna martie a acestui an 1971 s-au împlinit 65 de ani de la apariția primului număr al revistei „Viața românească”, — eveniment care, de acel timp, de mare însemnătate pentru știința, cultura și literatura românească.

Semnalăm faptul, fără a-i da un caracter solemn, și chiar fără a-i oferi locul cuvenit în istoria culturii noastre. Data certă, luată din data primului număr conținută pe coperta revistei, împreună cu întreg cuprinsul ei și numele colaboratorilor — care erau mai prestigioși oameni de cultură ai vremii — situează țara noastră printre țările a cărei creație culturală era, încă la acea dată, statură unei civilizații semnifica-

vedem că e bine astăzi, cu prilejul aniversării, să aducem la cunoștința cititorilor noștri din generații mai tinere și ideile care au constituit grupul de intelectuali în jurul revistei, și idealul urmării și condițiile în care aceștia și-au desfășurat munca, pe-atunci neapărat de grea, pentru scoaterea revistei în condiții optime.

De atunci și pînă astăzi, două războaie mondiale au stăvilit mersul normal al apariției revistei. Întorcându-și pentru prima dată capul în 1917, adică după unzece ani, ea și-a reînceput-o existență în 3 ani de întrerupere, în 1920. În acest prilej conducerea revistei, care număra și atunci cea mai mare parte din fondatorii ei, a publicat un prospect sub titlul „Via-

ța românească apare”, prin care s-a adresat publicului, dînd o seamă de lămuriri și explicații, neconsemnate în vre-o publicație — în afară de acel Prospect — pe care le socotim și astăzi de un mare interes atît pentru înțelegerea epocii și a condițiilor de apariție a revistei, cît și pentru datele pe care le pune la dispoziția Istoriei literare.

De-aceea oredem că aducerea la cunoștința cititorilor de astăzi a acestui prospect este chiar o datorie pentru noi. Interesul publicării lui va apărea evident din textul însuși care va explica idealurile pe care le-a servit revista și gruparea în jurul ei a unui atît de mare număr de scriitori și intelectuali. Iată reproducerea textului acestui Prospect :

„După o întrerupere de trei ani a activității sale, revista „Viața românească” își reîncepe apariția.

Născută din nevoia unei mai sănătoase orientări a opiniei publice în toate domeniile vieții naționale, „Viața românească” a susținut timp de zece ani, pînă la izbucnirea războiului nostru, revendicările democratice la ordinea zilei, luptînd — în marginile unei publicații destinate ideilor și discuțiilor teoretice — pentru ridicarea păturilor adînci ale neamului la o formă de viață mai înaltă.

În vederea acestui scop, „Viața românească” a tipărit studii de sociologie cu aplicare la țara noastră, articole și cronici relative la problema agrară, electorală, economică, administrativă, școlară, etc. — datorite unor publiciști ca d-nii Radu Rosetti, C. Stere, Dr. I. Radovici, Constant C. Georgescu, etc.

În dezbaterea acestor probleme, care pe atunci aveau o importanță vitală pentru neamul nostru și care astăzi (e vorba de anul 1920 VR) sunt pe cale a-și găsi fireasca deslegare, în conformitate cu vederile revistei — „Viața românească” și-a menținut cu tenacitate punctele ei de vedere în domeniul teoriilor sociale și atitudinea ei de simpatie pentru cei mici și dezarmați, avînd uneori împotrivă-i

intreaga opinie a păturilor conducătoare.

Dar dacă elucidarea problemelor sociale a format unul din punctele cardinale ale programului revistei și substratul atitudinii sale, „Viața românească”, revistă „literară și științifică”, și-a consacrat în mai mare măsură paginile ei, activității științifice și literare.

În „Viața românească” s-au tipărit studii istorice și filologice, datorite unor scriitori ca d-nii A. D. Xenopol, I. Nădejde, I. C. Filitti, Octav G. Lecca, A. Philippide, G. Bogdan-Duică, G. Ibrăileanu, C. Botez, G. Pascu, etc., studii economice datorite unor autori competenți ca d-nii Vințilă Brătianu, C. Hoiescu, C. Alimăneșteanu și alții.

În același timp, prin articole de răspîndire a cunoștințelor științifice, — mai ales a științelor naturii, teoretice și aplicate, — semnate de Spiru Haret, Dr. N. Leon, P. Bujor, Dr. A. Slătineanu, Dr. M. Manicată, Dr. V. Simion, Dr. C. Parhon, Dr. Irimescu, Dr. P. Cazacu, Dr. D. Tatușescu, D. Călugăreanu, P. Bogdan, T. A. Bădărău, Dr. I. Mironescu, Em. Triandăfil, etc., — ca și prin numeroasele rezumate și recenzii obiective, cetitorii revistei au fost necentenți ținuți în curent cu mișcarea științifică a vremii.

Un interes special a purtat însă „Viața românească” mișcării literare și artistice, din țară și străinătate. În cursul celor zece ani de la apariție, „Viața Românească” a tipărit articole de critică literară, caracterizînd operele cele mai însemnate din literatura vremii și căutînd să dea un îndreptar gustului public; articole de critică, cu privire la arta națională veche și la actualitatea artistică din țară și străinătate, însoțite de ilustrații frumoase și instructive, precum și un mare număr de recenzii și cronici artistice și literare, — datorite unor scriitori ca d-nii G. Ibrăileanu, Izabela Sadoveanu, H. Sanielevici, Octav Botez, C. Șărcăleanu, A. Tzigara-Samurcaș, Spiridon Antonescu (Baltazar), G. Murnu, Ștefan Popescu, Francis Lebrun, H. Strîmbu, Eugen Crăciun, ș.a.

Pentru a procura momente de plăcere estetică cetitorilor ei, pentru

a cultiva gustul publicului, „Viața românească” a ținut că a reușit să selecteze tot ce s-a produs mai bun în literatură, în intervalul celor zece ani de apariție.

Mai întîi, „Viața românească” își face o onoare din faptul că a obținut colaborarea tuturor fruntașilor consacrați ai literaturii, pe care i-a apucat în viață, și care i-au oferit ultimele lor contribuții la tezaurul sufletesc al neamului, înainte ca moartea să-i fi răpit literaturii și țării noastre. În paginile ei și-a tipărit Caragiale singura producție a lui mai însemnată din acea vreme, minunața povestire „Kir Ianulea”; Delavrancea, unica lui contribuție la revistă din același timp, povestea „Stăpînea odată”; Vlahuță, pagini de versuri și proză, printre care acel răsunător: „1907”, despre care s-a pomenit de atîtea ori; Coșbuc și Gheorghe din Moldova, cele mai frumoase poezii ale lor de pînă la sfîrșitul vieții; seninul Nicolae Gane, cîteva povestiri ca „Vornicul Buhuș”, și neuitatul Calistrat Hoșag fermecătoarele lui impresii de călătorie prin munții Moldovei.

În același timp, în „Viața românească” își publicau, unii exclusiv, alții cea mai mare și mai însemnată parte a operei lor, aproape toți scriitorii necontestăți ai vremii, — Brătescu-Voinesti și Sadoveanu, D. D. Patrașcanu, Jean Bart și G. Galaction, Octavian Goga, Anghel și Iosif, M. Codreanu, G. Topirceanu și Alice Călugăru, A. Philippide, G. Ibrăileanu, C. Stere, Ion Botez și Spiridon Popescu, Artur Stavri, N. N. Beldiceanu, Ion Agirbiceanu, Matilda Poni, Hortensia Papadat-Bengescu, Ana Conta-Kernbach, I. Mironescu, T. Arghezi, Demostene Botez, I. Minulescu, Mircea Rădulescu, I. C. Vissarion, etc. etc.

Totodată „Viața românească” se poate mîndri că în coloanele ei au debutat mulți scriitori, care și-au afirmat cu putere personalitatea ori și-au justificat pe deplin existența în publicistică sau literatură, — ca Patrașcanu, Ion Botez, Hortensia Papadat-Bengescu, Constanța Moscu-Marinu, Octav Botez, I. Mironescu, Demostene Botez, Otilia Cazimir, M. Sevastos, Mircea Rădulescu și alții,

al căror nume a reușit să pătrundă în conștiința publicului în urma mișcării literare contemporane.

Se poate deci afirma că „Viața românească” a tipărit în paginile ei literatura bună cîtă s-a produs în cursul celor zece ani de apariție și că, înregistrînd ca un seismograf cele mai ușoare semne ale energiei creatoare încă nedefinite, orideunde și venit, a presimțit talentul veritabil de la primele lui manifestări, și dat puțința să se afirme și a plasat astfel un însemnat serviciu țării noastre literaturi.

Toate concepțiile estetice, toate nuanțele, toate curentele literaturii din timpul apariției „Vieții românești” au fost publicate în paginile acestei reviste care, profesînd în domeniul literar desăvîrșita libertate de gândire, a acordat tuturor o egală ospitalitate, fără alt criteriu decît talentul și fără altă restricție decît exigențele împotriva concepțiilor decorative ale revistei. Datorită acestei atitudini, „Viața românească” e singura publicație care a izbutit să selecteze în paginile ei un material și de bogat și variat: de la literatura exclusiv-țărănistă a unor scriitori ca Agirbiceanu, Spiridon Popescu, I. Mironescu și I. Ciocirlan, pînă la simbolismul d-lor Minulescu și Arghezi, și paginile de deosebită analiză ale D-nei Hortensia Papadat-Bengescu, — trecînd prin toată gama de nuanțe intermediare, de la Goga, Sadoveanu, Coșbuc, și pînă la Brătescu-Voinesti, Patrașcanu, Anghel, Topirceanu, Alice Călugăru, și apoi cu Galaction, Codreanu, etc.

Prin „Viața românească” a mai reușit cu succes, încă unul din scopurile care-i alcătuiau programul: a reușit să devie locul de întâlnire a tuturor scriitorilor deopotrivă din provinciile pe atunci subjugate și să dea astfel o exactă măsură puterilor creatoare din diferite colțurile românimii.

Prin această activitate utilă și necesară, fără preget, cu necontenită grijă de a satisface toate cerințele sufletesti ale cetitorilor ei, revista — de la gravele Cronici

care i-au mărit posibilitatea de răspindire a luminii, făcând să cadă hotarele nefirești care despărteau pe Români de Români, ca și barierele orizontale care rupeau poporul nostru în două clase vrăjmașe, „Viața românească”, întemeiată pe trecutul ei și pe experiența unui întreg deceniu de muncă încordată, își reîncheie apariția.

„Viața românească”, rămânând credincioasă vechiului ei ideal social și crezului literar de completă libertate a gândirii, va căuta să fie și pe viitor locul de întâlnire a tuturor talentelor și forțelor creatoare, să recruteze talentele noi și să le încurajeze ca și în trecut.

„Viața românească” va apărea cu colaborarea vechilor ei colaboratori și a unui mănunchi de forțe tinere care s-au ridicat în timpul acestor trei ani din urmă.

„Viața românească” va apare în condiții tehnice îmbunătățite și, paralel cu refacerea industriei europene, va căuta să ajungă treptat pînă la perfecțiunea tehnică a marilor periodice din Apus.

„Viața românească” va fi tot atât de variată și poate mai bogată în rubrici: cronici, dări de seamă, scrisori din străinătate, rezumate și informații culturale din lumea întreagă.

Ca și în trecut, pentru ca să poată fi la îndemina marelui public și să-și atingă astfel scopul pentru care a fost întemeiată, „Viața românească” va fi și pe viitor, — în măsura posibilității actuale și cu toate dificultățile împrejurărilor prin care trecem în acest moment, — cea mai ieftină dintre toate publicațiile similare din țară și străinătate.

★

Între cele două războaie, revista, întâi tot sub conducerea lui G. Ibrăileanu, apoi a lui Mihai Ralea, luptă pentru apărarea drepturilor democratice cucerite (pierdute unul câte unul între 1922 și 1940), lupta

contra valului fascist, tot mai amenințător. Adesea, în paginile revistei, publică și comuniști, intelectuali de valoare. În anii celui de al doilea război mondial, „Viața românească” e din nou suprimată din pricina atitudinii sale antifasciste.

După 1944, un mic grup dintre fondatorii revistei, investiți de către aceștia ca beneficiari și proprietari ai fondului spiritual și material pe care și-l constituise revista prin prestigiul pe care-l căpătase, văzând în noile condiții sociale din România rezolvarea definitivă a problemelor pentru care revista militase, și convinși că numai astfel ea va putea să-și continue în viitor o activitate și mai rodnică, au transmis prin act scris, Partidului Comunist Român, dreptul de proprietate și folosință asupra titlului „Viața Românească”.

De-atunci și pînă astăzi, revista, urmînd calea ei progresistă de totdeauna, la nivelul superior al ideologiei marxist-leniniste și călăuzită de îndrumarea Partidului, a servit cu fidelitate și persistență înfăptuirea socialismului în țara noastră și a continuat să fie depozitara celor mai bune creații literare ale ultimului sfert de veac.

Pornind la înfăptuirea unui nou cincinal socotit de la apariția ei — cincinalul 65—70 ani de la apariție — revista noastră se angajează să ducă mai departe, cu toate puterile, în cadrul rubricilor ei tradiționale, activitatea literară, socială, politică și artistică în slujba construirii socialismului, a unei sănătoase literaturi realiste, de înaltă valoare estetică, a unei ideologii umaniste care să ridice conștiințele pe o nouă treaptă a civilizației și culturii.

Poporul este acum format pentru acesta și, folosind din plin libertatea lui de creație și posibilitățile de a se realiza cu toate marile lui însușiri, va fi din toate punctele de vedere un prieten și un colaborator al revistei.

laicu bârna

laureat
al premiului
Herder 1971

Începînd cu anul 1964 Fundația
Theodor von Stein din Hamburg
agrează cu Fundația Johann-Wolff-
gang von Goethe din Basel au
acordat premiile anuale Gottfried
Herder, menite să încurajeze opera
activitatea unor creatori din frunte
din cimpul literaturii, artei, știin-
țelor originari din țările estului și
estului european. Înminarea lor
are loc în luna mai, în aula mare
a Academiei Austriace de Științe.
La trei instituții care le reprezintă
în țări de cultură germană, prin
cele trei instituții care le reprezintă
se consacră astfel o seamă de va-
riante din această parte a lumii între
care se de mare circulație euro-
peană, făcîndu-le cunoscută perso-
nalitatea și opera.

Anul acesta, comitetul pentru de-
cernarea premiului Herder a acor-
dat această înaltă distincție unei
personalități de prim ordin a vieții
culturale și civice, poetului,
scenaristului și academicianului Za-
reha Stancu, președintele Uniunii
scriitorilor din Republica Socialis-
tă România.

Aceiași lauri au încununat în
această fruntea octogenară a autoru-
lui „Cuvintelor Potrivite”, iar anul
acum au cinstit munca uriașă și
sinceră a unui alt octogenar, traducă-
torul și omul de cultură Zoltan
Tenyó.

Acordarea acestei prestigioase
distincții celui ce a scris romanul
„Scutul” are, dincolo de recunoa-
șterea valorii intrinseci a creației
sale, și o latură de coincidență
grafică. E vorba de biografia
lui ce dă numele premiului și
biografia laureatului român din
1971. Pentru că fiul țesătorului din

Philippide se ocupă apoi și de limba personajelor din povestirile și romanele istorice ale lui Sadoveanu. De obicei, imitatorii care încearcă să scrie și ei romane istorice, cred că toată atmosfera acestora se poate crea numai printr-un limbaj forțat arhaic. Sadoveanu însă, scrie Philippide, „cu mult tact și cu un gust desăvârșit, a evitat în chip hotărât și susținut arhaizarea limbajului, care nu ajunge să dea altă impresie decât aceea a unei vorbiri artificiale. A evitat stilul cronicăresc, pe care de altfel l-a cunoscut și l-a studiat în adâncime. Stilul cronicarilor — în afară doar de acela al lui Ion Neculce și nici acela întotdeauna — este un stil făcut, construit în vederea comunicării scrise și care nu păstrează, cred eu, aproape nimic din topica vorbirii epocii. E greu de imaginat că țărani de pe vremea lui Miron Costin vorbeau cum scria Miron Costin. De altminteri situația aceasta există și în alte culturi. Neconcordanța între stilul scris și stilul vorbit este un fenomen general. Sadoveanu și-a pus oamenii din povestirile sale istorice să vorbească aproape așa cum vorbeau oamenii din copilăria lui, țărani și târgoveții din Țara de Sus, din Moldova sătească și provincială de pe la 1890. Lucrul este ușor de obser-

vat luind din opera lui, de exemplu, *Bordeenii*, o povestire din viața satelor de pe la sfârșitul secolului trecut și oricare dintre *narațiunile* istorice. Oamenii din *Bordeenii* și oamenii din *Zodia Cancerului* și din *Frații Jderi* nu se deosebesc prea mult prin vorbă. Răzășii de pe la 1600 vorbesc ca răzășii de la 1890. Este de presupus că țărani lui Ștefan cel Mare nu se deosebeau în vorbă prea mult de țărani lui Creangă, mai exact de țărani din vremea lui Creangă, fiindcă povestitorul lui *Harap Alb* își stiliza cu meșteșug subtil fraza scrisă, fără exces însă. Și este de presupus acest lucru fiindcă, în lipsa unei culturi scrise, țărănimea și-a păstrat timp de secole, fără s-o strice, limba,

Sadoveanu a simțit și a judecat bine acest lucru, cu acel simț al actualității trecutului, de care am vorbit și care îl caracterizează. Iată de ce povestirile sale cu subiect din trecut dau în chip adinc, în ce privește limba, „o impresie de firească și de adevăr“.

Am relevat acest articol și am făcut citate substanțiale pentru a fi un scurt îndrumar pentru cei preocupați de grava problemă a limbii și a ne da seama ce îndepărtate ecouri trezește limba noastră, scrisă și vorbită.

d. b.

pe marginea „poștei redacției“

„Poșta redacției“ este una din cele mai vechi rubrici din presa literară românească. Ea se menține și astăzi în stilul vremii. Mi se pare

că ar fi chiar interesantă și folositoare o analiză a acestei rubrici de-acum 50 de ani și de astăzi, în care desigur ar apărea diferențe de

o critică formalistă, una structuralistă și una semiotică, despărțite mai curînd prin comentariul introductiv decît prin caracterul textelor alese și al biografiei mari, comune. Ori-cum, tocmai în aceste trei capitole fi descoperim pe cei mai interesați purtători de cuvînt ai criticii italiene de azi : alături de Eco, Serge

și Corti, merită semnalate încă două nume : D'Arco Silvio Avolte („structuralist“, excelent analist și al lui Montale) și Aldo Rosi („formalist“, cunoscut prin participarea sa la Cesisy-la-Salle).

Cînd va fi cazul unei antologii a „metodelor actuale în critica românească“ ?

iuilia schwartz

microdicționar literar: a deconecta, deconectare

Există cuvinte anonime care se pierd în hățșurile deceniilor fără ca nimeni să-și oprească atenția asupra lor, și cuvinte — tabu cărorora li se ridică soclu, ce-i drept, unul efemer, pînă cînd o altă modă vine să le uzurpeze domnia.

Sorgintea „deconectării“ nu urcă din mediile literare, ci din cele tehnice. Ascensiunea lui se datorește substituirii mai popularului „scos din priză“ cu echivalentul său în ținută riguros-elevată. Termenul a căpătat puteri magice ca și „structura“, „arhetipalul“, „miticul“, „inefabilul“ și alte asemenea locuri uneori comune care au darul de-a înălța subit, cu cîteva grade, temperatura spirituală a celui care le enunță sau le utilizează în scris. Frecvența circulație duce la o devalorizare a lor, și, în momentul actual, „deconectarea“ a intrat într-o perioadă de declin. Ineditul tematicii unei opere denotă că autorul ei „s-a deconectat“ de una mai veche, „deconectarea“ metaforică (și revenirea la expresia simplă (uneori o „sancta simplicitas“), ba chiar funcția poetică a „deconectantului“ îi atestă rădăcinile adînc împlîntate în conștiința comentatorilor. Deconectarea e considerată o chestiune de principiu, care implică un anumit „radicalism“ al cunoașterii, o certitudine

absolută în relația individului cu universul. „Să ne deconectăm“ devine lozinca și apoteoza marilor creatori din totdeauna, care, fie că au exprimat-o teoretic, fie că au intuit-o inconștient, au practicat-o cu îndrăzneală demiurgică. Se știe de cîte ori s-a deconectat Picasso (perioada roză, neagră, cubistă, etc.), de cîte ori — Arghezi, sau orice altă personalitate de primrang a unei culturi, în mod obligator — complexă și contradictorie. Nu numai că expresia este improprie limbajului critic datorită unei tente neechivoc vulgare, neconfundabile cu naturalețea unei exprimări lipsite de prejudecăți pedante, dar sensul noțiunii ca atare este inadecvat profilului psihic al artistului.

Trecerea bruscă și ușoară de la o stare sufletească la alta, amnezia celei anterioare și confundarea pînă la identitate cu ultima prezență, corespunde unei configurații temperamentale incapabilă de emoții profunde. Privit din perspectiva reînnoirii spirituale, autenticul creator nu se metamorfozează niciodată decît în limitele propriei naturi, nu năpîrleşte dacă această „schimbare la față“ nu este dictată de însăși maniera lui specifică de comunicare.

vladimir colin

■
**dorina
rădulescu:
„adevăr
și fantezie“*)**

Paul Valéry spunea despre articolul de ziar că „restituie în trei minute o acumulare de două ore“ și, dacă se referea la obișnuitele cursive scrise pe un colț de masă, era desigur generos cu timpul acordat „acumulărilor“. Tradiția presei cunoaște însă, din fericire, în afara produselor efemere caracterizate prin stilul nu întâmplător denumit „gazetăresc“, destule exemple ale unor texte izbutind să trăiască peste ani și cărora le putem presupune, întocmai ca în cazul literaturii, acumulări de o viață, fapt confirmat recent de culegerea de articole a Dorinei Rădulescu.

Poate că farmecul însemnărilor adunate acum se explică și prin împrejurarea că ele nu sînt rodul muncii unui gazetar profesionist, nevoit să înegrească zilnic un număr de pagini, chiar atunci cînd subiectul abordat nu-l solicită în mod deosebit. Se simte la lectură că autoarea a dorit într-adevăr să comunice, făcînd-o de fiecare dată cu o fermecătoare spontaneitate, pentru că prospețimea simțirii păstrează nealterată reacția la evenimentul comentat, pentru că rîndurile pe care le așterne răspund legilor adevărului și fanteziei.

Și, totuși, să nu ne lăsăm înșelați de aparențe: spontaneitatea aceasta funcționează fără greș, în sensul că pretextele care o declanșează sînt semnificative. Dorina Rădulescu scrie despre Eugen Ionescu și Victor Brauner, despre Gheorghe Juser, Maria Tănase și Ștefan Roll sau despre Che Guevara și Gagarin, găsind de cele mai multe ori cuvîntul potrivit și creionînd cu dragoste și înțelegere miniportrete autentice. Faptul că interesul autoarei se în-

dreaptă spre asemenea personalități în exclusivitate nu poate fi despărțit de acumulările la care se referea Valéry, dimpotrivă, el apare în adevărată lumină datorită seriei de articole publicate între 1935—1936 în „Cuvîntul liber“ și reproduse într-unul dintre capitolele volumului, ca și datorită romanului „Virtej“, apărut acum cîțiva ani. El se explică, așadar, prin structura profund democratică a Dorinei Rădulescu, prin întreaga ei experiență de viață. Viața unui om care a suferit, a cunoscut mizeriile „mediocrității opace, obscure și profunde“ ale erei patronilor și s-a alăturat celor ce luptau pentru a cuceri un loc sub soarele demnității și dreptății. De aceea rămîne aceeași și autentică în tot ce scrie, fie că va relata cumplita experiență a anilor de război („Virtej“) sau că notează impresii de călătorie, fie că meditează asupra unor personaje din mahalaua bucureșteană (admirabilele portrete întitulate Ghiță Boombă, Orbul și, mai ales, Moș Bădiță).

Cele două pagini și jumătate consacrate acestuia din urmă condensează un roman într-o parabolă a deșeurilor umanității. Cîrciumar, Moș Bădiță „a frustrat statul la impozite, a frustrat vaimburșii, a frustrat mușterii... din plăcerea de a frustra“ și a devenit astfel proprietarul unui bloc cu trei etaje. Apoi a pierdut tot, în afara lui Marin, „credinciosul mușteriu ce-i rămăsese de la sfeștania cîrciumii“ pînă în zilele noastre, dar care nu mai e în stare să-și cumpere țuica zilnică. Moș Bădiță își cinstește deci zi de zi „mușterii“ cu drojdie îndoită cu apă, conform vechii deprinderi și încercînd o adevărată beție atunci cînd toarnă apa, iar Marin o bea știindu-se înșelat, „dar acum și lui îi place țuica slabă și-l lasă pe celălalt să creadă că nu știe“. Cînd, într-un rînd, Marin nu mai apare la ora obișnuită, Moș Bădiță intră în panică, îl caută acasă și-l găsește bolnav. Il îngrijește, îi cumpără doctorii pînă în ziua cînd Marin îl poate vizita din nou. „De data asta erau amîndoi plini de voie bună, dar slăbiți, tare slăbiți. Unul de

*) Ed. Cartea Românească, 1970

boală, celălalt de grijă că și-ar fi putut pierde unicul mușteriu, ultimul om pe care-l mai putea frustra îndoiindu-și tratația, propria drojdie, cu apă... Ar fi fost prea aspră soarta dacă i l-ar fi luat și pe asta“.

camil baltazar

george demetru pan: „ultima thule“^(*)

Originalitatea acestui op cu de liberată ancorare într-o spiritualitate inundată de zăpezi și mari altitudini, este în fond sentimentul de detașare a artistului ajuns la zenitul experienței sale. Etapa când, efectiv degajat de tot ce-i slăt și teluric (în sensul de patimă ome-nească) se situează pe o culme, sfidând orice atingere care întinează. E o poziție dictată de splendida rivină de a dobîndi, în tot ce săvârșești, treapta cea mai de sus. O dată stabilit mental zborul spre cel mai depărtat promontoriu (cîntul autorului, indiferent de tema abordată chiar cînd e cea erotică), materializează conceptul inițial, îndemnnd de cucerire a infinitului. Și-n poemul „Infinit“, autorul își definește însuși această pornire spre purificarea deplină : „Diagrama zborului o știu, / Viscolul rotit în mine însumi, / spulberînd ce-i spun la modul viu / a zbicit umbrele din plînsu-mi“.

Eliberîndu-se deci teoretic de ballastul pătîmirilor umane, poetul speră la acea spiritualizare desăvîrșită care, anihilînd vicisitudinile condiției umane, se situează pe înălțimea de unde contemplă împăcat zbuciumul omenesc. Asta nu

În peisajul agitat al literelor noastre, Dorina Rădulescu intervine stenic, aducînd farmecul peren al modestiei, al autenticității și al unei sensibilități pe care nu le vom găsi în atîtea volume de gălăgioasă și efemeră prezență.

înseamnă dezumanizare, căci : „Liniști liniști, cred în voi și merg / un drum alb al dragostei umane“ ; dar e o dragoste pasivă, adăugăm noi, cerebrală, pentru că poetul e preocupat doar de poposirea pe mari altitudini, unde pedestra ciocnire cu oamenii nu mai există. A-utorul depășește însă această etapă alunecînd în cealaltă extremă : „Eu, al pămîntului-Greu / în miez de zăpezi / înăscut / și tocmai de asta exult peste gerosul Nord-curcubeu“ — adică ceea ce era o rivină remarcabilă către tărîmul transcendent devine uneori o atitudine stilistic-manieristică.

Ca să-nchegi un volum întreg cu această tematică, inevitabil restrînsă în ce privește extensiunea sensibilității și a vehiculării metaforelor, e totuși un record. Poet înzestrat, George Demetru Pan reușește să intereseze și să rețină, profesînd o poezie meditativă și de idei. Voind să ilustreze și să materializeze de pildă enunțul din poema „Subsumare“ : „Vibrează-n amiază / fiorul vremelnîc ; fior de sori-ninsori ce îmbată / DIAFANA MEA SUBSUMARE PRIN / TOT CE-N FRUMUSEȚE DUREAZĂ /“, autorul definîndu-se încă o dată, o face însă și prin titluri voit ciudate și uneori forțate ca „Parabază“, „Seris pe tavan“. Nu erau necesare bizarele titluri pentru că, poet cu mesaj, el are-n acest volum, cu o atmosferă rarefiată de neatîns înălțimi, poeme antologice. Cităm printre altele, „De două 13 rînduri“ și „Desen în cenușă“, sau una din cele mai reușite poeme : „Aristocrație“, cu acest final concludent : „Cînd cremene voi fi, mănsor cu o iască / S-aprînd prin moartea-mi spor de curcubeu“.

^{*)} Ed. Eminescu, 1970

florența albu

■
**constanța
buzea :**
„coline“*

„Coline“ — aceste false coline — de loc cuminți, de loc ale liniștii! Un relief sufletesc mai curînd abrupt, mai curînd sfișiat, vulcanic!

Noua culegere de poezii a Constanței Buzea continuă, de fapt, „Agonice“-le volumului anterior, acele elegii ale maternității și suferinței, ale dăruirii și revoltei, în fața destinului ei de femeie.

În „Agonice“, predominant sunt cîntecele cu gura închisă, murmurate ca într-o transă a nașterii. Sunt și aici, frica și revolta în genunchi în fața destinului, nașterea se învecinează cu moartea, puterea lor este egală, coplesitoare: „Toți morții sunt bărbați, / Sunt agitații trîntori, mărginași / Ai muzicii interioare, / Ai îndoiieli ce paralizază, / Ai unui singur simțămînt, / Toți morții și aceia care mor / În trupuri desmierdate de femeie / Copiii nedeșăvirșiți, / Și ceea ce nu naștem, / Ceea ce credem că se pierde, / Bărbați sunt toate aceste moaște, / Moartea-i adevărata dezvelire, / Ea, singura femeie care moare“ („Gen“ — din volumul „Agonice“).

„Coline“ continuă această poezie a maternității, această sfișiere perpetuă între suferința nașterii și sentimentul matern. Dar mai mult decît suferința, mai mult decît înțelegerea ei, se impune refuzul; refuzul predestinării, poate: „În fața neputinței de-a te convinge iar / Cu darul desnădejdiei ce mi-l desfid, cu plînsu-mi, / Retrag infuriată, ca pe un pîlc barbar, / Femeile din mine și le arăt un ÎNSUMI“.

Acest însumi cu majuscule, lucid, apăsător, această încercare de eliberare, („Femeia — corp mă umilește / Femeia — corp, mereu îmi taie

capul / Făcînd din el al doilea corp“), acest egoism — și-i spun astfel, chiar împotriva voinței, poetei! — începe să răzbată, salvator. Este, de fapt, pasul înainte marcat prin poezia noului volum.

Sunt și aici poezii de spital — acele poezii clinice ale insomniilor, asteniei, coșmarelor, acel „urlet-suav“ al nașterii. Și acestea repetă, în volum, aceleași „agonice“; repetă!

Iar noutatea „Coline“-lor, față de „Agonice“ stă tocmăi în celelalte poezii, în care Constanța Buzea polemizează cu cineva, cu acest cineva care e, poate, tradiția — convențiile, datul sfînt, implacabil, în numele căruia femeii îi este scris să nască, să sufere, să renunțe la ea însăși („Lumea aceasta, verde de plante / Lumea aceasta fără sfișit, / Nu-mi dă și mie, cum celorlalte / Fiare, instinctul de fugărit, / Mie îmi dă, ca o pedeapsă, / Clipa cu pui-femei mereu, / Mie îmi dă o vizibilă coapsă / La care se uită un zeu, / Mie îmi dă și mîla pe care, / Ca să te crut, o numesc renunțare“.

Poezia Constanței Buzea cunoaște profunzimi înfricoșătoare tocmai în aceste dezbateri etice, în aceste acceptări și refuzuri; în acele poeme-vedenii. Femeia — Ană, Solveig — atîtea destine încă, pe care poeta le trăiește și le înțelege, dar începe să le respingă, să se desprindă de ele. Poezia Constanței Buzea nu este, nu va fi niciodată un exemplu bun pentru criticii care obișnuiesc să împartă creația poetică în două: Poezie și poezie feminină. Pentru că aceste două volume — „Agonice“ și „Coline“ — cele mai feminine de fapt, ca sensibilitate și profunzime, sunt și cele mai lucide prin conținutul de idei, prin tonusul dezbaterii. Poate că fără acest conflict cu destinul ei, poezia Constanței Buzea s-ar fi scufundat într-un feminin placid, sentimental suficient. Ori acel ÎNSUMI afirmat cu slăbăcie, acest alt destin cucerit cu prețul durerii, se impune din toate poeziile „Colinelor“, cărora le-aș spune elegii antifeminine.

Alături de ele, în volum, poeziile dedicate copiilor: un zîmbet trist și înțelept, și blînd — renunțare și iarăși acceptare: „Lună de

*) Ed. Cartea Românească, 1970

toamnă, frunze fără număr, / Mar-
torul firii sub un soare bun, / Cu
un copil de mină, cu un copil pe
umăr / Înaintez încet, ascult ce-și
spun / Ei, convorbind de mine, se
plîng ca de-un intrus / Cel care
merge vrea să fie sus, / Și celălalt
ușor se întristează, / Povară, el mă
aureolează. / Tac limpede și-aproape
definitiv mă simt / Respinsă din
lumina acestui anotimp“.

Poezii ca „Intrus“, „Nedecis“, „Cli-
pa cu pui“, „Ioanei“, „Nesaț“, „Da“
(„Și acel DA mi s-a părut bogat“)
se opun numai prin sentimentul de
acceptare, de înțelegere, pentru că
aceeași tristețe le luminează. Între
coplesitorul ÎNSUMI, de început, și
acest DA — ambele scrise cu ma-
juscule, se înscriu elegiile feminine
și elegiile antifeminine; „Colinele“
Constanței Buzea, de loc cumînți,
de loc ale liniștii!

Și singura vină pe care le-aș gă-
si-o este perfecțiunea; acel loc com-
mun care se întîlnește și în per-
fecțiune. Constanța Buzea a reușit
să ajungă la un vers savant, o artă
distilată pînă la rafinament. Ca pu-
țini poeți ai generației tinere, ea stă-
pînește, se joacă de-acum cu rit-
murile și rimele („Să rimăm, să ne
supunem ritmurilor“...); ea scrie

deopotrivă sonet și vers alb, alexan-
drin și iamb. Și totuși, ușurința cu
care inventă, virtuozitatea desăvîr-
șită, uneori seacă, sînt obositoare. Ai
vrea acest vers uneori mai puțin
inventiv, mai puțin aliniat, mai puțin
sigur; ai vrea să-i descoperi acele
pauze interioare — ca pentru a că-
uta cuvîntul, ca pentru a-l asculta
în tine însuși. Vreau să spun că în
acest volum sînt și versuri-balast,
versurile acelei desăvîrșiri sonore,
bombastice, grefate nefiresc pe trun-
chiul poeziei („Și dacă toată desnă-
dejdea mi-ar fi de tine să depindă,
/ Și dacă mintea mea ecouri n-ar
face din ce-am auzire / De cînd
trăiesc, de cînd mă tulbur, lovîndu-
mă de fericeire, / Știind ce limi-
tă o paște din sine și dinspre
ogîndă!“ sau: „Nu te îndoi, ești
tristă, / Ești amară, treci mereu /
Ca și toată lumea asta fără negru,
fără bine, / S-o contempli n-ai răb-
dare, / S-o însperi îți face rău“...)

Nu dau exemplele de mai sus
pentru că așa se obișnuiește, în in-
cheierea unor note de lectură, ci
pentru că maniera aceasta devine
prea vădită în volumul de față și
pentru că mai ales asemenea poezie
nu are nevoie de efecte retorice
spre a impresiona și convinge.

sanda radian

ioana bantaș: „vertebra lui yorrick“*)

Însuși titlul celui de al treilea
volum al poetei Ioana Bantaș indică
tonalitatea ei lirică actuală. Poezia
cu același nume elucidează și mai
mult intenția autoarei, moștenire a
îndoielilor și căutărilor hamletiene,
de a sădi sămînța întrebărilor asupra
esenței omului și artistului. Avînd

șira spinării înzestrată cu un os
străin, al lui Yorick, „neînvinsul“,
ea sapă în adîncuri pentru a desco-
peri adevăruri majore în raportu-
rile dintre viață și moarte, dintre
perisabil și etern.

Zbaterea în dobîndirea unor certi-
tudini își are rădăcina în opera ar-
gheziană de care se apropie, și ca
patetism, unele versuri: „Inima mea,
casa mea de spaimă, / cobaiul meu
cărunt de răbdare. / Unul pe altul
ne pîndim rupînd bucăți din noi /
și nici un semn de cer, / nici o
aripă / nu-mi dăruie iluzia dulce /
a trupului viu / Închisă în carne mă
sufoc încet / și iarba urcă liberă pe
umeri.“ (Plîns vegetal II).

Imagini ale mitologiei biblice cre-
area de psalmi (Psalm în altar,
Psalm de seară), se înscrie pe linia

*) Ed. Eminescu, 1970

limbajului lui Arghezi sau Blaga. De la primul este preluat dramatismul, dar lipsit de violență și pitoresc, de la al doilea nota nostalgică, pierderea nerecuperabilă a energiei vitale: „Suntem la fel de tineri / la fel de întunecați / și nu știu că mi-s ochii / de mult carbonizați“ (Singuraticii regi) Ioana Bantaș purifică și stilizează involburările interioare cu aplecare spre nuanță, spre semnul discret care nu trebuie să depășească aluzia pentru a fi sesizat. Citeodată rezultatele sunt remarcabile tocmai pentru că poeta nu încarcă, nu ornează excesiv, nu supra-licitează și nu incifrează artificios, ci caută să scoată în evidență miezul, gradindu-și verbul pînă la comparația sau metafora revelatorie care astfel își capătă prețul. Un exemplu ar fi partea a IV-a din Blam: „Și moartea vine ca la pești; / nu ia nimic, nu dă nimic / Trece numai / ca limba peste buze!“.

În genere poeta nu se precipită, nu are grabe juvenile, nici inegalități. Calmul, echilibrul, o siguranță reculeasă dau volumului o tentă de simplitate clasică și semnaleză un moment al creației ei de maturitate. Desigur, ca la majoritatea poeziilor de idei, tema definirii artei și personalității deosebite ca structură a artistului nu lipsește (Exilare aleasă, Ispășire, Singură). Ioana Bantaș subliniază în special calitatea artei

de a fi durabilă, nemuritoare; „Ce bucurie de pierdere mare / și cîtă urzeală ascunsă în foc, ce deasă răsuflare în mijloc / pe călcie întinerind norocul-nenoroc / Ci numai gîndul rămîne stabil / Ursuz în găoacea cuvîntului aspră / făcută să țină toți vecii și toate / loviturile strîmbe ori premeditate“ (Poezie). Această dualitate este asigurată de strădania pînă la suferință a creatorului, amintită cu ajutorul miturilor biblice, antice, folclorice. Uneori eroul liric constituie un element activ purtîndu-și, ca Isus, în mod voluntar, crucea (Nouă cercuri) sau cununîndu-se cu propria-i răstignire (Prag), alteori unul pasiv ca Ana meșterului Manole, zidită în stîncă (Povara unui templu). De fapt întregul volum este o contrapunere de receptiv și volitiv, de încătușare și descătușare, de spațiu închis (de multe ori închidere în sine) și eroziune. Chiar harul creatorului este în același timp destin și alegere, menire și povară, ducînd la inevitabila însingurare, la surghiunul asemănător cu al profetului Vigny: „Stau în somn și în ceas / ca într-un citec rămas / să mă vîndă mereu / neantul meu / Stau în cal pînă la gît / să mă spăl de urît / să mă vindec de zbor / ca de vis senior / Îmi zic pom roditor / și-n zadar mă-nfășor / în a binelui plasă / exilare aleasă“.

e. hripsimé

mariana filip sărățeanu: „gardul cu șerpi“*)

Nu vei reuși să-l supui, pentru că l-ai luat în serios. Și pentru că l-ai luat în serios el ți-a dăruit, în schimb, libertatea deplină de a judeca.

Aceasta pare să fie ideea poetică fundamentală a cărții Marianei Filip Sărățeanu. O permanentă și obsesivă luciditate pare a fi creat, încă din copilărie, fascinația gardului cu șerpi, fascinație mai puternică decît orice ști, ochi în ochi cu șerpii, eroina lirică a renunțat la iubire.

Dar atunci eliberată, iubirea devine element component al naturii sau, mai precis, un dat al ei. Ea există și cheamă chiar cînd coaja s-a

Atunci cînd n-ai putut sau ai refuzat să cochetezi cu vîrsta și experiența, ai ajuns în robia timpului.

*) Ed. „Litera“, 1970

golit de miez, chiar cînd lampa a ars aripile fluturelui. Atunci partenerul vine să-și rostească ingenunchiat crezul, semn că iubirea e mai presus de voință sau durere („Crez“), — atunci cînd „bura iubirii“ s-a subțiat și s-a tras spre orizont „iasca asta de inimă scrișnește și cheamă“ („Naufragiu“) — și dacă există o lege a gravitației care scoate din trupuri sufletele împietrite, locul nu rămîne gol: începe contemplarea și veghea („Plecări“). Dar ochiul lucid a observat o mutație: iubirea a trecut din om în elemente, și de atunci aerul are greutate, iarba se îndoaie în genunchi, pămîntul cunoaște așteptarea („Dor“), lucrurile, asemenea trupurilor, știu sensul măcinării, și pustiirea, și înșelarea, și ura — și de-atunci au devenit jumătate-oameni („Lucrurile“).

Natura s-a făcut cunoscută prin intermediul iubirii care a inobilat-o. Și, la fel ca ea, ființa omenească poate să ia act de ea însăși — iar semnul existenței este adîncimea, și unitate de măsură, fîntîna („Și fugile-adînci“).

Ca într-un paradox perfect, păcatul capătă frumusețea „hainei fără

cusur“, devine necesitate cotidiană și unic sens al vieții („Încotro?“), și sfîrșitul începe numai cu moartea iubirii („Fără umblet, fără vîz“). Iar moartea, un pas spre înălțime, „cu cerul în raniță“ („Sus“).

Concluzia: nu există sfîrșit. Totul este veșnică întoarcere: nici ieri, nici azi, nici mîine, doar timp. El întîrzie lîngă copii glezna părinților, care-și întind tabăra mai aproape de bătrîni („Distanțe“), pîndește la rîspintii pe acela care, vrînd să prindă tinerețea, s-a oprit o clipă în fața unui spectacol („Barul de zi“). „În timp sîntem zidiți de vii“, scrie poeta.

Și ca un simbol al supremei dăruiri, sentimentul timpului — sublimat în imaginea palpabilă a generațiilor, a tatălui și a fiului — s-a convertit în sentimentul patriei. Și numele acestei treceri este „frumusețe“ („Frumusețe“).

Așa cum spuneam, poezia Marianei Filip-Sărățeanu are expresia gravă, plină de răspunderea pe care o implică maturitatea, experiența, adică viața.

